WORDT NIET
UITGELEEND

KONINKLIJK INSTITUUT VD TROPEN-BIBLIOTHEEK
14 0000 0188 0529

ISN 15712 99

GESCHIEDENIS

VAN DEN

OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1830.

4433

GESCHIEDENIS

Hag.
P 93-1809

VAN DEN

OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1830.

DOOR

J. HAGEMAN, JCZ.

BUITENGEWOON LID VAN HET BATAVIAASCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN, LID KORRESPONDENT VAN DE NATUURKUNDIGE VEREENIGING IN N. I., ENZ.

BATAVIA,
LANGE & CO.
1856.

Kon. Inst. v/d Tropen
CENTRALE BOEKERIJ
AMSTERDAM

93=541

VOORWOORD.

Onder al de oorlogen, die sedert de herstelling van het Nederlandsch gezag in den Archipel hebben gewoed, is voorzeker de oorlog op Java van 1825—30 *de merkwaardigste, de uitgebreidste, de werkzaamste geweest, waarin eene legermagt, uit allerlei natiën, kleuren, talen en wapens zamengesteld, en in vele onderdeelen verbrokkeld, over eene oppervlakte van meer dan* 21,000 *vierkante palen verspreid, een' verdeelden en overal in onderdeelen werkzamen vijand had te wederstaan, in alle ontberingen en rampen aan een guerilla-oorlog eigen. Een aantal van kleine legertjes; eindelooze togten naar alle oorden van het oorlogstooneel; ontelbare wapenfeiten zonder één enkelen voornamen of algemeenen veldslag, overal staande heirbenden onder onafhankelijk werkende opperhoofden, een legio van kleine forten over het herwonnen terrein verspreid, zonder één enkel belangrijk hoofd-*

punt van vestiging, dit alles waren de bijzonder kenmerkende eigenschappen van een oorlog van eeuwigdurend opsporen, vlugten en vervolgen; een oorlog die men te regt heeft vergeleken bij dien in de Vendée en in Spanje, in het begin dezer eeuw.

De geschiedenis van Java, sedert de storing in de erfopvolging in 1704, *vermeldt echter verscheidene dusdanig verwoestende opstands-oorlogen. De eerste was die tegen Soenan Mangkoerat Más, van* 1704 *tot* 1708. *De tweede, door een aantal rebellerende prinsen, duurde van* 1712 *tot* 1723; *de derde evenwel, waarin een of twee prinsen de hoofdrol speelden, duurde van* 1744 *tot* 1757; *wij rekenen hiertoe niet den Chineschen oorlog,* (1740—43), *en den Madureschen oorlog,* (1743—45) *als een ander karakter bezittende.*

In al deze oorlogen maakte de krijgsmagt der Compagnie slechts het voornaamste deel der opstand-dempende legers uit; maar in den oorlog van 1825 — 30 *was 's Gouvenements legermagt de eenige, en de vorsten leverden slechts hulpbenden; ieder op zich zelf staande onderbevelhebber van eenig mobiel of stationair gedeelte dezer magt, voerde als het ware oorlog op eigen terrein, en alle vereeniging der hoofdmagt bleef buiten wezenlijkheid.*

Deze wijze van oorlogvoeren heeft de geschiedenis gesplits in zoo vele onderdeelen als er legerafdeelingen waren en togten volvoerd werden. Wij hebben zoo mo-

gelijk icdere kolonne en afdeeling op alle hare togten gevolgd, en alle aandeel van ieder medewerkend en bevelvoerend lid met de meest mogelijke getrouwheid beschreven en aangeteekend.

Velen dezer medewerkers en bevelvoerders bevinden zich nog onder de levenden; het meerendeel echter heeft bereids het krijgsmanskleed met het leven afgelegd, en van dezen laatsten hebben velen eene vreedzame rustplaats gevonden in den schoot van het heerlijk eiland, waarop hunne wapenfeiten hun' naam voor de vergeteldheid deden bewaard blijven. Het is een aangename taak die wapenfeiten te melden, de namen te noemen dergenen, die deel namen aan de

Triomfen dag op dag bevochten.

Voor hen die zich nog in het land der levenden bevinden, moge deze vermelding eene aangename herinnering wezen: en voor hen die bereids niet meer zijn, mogen wij den welverdienden lof niet onthouden hebben.

Wij zijn zoo gelukkig geweest, de oorzaken en gevolgen in alle hare onderdeelen te kunnen nagaan en beschouwen. Daartoe was ons een langdurig verblijf op Java, waren ons verscheidene togten door dat eiland, veelvuldige aanraking met verschillende Inlandsche opperhoofden in den oorlog, en verscheidene geschrevene stukken, bevorens nooit openbaar gemaakt, dienstig, en wij vleijen ons het uitvoerigste, onpartijdigste en veelzijdigste geschiedkundig overzigt van dezen merkwaardigen

oorlog te hebben geleverd, een oorlog, leerrijk door deszelfs voorbeelden en omstandigheden, voor elken krijgsman die de echt Inlandsche oorlogen in zijne nabijheid wil beschouwen.

Wij hebben de beschrijving der oorzaken doen voorafgaan van een geschiedkundig overzigt van het rijk van Mataram, en ten slotte de gevolgen van den oorlog kortelijk overzien. Wanneer men bedenkt, dat die oorlog in een der gezegendste gewesten des aardbols, negentien millioenen schats, tienduizend Europeanen en tweemaalhonderduizend Javanen verslond, dat de gevolgen van onberekenbaar voordeel zijn geweest, dan zal men instemmen, dat de geschiedenis van een' dusdanigen oorlog een der belangrijkste studiën moet zijn voor ieder, die in den oorlog zoowel als in het land eenig belang stelt.

SOERABAYA. J. HAGEMAN Jcz.

INHOUD.

HOOFDSTUK.		BLADZ.
I.	Voorafgaand overzigt 1555, 1620—1825 .	1
II.	Staatkundig overzigt.	16
III.	Redenen en oorzaken.	42
IV.	De gevolgen.	53
V.	De beginselen.	65
VI.	Begin des oorlogs.	76
VII.	Vervolg des oorlogs. 1825	94
VIII.	Vervolg des oorlogs. 1825	107
IX.	Vervolg des oorlogs. 1825.	124
X.	Beschouwingen. Regerinszaken.	140
XI.	Vervolg des oorlogs. 1825	153
XII.	Vervolg des oorlogs. 1826.	166
XIII.	Vervolg des oorlogs. 1826.	186
XIV.	Vervolg des oorlogs. 1826.	207
XV.	Overzigt van den staat van zaken. . . .	221
XVI.	Vervolg des oorlogs. 1826.	238

HOOFDST. BLADZ.

XVII. Staat des oorlogs 1827. 224
XVIII. Vervolg. 1827. 272
XIX. Verschillende ontknoopingen. 1827—28 . 290
XX. Staat des oorlogs. 1828. 299
XXI. Vervolg 1828 en 1829. 320
XXII. Vervolg 1829 345
XXIII. Laatste gevechten in Mataram. 365
XXIV. Gevechten in Begaleen. 1829. 378
XXV. Einde des oorlogs. 395
XXVI. Besluit. 409
Bijvoegsels en aanteekeningen. 417

NAAMLIJST VAN INTEEKENAREN.

A.

Abbink, L. A. Ritmeester bij het regiment Oost-Indische kavallerie te Soerabaya.

Abeleven, A. Kapitein der infanterie te Gedongkebo, residentie Bagelen.

Abels, A. A. Gepensioneerd 1e klerk te Bezoekie.

Aberson, A. J. Ridder van de Militaire Willems-orde, Aspirant Betaalmeester bij de militaire administratie.

Abraham, S. Magazijnmeester van het afdeelings-Kleedingmagazijn te Soerabaya.

Adriaansz, J. Klerk ter gouvernements Sekretarie te Amboina.

Akkeringa, J. E. Aspirant Ingenieur der mijnen te Muntok, eiland Banka.

Alphen, Jhr. Mr. H. van Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, Landhuurder te Djokdjakarta.

Amidt, P. A. Kapitein der infanterie te Willem I residentie Samarang.

Andreas, P. Partikulier te Samarang.

Andriesse, A. L. Resident te Banda.

Andriesse, W. J. 2e Luitenant der infanterie te Padang Sumatra's Westkust.

Anemaet, A. J. C. Partikulier te Penawangan, afdeeling Demak en Grobogan, residentie Samarang.

Anthonij, J. A. Zout-Pakhuismeester te Ngawi, residentie Madioen.

Ario Tjondro Negoro, Pangeran Regent van Demak, residentie Samarang.

Arnold Jr. C. L. Prokureur te Soerabaya.

Assenraad, W. Hubers van Officier van Gezondheid der 2e klasse te Bonthain, Celebes.

B

Backerus. J. F. Ridder der Militaire Willemsorde, 1e Luitenant der Infanterie, waarnemend civiel gezaghebber te Moeara Kompeh, residentie Palembang.

Bade, A. Ridder der Militaire Willemsorde, Luitenant Kolonel der Infanterie te Samarang.

Bakkers, J. A. Gezaghebber van Boelecomba en Bonthain, te Tabalar, afdeeling zuider districten van Macasser.

Ball, A. A. Partikulier te Modjosarie, afdeeling Modjokerto, residentie Soerabaya.

Barneveld, B. Kapitein der infanterie te Soerabaya.

Basel, F. N. G. Mersen Senn van, Administrateur te Kandanghauer reeidentie Cheribon.

Baudoin, F. Ridder der Militaire Willemsorde, Luitenant Kolonel der infanterie waarnemend plaatselijke kommandant te Batavia.

Baumbach, F. A. W. Partikulier te Soekaradja, adsistent residentie Buitenzorg.

Baumhauer, Mr. J. W. S. van Kontroleur der 3e klasse bij de landelijke inkomsten en Kultures te Garoet, residentie Preanger-regentschappen.

Becking, B. E. J. H. Officier van Gezondheid der 2e klasse te Batavia.

Becking Franck, Partikulier te Japara.

Beek, N. van der Pakhuismeester te Sambas, Westkust van Borneo.

Beer, C. G. H. Sergeant der infanterie te Soerakarta.

Berens, C. 1e Luitenant der infanterie te Samarang.

Benighausen, J. H. Koffijpakhusmeester te Magelang residentie Kadoe.

Bennekom, W. G. A. L. van 1e Luitenant adjudant der infanterie te Padang, westkust van Sumatra.

Benschop, L. J. W. 1e Luitenant der infanterie te Ajer Bangies, Sumatra's westkust.

Bent, S. C. van der Onderwijzer bij de Gouvernements lagere school te Grissee, residentie Soerabaya.

Bentheim Teklenburg Rheda, E. F. Grave van, Ridder der Hertogelijke Saxische Huis-orde van Ernestus, Adsistent resident der Noorder districten van Celebes te Batavia.

Berg, A. H. J. Kapitein der infanterie te Willem I residentie Samarang.

Berg, H. J. 2e Luitenant der infanterie te Samarang.

Berg, L. G. F. R. W. C. van den 2e Luitenant der infanterie te Banda.

Blok, P. J. 2e Luitenant der infanterie te Sumanap.

Blommesteijn, A. L. Adsistent resident van Demak en Grobogan te Poerwodadie residentie Samarang.

Blondeau, P. 2e Luitenant der infanterie te Samarang.

Bode, J. de 1e Luitenant Adjudant te Padang Pandjang Sumatra's westkust.

Boeckholt, H. D. van 2e Kommies op het bureau van den Chef over de geneeskundige dienst, te Batavia.

Boeken, H. Koopman te Djattirogo, residentie Rembang.

Boelhouwer, J. C. Ridder der Militaire Willems-orde Luitenant kolonel der infanterie te Soerabaya.

Boer, G. F. A. 1e Luitenant der artillerie te Ternate.

Boermeester. C. F. buitengewoon substituut griffier bij den raad van Justitie te Soerabaya.

Boers, A. C. 1e Luitenant der infanterie te Banjoewangie.

Boers, L. A. Ridder der Militaire Willems-orde en den Orde van den Nederlandschen Leeuw, Kolonel der infanterie te Padang, Westkust van Sumatra.

Boers, L. T. 2e Luitenant der artillerie te Soerabaya.

Boess, S. J. 2e Luitenant der infanterie te Banda.

Boon, R. W. 1e Luitenant der infanterie te Wonosobo residentie Bagelen.

Boonzaier. G. L. Kapitein der infanterie te Samarang.
Borel, H. H. 2e Luitenant der genie te Batavia.
Blasius, L. T. Ridder der Militaire Willems-orde, 2e Luitenant der infanterie te Batavia.
Braakman, M. L. boekhouder bij het rijks magazijn van geneesmiddelen te Batavia.
Brands, L. C. 1e Luitenant der artillerie te Riouw.
Breda, P. J. van Sekretaris bij den resident van Tagal.
Bredier, A. G. de Apotheker der 3e klasse te Padang, westkust van Sumatra.
Brinkgreeve, H. 2e Luitenant der infanterie te Pasoeroean.
Broekmeijer, J. G. X. Officier van gezondheid der 2e klasse te Makassar.
Broers, W. Ondermeester te Poerworedjo, Begelen.
Brondgeest, A. R. 2e Luitenant der artillerie te Soerabaya.
Bruin, S. A. J. de 1e Luitenant der infanterie te Soerabaya.
Bruigom, J. F. Ridder der Militaire Willems-orde, 1e Luitenant adjudant te Samarang.
Bruin, S. A. J. 1e Luitenant der infanterie te Soerabaya.
Bruins, J. A. M. 1e Luitenant bij het regiment Oost-Indische kavallerie te Makasser.
Brummer, O. Officier van gezondheid der 2e klasse te Atapoepoe.
Brumsteede, H. A. M. Thee Kontraktant te Bandong, residentie Preanger-regentschappen.
Brunel, E. F. de Koopman te Soerabaya.
Bruijn Mz., A. de Onderwijzer bij de gouvernements lagere school te Banjoemas.
Bruijn, L. de Magazijnmeester der artillerie te Padang, Sumatra's westkust.
Buddingh Dr. S. A. Kommandeur der orde van den Eikenkroon, Predikant-Inspecteur over het onderwijs.
Beuren, H. A. C. Lammerts van Apotheker der 3e klasse te Willem I, residentie Samarang.
Buijn, D. A. Ridder der Militaire Willemsorde en der orde van den Nederlandschen Leeuw, Resident te Djokdjakarta.
Buijs, J. H. E. van de Weeteringe Deurwaarder bij den raad van Justitie te Amboina.

Bijlevelt, F. K. Ridder der Militaire Willems-orde, 1e Luitenant der infanterie te Meester Cornelis, residentie Batavia.

C

Cabri, J. P. J. Magazijnmeester van het Militair Kleedingmagazijn te Padang, Sumatra's Westkust.

Canneman, W. Adsistent Resident te Wonosobo, residentie Bagelen.

Carli, L. Partikulier te Soerakarta.

Castens, C. Adjunkt hoofd-inspecteur van Financien te Soerabaya.

Castens, W. Adsistent Resident van het westerkwartier der Ommelanden van Batavia te Tangerang.

Cavaljé, F. P. 2e Luitenant der infanterie Militaire kommandant te Biliton, (2 *Exemplaren*).

Chaux, C. T. de la 2e Luitenant der infanterie te Padang, Sumatra's Westkust.

Claassen, G. H. C. Klerk op het Adsistent-residentie kantoor te Krawang.

Claasz, W. A. Klerk tevens griffier bij den landraad te Toeban, residentie Rembang.

Cloris, G. W. Adsistent der 1e klasse bij de indigokultuur te Pronorogo, residentie Madioen.

Coblijn . . . 2e Luitenant der artillerie te Batavia.

Cochius, G. J. C. A. Ridder der Militaire Willems-orde, 1e Luider infanterie te Kajoetanam, Sumatra's Westkust

Collard, P. A. A. 1e Luitenant der infanterie te Rangkas Betoeng, residentie Bantam.

Coster, H. G. Apotheker der 2e klasse te Amboina.

Coster, Mr. J. H. Ofiicier van Justitie bij den raad van Justitie te Soerabaya.

Cramers, A. R. J. Koopman te Padang, Sumatra's Westkust.

Croes, J. J. Ridder der Militaire Willems-orde, Luitenant Kolonel der infanterie te Soerabaya.

Crone, B. B. Partikulier te Tjiandjoer, residentie Preanger-regentschappen.

D

Daniels, H. J. Ridder der Militaire Willems-orde 4e klasse, 1e Luitenant der infanterie te Wahaaij; Molukksche eilanden.

Deibert, P. F. Kommies op het residentie kantoor te Tagal.
Dekker, J. F. den Administrateur der tinmijnen te Billiton.
Dentzsch, C. G. van Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. Kolonel en Chef van de artillerie, te Batavia.
Dessauvagie, H. Adsistent resident te Toeban, residentie Rembang.
Dias, Jos. 1e Klerk op het residentiekantoor te Riouw.
Dielwart, H. G. Adsistent resident te Billiton.
Dillié, P. M. La Gordt, Kapitein der infanterie te Soerabaya.
Dircks, H. C. Onderwijzer bij de Gouvernements lagere school te Menado.
Döderlein de Win, W. J. 1e Luitenant adjudant der infanterie te Kedongkebo, resident Bagelen.
Doerrleben, E. H. 1e Luitenant der infanterie te Buitenzorg,
Domis, J. H. de Senerpont Adsistent Resident te Ngawie, residentie Madioen.
Dompoeler, E. J. W. W. van 2e Luitenant bij het regiment Oost-Indische kavallerie te Salatiga, residentie Samarang.
Donleben, L. M. J. Ridder der Militaire Willems-orde, Kapitein der infanterie te Salatiga, residentie Samarang.
Doorn, P. Aspirant betaalmeester bij de Militaire administatie te Salatiga residentie Samarang.

E

Eekhout, C. 1e Luitenant der infanterie te Samarang.
Elk, G. Voorsluijs van Offiicier van gezondheid der 2e klasse.
Elst, S. L. W. van der Administrateur der Suikerfabriek Kandang Djati te Probolingo.
Emkes, H. L. 2e Luitenant der infanterie te Willem I, residentie Samarang.
Emmerik, J. J. van Onder-Intendant der 1e klasse bij de Militaire administratie te Samarang.
Endel, F. T. 2e Luitenant der infanterie te Soerabaya.
Engel, H. 2e Luitenant der infanterie te Djokdjokarta.
Engel, M. L. 1e Luitenant der infanterie te Sintolo; residentie Samarang.
Ermeling, J. P. 1e Luitenant der Genie te Soerabaya.

Es, J. van Kontroleur der 3e klasse bij de Landelijke inkomsten en Kultures te Rembang, residentie Preanger-Regentschappen.

Eschauzier, G. Ridder der Militaire Willems-orde, Kapitein der infanterie te Soerabaya.

Eschweiler, J. J. P. Kapitien der infanterie te Muntok, eiland Banka.

Escurij, T. Baron Collot d' Ambtenaar ter beschikking van den Gouverneur van Celebes en Onderhoorigheden, te Maros.

Eskens J. G. Ridder der Militaire Willems-orde, 2e Luitenant Adjudant der infanterie ie Samarang.

Essers, C. J. 2e Luitenant der artillerie te Willem I, residentie Samarang.

Essers, J. F. W. A. 1e Luitenant der infanterie te Soerabaya.

Ettij, Th. Partikulier te Probolingo.

Etzel, J. Gepensioneerd Kapitein te Soerabaya.

Eijsinga, S. E. W. Roorda van Oud-Officier der genie, te Rembang.

F

Fehr, J. C. Opziener van Kema en Likoepang te Menado.

Ficquelmont, A. E. V. de 1e Luitenant der infanterie te Willem I, residentie Samarang.

Fraissinet, J. C. Predikant te Padang, Sumatra's Westkust.

Fuhri, E. Boekhandelaar en Boekdrukker te Soerabaya, (15 *Exemplaren*).

G

Gaijmans, Mr. J. J. C. Griffier bij den Omgaanden regter in de 5e afdeeling, te Probolingo.

Geesgorp, J. H. Kontroleur der 3e klasse bij de Landelijke inkomsten en Kultures te Magelang, residentie Kadoe.

Genderen, F. van 2e Luitenant der infanterie te Gorontalo, residentie Menado.

Gerlach, J. G. 2e Luitenant der infanterie te Padang, Sumatra, 's Westkust.

Gerlach, J. H. C. W. M. J. 1e Luitenant der infanterie te Palembang.

Gesfel, H. van Planter te Djatie Kalangan, residentie Samarang.
Gobuis, J. O. 2e Luitenant der artillerie te Soerabaya.
Goedkoop, J. F. Gezworen landmeter te Pasoeroean.
Goor, P. A. van 2e Luitenant der infanterie te Makassar.
Gosenson, W. T. J. 1e Luitenant der Infanterie te Tebing Tingie, Palembang.
Graaf, J. B. de 2e Luitenant der infanterie te Samarang.
Grampel, T. van de Ridder der Militaire Willems-orde, Kapitein der infanterie te Soerabaya.
Groll, A. de Nijs van, Pakhuismeester te Karang Sambong, residentie Preanger-regentschappen.
Groenewout, P. Kommies-ontvanger der Inkomende- en uitgaande Regten te Pamakassan.
Groot, Mr. A. J. W. Cornets de Lid in den Raad van Justitie te Samarang.
Grolmau, C. 1e Luitenant der Infanterie te Soerabaya.
Grijp, P. C. E. Specht Jur. Stud. te Leiden, Nederland.

H

Haas, J. van der 1e Luitenant der infanterie te Bangkallang afdeeling Madura, residentie Soerabaya.
Haase, H. H. Kontroleur der 3e kl. bij de Landelijke inkomsten en Kultures te Demak, residentie Samarang.
Haase, J. F. Kontroleur der 3e klasse bij de Landelijke inkomsten en Kultures te Blora, residentie Rembang.
Hachez, J. C. A. H. Majoor der infanterie.
Halkema, J. W. Onderwijzer bij de Javaansche school te Banjoemas.
Ham, J. van den Kapitein der Infanterie te Djokdjakarta.
Happé, E. C. F. Ridder der Willems-orde 3e klasse, Majoor der infanterie.
Hartog, P. C. L. Pakhuismeester te Banda.
Hartsteen, P. J. E. Ridder der Militaire Willems-orde, 1e Luitenant der infanterie te Batavia.
Heemskerk, K. W. J. van Ridder der Militaire Willems-orde 2e Luitanant der infanterie te Makassar.
Heemskerk, W. E. F. Ridder der Militaire Willems-orde, 1e Luitenant der infanterie te Singkel, Sumatra's Westkust.

Heerdt, W. H. van Gekommitteerde bij de Suikerkultuur te Kraksan, residentie Probolingo.

Hemert, J. F. H. Administrateur van het landgoed Kedoeng-Halang, te Buitenzorg.

Hempenius, J. Pakhuismeester te Bezoekie.

Henckel, J. C. C. Kapitein der artillerie te Salatiga, residentie Samarang.

Hensbroek, K. F. van Steijn van Ridder der Militaire Willems-orde, Majoor der infanterie.

Hell, W. H. van der Kontroleur der 2 klasse bij de Landelijke inkomsten en Kultures, te Toeban, residentie Rembang.

Heumen, H. F. van 2e Luitenant der infanterie te Batavia.

Heijer, J. C. Opziener der 2e klasse bij de Kaneel-Kultuur te Krawang.

Heijligers, A. 2e Luitenant der artillerie te Batavia.

Heijligers, A. W. F. Ridder der Militaire Willems-orde te Solok, Westkust van Sumatra.

Holle, G. van Beest Kontroleur der 2e klasse bij de landelijke inkomsten en Kultures.

Hombracht, P. F. L. van 1e Luitenant der infanterie te Soengi Pagoe, Sumatra's Westkust.

Hoogeveen, J. W. 1e Luitenant der Infanterie te Kedirie.

Horn, W. F. van Kommies op het kantoor van den Adsistent Resident te Natal, Westkust van Sumatra.

Horner, J. C. 2e Luitenant der Infanterie Pillauw, Haroeko.

Hormung, H. F. Klerk op het Residentie-kantoor te Rembang.

Hormung, J. W. Klerk op het Residentie-kantoor te Rembang.

Hucht, ... Ridder der Militaire Willems-orde, 1e Luitenant der infanterie, Militaire Kommandant te Probolingo.

I

Immink, J. C. 1e Luitenant Adjudant der infanterie te Soerakarta.

Intveld, A. T. Kontroleur der 3e klasse te Palembang, residentie Padangsche bovenlanden, Sumatra's Westkust.

Israël, J. D. A. Partikulier te Djokdjakarta.

Ivatts, W. Kontroleur der 1e klasse te Paman, zuidelijke afdeeling, residentie Padang, Sumatra's Westkust.

J

Jalink, H. H. J. Kapitein der infanterie te Soerabaya
Jansen, A. Klerk op het Bureau van den Resident van Probolingo.
Jansen. A. J. F. Resident te Menado.
Jansen, J. P. W. M. 2e Luitenant der artillerie te Amboina.
Jonge, Jhr. C. L. de Sekretaris van de residentie Kadoe te Magelang.
Jongh. J. M. J. F. de 2e Luitenant der infanterie te Amboina.
Juta, D. Kapitein der Infanterie te Batavia.

K

Kappers, A. Adjudant Onder-offiicier te Soerakarta
Kauffmann, C. P. J. 2e Luitenant der infanterie te Palembang.
Kaula, H. 2e Luitenant, Magazijnmeester der Genie te Batavia.
Kempees, H. J. Kontroleur der 3e klasse bij de Landelijke inkomsten en Kultures te Ponorogo, residentie Madioen.
Kempees, J. G. A. 1e Luitenant der artillerie te Soerabaya.
Kern, J. W. C. Kapitein der infanterie te Soerabaya.
Ketwich, F. van Kapitein der infanterie te Benkoelen.
Keijner, J. H. W. Administrateur te Ngateanak, afdeeling Kaliwoengoe, residentie Samarang.
Keijzer, J. J. Ridder der Militaire Willems-orde, 1e Luitenant der infanterie te Samarang.
Kinder, A. W. Adsistent Resident van Soemedang en Soekapoera, Preanger-regentschappen.
Klaring, A. E. Ridder der Militaire Willems-orde, Landhuurder te Djokdjakarta.
Klein, F. Kontroleur der 1e klasse bij de landelijke inkomsten en Kultures te Probolingo.
Klerck, L. A. de ,Kapitein der Infanterie te Moeara Kompeh, reidentie Palembang.
Kluijver, A. J. Posthouder te Cauer, Benkoelen.
Kobold, J. W. D. Ridder der Militaire Willems-orde 3e klasse Kolonel der infanterie, Kommandant der eerste Militaire afdeeling op Java, te Batavia.

Koelman, J. H. Kommies bij den Adsistent Resident van het eiland Madura, Bangkallang.

Koentz, F. G. Klerk op het Bureau van den Adsistent resident van Ponorogo, residentie Madioen.

Kohlbrugge J. 2e Luitenant der artillerie te Batavia.

Köhler, J. H. R. Kapitein der Infanterie, Civiele en Militair gezaghebber der Lampongsche districten te Tolok Batong.

König, J. W. Ridder der Mititaire Willems-orde, 1e Luitenant der infanterie te Priaman, zuidelijke afdeeling van Padang, Sumatra's Westkust.

Koster, E. L. Ridder der Militaire Willems-orde, 1e Luitenant der infanterie te Samarang.

Krieken, J. van 2e Luitenant der infanterie te Padang, Sumatra's Westkust.

Krippendorff, W. A. J. von Luitenant Kolonel der Genie te Soerabaya.

Kroesen, T. C. J. Kapitein der infanterie, Chef van den Staf in de tweede Militaire afdeeling op Java te Samarang.

Kruthoffer H. Koopman te Samarang.

Kruijsboom, H. 1e Luitenant der infanterie te Riouw.

Kuijpers, J. W. E. Ridder der Millitaire Willems-orde, 1e Luitenant der artillerie te Soerakarta.

L

Landzedel, J. D. 2e Luitenant der infanterie te Pandeglang residentie Bantam.

Lange, G. F. S. 1e Luitenant der infanterie te Batavia.

Lans, C. Partikulier te Banda.

Lantzius, M. Secretaris en Magistraat te Banda.

Lapré, W. F. Opziener bij het beheer der Bosschen te Ngareng, residentie Rembang,

Lassasie, J. P. H. de Betaalmeester der 2e Klasse bij de Militaïre Administratie te Batavia.

Lassasie, L. J. F. A. de 2e Luitenant der infanterie te Samarang.

Leesgezelschap, Het te Soerabaya

Leesgezelschap, Het te Padang Pandjang, Sumatra's Westkust.

Leesgezelschap, Het te Banjermassin, Zuid- en Oost-kust van Borneo.

Leeuwen, Mr. F. B. van Substituut Officier van Justitie bij den Raad van Justitie te Soerabaya.

Leeuwen, W. J. J. Docters van 2e Luitenant der infanterie te Wil-I, residentie Samarang.

Lean, W. de 2e Luitenant der infanterie te Soerabaya.

Leijden, W. van 2e Luitenant der infanterie te Samarang.

Leijfeldt, J. C. Ridder der Militaire Willems-orde, Gepensioneerd Kapitein der infanterie te Passaroean.

Lichte, G. P. J. Partikulier te Tandjoong Tirto, residentie Djokdjakarta.

Logeman, J. H. 1e Luitenant der infanterie te Sidioendjong, Westkust van Sumatra.

Lutter, J. F. Partikulier te Rembang.

Lorentz, T. A. N. Rijstpelmolenaar te Soekowono, residentie Bezoekie.

Luijks, P. L. Zout-pakhuismeester te Boendel, afdeeling Sumanap en Pamakassan.

Lijnen, J. Pastoor te Padang, Sumatra's Westkust.

M

Manen, F. T. M. van Zoutverkoop-pakhuismeester te Magelang, residentie Kadoe.

Maarschalk, D. Ridder der Militaire Willems-orde en der Orde. van den N. L. 1e Luitenant der Genie te Batavia.

MacGillavrij, W. Kommies op het residentie kantoor te Soerabaija

Maier, H. R. M. W. O. Luitenant kolonel der infanterie, Millitaire Kommandant te Soerabaya.

Marcks, P. R. Onderwijzer bij de Gouvernements lagere school te Banda.

Maijer, F. Onderschout voor het noordwesterkwartier van de Ommelanden van Batavia, te Toasia.

Mehlbaum, F. W. Koopman te Soerabaya.

Meis, A. Ridder der M. W. O. der 3e Klasse en Ridder der O. van den N. L. Generaal Majoor, Komm. der tweede Militaire afdeeling op Java, te Samarang.

Mekern, F. J. W. 2e Luitenant der Infanterie te Samarang.

Metzler, A. J. 2e Luitenant bij het regiment Oost-Indische Kavallerie te Salatiga, residentie Samarang.

Meijden K. van de 1e Luitenant der Infanterie te Blingie, eiland Banka.

Middelaer, E. D. C. 2e Luitenant der Infanterie te Padang Pandjang, Sumatra's Westkust.

Mienne, J. C. J. van Adjunkt Intendant bij de Militaire Administratie te Samarang.

Militaire Kantine, De te Buitenzorg.

Militaire Kantine, De te Palimannag, residentie Cheribon.

Militaire Kantine, De te Fort Erfprins, residentie Soerabaya.

Militiare Kantine, De te Banjoemas.

Militaire Kantine, De te Ngawi, residentie Madioen.

Militaire Kantine, De te Tebing Tingie, Palembang.

Mol, F. G. L. de Kapitein der Infanterie.

Molier, J. Adsistent der 1e Klasse bij het beheer der bosschen te Ngareng, residentie Rembang.

Montlion, A. J. F. Paternostre der 1e Luitenant de Infanterie Adjoinkt bij den Generalen Staf te Batavia.

Mortier, J. de Munck Adsistent bij den Civielen Gezaghebber der Lampongsche disricten te Telok Betong.

N

Nagel, F. W. Gezworen Landmeter der 3e klasse te Soerabaya.

Nelissen, C. F. Sergeant-majoor, Kondukteur bij de Artillerie te Soerakarta.

Nerée, A. J. P. H. C. de Kapitein der Infanterie te Batavia.

Netscher, A. Kapitein der Artillerie te Batavia.

Neve, G. P. de Ridder der Militaire Willems-orde, Kapitein der Infanterie Adjudant van den Generaal-majoor Civiel en Militaire Gouverneur ter Westkust van Sumatra te Padang.

Nieuwenhuijzen, F. N. Resident te Riouw.

Nieuweland, H. Kapitein der Infanterie te Singkel, Sumatra's Westkust.

Noël, F. J. van 1e Luitenant der Infanterie te Samarang.

Nolten, D. N. fungerend Postkommies te Soerakarta.

Nordmann, M. oud Intendant der tweede klasse bij de Militaire Administratie.

Nossent, L. N. G. 2e Luitenant der Infanterie te Willem I, residentie Samarang.

Nijs, A. A. Adsistent Resident te Tjeringien.

O

Offerman, J. J. M. 2e Luitenant der Infanterie te Lahat, Palembang.

Oldenborgh, G. L. C. van Ridder der M. W. O. Kapitein der Infanterie te Samarang.

Oosterhout, J. W. Betaalmeester der 1e klasse bij de Militaire Administratie te Soerabaya.

Oosterhout, P. H. L. van Partikulier te Legok Ngenang, residentie Buitenzorg.

Ooijen, H. W. van Ridder der M. W. O. Kapitein der Infanterie te Samarang.

Ophuijsen, J. A. W. van Adsistent Resident der afdeelingen XIII en IX Kotta's te Solok, Sumatra's Westkust.

Os, W. van Kapitein der Infanterie.

Osten, J. R. P. Luitenant Kolonel der Artillerie te Soerabaya.

Overduin, C. P. H. 1e Luitenant der Infanterie.

P

Paauw, L. de 2e Luitenant der Infanterie te Saparoea; Molukkse eilanden.

Pabst, J. G. Officier van Gezondheid der 2e klasse te Soerabaya.

Pacque, J. J. T. 2e Luitenant der Infanterie te Moeara Klingie, Palembang.

Pattimahu, E. S. Klerk ter Gouvernements Secretarie te Amboina.

Paul, J. E. Ridder der Militaire W. O. Kapitein der Infanterie te Toboalij, eiland Banka.

Penasse, J. A. F. de 2e Luitenant der Infanterie te Amboina.

Perié, F. A. J. 2e Luitenant der Infanterie te Soerabaya.

Persijn, J. G. Adsistent der 3e klasse bij de Indigo-kultuur te Poerbolingo, residentie Banjoemas.

Peijer im Hoff, F. R. K. 2e Luitenant der Artillerie te Soerabaya.

Pfeiffer, J. P, 1e Luitenant der Infanterie te Fort van der Capellen, Sumatra's Westkust.

Phefferkorn, J. F. S. Klerk te Probolingo.

Phefferkorn, W. E. Koffijpakhuismeester van Lamadjang, residentie Probolingo.

Philips, C. E. Kommies op het residentie kantoor te Banjoemas.

Phlippeau, B. M. F. Kontraktant te Bandong, residentie Preanger-regentschappen.

Pielat, W. C. Gepensioneerd Kapitein der Infanterie te Sumanap.

Pieplenbosch, J. Ridder der M. W. O. Gepensioneerd Kapitein der Infanterie te Sumanap.

Pirch, E. C. W. 1e Luitenant der Infanterie te Djokdjakarta.

Plasberg, D. L. Onderwijzer bij de Gouvernements lagere school te Sumanap, Soerabaya.

Pluijgers, P. Officier van Gezondheid der 3e klasse te Telok Betong, Lampongsche districten.

Poel, H. A. van der, oud Resident van Bezoekie. (2 *Exemplaren*).

Pol, H. A. van de 2e Luitenant der Infanierie te Padang, Westkust van Sumatra.

Polak, S. Koopman te Kedirie.

Poll, G. van de Kontroleur der 2e klasse bij de Landelijke inkomsten en Kultures te Modjosarie, afdeeling Modjokerto, residentie Soerabaya.

Portengen, K. F. C. Konstructeur bij den timmerwerf te Soerabaya.

Prager, J. C. W. Ridder der M. W. O., 1e Luitenant der Infanterie, te Palembang.

Prawiro Kesoemo, Raden Tommongong Ario, Kapitein der Inf. te Soerabaya, oud Bassa Abdul Hasli, 1826-9.

Poth, H. A. Ridder der M. W. O. Gepensioneerd Majoor der Genie te Magelang residentie Kadoe.

Prehn, R. C. von Adsistent resident te Wonosobo.

Preij, C. 2e Luitenant der Infanterie te Djokdjakarta.

Pril, G. R. de 2e Luitenant der Infanterie te Palembang.

Pringiers, F. A. Partikulier te Samarang.

Putte, J. D. Fransen van de Suikerfabriekant te Pandji, residentie Bezoekie.

Q

Quaij, B. A. de Kapitein der Genie te Samarang,
Quikborner, A. Officier van Gezondheid der 2e klasse te Aijer Bangies, Sumatra's Westkust.

R

Radcmaker, H. L. Hoofd Onderwijzer te Soerabaya.
Raket, J. H. Kontroleur der inkomende en uitgaande Regten te Probolingo.
Ravallet, R. F. de 2e Luitenant der Infanterie te Padang, Sumatra's Westkust.
Ree, A. van 2e Luitenant der Infanterie te Soerabaya.
Reif, F. W. Officier van Gezondheid der 2e klasse te Tjilatjap, residentie Banjoemaas.
Rest, M. C. van der Adjudant Onderofficier, Hospitaalmeester te Soerakarta.
Rhee. L. van Geëmploijeerde ter magistrature te Makassar.
Rhode, R. H. 1e Luitenant der Infanterie te Samarang.
Ritter, W. Kommies Kontroleur bij het beheer der inkomende en uitgaande Regten te Soerabaya.
Rochemont, P. R. de 1e Luitenant der Infanterie te Soerabaya.
Rogge, W. L. 2e Luitenant der Infanterie te Soengieliat; eiland Banka.
Romswinckel, J. C. Kapitien der Infanterie te Paijacombo, Sumatra's Westkust.
Roock, H. W. C. de 1e Onderwijzer bij de Gouvernement tweede lagere school te Soerabaya.
Roock, J. J. de Gepensioneerd Majoor der Artillerie te Rembang.
Rondes, H. Kommies ontvanger der Inkomende en uitgaande regten te Probolingo.
Rosenquist, A. L. Zoutverkoop-pakhuismeester te Bangkallang, eiland Madura.
Roskott, B. N. J. Zendeling, Hoofd Onderwijzer van het instituut voor het Nederlandsch Zendeling Genootschap te Amboina.

Roijen; P. C. van Gepensioneerd Adsistent Resident te Grissee, residentie Soerabaya.

Roijen, W. W. N. Ritmeester bij het regiment Oost-Indische Kavallerie te Salatiga, residentie Samarang.

Ruloffs, J. P. C. Administrateur der Tinmijnen te Jeboes; eiland Banka.

Ruiter, P. J. C de 2e Luitenant der Infanterie te Benkoelen.

Rijkschroeff, P. N. Kommies bij de Pakhuis-administratie.

S

Sastro, di Poero, Maas Ingebeij Hoofddjaksa te Rembang.

Schalk, H. C. van der 1e Luitenant Adjudant der Infanterie te Padang Pandjang, Westkust van Sumatra.

Schalk, J. H. van der 2e Luitenant der Infanterie te Soerabaya.

Scharff, J. C. A. Kontroleur der 3e klasse bij de Landelijke inkomsten en Kultures te Djattirogo, residentie Rembang.

Scharenberg, E. J. Hospitaalmeester te Muntok eiland Banka.

Satoor, Galistan te Wonosobo, residentie Bagelen.

Saueressig, P. E. E. T. J. 1e Luitenant der Infanterie te Kedong Kebo, residentie Bageleen.

Saulus, F. A. Opziener der 2e klasse bijde kultures te Alahan Pandjang, Sumatra's Westkust.

Schepers, G. H. 2e Luitenant der Genie te Batavia.

Scherens, J. A. 2d Luitenant bij het regiment Oost-Indische Kavallerie te Salatiga, residentie Samarang.

Schierbrand W. C. von R. O. N. L. Kommandeur der orde van den Eikenkroon, Kolonel, Directeur der Genie te Batavia.

Schluter F. R. C. Ridder der M. W. O. 1e Luitenant der Infantarie te Indramaijoe, residentie Cheribon.

Schmid, W. M. J. van Adsistent Resident te Toeban, residentie Rembang.

Schmidt, W. J. L. 1e Luitenant der Infanterie te Palembang.

Schmidt Weijmans, H. Kommies op het Politie- kantoor te Soerabaya.

Schmittbourg, F. C. Schenk von 1e Luitenant der Infanterie te Sibogha, residentie Tappanolie, Sumatra's Westkust.

Schneek, H. E. A. 1e Geëmploijeerde van de Factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij te Banjoemas.

Schneider, T. 1e Luitenant der Infanterie te Batavia.

Schoor, A. P. Kapitein der Infanterie te Padang Padjang, Sumatra's Westkust.

Scholte, H. J. A. Kommies op het kantoor van den Adsistent Resident der afdeeling Mandheling en Ankola, Westkust van Sumatra.

Scholten, J. W. Klerk bij de Pakhuis-administratie te Probolingo.

Schoon, J. M. Scheepsgezagvoerder te Batavia.

Schonck, G. C. Resident te Rembang,

Scott, J. M. Kontroleur der 2e klasse bij de landelijke inkomsten en Kultures te Lemadjang, residentie Probolingo.

Schreuder, B. Offfcier van Gezondheid der 3e klasse te Willem I, residentie Samarang.

Schriebelhout, F. A. 2e Luitenant der Infanterie te Samarang.

Schuijlenburch, J. C. 1e Kommies op het Kantoor van den Adsistent Resident en magistraat te Padang Padjang, Westkust van Sumatra.

Schrieher, S. 1e Luitenant plaatselijke adjudant te Padang, Sumatra's Westkust.

Schröder, T. W. Kapitein der Infanterie te Amboina.

Schultze, J. F. Adsistent Resident te Ambal, residentie Bagelen.

Seijff, R. F. de Kapitein der Infanterie ie Batavia.

Sikkens, J. M. D. 1e Luitenant der Artillerie te Batavia.

Sikman, F. W. Klerk op het Bureau van den Adsistent resident te Ponorogo, residentie Madioen.

Simon, J. H. Partikulier te Wiedang, afdeeling Toeban, residentie Rembang.

Sineck, J. Sekretaris en boekhouder bij het vendudepartement te Samarang.

Smets, L. J. M. Majoor der Infanterie te Makassar.

Smissen, J. E. van der Hoofd-Intendant der Militaire Administratie te Batavia.

Smith, C. C. Klerk op het Kantoor van den Adsisteut Resident te Demak en Probolingo, residentie Samarang.

Smits, J. C. J. Ridder der M. W. O. en der orde van den Eikenkroon, Majoor der Infanterie te Batavia.

Sneep, B. J. Opziener der 2e klasse bij de Kultures te Soepagang, Sumatra's Westkust.

Sonneman Rebentisch, J. H. A. B. Officier van Gezondheid der 2e klasse te Batavia.

Soselisa, E. R. Translateur in de Maleische taal ter Gouvernements Secretarie te Amboina.

Spanjaard, P. S. Gep. Kapitein der Infanterie te Soerabaya.

Staveren J. van Majoor der Genie te Padang, Sumatra's Westkust.

Stavers, W. Ridder der M. W. O. Suikerfabriekant te Modjokerto, residentie Soerabaya.

Steck, F. E. Ridder der M. W. O. 1e Luitenant der Infanterie te Batavia.

Steeden, J. H. C. Predikant te Banda.

Stevensz, J. T. Ambtenaar te Babalan, afdeeling Demak, residentie Samarang.

Steinmetz, J, C. R. Luitenant Kolonel der Genie te Batavia.

Steinmetz, C. P. C, Ridder der M. W. O. Resident te Passoeroean.

Strekkinger, P. Opziener der 1e klasse bij de Indigo-Kultuur te Ambal residentie Bagelen.

Stoltenbach, J. C. Onderwijzer bij de Gouvernements lagere School te Probolingo.

Strengnaerts, J. E. E. H. Kapitein der Infanterie.

Sturler, C. A. de Opperwachtmeester bij het Reg. O. I. Kavallerie te Soerabaya.

Sturler, L. H. J. E. de Adjudant Intendant bij de Militaire Administatie te Batavia.

Swieten, J. van R. M. W. O. en der orde van den N. L. Generaal Majoor, Civiel en Militaire Gouverneur ter Westkust van Sumatra, te Padang.

Sijnja, J. W. Schout te Tjandjon Pinang, eiland Riouw.

T

Tall, E. Officier van Gezondheid der 3e klasse te Banda.

Terwogt, C. Pakhuismeester te Probolingo.

Theelen, C. W. H. 2e Luitenant der Infanterie te Batang Taro, residentie Tappanolie Westkust van Sumatra.

Thepass, C. A. Civiel Genees-, heel- en verloskundige te Toeban, residentie Rembang.

Thissen, H. F. 2e Luitenant der Infanterie te Banda.

Thomas, J. C. A. Simon 1e geëmploijeerde van de Factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij te Batavia.

Thörig, B. M. H. 2e Luitenant der Infanterie te Amboina.

Thijssen, F. H. Meijer Timmerman, Landhuurder te Tempel, residentie Djokdjakarta.

Timmermans, P. J. F. Onder-intendant der 1e klasse bij de Militaire Administratie te Batavia.

Tomei, J. 2e Luitenant der Infanterie te Moeara Roepit, Palembang.

Trompheller, R. G. H. L. F. 2e Luitenant der Infanterie te Djokdjakarta.

Tulp, W. F. 2e Luitenant der Infanterie te Tebing Tingie Palembang.

U

Uhlenbeck, P. H. Kapitein der Genie te Tjilatjap.

Ukena, H. F. N. Apotheker der 1e klasse te Batavia.

Ulfers, S. Zendeling Leeraar te Koemeloembaaij, residentie Menado.

Ullmann, L. 1e Luitenant der Infanterie te Batavia.

V

Vaillant, L. F. Griffier bij den Landraad te Soemedang, residentie Preanger-regentschappen.

Valkenhoff, F. A. A. J. 2e Luitenant der Infanterie te Soengienan, eiland Banka.

Vassij, A. F. de 1e Luitenant der Infanterie, Adjudant van den Kolonel Kommandant in de 1e Militaire afdeeling op Java te Batavia.

Veenhuijzen, A. L. T. 1e Luitenant der Infanterie te Padang Padjang, Sumatra's Westkust.

Veenhuijzen, H. L. 1e Luitenant der Infanterie te Meester Cornelis, residentie Batavia.

Veenhuijzen, J. A. Kolonel der Infanterie te Soerabaya.

Veer, J. van der Onderwijzer bij de Gouvernements lagere school te Rembang.

Velde, E. van de Partikulier te Banjoemas.

Velden, J. P. 1e Klerk op het Residentie Kantoor te Banjermassin, Zuid- en Oostkust van Borneo.

Ven, E. K. van der 2e Luitenant der Artillerie te Samarang.

Ven, K. H. van der, Kontroleur der 1e klasse bij de landelijke inkomsten en kultures te Ponorogo, residentie Madioen.

Ven, W. van der Fungerend Griffier bij den Landraad te Buitenzorg.

Verhoeff, J. F. G. 1e Luitenant der Infanterie te Soerakarta.

Versteeg, W. F. Kapitein der Genie te Batavia.

Vincent, J. R. Klerk op het bureau van den Adsistent Resident te Ngawi, residentie Madioen.

Vincent, E. J. E. van der Parra Breton, Partikulier te Soebang, Adsistent Krawang,

Vloten, F. W. van Administrateur der Suikerfabriek Waroe, te Soerabaya.

Vogel, H. A. F. de Kontroleur der 3e klasse bij de Landelijke inkomsten en Kultures te Bodjonegoro, residentie Rembang.

Vogel, M. H. de Officier van Gezondheid der 3e klasse te Makasser.

Vogelpoel, B. J. J. Partikulier te Ponorogo, residentie Madioen.

Vogelzang, W. F. Ambtenaar bij den Waterstaat te Lengkong, afdeeling Modjokerto, residentie Soerabaya.

Voogt, G. H. de Administrateur te Djattirogo residentie Rembang.

Vreede, Partikulier te Toeban, residentie Rembang.

Vriesman, J. A. Resident te Tagal.

Vrooland, F. 1e Luitenant plaatselijke Adjudant te Samarang.

Vugt, G. L. C. C. 1e Luitenant Adjudant der Infanterie te Soerabaya.

Vuuren, G. van 2e Luitenant der Infanterie te Jeboes, eiland Banka.

***

W

Waag, H. A. A. van der Partikulier te Pangka, residentie Tagal.

Waal, J. H. de Oud-Sekretaris bij de Generale Directie van Financien, te Soerabaya.

Waanders, J. Th. van Bloemen Kapitein der Artillerie te Batavia.

Waanders, W. van Bloemen Adjudant 2e Luitenant bij de Militaire Administratie te Batavia.

Wagelmans, N. J. 1e Luitenant der Infanterie te Makassar.

Wal, H. C. van der Kommies op het Kantoor van den Adsistent Resident voor de Politie te Samarang.

Walbeehm, J. H. Algemeene Ontvanger te Riouw.

Waleson, J. A. Ridder der M. W. O. Kolonel der Infanterie te Batavia.

Walter, J. A. Opziener van de Houtbosschen en stapelplaatsen te Braksan, residentie Probolingo.

Wanders, S. H. Partikulier te Soerabaya.

Wassink, G. Ridder der M. W. O. en der orde van den Eikenkroon, Kolonel Chef van de Geneeskundige dienst te Batavia.

Watson, C. J. Griffier bij de Landraad te Bodjonegoro residentie Rembang.

Weber, A. H. D. 1e Luitenant der Artillerie te Samarang.

Westerman, J. 1e Luitenant der Infanterie te Klatten, residentie Soerakarta.

Wethmar, F. A. Officier van Gezondheid der 3e klasse te Samarang.

Weijdenmuller, J. C. Opziener van Amoerang en Tanawanko, residentie Menado.

Wijnschenk, G. L. Landhuurder te Djokdjakarta.

Weÿtingh, H. C. L. 1e Luitenant der Infanterie, Militaire Kommandant te Boero, Moluksche eilanden.

Wilde, A. H. de Adsistent der 2e klasse bij de Indigokultuur te Ponorogo, residentie Madioen.

Willems, K. H. Geëmploijeerde bij de Suikerfabriek Padjarakan te Probolingo.

Willemsen, G. Kapitein der Infanterie te Soerabaya.

Wilemsz, F. C. Onderwijzer te Soerabaya.

Wiltens, H. M. Andree. Adsistent Resident en magistraat te Padang, Sumatra's Westkust,

Wolff van Westerroode, H. S. de Kapitein der Infanterie Militairen Kommandant te Kota Generaal Cochius, Westkust van Sumatra.

Wolfson, E. 2e Luitenant bij de Militaire Administratie te Macassar.

Wijck, P. E. A. van der 1e Luitenant der Infanterie te Ambarawa (Willem I).

Y

Yske, A. A. Ridder der M. W. O. Kapitein der Infanterie te Soerabaya.

Z

Zaïemsz, A. M. van der Kapitein der Infanterie te Batavia.

Zeller, P. Gepensioneerd 1e Luitenant te Soerakorta.

Zuijlen, J. E. van Kommies-betaalmeester te Banda.

Zuijlen, F. M. S. van Kapitein der Infanterie te Batavia.

Zwager, J. 1e Luitenant der Infanterie te Batavia.

Zijmers, J. P. A. Klerk op het Adsistent Residentie Kantoor te Krawang.

HOOFDSTUK I.

Voorafgaand overzigt.

Ik tracht een geschiedkundig verhaal te leveren van een der verwoestendste oorlogen, ooit op Java ontstaan, en die negentien millioenen schats, twee maal honderdduizend Javanen, en meer dan tienduizend Europeanen heeft gekost. Ik zal pogen de oorzaken op te spóren, en de gevolgen na te gaan. Ik stel mij evenwel geenszins voor, prachtige beschrijvingen te leveren of alle schuilhoeken der staatkunde te doorzoeken, maar alleen met de meest mogelijke onpartijdigheid en naauwgezetheid al datgene aan te geven, wat kundige mannen, in openbare geschriften, der wereld hebben bekend gemaakt, en wat ik van den anderen kant, vóór en tegen, heb mogen vernemen, van ooggetuigen, tijdgenooten, vrienden en vijanden (1).

(1) Rapporten, in de Javasche Couranten bijéén gevat door Nahuys, in IV deelen 1835. De Stuers, Memoires sur la guerre de Java 1833. Zie Coup d' oeil etc. door Van Hogendorp, 1829. Doornik, Vrijmoedige gedachten, enz. 1826. De Haan, Bijdrage, enz. 1829. Vele mondelijke berigten van beide partijen, en onder deze, van verscheidene Javaansche aanvoerders. Tijds. v. N. I. I. 102; en VI IV. 113, over de oorzaken van den oorlog, door Van Sevenhoven en Van Nes.

Een tijdsverloop van meer dan twintig jaren, heeft veel bekend doen worden, en vele partijdigheid weggenomen; de aanleidende oorzaken zijn zoo verschillend beoordeeld, en zoo verscheidenlijk verondersteld, dat men dikwerf tegenstrijdige opgaven ontmoet. Maar wanneer wij al die veronderstellingen zamenvatten, komen alle neder, op de volgende hoofdzaken:

I. De erfelijke haat der partij van den II Sultan van Djokjakarta. De faktiën.

II. Fanatismus. Geloofzaken en bewerkingen door Mohammedaansche priesters.

III. De Landverhuringen en daardoor vermeende ontstane ontaarding.

IV. De opheffing dier Landverhuringen, en de daarvoor geëischte schadevergoeding.

V. De Handelingen van het plaatselijk bestuur te Djokjakarta.

VI. De ontaarding der Javaansche zeden, aan de beide Javaansche hoven.

VII. De ontwerpen van sommige prinsen, gedurende de minderjarigheid des Sultans.

Deze zijn de voornaamste aangevoerde redenen, die geleid hebben, tot het doen ontstaan van den oorlog, thans tot onderwerp gekozen. Voor en aleer wij die echter op zich zelve willen nagaan, is het doelmatig, het tooneel onzer beschouwingen door een geschied-staat- en aardrijkskundig overzigt, de vereischte toelichtingen te geven. Het rijk van Mataram ontstond uit geringe beginselen. Omstreeks A. D. 1555—1560 werd Kjai-gedé Pamannahan, afstammeling der vorsten van Modjopait, verheven tot Panambahan van Ma-

taram, en zulks door Mâs Karebet, Sultan van Padjang. De zoon van Pamannahan, in de geschiedenis befaamd onder den naam van Senopati, behaalde na diens dood (1577) vele overwinningen, en breidde het gebied van Mataram uit, tot Passaroewan ten oosten, en Soenda ten westen. Hij overleed in 1601, wordende opgevolgd door Krapyak, wiens zoon, Adi-Mataram Tjokro-Kesoemo in 1613 aan de regering kwam, en in eene drieëndertig jarig tijdsverloop, geheel Java (behalve Banten), aan Mataram onderwierp (1) en het eerst den Sultanstitel aannam. Zijn zoon, bekend onder den naam van Sultan Tagal-wangi, regeerde van 1646 tot 1677, en het was tijdens deze laatste jaren, dat de Hollanders zich het allereerst met kracht in de Javaansche zaken mengden, tijdens de opstanden die het Rijk van Mataram verscheurden. De Admiraal Speelman verhief zijn' zoon, Pangeran Adipati, in September, 1677 te Japara tot Keizer van Java, onder den titel van Hamangkoe-Rat, Senopati-hing-nglogo; en aan de ondersteuning, dezen vorst toegebragt, hebben de Hollanders hunne Soevereiniteit op Java te danken. Doch in vervolg van tijd toonde genoemde vorst, Soesoehoenan van Mataram, zoo veel ondankbaarheid jegens de Hollanders, dat zij, bij zijn' dood in 1703, weigerden, zijn' zoon, bekend onder den naam van Soenan Mangkoe-Rat Mâs, als vorst van Mataram te erkennen, en, volgens eigen regt en gezag, in 1704, den Pangeran Poeger, andere zoon van Tagal wangi, te Samarang

(1) Zie het II boek mijner Geschiedenis van Java; Ind. Arch. III IV.

verhieven tot Keizer, onder den titel van Soesoehoenan Pakoe-boewono, Senopati hing-nglogo, Abdulrachman, Sayidin-Ponotegomo; en om deze keuze te ondersteunen, begonnen de Hollanders vier oorlogen met den ex-keizer, Soenan Mâs, die zich den 30 Julij 1708 te Soerabaya aan de Compagnie onderwierp, en tegen de gedane belofte, naar Ceylon verbannen werd, waar hij, onder den naam van Soenan Ledang, in 1732, in ballingschap overleed.

De niet erkenning van Soesoehoenan Mâs, en de verheffing van Pangeran Poeger tot Soesoehoenan van Mataram, mag met regt worden aangemerkt als de eerste bron van al het leed, Java overkomen, door verscheidene verwoestende oorlogen; maar tevens mag men niet ontkennen, dat deze gebeurtenis het begin was, van de toekomende grootheid der Hollanders, die ten gevolge van die oorlogen, in het bezit van geheel Java zijn gekomen. Het is mij mogen gelukken, de geschiedenis, in oorsprong en gevolgen, te hebben kunnen zamenstellen; maar voor hèt tegenwoordig onderwerp zij het genoeg, die oorlogen slechts vlugtig te overzien. Wij hebben opgemerkt, dat Poeger geenszins de wettige Rijks-erfgenaam was, en slechts door hulp der Compagnie aan de Regering van Mataram was gekomen. Bij zijn overlijden, in Februarij 1719, werd hij opgevolgd door zijn' zoon Hamangkoerat, de II Soesoehoenan van dien naam, en die door de Compagnie (de Bataviasche Regering) zelve, in Augustus 1712, tot kroonprins was benoemd. De gevolgen der verheffiing van Poeger waren:

Een oorlog in den oosthoek, die van 1704 tot Oktober

1718 duurde, en waarvan de voortdurende onlusten eerst in April 1723 eindigden. Hij kostte alleen tot 1707, drieëntwintig tonnen gouds, en vele menschenlevens, en in de volgende jaren nog vele schatten, levens en welvaart.

De verbanning des Keizers van Java, met zijne drie zonen, negentien vrouwen, twee en twintig volgelingen; van verscheidene andere mindere opperhoofden: eene inwendige ontbinding des rijks; wederspannigheden en opstanden.

Hamangkoe-Rat had, behalve eenige dochters, niet minder dan vijftien zonen, en nog drie broeders. De drie laatsten heetten: Poeroboyo, Blitar, en Ario Mataram. Al dadelijk had Hamangkoe-Rat veel spels met deze zijne broeders, die, op het voorbeeld huns vaders, een gelijk regt op de Regering meenden te hebben, en daarom zich als zoo vele vorstjes opwierpen. Spoedig moest de Compagnie hier eveneens tusschen beide komen; Poeroboyo vluchtte naar Malang, Ario Mataram naar Japara en Blitar naar Kamagettan in Madioen, in 1721 en 1722. Poeroboyo stierf in 1729, in ballingschap te Batavia; en de beide laatsten stierven in hunne vrijwillige verwijdering. Maar de wederspannigheden onder de prinsen begonnen eerst na den dood van Hamangkoe-Rat, in 1727, en tijdens de Regering van zijn' zoon, Pakoe Boewono II, bijgenaamd Lawean, of Langkoenan, die tot 1749 leefde. Hij had 14 broeders, als: Panoelar, Ario-Mataram, Ingebei, Singosasi, Bintoro, Mangkoe-boemi, Adi-negoro, Mangkoe-negoro, en eenige zusters, waarvan een gehuwd met den prins van Madura. Lorring-Passir, Rongo, Prang-wedono, Adiwidjoyo, Selarong, Boeminoto.

Onder deze waren er ouder dan Pakoe-boewono, die nog onmondig zijnde, onder voogdij stond van zijne moeder en den Rijksbestierder, twee doorslepene en gehate personen, door weker handelwijzen weldra een aantal der prinsen wederspannig werd, omdat zij, ouder in jaren zijnde dan hun broeder, die door de Compagnie tot kroonprins was benoemd, en bij zijns vaders dood slechts 5 jaren oud was, evenveel regt op de opvolging vermeenden te hebben, op het voorbeeld van hun' grootvader. De gevolgen van een en ander waren, dat Mangkoe Negoro in 1730, en de Rijksbestierder Danoe Redjo in 1733, door de Hollanders verbannen werden; dat in den oorlog der Chinezen in 1741 eerst de Soesoehoenan zelf, daarna zijn broeder Mangkoe Boemi, zich in oorlog tegen de Compagnie stelden. Mâs Grendi, kleinzoon van den vroegen verbannen Mâs wierp zich, door toedoen der Chinezen, tot Keizer op, tot hij zich in Oktober 1743 te Soerabaya aan de Compagnie onderwierp en naar Ceylon vervoerd werd. De oorlog werd gedempt, door de opgestane prinsen in genade aan te nemen, en de Keizer moest aan de Compagnie afstaan, al de kust-regentschappen, van Cheribon af tot Banjoewangi toe, met inbegrip van Malang en Poeger. Maar behalve dit voordeel, ondervond de Compagnie ook het nadeel, van met den Pangeran van Madura, Tjakradiningrat IV, een' oorlog te moeten voeren, in den oosthoek, van 1742 tot 1745, eindigende met de vlugt van gezegden prins naar Banjarmassien, en met zijne verbanning naar de Kaap de goede Hoop, waar hij overleed.

Maar degene, die onder deze broeders het meeste

spels gemaakt heeft, was Mangkoe-boemi. Al in 1741 verliet hij zijn' broeder, en stelde zich op de zijde der Compagnie, met het vooruitzigt, om ook eenmaal Keizer te kunnen worden, daar de Compagnie toch eens van de gewoonte der erfopvolging was afgeweken. Wederom in 1744 poogde hij het Grobogansche in opstand te brengen, maar eindelijk in 1746, begon hij een' binnenlandschen oorlog te voeren, die tot 1755 duurde, toen hij den 13 Februarij te Ganti, 12 palen oostwaarts van Soerakarta, door de Compagnie als Sultan van Mataram werd erkend, en de helft des Rijks voor zijn deel verkreeg. In dezen oorlog, waren alle broeders van Pakoe-Boeono II met hunne zonen en neven gewikkeld, en vooral Mâs-said, hield den oorlog vol, tot in 1757, toen hij, den 12 Maart, werd verheven tot Pangeran Adipati Ario Mangkoe-Negoro, met een gebied van 4000 huisgezinnen, in vier provinciën des lands. Deze oorlogen kostten der Compagnie vier millioen twee honderd zes en tachtig duizend guldens, en Java een groot gedeelte van de welvaart der binnenlandsche provinciën en duizenden landzaten. De genoemde rebellerende prinsen waren alle opgestaan, omdat zij zich even geregtigd achtten voor de regering, als weleer hun grootvader en overgrootvader Poeger (1).

Het is hier de plaats, om te overzien, hoe opgemelde verdeeling plaats vond. Daar Pakoe-Boeono II in 1749 was overleden, was zijn zoon, Pakoe-Boeono III hem als keizer van Mataram opgevolgd, echter niet enkel uit kracht van het regt van erfopvolging, maar ook

(1) Zie het XII deel der Verhandelingen van het Bat. Gen.

door gift van de Compagnie. De overleden Keizer had den 11 December 1749, bij traktaat, aan de Compagnie gecedeerd, zijn rijk en zijne magt; zulks geschiedde op zijn doodbed, in handen van Van Hogendorp, Gouverneur van Java's Noord-oostkust, onder enkele aanbeveling van zijner kinderen te willen indachtig zijn. Van Hogendorp stelde aan de Regering van Batavia voor, om Mangkoe Boemi tot Keizer te verheffen, maar zij koos daartoe gezegden Pakoe Boeono III, terwijl Mangkoe Boemie in 1775 tot Sultan verheven werd, getiteld: Hamangkoe Boewono, Senopati Hing-nglogo, Abdul-ragman, Sayidin Ponotogomo, Kalifatolah. Het Rijk van Mataram besloeg toenmaals al het land, langs de zuidzee, van Malang in het oosten tot Noessa kambangan in het westen, of de tegenwoördige landschappen:

de residentie Kediri, met de adsistent-residentie Djapan, nu Modjokerto.

de residentie Madioen, met de adsistent-residentie Patjitan, het regentschap Bodjonegoro (Radjakwessi, Djipang), Grobogan, en een deel van Demak.

de rijken Soerakarta en Djokjakarta, zooals zij thans zijn.

de residentiën Kadoe, Begaleen, Banjoemâs en een deel van het zuidelijk Pekalongan, zijnde de landen Djabarangka en Karang kobar. Deze landschapen waren destijds verdeeld in de volgende afdeelingen of distrikten; en werden aan elken vorst toegewezen, als:

Aan den Soesoehoenan van Soerakarta (den Keizer): Srengat, Blitar, Kediri, Trengaleh (thans het landschap Kediri).

Pronorogo, Koetekmanik, Djogorogo (als boven in het landschap Madioen).

Poerboliengo, Ayah, Remo, Djatinegara, Banjoemâs (als boven, het landschap Banjoemâs).

Patje, Tjaroeban, Ngawi (als boven, een deel van het tegenwoordige Madioen).

Een deel van Kadoe, van Begaleen, van Goenoeng-kidool, bijna geheel Padjang. Dit aandeel had eene bevolking, van 85.450, tjatjas of huisgezinnen, à 6 zielen, te zamen uitmakende, volgens eene onzuivere berekening, 512.700 zielen. Hiervan verkreeg Mangkoe Negoro 4000 huisgezinnen, in de distrikten Kadoewang, Laro, Matesse en Goenoeng-kidool in het zuiden, nabij den Oceaan (thans zuidelijk Soerakarta).

Aan den Sultan van Mataram (van Djokjakarta) kwam: het eigenlijke Mataram, een deel van Kadoe, van Begaleen, en Goenong-kidool, Magetan, Madioen, Toeloeng (thans in het landschap Madioen).

Ngrowo, Berbek, (in het tegenwoordige Kediri) en een deel van Banjoemâs.

Deze landschappen hadden te zamen 87.050 tjatjas of 522.300, zielen (1).

De verdeeling der voornaamste en vruchtbaarste landstreken, als Kadoe, Begaleen, ten deele Mataram en Padjang, viel niet bij afgescheidene deelen uit, maar lag zoodanig in één, dat dikwerf één enkele dessa half aan den keizer, en half aan den Sultan behoorde; en aangaande de Regentschapen, deze lagen

---

(1) Zie het I. D. Verh. Bat. Gen. Nahuijs Rapp. I 7. Tijds. N. I. II I 159 en VI I 331. Daendels — Van Nes.

als boven aangegeven, niet minder dooreen en in elkander, en dus vormde ieders gebied geen afgescheiden en op zich zelfstaand geheel, maar de aanduiding op de kaart, indien deze nog doenlijk ware, zoude de zonderlingste vermenging opleveren. Bovendien lagen de landen van verscheidene grooten even afgezonderd, en zoo konde men volstrekt niet van provinciën of distrikten spreken; immers omtrent ieders Rijksgebied.

Sommigen hebben in deze zonderlinge landsverdeeling, staatkundige bedoelingen willen ontdekken; namelijk, daar de verdeeling van 1755, een der grootste overwinningen mag heeten, welke de Compagnie immer op Java behaalde, zoude zij deze vermenging zelve gekozen hebben, om te verhinderen, dat de vorsten heimelijke oorlogs toebereidselen maakten, of dat hunne magt met eenigen spoed zich zoude hebben kunnen verzamelen. Maar een naauwkeurig onderzoek bewijst, dat zulks alléén de uitwerking was, van het louter toeval, als voornamelijk toe te schrijven, aan de halstarrigheid der beide partijen. Alle de prinsen, grooten, landheeren, regenten en gouverneurs, die de zijde van den Keizer of van den Sultan kozen, bleven bij hunne keuze, en de omstandigheid, dat ieder gelijke aanspraak maakte, op het bezit der vruchtbare streken, deed tot het besluit geraken dezer zonderlinge landverdeeling. Later hebben Daendels en Raffles getracht, door afronding en uitwisseling, een betere grens aan de noordzijde te geven, en onder het Engelsch bestuur kwamen Djapang (nu Modjokerto), Djipang (nu Bodjonegoro), Blora, Grobogan en eenige ingeslotene deelen in het Samarangsche, en van Kadoe, onder het Europeesch Gouvernement, gelijk ook Patjitan aan de zuidkust.

De regering van den I Sultan, die van 1755 tot 1792, of 37 jaren duurde, gaf aan de nieuwe heerschappij zulk eene kracht, en was van een zoo vredevol gevolg, dat de Compagnie meer dan ooit, over haar werk in dezen tevreden was. Gemelde Sultan was een vriend der Europeanen, en een opregt vorst, die slechts welvaart en vrede beoogde: maar zijn zoon en opvolger, Sultan Hamangkoe Boewono II, meer bekend onder den naam van Sultan Sepoe, was het tegendeel van zijns vaders karakter, een vijand van Europeanen en van Europeesch gezag, wreed, wispelturig, en hoogst vijandig tegen alle zijns vaders dienaren. De vernederingen die de Europeanen van hem moesten uitstaan, schijnen in dezen tijd opgeloofelijk. Hij verwijderde alle zijns vaders dienaren, die der Compagnie aanhingen. Hij deed zijn' rijksbestierder daarom verworgen, en smeedde met den Soesoehoenan Pakoe Boewono IV, die in 1788 zijn' vader was opgevolgd, een ontwerp, om alle Europeanen op Java uit te roeijen. Eerst toen hij in 1812 door de Engelschen was afgezet en verbannen, begonnen de Europeanen onder zijn' zoon Hamangkoe Boewono III, bijgenaamd Rodjo, en die een vriend van zijns' grootvaders vrienden was, beter voet te krijgen.

Maar hij overleed reeds in 1814, en werd opgevolgd door eenen minderjarigen zoon, die onder voogdij kwam, van zijn oudoom Noto-kesoemo, hernaamd Pangeran Adipati Pakoe Alam, welke in 1812 door de Engelschen, even als Mangkoe Negoro, tot onafhankelijk prins was verklaard.

In weerwil van de gruwelijke regering van Sultan II, had hij echter vele aanhangers; en hierdoor ontstonden

de twee faktiën, zoo betrekkelijk weinig bekend, maar niettemin gevolgrijk; zij heetten Ke-Sepoean en Ke-Rodjan.

Ke-Sepoean was de faktie des II Sultans, of de anti-europesche partij, afgeleid van het woord Sepoe (de oude), bijnaam des Sultans.

Ke-Rodjo-an, was de faktie des III Sultans, of de europesche partij, tegenstander der Ke-Sepoean, afgeleid van Rodjo (Regent), daar de III Sultan bevorens Rijks-Regent was. Deze twee faktiën verdeelden het geheele hof van Djokjakarta niet alleen, maar zelfs het Rijk; alle de prinsen en grooten waren of van de eene, of van de andere partij, en deze verdeeldheid bleef bestaan, ook gedurende de regering des IV Sultans, die den 6 December 1822 overleed, en mede door een' minderjarigen zoon opgevolgd werd.

Verscheidene der zonen van den II Sultan waren der faktie van hun' vader, anderen die van hunnen broeder toegedaan, en hunne zonen volgden eveneens de eene of andere partij. Zoo waren Mangkoe-diningrat en Merto-Sono, broeders des III Sultans, van de partij huns vaders, en volgden hem in zijne ballingschap; en Raden Onto-Wirio, later zoo befaamd geworden onder den naam van Pangeran Ario Dipo Negoro, zoon des III Sultans, was niet minder der faktie der Ke-Sepoeän toegedaan. Maar de beide partijen waren alleen niet onderscheiden door hunne haat of vriendschap jegens de Europeanen. Die der Ke-Sepoean behield stiptelijk alle de echt Javaansche zeden en gebruiken, en voor een groot deel, de Mohammedaansche godsdienst. De Ke-Rodjan evenwel, beijverden zich om alles van de Eu-

ropeanen te willen naäpen, kleeding, gewoonten, drinken, brasserijen; en verwaarloosde de pligten van de leer van Mohammed, waardoor het javaansch karakter ontaardde. Zelfs waren de zeden zoo bedorven, dat de kapitein der Chinezen te Djokjakarta tot Tommongong werd verheven; en de Regent van Djapan, Mâs Tommongong Soemo di Poero, een Balinees van afkomst, werd ter zelfder tijd verheven tot Radin Adipati Danoe Redjo, Rijksbesierder van Djokjakarta. Zulks vond plaats in 1812.

En opdat we in het vervolg dezer geschiedenis meer ingelicht mogen worden, omtrent de onderscheidene prinsen, willen wij het geslacht van den I Sultan vooraf overzien (1).

Zonen van Sultan I.

1 De II Sultan.
2 Noto kesoemo.
3 Ingebei.
4 Mangkoekesoemo.
5 Adi-kesoemo.
6 Danoe Poyo.
7 Sonto Kesoemo.
8 Blitar.
9 Diposono.
10 Aboebakar.
11 Panoelar.
12 Eene dochter, gehuwd met Mangkoe Negoro enz. enz.

(1) Volgens opgaven van prinsen van den bloede. Daar de namen zoo verschillen en dikwerf veranderen, kunnen in de opgaven welligt misslagen zijn ingeslopen, waarvan de teregtwijzing van waarde moet geacht worden. De naamsverwisseling geschiedt geheel willekeurig.

Zonen van Sultan II.

1 Sultan III Rodjo.
2 Pakoe ningrat.
3 Mangkoe Boemi.
4 Adiwinoto.
5 Sontowidjoyo.
6 Dipowidjoyo.
7 Singosari.
8 Notoboyo.
9 Mertosono.
10 Tepa Sonto.
11 Djoijo kesoemo Ingebei.
12 Poeger.
13 Ketjokesoemo.
14 Mangkoedininggrat.
15 Adiwidjoyo.
16 Tedjokesoemo (Adi negoro).
17 Praboe mengolo.

En nog verscheidene anderen, benevens 30 dochters, waaronder gehuwd met:

1 Danoe Redjo.
2 Poerbokesoemo.
3 Alap-alap enz. enz.

Zonen van Sultan III.

1 Sultan IV Djarot.
2 Ingebei
3 Mangkoeboemie.
4 Dipo Negoro.
5 Rongo.
6 Soeriobronto.
7 Soerio-adi.
8 Soerio-Dipoero.
9 Tepa sonto.
10 Adi-Soerio.
11 Adi-negoro (Aboebakar).
12 Soeria-nglogo.
13 Soeriowidjoijo.

8 dochters, gehuwd met Praboeningrat. Mangonnegoro, Notodiningrat enz.

Zonen van Sultan IV.

1 Sultan V Menol.
2 Galtot, of Mangkoeboemi.
3 Soerionegoro.
4 Bei.

en vier dochters gehuwd met Soeriohadmodjo, Dano-Redjo, Prawirodirdjo, en Niti-negoro.

Later willen wij overzien, welke van deze prinsen zich bij de opstandelingen voegden met hunne zonen en kleinzonen; en nu zullen wij vooraf den staatkundigen toestand gadeslaan, zoo van Djokjakarta als van Soerakarta.

HOOFDSTUK II.

Staatkundig overzigt.

Het Rijksgebied, zoowel van den Keizer, als van den Sultan, was niet verdeeld in provinciën, of geregelde onderdeelen, maar bestond uit: de hoofdstad met haar gebied, en uit de Montjo-negoro, of binnenlanden. Al dit land was verdeeld als volgt:

1. De regent- of vasalschappen, zijnde grootere of kleinere distrikten, gebieden of landschappen, die onder het beheer stonden van opperhoofden van verschillenden rang, Bopati's, Adipati's, Tommongongs, Ingebei's, Demang's, Ranga's. Deze regentschappen leverden aan den vorst slechts zekeren cijns in geld, produkten, werkvolk of iets anders, en de Regenten waren verpligt, of in de hoofdstad te wonen, of minstens ééns 's jaars, op het feest van Moeloed, hun cijns ten hove te brengen. Hun gezag was, in hunne onderhoorigheden, weinig beperkt, noch aan administratieve regelen gebonden, en zij hadden zelve hunne onderhoofden, Demangs, Bekels, Loera's en minderen. Het was uit deze landschappen, dat de vorst zijn inkomen trok.

2. De landen, bij uitsluiting voor het onderhoud des vorsten en zijne hofhouding bestemd, en op zich zelve

weder onderverdeeld aan zijne volgelingen, krijgslieden, bedienden, kleine kinderen, alsmede voor eigen tafel, en het onderhoud zijner vrouwen en bedienden. Dit land was meest in den omtrek der hoofdstad gelegen.

3. De landen bij erfgift of bij wijze van belooning verleend, aan alle prinsen en grooten van allen rang, in grootere of kleinere giften van hoeveelheden Tjatjas, als inkomsten voor rang, bediening, ambt en stand. Deze landeigenaars woonden in de hoofdstad, en gaven het opzigt en bestuur hunner landen aan onderhoofden, Ranga's, Demangs, Bekels. Uit deze landen ontvingen zij, bij wijze van heffingen en belastingen, hunne inkomsten, en stonden alleen persoonlijk bij den vorst als heeren van die landen.

4. De landen, uitsluitend onder beheer des Rijksbestierders, en waarvan de inkomsten bestemd waren, tot onderhoud van bruggen, wegen, posterijen, gebouwen, in één woord, alle Rijks-lasten, die daaruit gevonden moesten worden. Zij werden in kleinere of grootere distrikten bestuurd door Tommongongs, Ingebei's, Rongo's en minderen, die alleen aan den Rijksbestierder ondergeschikt waren.

Uit deze verdeeling kan men dus opmerken, dat er geene geregelde provinciale indeeling bestond, noch Rijksadministratiën van Financiën, noch van Binnenlandsche zaken, of dergelijke, zoo als men in Europesche staten aantreft. Zelfs bestond er geen nationaal geld, noch eenige munt, anders als die, door de Europeanen ingevoerd. De betalingen van alle inkomsten geschiedden door giften van landen, van natuurprodukten, of ter

vervulling van belastingen. Door deze verdeeling bestond er voor de Javanen geene maatschappij, en slechts twee standen, die der grooten en die der geringen, of liever, die der heeren en die der slaven; en deze omstandigheid vereischt een nader betoog. Volgens de ervarenste mannen, welke wij hier volkomen de eer willen laten, behoorde al het land aan den vorst, die hetzelve of verdeelde onder de zijnen, of slechts daarvan belasting vorderde. Ik zal mij niet inlaten met de juistheid, al of niet, van dit eigenbelangzuchtig regt te ontkennen, en het zij genoeg, te zeggen, dat de algemeene denkwijze van grondbezit, thans dusdanig begrepen wordt. Is het waar, dat niemand een duim breeds grond kan bezitten, dan alleen de Souverein, die het vruchtgebruik daarvan aan zijne onderdanen al dan niet kan toestaan, dan heeft de Javaan geen vaderland, geen' geboortegrond, waaraan hij kan gehecht zijn, noch kan hij eenig' eigendom hebben, daar al zijne bezittingen aanvankelijk uit natuurvoortbrengselen van den grond, waarop hij geboren is en leeft bestaan. Maar is het, dat dit eigendomsregt door den produkteur bezeten wordt, dan is hem reeds vele malen onregtvaardigheid aangedaan; terwijl beide regten van bezit afwisselend zijn voorgestaan, naar gelang van eigendunkelijke eigenbelangzucht. Het voorgewend eigendomsregt veranderde in roof (1).

---

(1) Sultan Sepoe had slechts een inkomen van 4.400 piasters, uit zijne cijnsbare landen, en bragt evenwel millioenen in klinkende munt en goederen bijeen, waarvan hij door de Engelschen beroofd werd.

Maar dat aloud eigendomsregt, regt geworden door verjaring, en door aangenomen beginselen niet ontkend, liet aan alle landeigenaars, den vorst, de prinsen en grooten, het volkomen en onbelemmerd bezit, en daardoor eene natuurlijke vrijheid, om van deze hunne apanagiën, de meeste voordeelen te trekken. De toenemende neiging tot weelde en vertering, de voorbeelden van meerdere produktie, door middel van Europeesch huurbezit, en de daardoor vergroote inkomsten, leidden al van vroeger tijd tot de gewoonte, dat Javaansche vorsten en grooten een deel hunner landen en dorpen in huur afstonden aan Europeanen en Chinezen, voor zeker tijdsverloop, tegen eene pacht of huurschat. Wanneer deze gewoonte begonnen is, valt bezwaarlijk aan te geven; maar deze verhuringen werden gedaan aan burgers, om door dit middel zich te voorzien van noodwendigheden, tegen eene vaste jaarlijksche betaling aan den verhuurder, landeigenaar of grondbezitter, die dus, volgens het erkend regt, slechts zijn eigen inkomen door middel van verpachting verzekerde en daardoor dat inkomen zelfs vergrootte.

Het blijkt niet, of deze wijze van doen, ook onderworpen was aan eenigen faktiegeest, en of niet beide partijen de gewoonte aannamen, om door dit middel een vast inkomen te erlangen, en dus te zoeken dat eigenbelang, hetwelk een kenmerkende eigenschap is van het Javaansch karakter. De vrijzinnige Europesche Regering, ingesteld volgens het eerste Regerings- reglement, van 1819, liet aan alle ingezetenen van allen stand en landaard vrij, zoodanig middel van bestaan te kiezen, als men voor zich zelven nuttig en voordeelig

oordeelde; alle kultures waren vrij; de handel was niet minder vrij; de vorsten had men verzekerd van hun volkomen regt, van alle hunne gewoonten en gebruiken, handelingen, inkomsten, enz., en hun verklaard, dat het nieuwe Hollandsche Gouvernement niet gezind was, eenige veranderingen daar te stellen, noch inbreuk op dit regt te maken. Deze vrijzinnige Regering bragt groote welvaart aan, en lokte velen naar Java. De produkten waren destijds aan het stijgen, en de koffij was het voornaamste stapelprodukt, dat aftrek vond op de Europesche markt.

Het was dus geen wonder, dat de Europesche nijverheid haar voordeel zocht in zulk een gelukkig stelsel. Men begon, met in de vorstenlanden van de vorsten en grooten, stukken lands met dorpen te huren en te pachten, die landen te kultiveren en te beplanten met koffijboomen, indigo, suikerriet, rijst, tabak en andere koloniale gewassen. De Europeanen staken er hunne kapitalen in; de landverhuurders genoten, meest bij voorschot, jaarlijksche of andere periodieke geregelde inkomsten; de landbouwers verkregen geld, gereedschappen, welvaart; en de planters verkregen voordeelige vooruitzigten. Deze landverhuringen, die in 1816 of 1817 op groote schaal begonnen, werden zoo uitgestrekt, dat men vermeend heeft, dat weldra het geheele gebied der vorstenlanden, aan Europeanen in huur en pacht zoude zijn gekomen, zoo niet een staatkundige misslag deze geheele welvaart had vernield.

Er is zeer veel geschreven over de besluiten van Mei 1823, die de landverhuringen vernietigden, en hierdoor alle beginselen der Regering verkrachtten, alsmede het

regt der vorsten krenkten, en groote verwarringen te te weeg bragten (1). Veel is er gezocht, omtrent den oorsprong van dien maatregel, welke met eenparige stemmen in het ligchaam der Regering zoude zijn besloten, — waarvoor geen waarborg bestaat. Sommigen hebben dien toegeschreven, aan kwaadaardig opzet, wangunst, overijling, persoonlijken haat, slechte staatkunde, en meer dergelijks. Wat mij er van is ter ooren gekomen, heeft echter welligt nog de aandacht niet tot zich getrokken, en komt hoofdzakelijk neder op de twee hoofdpersonen: den Gouverneur Generaal Van der Capellen en den Hoofdadministrateur van Financiën en waarnemend lid in den raad van Indië, Van de Graaff. De eerste was zeer bevriend met den Resident van Djokjokarta, Nahuys, en bragt reeds in 1817 eenen geheelen dag door op diens gehuurd landgoed, zoodat hij al vroeg kennis verkreeg van de landverhuringen, waarvan Nahuys een warm voorstander was. Men wil dat beide genoemde personen, bij zekere gelegenheid met elkander aan tafel zittende, Nahuys zich eenige woorden liet onvallen, jegens de echtgenoot van den Gouverneur Generaal Van der Capellen, die van dit oogenblik, zekeren haat opvatte jegens Nahuijs, wiens handelingen daardoor dwarsboomerij ondervonden. Hierin werd Van der Capellen ondersteund door den Raad Van de Graaff, die met leede oogen de bezittingen en for-

---

(1) Vert. Crawfurd I voorw. De Haan, Doornik, Nahuijs, de Jav. Courant van 1826 — 1830, hiervoren aangehaald; de staatsbladen van Mei 1823.

tuinen van vele planters zoude hebben aangezien (1). Hoe het ook zij, het karakter van Van der Capellen, hoe menschelijk ook, was te edel, om eenigen kwaden maatregel te nemen, enkel uit hartstogt wraak of haat; en aangaande dat van Van de Graaff, kunnen wij niets verders zeggen, daar deze edele Heer, en d'Ozy, mede-Raad, en beide naar Nederland opontboden, op oudejaarsnacht van 1825, op de Zuiderhaaks bij Texel met hun schip vergingen. En ook den Luitenant-Gouverneur De Kock, heeft men van alle medewerking vrijgesproken, daar hij geen vijand der landverhuringen was. Daar nu bereids alle deze personen dezer wereld zijn overleden, is het onbillijk, hunne nagedachtenis te besmetten, door de verdenking omtrent een' maatregel, die, zoo niet de onmiddellijke, evenwel eene middellijke oorzaak is geweest van vele rampen.

Door de landverhuringen erlangden de prinsen en grooten geld, en daarmede welvaart en weelde; terwijl de landen in waarde stegen, door met vrucht bebouwd te worden. Door de vernietiging der landverhuringen, verloren gezegde verhuurders hunne inkomsten, de planters hunne kapitalen, de vorsten hunne magt, en allen verloren het regt van waarborg en eigendom; terwijl bovendien de Europesche planters uit hunne bezittingen werden verdreven, en den verhuurders schadevergoedingen werden opgelegd, voor ontroofde en ver-

---

(1) Van oog- en oorgetuigen, met nog andere omstandigheden vernomen. Het aangegevene zij genoeg.

lorene kapitalen, en hiermede de betaling voor hunne eigene verhuurde eigendommen. Zij verloren aldus niet alleen hunne inkomsten, maar moesten bovendien groote sommen als schadevergoeding betalen; door dit alles ontstond er armoede en gebrek; de prinsen bezaten niets meer; de landbouwers ontvingen niets meer. De landen bleven zonder handen, en een ingevoerd opzigt gaf geene genoegzame vergoeding voor al dit leed. En dit zij van dit onderwerp genoeg gezegd, opdat er geene hoofdzaak van gemaakt worde. Wij zullen nu verder inzien den toestand van zaken in de vorstenlanden, en de aaneenschakeling van vele zamenwerkende oorzaken, die droevige gevolgen hadden, en alle in verband moeten worden beschouwd tot de geschiedenis, die ik mij ten taak heb gekozen te beschrijven.

In de Gouvernements-landschappen heerschte eene stille rust, blijkbaar de zoete vrucht eener vredelievende staatkunde. De inheemsche aristokratie, eenen zoo overwegenden invloed op de Javaansche maatschappij ten allen tijde uitoefende, was opgebeurd uit de vernedering, waarin de Regeringen van Daendels en van Raffles haar verdrukt hadden, en nu wederom geroepen tot een werkzaam aandeel in het beheer der binnenlandsche aangelegenheden. De bevolking leefde gerust, onder de bescherming der wetten, geschoeid op de geëerbiedigde instellingen des lands, en genoot het bezit harer eigendommen, en de vruchten van den arbeid, tot dat de afwijking der aanvankelijke Regeringsbeginselen dit alles kwam verstoren. In de vorstenlanden echter heerschte ook wel rust bij de geringe volksklasse, maar de ont-

aarding der zeden drong tot de grootere en voornamere klasse zoodanig door, dat men daaraan de schuld heeft gegeven van vele rampen. En om deze van nabij te beschouwen, moeten wij den toestand der beide Javasche hoven overzien, zoo als die was, omstreeks de jaren 1820—1825.

Pakoe Boewono IV bijgenaamd Soenan Bagoes, die den 29 September 1788 aan de Regering van Soerakarta gekomen was, overleed den 1 Oktober 1820, in den ouderdom van 54 jaren, nalatende 56 kinderen en 146 kleinkinderen. Gedurende zijn leven, had hij drie malen, in 1790, 1814 en 1820, ontwerpen gevormd, om zich van de Europesche heerschappij los te rukken, maar daar hij een besluiteloos, vreesachtig en geheimzinnig karakter bezat, kwam het op geen der vermelde tijdstippen tot openbaren wederstand, en onderwierp hij zich weder, zoodra zijne ontwerpen waren bekend geworden. Maar hij was daarbij geen volslagen vijand van Europeanen, en zijne drieëndertigjarige Regering, verliep met het maken van ijdele plannen. Doch hij was de oudste en edelste van zijn geslacht, en oefende hierdoor een onbepaald gezag, zoodat zijne Regering vrij bleef van hofkabalen. Zijn bijnaam van Bagoes, de schoone, verkreeg hij door zijne schoone gestalte en groote zachtzinnigheid, gepaard met een echt nationaal Javaansch gevoel voor schouwspelen en schimvertooningen, die de oude landshistoriën ten onderwerp hebben; en hij was daarvan een zoo hartstogtelijk beminnaar, dat hij, die eenen onbeperkten eerbied aan de zijnen inboezemde, het dikwerf met zijne hooge waardigheid niet strijdig achtte, den rol van verhaler (dalang) zelf te vervullen voor zijn hofgezin.

Zijn zoon en opvolger, Pakoe Boewono V, bijgenaamd Soegi, de Rijke, was geheel onbekwaam voor zijne hooge waardigheid, waartoe hij reeds den 13 Augustus 1792, door de Edele Compagnie was gekozen, zijnde in 1785 geboren, dus 35 jaren oud bij zijne verheffing tot Soesoehoenan van Soerakarta, die den 31 Oktober 1820 plaats vond. Hij was meer koopman dan Keizer, en dreef grooten handel, door middel van vaartuigen langs de groote of Solo-Rivier (de Beng-awan), waardoor hij den bijnaam van Soegi verkreeg. Zijne Regering was echter kort, want na eene ziekte van weinige dagen, overleed hij den 5 September 1823, in een 38—39 jarigen ouderdom. Door zijn afsterven bleef de waardigheid vakant, want behalve dat Soenan Soegi onder een aantal kinderen, geen' enkelen wettigen zoon had, was er geen tot opvolger benoemd. De naast aan den troon zijnde prinsen, waren: de Pangeran Ario Boemi-noto, broeder van Soenan Bagoes, Mangkoe Boemi, zijn broeder, en Poeroboyo, broeder van Soenan Soegi en later Soesoehoenan Pakoe VII. Doch de overleden keizer had kort voor zijn' dood, bij bevelschrift aan den Rijksbestierder Sosro-diningrat, zijn' wensch te kennen gegeven, dat hij zich wilde zien opvolgen door zijnen oudsten onechten zoon, Raden Mâs Saperdan, die op dat oogenblik in dienst was bij den gezegden Rijksbestierder, als Siridoosdrager, en aan welken Minister de Soesoehoenan dezen zoon geschonken had, omdat Sosro-diningrat hem, Saperdan, van eene huidziekte had genezen. De waarnemend Resident aan het hof nam dus dadelijk bezit van den kraton, (het vorstelijk verblijf), alsmede van het Rijkszegel en

de magt, tot dat er een opvolger zoude benoemd zijn.

De wensch van den overleden' vorst strookte met het verlangen van de voornaamste prinsen. De voorbeelden, dat onechte zonen hunne vaders opvolgden, waren voorhanden. Derhalve vond het Gouvernement goed, om gezegden Raden Mâs Saperdan te verheffen, vooraf tot Kroonprins, onder den titel van Pangeran Adipati Anom Hamangkoe-negoro, Soedibio Rodjo Poetro Mataram, en eenige dagen daarna tot Soesoehoenan van Soerakarta, met den titel van Pakoe Boewono, Senopati-hingnglogo, Ngabdul-Ragman, Sayidin Ponotogomo VI, waartoe hij den 15 September 1823 werd uitgeroepen, en den 18 daaraanvolgende bevestigd, van wege de Regering van Batavia, jegens welke hij de gewone akte van verband passeerde, in tegenwoordigheid van de daartoe benoemde Kommissarissen, A. H. Smissaert, Resident van Djokjakarta, C. La Clercq, Resident van Kadoe, en H. Mac-Gillavrij, waarnemend Resident van Soerakarta.

Soenan Saperdan was dus van bediende eens eersten Ministers, Keizer geworden; hij was toen 17 jaren oud, dus volgens de Javaansche gewoonten en zeden, reeds twee jaren meerderjarig. Zoo zijn vader een onwaardig Regent was, te meer nog was zulks Saperdan, en de hoop des Gouvernements, om door deze verheffing, een' getrouwen vasal te verkrijgen, mislukte. Zijne kinderachtige zotternijen en grilligheden openbaarden zich reeds bij zijne troonsbeklimming. Er was bepaald, dat zijn oudoom en zijne ooms op stoelen zouden zitting nemen; om nu deze bepaling te ontduiken, deed hij den dampar (vorstelijke stoel) op eene tafel plaatsen.

Hij was wijders van eenen slechten inborst, wreed, trotsch, wispelturig, en geheel onbekwaam en ongeschikt voor zijne waardigheid, welke hij, van uit eenen geringen stand, geroepen was, te bekleeden. Behalve zijne broeders, waren alle prinsen ouder dan hij, iets, waardoor zij zich van hem onafhankelijk achtten, terwijl hij hen daarenboven grovelijk beleedigde, en niets anders bedreef, dan zotternijen en grilligheden, waardoor hij niet alleen geen' eerbied of invloed kon verwerven, maar waardoor hij zelfs nog de weinige achting verloor. De gevolgen hiervan, waren: een tomeloos gedrag der prinsen, die, van alle banden ontslagen, zich overgaven aan verkwistingen, schulden maken, zelfs tot aanzienlijke sommen, welke zij niet konden betalen. De overige hofgrooten, de Tommongongs en gebieders der afgelegene landen en distrikten, volgden het voorbeeld der prinsen, onderdrukten hunne onderdanen, en maakten zich aan grove knevelarijen schuldig, zoodat ieder weldra breideloos en naar goedvinden handelde. Daarbij kwam de ontaarding en verbastering, zoo der Javaansche zeden, als van de Mohamedaansche godsdienst; bij voorkeur kleedden de prinsen zich in Officiers montering en Europesche kleeding, en de oude geëerbiedigde Javaansche dragt werd verwaarloosd, tot ergernis hunner landgenooten. Door dronkenschap en brasserijen, verkrachtten zij de leer van Mohamed, en ieder die daartoe middelen bezat, volgde hen na in het drinken van wijn en van jenever, waarvan jaarlijks duizenden kelders in de vorstenlanden aan grooten en geringen werden verkocht. Hierdoor kan men een denkbeeld van de ontaarding vormen, daar de stipte opvol-

ging der landszeden en godsdienstleer, als wenschelijk moet worden beschouwd.

Aangaande het Gouvernements bestuur te Soerakarta, zij het genoeg, hier te melden, dat H. G. Nahuys, die aanvankelijk Resident te Soerakarta was, in 1820 tot waarnemend Resident te Soerakarta benoemd werd, zijnde de Resident aldaar, wegens tegen hem ingebragte beschuldigingen, naar Batavia opontboden, en de Assistent Resident een man van een allerzwakst karakter en zonder invloed. In het begin van 1822 werd Nahuys vervangen, door A. M. T. De Salis, die, naar Europa gaande, in Julij 1823 in deze waardigheid als Resident vervangen werd door den Resident I. J. van Sevenhoven. De Rijksbestierder, Minister zoo van het Gouvernement als van den Soesoehoenan, was een oud dienaar, Raden Adipati Sosrodiningrat, die s' Gouvernements belangen wel waarnam. Omtrent de overige personen valt ons niets meer te zeggen.

Overzien wij nu den staat van zaken te Djokjakarta. Gedurende het leven des IV Sultans, werd door zijne aanmoediging, de invloed der Europeanen zeer groot, en hij zelf nam hunne zeden, gewoonten en kleeding aan. Het scheen dat hij deelde in de toenmalige zucht naar grootschheid, naar roijaliteit, toen ter tijd zoo geheel en al de geest van het Gouvernement. Alle oude Javaansche gewoonten werden dagelijks vervangen, door meer naar Europeesch model gelijkende gebruiken. De Europesche verlichting drong op Java door, tot in de woningen der prinsen, waar spel en drank, helaas! zoo zeer als het kenmerk van beschaving aangenomen, plaats vonden, niet alleen bij hen, maar ook bij hunne bloed-

verwanten en volgelingen. Menigeen verteerde meer, dan hij bezat, aan wijn en jenever, militaire kleeding en brasserijen. Maar de IV Sultan was een vriend van Europeanen, goedhartig, regtschapen, en zeer bemind. Doch hij mogt geen lang leven genieten, want op den 6 December 1822, bleef hij dood, onder eene beroerte, aan tafel, des middags ten half 4 uur, zonder vooraf ziek geweest te zijn. Hij had slechts den ouderdom van ruim 21 jaar bereikt, en liet twee kinderen, uit echten bedde, na. De oudste daarvan, geboren den 25 Januarij 1820, werd den 19 December 1822, van Gouvernements wege uitgeroepen, tot opvolger zijns vaders, onder voogdij, en onder den titel van Hamangkoe Boewono V; zijn eigenlijke naam was Menol.

Voor dat wij verder gaan met onze beschouwingen, over de voogdij, en den staat van zaken, is het noodig, hier terug te komen op den dood des IV Sultans, dien men aan vergif heeft toegeschreven. Ik heb de getuigenissen van tijd- en landgenooten, oog- en oorgetuigen, geraadpleegd, en daaruit het volgende vernomen: Sulthan IV Djarot, was een buitengewoon zwaarlijvig persoon, vrolijk en schertsend, en dien dag zoo min ongesteld, dat hij voornemens was, na den maaltijd, een bezoek te paard af te leggen bij zijne moei Raden-ayoe Prawiro-diningrat, die zwaar ziek lag. De spijs, na het gebruik waarvan hij het bestierf, was Inlandsche kost, hem bezorgd door zijnen oom, Pangeran Mangkoeboemi, later Panumbahan Mangkoe Rat genaamd; na het eten daarvan begon hij zulke rare kuren te krijgen, dat de jongeling die hem bediende, Raden Ario Prawirokesoemo, zulks voor zijne gewone gekheid hield, gelijk

ook zijne halve moeder, die er bij was, dacht. Een oogenblik nadat hij om drinkwater vroeg, bleef hij dood zitten.

Dusdanig zijn de berigten van ooggetuigen; er bestaan nog twee andere opgaven van de vermeende oorzaken, namelijk; één zoogenaamde Kata-dalem of geheim hof-verhaal, en één uit den mond van Dipo Negoro. Het eerste wat men aan het hof als zekere veronderstelling aannam, was, dat Pangeran Ario Dipo Negoro, onechte, doch oudere broeder van Sulthan Djarot, hem vergif zoude hebben toegediend, omdat het hem, Dipo Negoro, begon te vervelen, dat zijn broeder de Sulthan, zich meer en meer bij Europeanen zocht bemind te maken, zijnde gezegde prins der faktie van Ke-Sepoean toegedaan. Maar Dipo-Negoro zelf zeide, tijdens hij in 1830 van Samarang naar Batavia werd overgevoerd, dat de Rijksbestierder Danoe Redjo de gezegde spijs bezorgd had, zijnde rijst en andere kost, na het eten waarvan de Sulthan vreesselijk opzwol en het bestierf. Het komt mij vreemd voor, dat er geene verdenking is gevallen op Pangeran Dipo-Sono, broeder van Sulthan Sepoe, die in 1822 niets minder beoogde dan het vermoorden van alle Europeanen en Chinezen, en het berooven van zijn neef, den Sulthan. Maar alle deze verhalen zijn tot nog toe onbewezen, en gewaagd, waarom wij het voorgenomen overzigt willen vervolgen.

Na den dood van Sulthan IV werd, zooals wij boven zeiden, zijn minderjarige zoon, onder voogdij, tot Sulthan verheven. Aangaande dit voogdij- en Regentschap werd men het eenigen tijd niet eens: de familie des

vorsten verzocht dringend, dat de Pangeran Pakoe Alam (broeder van Sulthan Sepoe, en oudoom van den jongen Sulthan, en die tijdens de minderjarigheid des IV Sulthans, van 1814 tot 1820, Regent des Rijks was geweest), niet weder tot Regent mogt worden benoemd; dierhalve bepaalde het Gouvernement, op voordragt des Residenten, dat het Regent- en voogdijschap van Djokjakarta, gedurende de minderjarigheid des Sulthans, zoude bestaan, als volgt:

De tijdelijke Resident zoude in het bezit blijven van het Rijkszegel.

De Rijksbestuurder zoude, onder toezigt van den Resident, de landen des Sulthans besturen, de rust en het welzijn van land en volk beoogen, en de belangen des jongen vorsten verzekeren.

De voogdij over den persoon des jongen Sulthans, alsmede het beheer over de som van sp. 100.000, die het Gouvernement jaarlijks aan den vorst betaalde volgens de bestaande kontrakten, werd opgedragen aan

Ratoe Ageng, moeder van Sulthan IV en grootmoeder van Sulthan V.

Ratoe Kentjono, moeder van Sulthan V (den minderjarigen vorst).

Pangeran Mangkoe Boemi, zoon van Sulthan Sepoe, II, oudoom van Sulthan V.

Pangeran Ario Dipo-Negoro, zoon van Sulthan III, oom van Sulthan V.

De beschouwing van de karakters van alle deze personen, kan zoo vele opheldering geven, dat die als onmisbaar voor het onderwerp dezer geschiedenis, moet worden gerekend; en aangezien ik gelukkig genoeg ge-

weest ben, daarover familie, tijd- en landgenooten van beide partijen te hebben kunnen raadplegen, wil ik die mededeelingen, ten gemeenen dienste, benuttigen. Destijds, 1822, was nog Resident te Djokjakarta, de kolonel honorair H. G. Nahuys, die bevorens, van 1820 1822 waarnemend Resident te Soerakarta was geweest. Hij was een man van groote ervarendheid in Inlandsche zaken, voortvarend, krachtig in het bestuur, zeer bevriend met alle prinsen, doorkneed in de kennis hunner karakters, een warm voorstander der landverhuringen en der Europesche beschaving aan de hoven, hooghartig, vrijgevig en waardig het bestuur te voeren, gedurende vele jaren. In Januarij 1823 ging hij echter met verlof naar Europa, na zeven jaren aan de hoven het Gouvernement waardig vertegenwoordigd, en niet minder partikuliere belangen van anderen voorgestaan te hebben. Hij werd als Resident te Djokjakarta opgevolgd door A. H. Smissaert. In het midden van 1823 werd F. P. H. De Chevallier tot Assistent Resident te Djokjakarta benoemd.

De Resident A. H. Smissaert, bevorens Resident van Rembang, was een getrouw dienaar des Gouvernements, maar een man, wien het ontbrak aan energie, bedaarden moed en standvastigheid van karakter, en voor de betrekking van Resident aan het hof van Djokjokarta, onder de toen bestaande omstandigheden, geheel ongeschikt. Hij beschouwde het als eene weldaad voor zijne huisselijke rust, wanneer hij te huis kon blijven, en de Assistent-Resident, Rijksbestierder, of Translateur het werk op zich wilden nemen, wat bij uitsluiting tot zijne werkzaamheden behoorde. Bij vergaderin-

gen der prinsen, die maandags en donderdags plaats vonden, zat hij altijd op den vorstelijken troon, dat tegen de geheiligde gebruiken streed en hem bij de prinsen en grooten gehaat maakte. Men heeft hem beschuldigd van vertrouwelijken omgang te hebben gezocht met de prinsessen. Dus zeggen Van Nes en De Stuers. Nahuys echter verklaart, dat Smissaert zijne onbekwaamheid zelf inzag, en aan de Regering van Batavia verzocht heeft, uit zijne betrekking te Djokjakarta ontslagen te worden, en dat de Regering eerst een jaar later hiertoe wilde overgaan, maar dat Smissaert toen verzocht te mogen blijven. Het vervolg dezer geschiedenis zal overigens zijn karakter van eenen anderen kant doen kennen.

Bij afwezigheid van den Resident, welke nog al dikwijls plaats vond, was het behartigen der Rijksaangelegenheden opgedragen aan den Assistent Resident De Chevallier. Deze was een jong, onbedreven mensch, die van Luitenant bij de kavallerie, tot Sekretaris van Bantan benoemd en bevorderd was, in welke laatste betrekking hij zich ijverig genoeg kweet, zoodat de Regering hem tot Assistent Resident Sekretaris te Djokjakarta bevorderde. Met de zaken eener Inlandsche regering was hij onbekend, maar deze vereischte hoedanigheden, en die, welke aan zijn Chef ontbraken, dacht hij goed te maken, met eene groote mate van fierheid en minachting voor de Javaansche prinsen en grooten en voor hunne hooge rangen en gewoonten. Op hem rust de blaam, van misbruik gemaakt te hebben van het vertrouwen, met de prinsessen in den Kraton. De

Resident Smissaert was gehuwd, maar De Chevallier ongehuwd. Men wijt hem echter minder de schuld, van hetgeen hem ten laste gelegd wordt, en zijne onervarenheid doet hier veel af. Maar hij volgde de levenswijze van zijn Chef, en liet de zaken over aan den Rijksbestierder of aan den Translateur.

De Rijksbestierder, Raden Adipatti Danoe Redjo, was een Balinees van afkomst. Bevorens was hij, zoo als boven aangemerkt is, Regent van Djapan, nu Modjokerto, en heette Mâs Tommongong Soemo-di-poero. In 1812 werd hij door de Engelschen, als Rijksbestierder aangesteld, in plaats van den, door Sulthan Sepoe, verworgden Rijksbestierder. Hij was den Europeanen hartelijk toegedaan, en had, door de omstandigheid der minderjarigheid van twee achtereenvolgende Sulthans, meer gezag verkregen, dan gewoonlijk eerste Ministers bezitten, vooral door de laatste bepaling, waarbij hij tot eenige bestuurder des Rijks was benoemd, onder opzigt van den Resident, die hiervan geen de minste bezigheid maakte. In troebel water visschende, oefende hij zelfs meer gezags uit, dan hem geoorloofd was; en hij behandelde de meeste prinsen op eene aanstootelijke en vernederende wijze, waardoor hij zich meer gehaat maakte dan door zijn vreemde afkomst. In zijne woning hield hij wayang-orang (komedie met menschen), een spel, dat, buiten den Sulthan, niemand mag houden, en hij vaardigde bevelen uit die niet dan van uit de magt des Sulthans konden voortkomen.

De Gouvernements tolk, genaamd Ditrée, was een man van verdacht karakter, die niet alleen eenen ge-

meenzamen omgang hield met de prinsessen, waardoor veel ongenoegen ontstond, maar ook oneerlijkheid bezat, daar hij tijdens het leven des IV Sulthans, dikwerf door ongekwalificeerde handelingen, zich zoodanige voordeelen bezorgde, dat hij zich voor eenige duizenden, op onwettige wijze, verrijkte; zelfs verpandde hij des vorsten goederen en knoeide met het volk. Hierin had hij hulp in den Javaanschen kommandant van den Kraton, genaamd Raden Tommongong Wiro-Negoro, bevorens Wiro-goeno, later Pangeran Praboe-ningrat, die met een der dochters van den III Sulthan gehuwd was. Hij was een afstammeling van den befaamden slaaf Soeropati, die in 1686 der Compagnie zoo veel spels maakte, en later tot in 1706 in het Malangsche als Souverein regeerde, onder den titel van Raden Adipati Wiro-Negoro. De Rijksbestierder, de Translateur, (tolk) en de gezegde Kommandant, die den militairen rang van majoor had, vormden een drietal, dat altijd in oppositie was met de prinsen en grooten, en dat altijd den Resident en den Assistent Resident opstookte, vooral tegen de voogden des jongen Sulthans.

Pangeran Mangkoe Boemi was de zoon van Sulthan Sepoe, dus oom van Dipo Negoro, ofschoon beide niet veel in jaren verschilden. Hij was een zachtzinnige en vreesachtige persoon, die in vervolg van tijd alleen door besluiteloosheid en vrees werd voortgesleept. Later genoot hij den titel van Panembahan Mangkoe Rat en bezat altijd de achting van velen; dit zij genoeg van hem gezegd. Omstandiger is het oordeel over Pangeran Ario Dipo-Negoro, en aangezien hij de hoofdpersoon is geworden van den oorlog, zijn natuurlijk de

nasporingen aangaande zijn karakter vollediger. Hij was de oudste, onechte zoon, van Sulthan Rodjo, en bezat, vóór zijne verheffing tot Pangeran Ario, den naam van Raden Onto-wirio, waaronder hij is bekend geworden in den tijd van het Engelsch bestuur, toen zijn vader hem als boodschapper of bode gebruikte. Hij was toen, volgens eenigen, der zijde der Europeanen of die zijns vaders toegedaan, maar volgens anderen, was hij zulks geenszins, en wel geheel de faktie Kesepoean aanhangende, en dus een vijand van het Europeesch gezag, waartegen hij zijn vader dikwerf opzette, zoo als ook famillie verklaard heeft. Maar hetgeen nu later volgt, en door Van Nes aangegeven is, als de grondbeginselen van Dipo-Negoro, is openbaar geworden, door zijn eigen' zoon, Raden Mâs Halip, bij een geschrift van 3 Augustus 1825. Deze zoon was kennelijk zwak van hersenen, zooals beide partijen ook toestemmen, en zijne eigene gevoelens waren zoo onstandvastig, dat hij, ofschoon aanvankelijk de zijde des Gouvernements houdende, later zich bij de opstandelingen begaf.

Volgens deze verklaring nu stond Dipo-Negoro, tijdens het leven van zijnen broeder, den IV Sulthan, aan het hoofd der faktie Kesepoean. Hij opponeerde altijd tegen de tusschenkomst van Europeanen, en hield den Sulthan dikwerf voor, om toch niet zoo veel met hen om te gaan; zelfs zoude hij hem hebben opgezet, om tegen het Europesche bewind op te staan, om het land zelf te regeren, en de aan het Gouvernement, onder het Engelsch bestuur, afgestane landen weder te ontweldigen. De Sulthan zoude gezegd hebben, niets van

zulke taal te willen hooren, dewijl hij met de Europeanen in het algemeen, en met den Resident Nahuys in het bijzonder, wel bevriend was, en hij, met zijne famillie, genoeg tot onderhoud had, en genoegelijk leefde. Dipo Negoro zelf heeft echter verklaard, met zijnen broeder in goede verstandhouding te hebben geleefd, en dat de Sulthan niets deed, zonder zijnen raad. Ook zeide hij, bij de bevolking meer bemind te zijn geweest dan de Sulthan zelf. Ook zoude Dipo Negoro, die tot den dood zijns broeders medegewerkt had, bij deszelfs overlijden zijne vreugde daarover hebben te kennen gegeven, met den wensch, dat de zaken nu beter zouden gaan.

Andere omstandigheden in het voordeel van Dipo-Negoro zijn die, dat men hem reeds tijdens de Engelsche Regering, na den dood van zijnen vader Sulthan Rodjo, tot diens opvolger zoude hebben willen benoemen, en dat hij zelf daarvoor bedankt heeft. Zulks zijn zijne eigene opgaven. Die van familie geven aan dat sommigen zijner bloedverwanten, in 1822, en zelfs de Resident Nahuys, hem tot Sulthan hebben willen kiezen en uitroepen, maar dat hij zelf niet wilde, zoo lang er nog mannelijk oir van zijnen broeder in leven was zooals dan ook het Gouvernement hem niet verhief. Of hij nu, tot vergoeding daarvan, als medevoogd zoude zijn benoemd geworden, is slechts te veronderstellen, dewijl ik er geen bewijs voor gevonden heb, evenmin voor de veronderstelling, dat Nahuys, ten gevolge van dien, reeds eene maand later vertrok, en dat het Gouvernement, vier maanden na het vertrek van Nahuys, de landverhuringen ophief, alles ten ge-

volge tegenwerking van zijner handelingen (1). Nahuys zelf beweert met eenige bevoegdheid, dat het niet regtstreeks bewezen is dat Dipo Negoro voor 1823 een erkende vijand der Europeanen was; en logenstraft dierhalve de beweringen van De Stuers, zelfs door voorbeelden. Zoo veroordeelde Dipo Negoro de handelingen van zijnen oom Dipo Sono, die in 1822 eene zamenzwering tegen het Europeesch bewind en tegen dat van Sulthan IV smeedde, en door Nahuys met eigen hand ontwapend en gevangen genomen werd. Dipo Negoro achtte hem zelfs der verbanning waardig; dit heb ik ook uit den mond van zijne familie gehoord. Om alle deze redenen was Dipo Negoro niet alleen vrijgedacht van allen blaam, maar aarzelde de Resident Nahuys geenszins om hem tot medevoogd voor te stellen. Dipo Negoro was geenszins een geslagen vijand van de Europeanen maar van hunne ondeugden, drinken, spelen, enz. waartegen hij dikwerf zijn' broeder vertoogen voorhield.

Ons rest nu nog te beschouwen het karakter der twee voogdessen, namelijk der grootmoeder en moeder des jongen Sulthans. De eerste Ratoe Ageng ook Ratoe Iboe genaamd, echte vrouw van Sulthan Rodjo, was eene verstandige vrouw, maar die beschuldigd wordt, van te gemeenzamen omgang te hebben gehad met den bovengenoemden kommandant Wiro Negoro, die hierdoor eenen onvergenoegdheid wekkenden invloed in den Kraton verkreeg, en wien zij allerlei kleederen en juwelen gaf.

---

(1) Vergelijk Tijdschrift voor Nederlandsch Indië 1850 II 37, 48.

Dipo Negoro kreeg van dezen handel kennis, en deed zulks blijken; en dit was de oorsprong van den haat, die Wiro Negoro opvatte, en waardoor de eerste gezind werd, hem altijd, en vooral bij den Resident en Assistent Resident, te blameren. Dit was ook de reden, dat Ratoe Ageng, die later van de voornemens van Dipo Negoro kennis droeg, zulks niet durfde openbaren aan den Resident, en dat zij den zoon van Dipo Negoro, den bovengemelden Raden Mâs Halip, die zijn' vader voor de wereld beschuldigd heeft, als zoon had aangenomen. Wiro Negoro verliet de zijde zijner familie, ten genoege van Ratoe Ageng, die echter, toen zij de openbaarmaking van haar bedrijf vreesde, van hem afhield, en nu aanlag met een jong mensch Tjoekit genaamd, een' tooneelspeler; waartegen Wiro Negoro, niets konde doen. Dit kwam ook ter oore van Dipo Negoro, die over deze ongebondenheid, onorde en ontaarding der zeden, zoodanig was aangedaan, dat hij er zijn anathema over uitsprak, en daarom met den gang van zaken niets meer te doen wilde hebben, en zich ook niet verwaardigde er over te spreken met den Resident, die trouwens ook de man niet was, om zulks belangrijk genoeg te achten.

De Ratoe Kentjono, moeder des jongen Sulthans, was de dochter van Dano Redjo, die in 1812 door Sulthan Sepoe was verworgd, en van Ratoe Kentjono, eigene dochter diens Sulthans. Zij was eene vrouw van zware ijlhoofdigheid, die men zelfs zinneloosheid konde heeten, en dierhalve zonder eenigen invloed, wordende zij geheel beheerscht door gezegde Ratoe Ageng, bijgenaamd Iboe, zoodat zij geen openbare rol

in de volgende geschiedenis heeft vervuld, zijnde die waanzinnigheid haar altijd bijgebleven. Zij en de Ratoe Ageng, waren bovendien elkander vijandig.

Men heeft aangemerkt, dat dit Rijks-Regent- en voogdijschap, geheel en al tegen de gebruiken van den kraton was zamengesteld, en doet het voorkomen, als of het de verbazing moet opwekken, dat daartoe gekozen werd de prins Dipo Negoro, die niet alleen daarop geen regt zoude gehad hebben, maar bovendien, een erkend vijand van het Europeesch gezag zoude geweest zijn, die onder verdenking lag van de Regering zijns broeders te hebben afgekeurd, en hem bovendien vergiftigd te hebben. Maar in deze beoordeeling heeft overijling plaats gevonden. Het is toch niet te ontkennen, dat Nahuys een bevoegd beoordeelaar was, en deze heeft hem van allen blaam vrijgesteld, bevorens hij tot voogd werd aangesteld; en eene beschuldiging van eenen zoon tegen zijnen vader, Raden Mâs Halip tegen Dipo Negoro, eene beschuldiging, die de bron is, waaruit Van Nes en De Stuers hebben kunnen putten, — en van eenen zoon, die zijns vaders vijand niet alleen, maar de pleegzoon was van zijns vaders vijandin, en die ijlhoofdig was, — en later tot hem overliep, werd meer dan twee en een half jaar, na die benoeming tot medevoogd, bekend, en in al dien tijd heeft het Gouvernements bestuur geene beschuldigingen tegen den prins ingebragt. Nahuys die een erkend kenner der Javaansche politiek was, heeft met volle waarheid gezegd, dat niet de haat der Javanen tegen de Europeanen, een oorspronkelijke karaktertrek, maar een uitvloeisel is van eigenbelang, en anders niet. En dus is hetgene,

wat in den aanhef van deze geschiedenis is aangegeven van gezegd eigenbelang, volkomen toepasselijk op de oorzaken van dezen oorlog.

Dusdanig was de toestand van het bestuur in de vorstenlanden, gedurende de jaren 1823, 1824 en 1825. In beide Rijken handelden de prinsen en rijksgrooten naar goedvinden; de landen waren letterlijk ongeregeerd, en de bevolking was overgelaten aan allen, die eenig gezag of invloed wisten te verwerven. De schraapzuchtige Chinezen speelden hieronder geen geringe rol. Het is niet te ontkennen, dat de Rijksbestierder van Djokjakarta een knap en kundig man was, die den Europeanen een goed en opregt hart toedroeg; en het is wel aan te nemen, dat Dipo Negoro hem hierom meer haatte, dan om de vrijheden, welke hij zich in de uitoefening van zijn uitgestrekt gezag aanmatigde; maar het is ook waar, dat hij zich in eene hagchelijke stelling geplaatst zag, belast met het beheer der Rijkszaken, in zijn gezag niet ondersteund door den Resident, gelijk vroeger door het Gouvernement was bepaald. Door alle partijen gehaat, benijd en gevreesd, werd hij spoedig beschouwd als de oorzaak van al het kwade, dat er bedreven werd. Het Gouvernement hield hem echter altijd de hand boven het hoofd, en toen hij in 1847 gepensioeneerd werd, verkreeg hij den titel van Pangeran Soemo-joedo, met een jaargeld van 12.000 guldens, waarvan hij in zijne geboorteplaats Modjokerto leefde, sinds Mei van laatstgemeld jaar. En nu zullen we de verdere oorzaken opsporen, en de handelingen der personen zelve nagaan (1).

(1) Pangeran Soemo-joedo is sinds aldaar overleden. Vergelijk het Tijdschrift voor N. I. 1850, II. 39.

HOOFDSTUK III.

Redenen en Oorzaken.

De publicatie der Regering van den 6^{n} Mei 1823, hierboven bedoeld, hield maatregelen in, die al spoedig aanleiding gaven tot reclames, van de zijde der gewezen landhuurders, die uit hunne bezittingen waren verdreven, en van den kant der verhuurders, die van hun inkomen werden beroofd, daar de eerstgenoemden wel niet zouden achterblijven, met het terugvorderen der aanzienlijke voorschotten, bereids op de huurwaarden verleend, en in het eischen van schadevergoeding voor de, te vergeefs gemaakte, onkosten, voor het aanleggen der plantagiën als anderzins; terwijl de verhuurders, althans vooreerst niet, in staat zouden zijn, aan deze vorderingen te voldoen. Die wet overrompelde dus allen, huurders en verhuurders, en een veeljarige arbeid werd verwoest, door ééne enkele magtspreuk, en een' krenkenden maatregel, genomen met overijling, zonder genoegzame kennis van zaken, zonder strikte regtvaardigheid, met verguizing der Regeringsbeginselen. Opmerkelijk is het, dat die wet, bereids sinds 1821 in ontwerp, kort na het vertrek van Nahuys, den grootsten voorstander dier verhuringen, uitgevaardigd werd, en dat zij eenen verdediger vond in

den Raad der Regering, H. J. van de Graaff, van wien wij boven spraken. Maar Nahuys wederlegde breedvoerig die verdediging, door vele sprekende bewijzen. Zonder ons verder over die wet uit te laten, zij het genoeg, op te merken dat hij met grond voorbragt, dat hier geene vermolmde Reglementen kracht hadden, maar het eigen Charter der regering, wettigheid, sanctie der vorsten, kennis bij de Regering van over langen tijd, regt van eigendom, algemeen nut en groot voordeel voor het Gouvernement, die hier allen met eene enkele pennestreek vernietigd werden.

De Soesoehoenan van Soerakarta, Pakoe Boewono VI Saperdan, kwam al zeer spoedig voor den dag met zijne bezwaren, aangaande de schadevergoeding, en riep den bijstand des Gouvernements in, tot regeling zijner geldelijke belangen, met betrekking tot deze aangelegenheid. De Regering willigde dit verzoek evenwel niet dadelijk in, maar wachtte het tijdstip af, waarop het blijken zou, of er verschillen zouden ontstaan, tusschen huurders en verhuurders, om de tusschenkomst te verleenen, welke zij zich had voorbehouden. Spoedig bleek uit een aantal adressen, dat wel omtrent de terugbetalingen en schadeloosstellingen was overeengkomen, doch dat er bezwaren bleven bestaan, omtrent de contante terugbetaling, ende partijen die hadden overeengekomen te zullen voldoen, uit de productie der verhuurd geweest zijnde landen, tot aan de verevening der schuld.

Het Gouvernement keurde deze wijze van afdoening goed, en benoemde den 3^{n} Februarij 1824 eene Commissie bestaande uit:

Den Resident van Soerakarta, I. J. van Sevenhoven;

Den Resident van Djokjakarta, A H. Smissaert; en

Den 2den Resident van Soerakarta H. Macgillavrij. Deze moesten alle schadevergoedingen, welke de tusschenkomst der Regering zouden behoeven, op dien voet regelen, en zorgen voor de nakoming, zoowel als voor het onderhouden der aanplantingen. In den loop van 1824 regelde de Commissie al die zaken, voor een bedrag van meer dan een millioen guldens (1) terwijl de tijd der vereveningen zoude loopen tot 1830, en in sommige gevallen Gouvernements voorschotten verleend worden. Maar aangaande eenige landen gelegen langs den zuidkant van Pekalongan, en tot zeer nabij het noorderstrand loopende, genaamd Djaba-rangka en Karang-kobar, ten deele onder Soerakarta, ten deele onder Djokjakarta behoorende, opende het Gouvernement onderhandelingen met den Soesoehoenan, en met de voogden des Sulthans. De eerste wilde er aanvankelijk niet in treden maar werd toch overgehaald, tot de verhuring aan het Gouvernement; en bij de anderen scheen men er weinig bezwaar in te vinden; althans toen de Rijksbestuurder daarover vroeg aan den medevoogd Dipo Negoro, antwoordde deze kortaf, dat hij Soerakarta moest navolgen. Op deze wijze werden de landen Djaba-rangka en Karang-kobar door het Gouvernement in pacht of huur genomen, voor den tijd van 30 jaren, ingaande 1 Januarij 1825, tegen betaling

---

(1) *f* 1,902,254.

V.E Spanier & Fils Luth

Dyck 25 Jahre alt Bild von Bautam 1615

V. E. Dieret Villeg

Jan Pietersz Speen

aan den Soesoehoenan, van *f* 100.000 en aan den Sulthan van *f* 26.000 's jaars; waarna die landen in 's Gouvernements gebied ingelijfd werden.

Kort nadat Mangkoe Boemi en Dipo-Negoro de voogdij over den jongen Sulthan aanvaard hadden, openbaarde de laatste den eersten, dat een der eerste bezwaren tegen de Regering van zijnen broeder, den IV Sultan geweest was, de verhuringen van landen aan Europeanen, in erfpacht; en hij spoorde Mangkoe-Boemi aan, om geene landen op deze wijze meer af te staan, en te berusten in de verhuring van de reeds verpachte. Beide hadden geene landen verhuurd, dan alleen Mangkoe-Boemi eenen kleinen tuin, met 3 à 4000 koffijboomen, aan Chinezen. De indruk welke de publicatie van Mei 1823 te Djokjakarta maakte, was verschillend, en Mangkoe-Boemi zoude gezegd hebben, dat hierdoor blijdschap was ontstaan. Maar deze vreugde was van korten duur, want al spoedig werden de voogden bij den Resident Smissaert geroepen, die hen het besluit uitlegde en met breede bewoordingen den voordeeligen staat der verhuurde landen van den Sulthan afschetste, en eindelijk tot het doel en de zaak komende, hen 40.000 piasters schadevergoeding vroeg voor het land Bedojo, gelegen bezuiden en aan den voet van het Merapi gebergte, lang 2 à 3 palen, breed 1 paal, met een plantsoen van 100,000 koffijboomen, behalve de rijst, aanvankelijk gehuurd door den vorigen Resident Nahuys, later door d'Abo, nu in gebruik door den Resident zelven.

De voogden, wedergekeerd in den kraton, om over deze aangelegenheid te raadplegen met de voogdes,

opperde Dipo-Negoro al dadelijk de bedenking, hoe of men van hen konde vorderen, dat de verhuurde landen op dusdanige voorwaarden zouden overgenomen worden, daar de huizen die op dezelve stonden, wel eene uitzondering maakten, wijl die voor den Sulthan konden worden gewaardeerd en uitgelost, maar dat zij geen voordeel hadden van die koffijtuinen en aanplantingen, zoodat de uitlossing niet dan schadelijk konde zijn. Mangkoe-Boemi stemde hiermede in zoo ver overeen, dat hij wel de gebouwen, maar niet het plantsoen, schatting waardig achtte. Zij begaven zich toen beiden naar het bewuste land, waardeerden er de huizingen, zonder de aanplantingen, en gaven aan den Resident hun gevoelen te kennen, dat zij er niet meer dan 800 piasters of circa *f* 2.000 voor wilden teruggeven. De Resident, verbaasd over dit gering aanbod, in vergelijking van de gevorderde 40.000 piasters of circa *f* 100.000 riep den Rijksbestierder, en vroeg hem, waarom men zoo weinig konde aanbieden, en hoeveel wel de planters aan werkloon betaald hadden; waarop de Rijksbestierder antwoordde; wel tot vijftien guldens daags.

De Resident Smissaert hield zulks den voogden voor, gelijk ook den langen tijd van duur van zulke groote uitgaven, de meerdere andere onkosten, de interessen van geleende kapitalen, als anderzins. Mangkoe-Boemi, op dat oogenblik zijn hoofd tegen de bank, waarop hij zat, leunende, zeide, dat zulks hen niets aanging, en van geene waarde was voor den Sulthan, en niet alles dus moest worden gerekend; en Dipo Negoro, stijf voor zich ziende, voegde hierbij op norschen toon, dat zoo zijn vader niet gestorven was, hij nog in leven

zou zijn, en zoo de planters hun geld niet uitgegeven hadden, zij het nog in den zak zouden hebben. Hij schudde vervolgens het hoofd en sprak geen woord meer. De Resident evenwel, hield aan, op de door de huurders gevorderde som van 40.000 piasters, en voegde er bij, dat zoo het zijn landgoed ware, hij het voor dien prijs niet wilde geven, en de voogden hiermede wel genoegen mogten nemen. Vervolgens had de Resident nog eenige geheime gesprekken met den Rijksbestierder, en stelde eindelijk voor, om de schadevergoeding alsdan te bepalen op eene som van 26.000 spaansche matten of piasters, of *f* 66.300. Hiermede eindigde deze bijeenkomst, die geenszins in eenen vriendschappelijken noch betamelijken toon afliep, gaande de voogden ontevreden naar den Kraton terug.

Te huis gekomen, deelde Mangkoe-Boemi het gesprek met den Resident mede aan Ratoe Ageng, die geheel met de voogden instemde, maar overwoog, dat alhoewel de som van 800 piasters billijk was, en de jonge Sulthan geene middelen bezat, waaruit de verlangde som konde gevonden worden, iets wat zij den Resident in bedenking moesten geven, het, zoo men daaraan geen gehoor gaf, doch beter ware, het verlangen op te volgen, dat hun was voorgehouden, als van wege het Gouvernement, welks hulp de jonge vorst nog te zeer benoodigd had, en het alzoo onvoorzigtig zoude zijn, hem bereids in den aanvang zijner Regering met hetzelve in onmin te brengen. Deze Ratoe, die men voor eene verstandige vrouw hield, nam dierhalve op eigen gezag het besluit, om de gevraagde som toe te staan, en schreef dienzelfden dag

nog den Rijksbestierder daarover aan. Of de voogden hiervan bewust waren blijkt niet; maar zoo als Mangkoe-Boemi verhaalde, werden zij geroepen bij den Resident, met last om hunne zegels mede te brengen, en daar komende, werd hun een brief voorgelegd, dien zij moesten teekenen en zegelen, ofschoon hun geen tijd gegeven werd, dien te lezen. Deze brief nu, hield in, dat de voogden als het ware de voldoening van 26.000 piasters uit eigen beweging voorstelden, terwijl zij die niet zouden hebben gelezen; waardoor eenige verdenking kan in het midden komen. Dipo Negoro zeide, hierover aan het Gouvernement te zullen schrijven, waarop hij van den Resident ten antwoord kreeg, dat deze het Gouvernement vertegenwoordigde.

Dat zij geweten hebben, van de aanneming tot betaling dier som, blijkt daaruit, dat de beide voogden, weder in den Kraton teruggekeerd zijnde, overlegden, op welke wijze zij nu deze schuld konden voldoen. In de eerste plaats verzamelden zij al het aanwezige geld, ten bedrage van 6000 piasters, en droegen dit in mindering aan den Resident af, met verzoek, de overige 20,000 te voldoen door de inhouding van het $\frac{1}{12}$ of maandelijksch deel der 100.000 piasters, welke de Sulthan jaarlijks van het Gouvernement ontving, in vergoeding voor den afstand der markten, tolpoorten en vogelnestklippen. Maar naauwelijks was deze aangelegenheid voor Bodoyo geregeld, of de voogden werden herhaaldelijk bij den Resident geroepen, om gelijke schadevergoeding te regelen, eerst voor het land Rodjowinangoon, en daarna voor Djamagetan. Maar reeds betrekkelijk Rodjowinangoon merkten de voogden op,

dat, aangezien de Resident zich aan hunne billijke vertogen niet liet gelegen liggen, noch de belangen van den jongen Sulthan in aanmerking nam; aangezien hij op eenen gebiedenden toon, alle hunne opmerkingen van de hand wees, en zelf de hoegrootheid en wijze van afdoening der schadevergoeding voorschreef, zij zich niet meer met die zaken wilden inlaten, en het thans aan hem alleen overlieten, alles naar zijn' wil en zin te regelen. De genoemde landen waren ingehuurd geweest door Thompson en door Tissot, op verzoek van den IV^{a} Sulthan.

Het gevolg van de hiervoren beschrevene onderhandelingen was, dat er eene groote verwijdering ontstond tusschen den Resident en de beide prinsen, welke vooral aan de zijde van Dipo Negoro openlijk werd aan den dag gelegd, terwijl zij zelve elkander zelden meer zagen. Die verwijdering werd aanvankelijk minder opgemerkt, daar de Resident meer afwezig dan op de hoofdplaats was, en steeds op Bedoyo woonde, op 12 palen van Djokjakarta gelegen, latende het bestuur over aan den Assistent Resident De Chevallier, den Rijksbestuurder Danoe Redjo en den Translateur Ditreé. Dipo Negoro verscheen niet meer in den Kraton, en zeide ronduit aan de Ratoe Ageng, dat hij van niets meer wilde weten, en zij naar verkiezing konde handelen. Te vergeefs liet de Resident hem herhaalde malen door den Rijksbestuurder ontbieden; in zijne hoedanigheid van voogd; hij behandelde dezen met minachting en onverschilligheid. Hij wendde altijd iets voor tot verontschuldiging. Wanneer er brieven voor den Sulthan kwamen, die met statie moesten

binnengebragt en gelezen worden, alsmede bij Javaansche volksfeesten, nooit verscheen hij. Zoo ook ging het met de, door het Gouvernement bepaalde driemaandelijksche verantwoording van des Sulthans gelden. Bij het einde van elk trimester gaf de Resident daartoe den last, herhaalde dien, en hiermede liep alles af. De Resident Smissaert stoorde zich weinig aan het al of niet nakomen zijner bevelen. Iets echter wat hierbij moet worden in het oog gehouden, is, dat de voogden welligt uit schaamte, de verantwoording achterlieten, van gelden, waarover de Resident alleen beschikte, zoodat er niets te verantwoorden viel. Wanneer er geld in kas kwam, moesten zij er wel hunne zegels toe leenen, maar wanneer het er uitging, werd hun er nooit kennis van gegeven, zooals Dipo Negoro zelf later heeft verklaard. Alleen over de uitgaven voor den kraton, die aan den kommandant Wiro Negoro ter hand gesteld werden, werden zij geraadpleegd, terwijl overigens alles verhandeld werd tusschen den Rijksbestierder en den Translateur buiten weten der voogden.

Dewijl de schadeloosstelling van het Gouvernement, bijna het eenigste inkomen des Sulthans was, ontstond er weldra, zoodra de maandelijksche toelagen ophielden, gebrek aan geld in het hof des vorsten, dat tot armoede verviel. De produkten en artikelen in den kraton voorhanden, werden op de openbare markten verkocht, en het provenu werd onderling verdeeld. Ook deze bron hield spoedig op: en om middelen van onderhoud te vinden, moest men overgaan tot den verkoop van paarden en goederen van waarde, des Sulthans eigen-

dom, ten einde in de eerste levensbehoeften te kunnen voorzien. Op gelijke wijze ging het met alle andere prinsen en grooten, die hunne landen verhuurd hadden, en nu geene inkomsten meer hadden. Gedurende anderhalf jaar bleven zij, met hunne volgelingen, van allen geldelijken onderstand verstoken. Zij persten derhalve hunne onderhoorigen af, door allerlei knevelarijen, en het geringe volk was de lijdende partij dezer onderdrukkende maatregelen, terwijl het voor de prinsen niet gemakkelijk viel, hunne levenswijze te bekrimpen. Men heeft tot voorbeeld genomen Pangeran Blitar, die altijd het Gouvernement opregtelijk genegen was. Deze prins had alle zijne erfstukken verpand, om te kunnen voldoen aan de betaling der schadevergoedingen, en moest voor intressen betalen 110 piasters s'maands, terwijl zijne teruggenomene landen, bij den besten oogst, niet meer dan voor 80 piasters s'maands opleverden. Dit lot hadden alle prinsen meer of min met Blitar gemeen; alleen Mangkoe-Boemi maakte de schadevergoeding zijner verhuurd geweest zijnde landen zelf af met de Chinesche pachters, zonder tusschenkomst van den Resident. Sommigen zagen zich genoodzaakt gelden in leen op te nemen bij de Europesche ingezetenen, tegen 2, zelfs tegen 4 ten honderd waardoor de woekerhandel, te Djokjakarta vooral, buitengemeen groot werd, en velen er wel mede voeren.

Voor hen, die het edele karakter van het toenmalig hoofd des Gouvernements gekend hebben, moet het een grievend gevoel zijn, te veronderstellen, dat dit de verschrikkelijke gevolgen waren der krenkende wet

van 6 Mei 1823. De toestand der prinsen werd dusdanig, dat zij, bij eene omkeering, oogenblikkelijk althans, niets hadden te verliezen. Maar de geringe bevolking leed er niet minder door. De hof- en heerendiensten, de hoofdschattingen op alle voortbrengselen, werden zoo drukkend, dat de arme klassen des volks, niets voor eigen onderhoud konden afzonderen. De armoedige staat, waarin de hoofden des ongeacht leefden, werkte ongunstig op den invloed, die de vertooning van pracht en weelde op de zinnelijkheid dier bevolking zoo bijzonder te weeg brengt. De zoo kwellende vorderingen der Rijksgrooten verarmden echter de bevolking niet alleen; de ongehoorde knevelarijen waaraan de Javanen aan de tolpoorten onderhevig waren, wekten vooral het misnoegen. Die knevelarijen werden tot het uiterste gedreven; en niet alleen alles wat voor belasting vatbaar was, werd belast, maar van alles wat onder het bereik der klaauwen van de Chinesche pachters viel, werden heffingen gedaan, en men heeft, niet zonder grond, beweerd, dat tolgeld geheven werd van hen, die de afgestorvenen naar hunne laatste woonstede overbragten.

Bij dit alles moet het ieder die hierover nadenkt zeer bevreemden, hoe het Gouvernement onwetend bleef van alle deze handelingen en van zoo veel leed. Wel droeg de Regering kennis van de knevelarijen en drukkende belastingen der tolpoorten, en wel was daarnaar onderzoek gedaan, dat aanleiding had kunnen geven tot voorzieningen, maar daaromtrent werd niets beslist.

HOOFDSTUK IV.

De gevolgen.

Van nu af aan zonderde Dipo Negoro zich af, en kwam met de uiterste naauwgezetheid alle de pligten en ceremonien, bij den Koran voorgeschreven, na. Op zijn landgoed Tegal-Redjo, nabij Djokjakarta, deed hij eenen grooten tempel bouwen; en hij ging dikwerf de heilige graven te Imogiri, te Passar-gedé en te Djimatan bezoeken (liggende deze zuidwaarts, nabij het zuiderstrand), en naar Selarong, bezuidwesten Djokjakarta. Dit lokte het bijgeloovig volk, dat altijd eenen heiligen eerbied heeft voor pelgrimstogten, het bidden in heilig gehouden grotten en spelonken, het vasten en zich in gemeenschap stellen met priesters en bedevaartgangers, die hem vergezelden naar de genoemde graven, waarheen hij altijd te voet ging; gelijk naar Selarong altijd te paard, met groot gevolg. Het bijgeloof heeft aan het zuiderstrand, bij Parang-Wehdang, in eene grot, het verblijf gesteld eener gewaande godin, Njai-gedé Segoro-kidool, of Ratoe-loro laut-kidool geheeten, over den oorsprong waarvan in het eerste boek mijner geschiedenis van Java, onder de dochters van Praboe, Moending-wangi is verhaald. Senopati, de tweede Panumbahan en eerste vorst van Mataram, en Mangkoeboemi de I Sulthan van Djokjakarta, hebben die bezocht

en de Javaan vermeent, dat deze godin der zuiderstranden en koningin der booze geesten, aan allen, die op haar vertrouwen stellen en haren raad innemen, openbaringen verleent in droomen. Dipo Negoro bezocht die plaats eveneens dikwerf. Het bezoeken in het geheim van de graven der voorouders, en de grot van Njai-kidool, door prinsen en grooten, wordt bij de Javanen altijd beschouwd als een blijk van den eersten stap tot gevaarlijke ondernemingen. Het bijgeloof was altijd of de groote drijfveer, of een groot hulpmiddel, of een geschikt voorwendsel voor handelingen als deze. Wanneer hij naar Selarong ging, sneed hij met het geringe volk zelfs rijstschoven, iets waardoor hij bij hoofden en volk bemind werd. Hij had vijf zonen, als: Radin Mas Halip, Radin Mas Achim, beide ook genaamd Dipokesoemo en Dipo-hadmodjo, alsmede Dipo-ningrat en Dipo-negoro de jongere bijgenaamd, en eindelijk Radin Mâs Djonet. De oudste (Dipo ningrat) had veel genegenheid voor den priesterstand, en zonderde zich af naar die plaatsen, waar vermaarde priesters woonden. Eens buitengewoon lang weggebleven zijnde, ging Dipo Negoro hem zelf zoeken, en vond hem eindelijk in het dorp Modjo, op Soerakarta's grondgebied. Aldaar woonde een priester, die, volgens de opgaven van eenigen, door anderen tegengesproken, eene reis naar Mekka gedaan had, en zeer geleerd was in den Koran. Men noemde hem eenvoudig Kjai, de eerwaardige. Hij is later onder dezen naam Kjai-Modjo zeer vermaard geworden in den oorlog.

Op dusdanige wijze kreeg Dipo Negoro, volgens zijne eigene bekentenis, kennis aan dezen dweepzuchtigen en fanatiken persoon; en wanneer men het gezegde

voor waarheid kan aannemen, zoude zulks reeds ten tijde van den Resident Nahuys (dus vóór Januarij 1823) hebben plaats gehad. Van dat oogenblik begon eene kennismaking tusschen beiden, die niet ophield vóór 1828, en wij zullen zien, welk aandeel hij in alles had. Deze handelwijze van Dipo Negoro bleef niet zoo verholen, dat de prinsen er niets van kwamen te weten; maar zij hielden het voor overbodig hiervan den Resident kennis te geven. De Resident Smissaert zag de zaken niet zwaar in, en in stede van gehoor te geven aan de raadgevingen des Rijksbestierders en van de Ratoe-Ageng, die hem aanzochten van levenswijze te veranderen, en ter hoofdplaatse te komen wonen, om door zijne persoonlijke tegenwoordigheid aan alle partijen ontzag in te boezemen, en een ieder in de gelegenheid te stellen, om hem zelven over algemeene of bijzondere belangen, te raadplegen, bleef hij op denzelfden voet onbezorgd voortleven en te Bedoyo zijn verblijf houden.

Mangkoe-Boemi leefde stil en ingetogen, maar kwam evenmin meer bij den Resident. De jonge Sulthan bleef geheel zonder leiding der voogden, en alleen overgelaten aan de Ratoe Ageng (Sultane grootmoeder) en de Ratoe Kentjono (Sultane moeder), die zoo als reeds opgemerkt is, vlagen van zinneloosheid had, en met de Ratoe Ageng minder vertrouwelijk omging. Dipo Negoro kwam allengs meer voor zijne bedoelingen uit, ofschoon men die nog niet als vast kon aannemen. De tot dus verre bestaande heimelijke verbittering, van de beide voogden en andere prinsen tegen het plaatselijk bestuur, begon in het begin van 1825 weldra zooda-

nig toe te nemen, dat men zich niet ontzag, openlijke beleedigingen elkander aan te doen, gelijk zulks bij gelegenheid van twee feesten gebeurde. Het aanhalen van verscheidene anecdoten, mij door ooggetuigen verzekerd, zal hier veel tot belangrijkheid bijbrengen. Eens toen de Resident verordende, dat op zekeren maandag alle volkshoofden moesten verzamelen in het fort, om eenige bepaling aan te hooren, ontstond er eene wezenlijke oppositie en weigering zijner bevelen. Dipo Negoro zeide bij deze gelegenheid tot den Resident, dat hij het niet was die de ministers en regenten van Djokjakarta aanstelde, en het genoeg bleek, dat hij, ofschoon er eene voogdij bestond, zelf het Rijk wilde regeren, onder den schijn van het te willen zuiveren; alsmede dat al het gebrek in het land zijne schuld was. Hij schudde hierbij het hoofd des Residents; de jonge Sulthan, 5 jaren oud, en die op den arm gedragen werd, begon te weenen, en het zoude tot dadelijkheden gekomen zijn, zoo de Pangerans Adi-negoro en Ketjo-kesoemo, Dipo Negoro niet hadden buitengeleid.

Dipo Negoro had ten allen tijde spionnen in de woning des Rijksbestierders en van den Resident, onder hunne huisbedienden, en vernam hierdoor altijd alles wat er omging. De Resident, in de enkele malen zijner aanwezigheid ter hoofdplaats, had van de handelingen van Dipo Negoro kennis verkregen, en ongeduldig wordende, dat die prins hem zoo veel moeite veroorzaakte, overlegde hij met den Rijksbestierder, op welke wijze men hem wel uit Djokjakarta zoude kunnen verwijderen. De Assistent Resident-Secretaris Chevallier, die hierbij tegenwoordig was, antwoordde

hierop kortaf, dat hij aannam den prins door kogels daartoe te zullen noodzaken; doch de Rijksbestierder Danoe-Redjo, zeide hierop, dat zulks niet goed was, en hij zelf dit wel op zich wilde nemen, bij wijze van overvalling bij nacht (kampak pedjalar). Men heeft mij verzekerd, dat hiertoe verscheidene vruchtelooze pogingen zijn aangewend, dewijl Dipo Negoro, van alles onderrigt, steeds eene wacht van 40 gewapende mannen bij zich had.

De Resident echter, die gelegenheid niet willende afwachten, beval den Rijksbestierder om op een' volgenden woensdag (het was toen maandag), des avonds ten 8 uur alle prinsen te verzoeken in het fort te komen, quasi ter gelegenheid eener festiviteit, en dat er in een der nabijstaande gebouwen 50 soldaten zouden gereed staan om Dipo Negoro te pakken. Derhalve gaf hij al verder last, dat niemand meer zou binnen brengen, dan twee volgelingen, één siridoos- en één kwispeldoor-drager, terwijl de anderen buiten het fort zouden moeten verblijven, waarvoor de wacht zoude zorgen. Tegen den gezegden tijd verschenen alle prinsen in het fort, zich onderwerpende aan des Residents bepaling; alleen Dipo Negoro verscheen niet op het gezegde uur; dit deed den Resident ongeduldig worden; eindelijk verscheen de prins om 9 uur, gevolgd van 80 welgewapende en uitgezochte mannen. De schildwacht hield hen tegen, maar Dipo Negoro werd hierover woedend, en zeide: „zeg aan den Resident, dat „ik hier niet uit mij zelven kom, maar hij mij geroepen „heeft, en dat als mijn gevolg ook niet mag binnen„komen, het beter is dat ik terugkeer." Dit werd

den Resident overgebragt, die nu bevroedde, dat de aanslag was verraden geworden, en order gaf, dat het gevolg mede binnen kwam.

Toen de prins binnenkwam, gaf hij de hand aan den Resident en Secretaris, en de 80 gewapende mannen plaatsten zich achter zijne zitting, met de wapens in de hand. De Resident kwam nu in eene zorgvolle omstandigheid, daar de 50 gereed zijnde militairen in de naastbijgelegene kamer of woning verborgen, welligt eveneens zouden hebben kunnen doen, dat echter niet gebeurde. Het volk, dat Dipo Negoro vergezelde, had in last, om, als er ongenoegen ontstond, amok te maken en alles te vermoorden, doch dat zij in een ander geval zich moesten stil houden. De Resident dronk nu verscheidene toasten met de prinsen, en ook met Dipo Negoro die, als echt Mahomedaan, geen' wijn dronk, maar zulks bij deze gelegenheid voor een paar glazen vergat, om zijn hart lucht te geven, zijnde hij kwaad, maar geveinsd. Ook met den Secretaris dronk hij een paar glazen wijn; maar daarna hield hij zich als beschonken, stond van de stoel op, en vatte den Resident bij het hoofd, iets, dat men voor zeer oneerbiedig en onpasselijk houden moet. Hij schudde hem onderscheidene malen, zeggende: „Smissaert! Smissaert! „gij doet mij veel hartzeer aan; wat is er al niet ge„beurd, waarmede gij mij verdriet hebt aangedaan; nu „moet gij met mij de kans uitmaken, man tegen man, „en als ik het verlies, kunt gij uwe begeerte doen in „Djokjakarta (1)." De Resident zat onbewegelijk stil,

(1) Mij dus verhaald: „Smissar! Smissar! kowé soeda keterla„loean; terlaloe bekin sakit saija poenja hati; apa perkara, njang

evenmin eenig woord uitende als de andere aanwezige prinsen, die niet wisten, wat dit beduidde. Ooggetuigen hebben mij verzekerd, dat bijaldien hij Resident, die het Gouvernement vertegenwoordigde, op dien stond eenig woord had uitgesproken, het met de aanwezige Europeanen zoude zijn gedaan geweest. Binnen het fort waren op dat oogenblik slechts 75 soldaten en 2 officieren, bekwaam tot verdediging; en de 80, door Dipo Negoro medegenomen mannen, waren uitgelezene voorvechters, die aangenomen hadden, alles te zullen onderstaan.

Nadat Dipo Negoro het hoofd des Residenten had losgelaten, ging hij naar den aanwezigen Rijksbestierder, Raden Adipati Danoe Redjo, ambtenaar zoowel van het Gouvernement als van den Sulthan, en deed hetzelfde: „Danoe Redjo! ook gij doet mij zeer veel „hartzeer aan, en vereenigt u daartoe met den Resi„dent; en het zoude u zeer aangenaam zijn, wanneer „men mij verwijderde, opdat gij uwen eigen wil zoudt „kunnen opvolgen in Djokjakarta. Gij herinnert u niet „meer uwe afkomst van koelies, in het dorp Djapan. „Gij herinnert u niet meer de goedheid mijns vaders, „en zijt nu dusdanig geworden." Men heeft mij verzedat hij daarop den Rijksbestierder met stoel en al achterover trok, dat Dipo Negoro hem schopte en trapte, hem uitscheldende voor „hondenkind, enz. nu kunt „ge brood met boter eten, daar ge u vroeger aan drek

---

„tida, kowé bekin ada sama saija; sekarang kowé moesti mela„wan, satoe sama satoe; kaloe goewa kala, kowé boleh bekin „apa soekanja di negri Djokjakarta."

„moest verzadigen, hondengebroed!" Dipo Negoro zeide in zijne verwoedheid nog meer andere woorden, doch de Rijksbestierder stond op, sprak geen woord, ging op den grond zitten, en maakte een teeken van eerbied (sumbah) voor Dipo Negoro. De aanwezige prinsen spraken geen woord, maar stonden allen op, waarna Dipo Negoro met haastigheid aan den Resident en den Secretaris de hand gaf, tegen den eersten zeggende: „Resident! misschien is dit de laatste maal dat „ik u de hand geef." Daarop vertrok hij, de 80 gewapende mannen met zich medenemende. Dadelijk daarna verwijderde de Resident zich naar zijne woning, en de prinsen volgden dit voorbeeld, zonder dat de maaltijd geëindigd was.

De wederzijdsche haat vergrootte hierdoor nog meer dan de minachting. Bij eene andere gelegenheid ontzagen de Assistent-Resident-Secretaris en de Translateur zich niet, Dipo Negoro eveneens grovelijk te beleedigen. De Translateur gaf, hetzij op last, hetzij ongequalificeerd, in zijne brieven aan Dipo Negoro niet eens den titel van prins meer, en deze laatste kwam nergens meer bij. Drie maanden voor dat het tot openbare onlusten kwam, bezocht Mangkoe Boemi, die zeer stil en afgezonderd leefde, den prins zijn' neef en medevoogd Dipo Negoro, en bemerkte toen eerst, dat hij vijandige gezindheden had. Hij had namelijk de geliefdkoosde kris op zijde, iets, dat hij zelden deed. Telkens nam hij die in de hand, in zoodanige houding, als waaruit voor Mangkoe Boemi zijn voornemen bleek. De laatste wilde zich echter daarvan verzekeren, en ging naar de Sulthane grootmoeder, Ratoe

Ageng, aan wie hij zijne vermoedens bekend stelde; en van deze vernam hij nu, voor de eerste maal, dat Dipo Negoro vijandige gezindheden koesterde, en bezig was, een' opstand te bewerken. Zij zeide, met deze voornemens bereids lang bekend geweest te zijn, doch dat die geene gevolgen zouden hebben, wanneer hij, Mangkoe Boemi, den Resident slechts zoude kunnen overhalen, om niet langer vertrouwen te stellen in den Secretaris en den Translateur, en hem aan te moedigen, naar haren raad te luisteren, en op de hoofdplaats te komen wonen; in dat geval verzekerende, dat er niets kwaads zoude voorvallen: maar dat, indien hij mogt blijven voortgaan, op die wijze de zaken te behandelen, het Rijk zeer zeker gevaar zoude loopen, van door oproeren verscheurd te worden.

De prins Mangkoe Boemi wachtte zich wel, zulks aan den Resident te zeggen, want hij had van deze zoo vele vernederingen en onaangenaamheden te verduren gehad, dat hij niet meer bij dezen kwam. De zoon van Dipo Negoro, den meermaal genoemde Raden Mâs Halip, wilde zijns vaders huis niet meer bezoeken, omdat hij daar door het bijeen brengen van wapens, als anderzins, toebereidselen zag maken tot eenen opstand, gelijk ook door het rondzenden van brieven aan verschillende hoofden. Van lieverlede werden de markten weinig meer bezocht; de meeste Javanen van allen rang, wapenden zich met eene tweede kris, het kenmerk van oorlogzuchtige voornemens. Ieder droeg eene ontbloote piek: de geheele bevolking der hoofdplaats zag deze toebereidselen, en werd beducht voor leven en goederen; de mare hiervan drong tot Soera-

karta door; doch de Resident Smissaert, minder beducht, bleef gerust op zijn buitenverblijf Bedoyo, de genoegens smaken van het buitenleven.

Voor hen, die de geschiedenis der vroeger op Java gevoerde oorlogen kenden, was het niet twijfelachtig, of al het hierboven verhaalde waren de beginselen van belangrijke ondernemingen en openlijken afval. In het oog der met de Javaansche huishouding bekende burgers, was de oorlog reeds werkelijk uitgebarsten. De eerste voorname pogingen werden zelfs door andere onbedachtzame handelingen verhaast, en deze nieuwe beleedigingen waren de volgende. De Assistent-Resident-Secretaris De Chevallier, besloot eenen toerweg te maken, welke zoude loopen over het erf van Tegal Redjo, de verblijfplaats van Dipo Negoro, en die eveneens het grondgebied van andere prinsen zoude schenden. Om de maat dezer vernedering nog vol te meten, deed hij dien aanleg beginnen, zonder toestemming en zonder voorafgaand verlof, eene ontheiliging van den eerbied en de achting des eigenaars. Het erf van Dipo Negoro te Tegal Redjo was een langwerpig vierkant, waarin de graven van vele voorname Javanen lagen, en waar rondom een weg liep. De andere prinsen zeiden er niets tegen, maar even als of men het geduld des verbitterden prinsen de uiterste proeven wilde doen ondergaan, werd aan het aanleggen van den weg, zonder zijn weten begonnen, en zelfs de graven geschonden. Dipo Negoro deze beleediging ziende, vroeg aan de werkers, op wiens bevel dit werk begonnen was. Zij zeiden, op last van den Resident en van den Rijksbestierder. Toen beval de prins, de uitgegraven aarde weder terug te

werpen, en de afpalingen weg te ruimen, doende die vervangen door ontbloote pieken. De werkers zond hij terug met de boodschap, dat zoo men een' weg wilde aanleggen, hem zulks niet aanging, bijaldien zijn eigen erf ongemoeid bleef.

Deze boodschap werd overgebragt aan den Resident, die juist ter hoofdplaats aanwezig was, en met den Secretaris en den Rijksbestierder raadpleegde over de wijze waarop zij zich van Dipo Negoro konden ontslaan. De Secretaris Chevallier wilde hem te lijf, op grond van zijn' nog geringen aanhang; doch Danoe Redjo ried tot geduld, waaraan gevolg gegeven werd. Echter zond hij, of de Secretaris, weder werkvolk, om den weg over het erf van Tegal Redjo te vervolgen, en stelde er twee Europesche opzigters bij, met twee Javaansche. Zij groeven twee roeden lengte uit; het graf van een' voornamen persoon werd niet gespaard, en bereids wilde men de behuizingen afbreken. De prins Dipo Negoro liet toen de Javaansche opzigters pakken, joeg de gravers weg, en zelfs wil men dat hij de twee opzigters deed doodslaan, de schade herstellen, en den Rijksbestierder roepen. Deze verscheen; Dipo Negoro vroeg hem, op wiens last de aanleg geschiedde: op dien des Residenten, was het antwoord; waarop de prins zeide, dat hem de aanleg niets deerde, wanneer men slechts zijn erf niet schond. De Rijksbestierder zeide daarop, dat hij daarvan niets konde zeggen, waarop de prins in woede ontstak en tegen Danoe Redjo zeide: „Ook gij „nadert met trotschheid, en mij, wien dit land toekomt, „wil men doen verhuizen. Wanneer de knecht dus „handelt, wat moet de heer dan wel niet doen." Daar-

op viel hij den Rijksbestierder aan, die het onvlugtte, en zijne kris in de steek liet. De Assistent-Resident liet die terugvragen, maar Dipo Negoro joeg de zendelingen het huis uit.

HOOFDSTUK V.

De beginselen.

De bevolking in en om Tegal Redjo, de woning en het landverblijf van Dipo Negoro, was verontwaardigd over de miskenning en eerbiedschennis, haar opperhoofd aangedaan, en zag in alles de duidelijkste wenken tot openbaren tegenstand. En terwijl men heinde en ver hiervan bewust was, was zulks evenwel den Resident Smissaert onbekend; hetzij uit vrees, hetzij uit onverschilligheid, of wel dat men hem niet in zijn genoegelijk buitenleven wilde storen, men hield zulks voor hem verborgen, wijl hij er toch niets belangrijks in zoude vinden. Eindelijk op zaturdag den 16^{n} Julij 1825 ontving de Resident Smissaert de eerste tijding van den Resident van Soerakarta, Mac-Gillavrij (1), die hem schreef over de geruchten, welke er te Soerakarta, 45 palen van Djokjakarta gelegen, liepen, dat Dipo Negoro zich ten oorlog toerustte. Doch ook dit berigt verontrustte hem niet, en hij bleef gerust te Bedoyo. Eerst twee dagen later, maandag 18 Julij, toen zijne persoonlijke veiligheid bedreigd werd, door eenige ongeregeldheden, op door Europeanen en Chinezen, in zijne nabijheid ver-

(1) Zijnde de 1^{e} Resident Van Sevenhoven in Commissie naar Palembang.

huurd geweest zijnde, landen, besloot hij, naar Djokjakarta terug te keeren. De oorzaken van die ongeregeldheden waren eenige verspreide geruchten, door zendelingen rondgestrooid, dat de Europeanen aan de bescherming des Gouvernements onttrokken waren; de vreesselijke baldadigheden hierdoor ontstaan, maakten Smissaert bevreesd.

Te Djokjakarta komende, vernam hij van den Assistent Resident-Secretaris, dat Dipo Negoro nog slechts weinig volks verzameld had, en geen' noemenswaardigen aanhang bezat, op grond waarvan de Chevalliér voorstelde, den prins dadelijk te gaan gevangen nemen. De Resident deinsde echter terug voor het nemen diens maatregels, en zond eenen oppasser (kantoorknecht of politiebediende), naar de woning van Dipo Negoro, om hem te ontbieden. Maar deze weigerde aan die oproeping te voldoen, zeggende, dat hij niets meer wilde weten van dat geroep. De Resident schreef hem toen eenen brief, inhoudende de kennisgeving van het gerucht, dat hij, de prins, wapenen, volk en rijst bijeen bragt, weshalve hem afgevraagd werd, wat hij voorhad, met uitnoodiging tevens, dat wanneer hij iets te klagen had, hij zulks konde te kennen geven. Nahuys heeft verondersteld, dat de Resident Smissaert wel verbijsterd of zinneloos moet zijn geweest, om dusdanigen brief te schrijven, aan eenen prins, dien hij zoo dikwerf gehoond en beleedigd had. Zoo als te denken is, bleef dit schrijven onbeantwoord (1).

De Resident ontbood nu den Pangeran Adipati Pa-

(2) Vergelijk de noot hieronder.

koe Alam (broeder van Sulthan Sepoe, en een warm vriend van Europeanen), en vroeg hem, wat er in dusdanigen toestand met Dipo Negoro wel gedaan moest worden. Pakoe Alam antwoordde hem in dezer voegen: „Ja Resident, u zelf zijt hiervan ten deele de „schuld, en het eerst begonnen, en nu loopt de boel „in het honderd." Daarop vroeg de Resident hem weder wat hij wel met Dipo Negoro zou aanvangen: Pakoe Alam antwoordde: „Resident, het beste middel is, om „mijn verzoek op te volgen, namelijk, dat ge eene „maand lang stil zijt, en niets doet aangaande Dipo „Negoro, en zijn opbruisend karacter den tijd gunt „om te bedaren, dan zal hij gelijk worden aan uit„doovend vuur; want ik ken hem voor iemand, die „niet het eerst begint." De Resident beloofde dezen goeden raad na te komen.

Maar zoodra had de prins Pakoe Alam niet zijne hielen geligt, en waren de Secretaris en Rijksbestierder binnengekomen, of hij vergat de woorden van den welmeenenden prins, en volgde den raad der beide laatstgemelden. De Pangeran Mangkoe Boemi werd nu geroepen, dienzelfden dag, 18 Julij. Zoodra hij gekomen was, zeide de Resident tegen hem: „Mangkoe Boemi. „ik verzoek uwe hulp om naar Dipo Negoro te gaan, „en al het mogelijke aan te wenden, om hem hier te „krijgen, daar ik hem wil spreken" Mangkoe Boemi nam zulks aan, en ging nog dienzelfden dag, met des Residents rijtuig, naar Tegal Redjo tot Dipo Negoro, die zijn' oom geen gehoor wilde verleenen, en hem op ongepasten voet behandelde, zeggende, dat hij niet wilde gaan, al was het, dat men hem wilde dragen. Dipo

Negoro weigerde zuiks, omdat het gerucht verspreid was, dat men hem wilde gevangen nemen. Sommigen hebben hierin den eersten stap tot tegenstand en oproer gezien, en anderen hadden van de fermiteit des Residenten verwacht, dat hij terstond Dipo Negoro zoude hebben laten opligten, en naar Samarang brengen, waardoor alsdan de oorlog welligt ware voorgekomen. Weder anderen meenen, dat zulks door de terugroeping des Residenten had kunnen zijn. Maar men wist te Batavia immers niets van al wat er voorviel!

Met het ontvangene antwoord ging Mangkoe Boemi terug naar den Resident; deze echter bleef bij zijne vordering, dat Dipo Negoro in het fort zoude gebragt worden, en zeide andermaal tot den eerstgemelden: „Mangkoe Boemi, wees zoo goed, en gaat nogmaals „daar heen, het zij goed, het zij kwaad, ik heb zulks „u opgedragen, daar Dipo Negoro uw neef en jongere „is." Hierop herzeide Mangkoe Boemi: „'t Is waar, Dipo „Negoro is wel mijns broeders zoon, maar hij is even „oud in jaren als ik, en geen kind meer; daarenboven „heeft hij met mij gelijken rang. Ik ben dus in eene „zorgelijke omstandigheid; maar 't is goed, ik zal er „weder heengaan, en al het mogelijke aanwenden, en „zoete woorden bezigen, om hem over te halen; maar „als hij niet wil, wat kan ik er tegen doen? Ik voor „mij kan slechts voor eigen ligchaam zorgen; daarom „heb ik mijnheer den Resident één verzoek te doen, „namelijk, de zaak minstens een dag of twintig te la„ten rusten, dan zal ik het alles wel behandelen als „heet water, dat verkoelt." De Resident hernam hierop: „Ja Mangkoe Boemi, dan is het reeds te laat; ik heb

„nog niets aan Dipo Negoro gedaan, en hij is met „mij het eerst begonnen." Mangkoe Boemi wederantwoordde nu. „Resident, ik sta er voor in wanneer „Dipo Negoro iets onderneemt, in den tijd dien ik u „vraag om alles te laten rusten, en het zal alles zijn „als vlammend vuur, dat wordt uitgebluscht, en wanneer „zijne boosheid over is, kan ik hem ten allen tijde „krijgen, zonder veel beweging of onrust te verwekken." Maar de Resident hield aan, en zeide ten slotte: „Het „is wel, Mangkoe Boemi, maar hoe het ook zij, gij „moet, of gij wilt of niet, naar Dipo Negoro, en hem „hier roepen, of anders zult gij en al de uwen ten „eenemale ongelukkig worden."

Met deze hartelijke toezegging verliet Mangkoe Boemi voor de laatste maal het fort te Djokjakarta, en te Tegal Redjo komende, den 19 Julij, wendde hij nog alles aan, om Dipo Negoro over te halen, maar alles te vergeefs, en Mangkoe Boemi bemerkte weldra, dat hij tusschen twee vuren zat. Van beide kanten werd hij bedreigd; de vrees echter voor het naastbijzijnde kwaad, deed hem eindelijk het verzoek van Dipo Negoro, om hem niet meer te verlaten, inwilligen. Gedachtig het lot, dat hem te wachten stond, wanneer hij andermaal onverrigter zake bij den Resident terugkwam, besloot hij in zijne vertwijfeling, gemeene zaak te maken, niet naar het fort terug te keeren, en geen wedervaren te melden. Zoodra zulks besloten was, behandelde Dipo Negoro zijn' oom en medevoogd, met meer onderscheiding, en beide begonnen nu dadelijk te overleggen, op welke wijze de zaken het best te behandelen waren. Ten gevolge dezer raadpleging schreven zij des woens-

dags morgens, 20 Julij 1825, den Resident eenen brief, waarin zij verzochten, dat de Rijksbestierder Danoe Redjo, van zijn ambt ontslagen, en uit het Rijk verwijderd zoude worden. De Resident antwoordde hierop, dat hij dit verzoek aan het Gouvernement zoude doorzenden, als hebbende hij zelf geene magt en bevoegdheid, om hierin te beslissen. Volgens sommigen zoude deze brief ook de uitnoodiging, of liever den last hebben bevat, dat Dipo Negoro terstond in het fort zoude komen, om zich te verantwoorden, over het verzamelen van wapens, rijst en volk, of dat men andere maatregelen zoude nemen. Het is mij echter niet duidelijk genoeg gebleken, of deze inhoud niet die was, van den vroeger aangehaalden brief, van maandags te voren, en dewijl het residentie-archief later vernield is geworden, valt hierin niets te beslissen. De brief werd overgebragt naar Tegal Redjo, door de Mâs Tommongongs, Sindoe-negoro en Mindoero, op den middag van den 20ⁿ Julij (1).

---

(1) Het verschil is tusschen Van Nes, Tijds. N. I. VI. IV. bl. 158—160, en Nahuys, Rapporten, I, 21. Tijdgenooten hebben mij dit verschil niet kunnen ophelderen. De brieven luidden als volgt.

Brief van den Resident Smissaert:

Djokjakarta, 20 *Julij* 1825.

De zekerheid nu hebbende, dat UEd. gewapende manschappen in deszelfs dalem verzamelt van onderscheidene plaatsen, zoowel uit de Kadoe, als uit de landen van hare Hoogheden den Keizer en den Sultan, en dat UEd. rondgaande orders hebt gegeven, dat men zich op zijne hoede moest houden, zich van wapenen behoorde te voorzien en rijst op te koopen: zoo is het dat ik UEd.

Onderwijl die brief bezorgd werd, liet de Resident Smissaert zich door den Secretaris De Chevallier bewegen, om het bereids twee dagen te voren voorgestelde plan van gevangenneming ten uitvoer te brengen. Dierhalve stelde Chevallier zich aan het hoofd van 75 infanteristen, 50 hussaren en 2 stukken geschut, waarmede hij ongeveer ten 5 uur of half zes in den achtermiddag van dien 20ª Julij te Tegal Redjo aankwam. De Pangeran Adipati Pakoe Alam begaf zich juist naar het fort, om te vernemen, welke maatregelen men wel genomen had; maar hoorende, dat de Secretaris met eenige troepen

---

bij deze uitnoodige om dadelijk bij mij te komen, en u te verantwoorden over deze handelwijze welke strekkende is tot storing van de rust en veiligheid van het Mataramsche Rijk en van de goede en brave ingezetenen.

Aan de zendelingen dezes, zijnde Más Tommongong Siendoenegoro en Más Tommongong Mindoero, verzoek ik UEd. cathegorisch antwoord te geven.

De Resident.

Antwoord hierop.

Brief en vele groeten van Pangeran Ario Dipo Negoro aan zijn' broeder, den heer Resident.

Ik heb uwen brief van daar even ontvangen, en den inhoud duidelijk verstaan, dat UEd mij beschuldigt van eene menigte Dorpsbewoners bijeen te hebben verzameld.

Dit is echter niet zoo, want al het volk is uit eigene verkiezing bij mij gekomen; en dat UEd. veronderstelt, dat ik padi heb doen opkoopen, dat heb ik ook niet gedaan.

En daar UEd. mij bij zich ontbiedt, ben ik niet in staat om te komen, wijl ik bevreesd ben.

(*Vertaald door C. L. van den Berg*).

op weg was, om Dipo Negoro gevangen te nemen, verwijderde hij zich, met te kennengave, dat hij dien maatregel ten hoogste afkeurde, en het dan beter ware, dat Dipo Negoro uit eigen beweging vlugten, dan dat de Resident de overtuiging zoude hebben van hem daartoe als het ware te hebben gedwongen, en waardoor zijn aanhang zeer zoude vergrooten.

Voor de woning van Dipo Negoro te Tegal Redjo was eene markplaats, waar op dat oogenblik een hoop volks stond, gedeeltelijk met pieken gewapend, echter zonder eenig doel. Chevallier zag dezen hoop voor vijanden aan, en deed er terstond onder vuren, met geweer en kanon, waardoor eenigen gedood en gekwest werden. Op dat oogenblik waren juist de beide gezegde Tommongongs bij Dipo Negoro, die bezig was, den brief te beantwoorden, met eene volharding van het vorig verzoek, en Mangkoe-Boemi, hield den briefbrengers voor, dat zij er den Resident kennis van zouden geven dat Dipo Negoro hem niet liet gaan. Toen gemelde schoten vielen, verschrikte de laatste, en vroeg verwonderd aan de Tommongongs, wat dit beteekende, bedreigende hen, als of zij er iets van wisten; zij ontkenden zulks, en zeiden, daarover niet ongerust te worden, en dat zij het vuur terstond zouden doen ophouden. Zoodra de brief in antwoord geschreven was, schoon nog niet digt gemaakt, liepen de beide Tommongongs spoedig het huis uit, zonder zelfs de prinsen te groeten, en op den weg komende, wuifden zij met hunne zakdoeken, opdat de troepen niet meer zouden vuren. Chevallier wilde hiernaar niet luisteren, maar wel het verblijf te Tegal Redjo omsingelen, en

alle Javanen wegschieten, waardoor het vuur heviger werd. Bij de gemelde troepen was nog de Tommongong Danoe Negoro, als medeaanvoerder, aanwezig.

Op dat oogenblik, ongeveer half zes of zes uur, waren ten huize Tegal Redjo aanwezig, Mangkoe Boemi met één zoon, Dipo Negoro met één zoon, één zoon van den Pangeran Ingebei, en drie Panakawans of volgelingen, of te zamen acht hoofdpersonen. Uit vrees voor eenig ongeval, deed Dipo Negoro dadelijk zijne vrouw uit de achterdeur vlugten naar Kali Soko, 9 palen Z. W. van Djokjakarta; en ooggetuigen hebben mij verzekerd, dat zulks even voor zonsondergang plaats vond. Dipo Negoro, die nog niet konde gelooven wat er voorgenomen was, bleef nog ongeveer een klein half uur dáár, maar eindelijk ziende, dat hij in zijne eigene woning niet meer veilig was, besloot op aandrang van Mangkoe Boemi met hem te vlugten, uit de achterpoort van Tegal Redjo, rijdende door de rijstvelden heen, mede naar Kali Soko, met het ondergaan der zon (1). Dipo Negoro heeft verklaard, dat hij te Tegal Redjo achterliet, eene massa ongepelde rijst, en meer dan drieduizend guldens aan geld, benevens verscheidene artikelen van waarde. Hij heeft ook mede stellig ontkend, reeds voorlang tot den oorlog bereid te zijn geweest. Ooggetuigen en famillie verzekeren, dat hij wel opvliegend en hooghartig was, maar nog niet gezind tot tegenstand, dan alleen tegen den

(1) Deze achterpoort is thans in het, nu geheel verlaten en eenzaam, verblijf van Tagal Redjo digt gemetseld. De plaats is onbewoond.

Resident en Secretaris, die hij om hunne handelingen verachtte, gelijk hij den Rijksbestierder haatte. De Secretâris Chevallier keerde met het detachement naar het fort terug, met het berigt, dat de beide voogden gevlugt waren; en dit was het teeken van een algemeenen opstand, en het begin van een' vijfjarigen oorlog.

En hier is het, dat wij op nieuw den toestand der voormalige vorstenlanden willen beschouwen. Zij beslocgen de volkrijkste en beste streken langs de zuidkust van Java. De meeste dier streken waren bij de Europeanen weinig of niet bekend, evenmin als de ware verdeeling. Het vooroudcrlijk feodaal regeringsstelsel was hier, vooral in de meer verwijderde districten, nog in vollen zwang. Wij hebben de verbrokkelde onderverdeeling overzien; uit de verwarring van dien chaos, van enclavering en overvleugeling, was naauwelijks eenig begrip te vormen; districten, landen dorpen, gebieden, alles lag in en door elkander, en het zoude bezwaarlijk zijn, grooter verwarring daar te stellen. Overal stonden hoofden en grooten, gouverneurs en landbezitters met de als slaven aan hen verkleefde landbewoners. Deze opperhoofden waren of prinsen van vorstelijk bloed, of daarmede vermaagschapte grooten, onder den naam van Pangerans, Bopatis, Adipaties of Tommongongs; allen waren kleine vorstjes, en hun getal was legio. Ieder had zijn eigen troep, zijn aanhang, zijne streek, zijne wijze van handelen. Staatsregelen was er niet. De opperhoofden waren grootendeels op de hoofdplaats aanwezig en deden hunne landen besturen door vervangers, die even onafhankelijk dachten als hunne meesters. Ook het getal der

prinsen, zonen en kleinzonen, en achterkleinzonen of behuwdzonen van Sulthans, was legio, en wij zullen zien, welk een groot getal zich mede van de hoofdplaats verwijderde. Ook ieder daarvan had zijn troep, zijn aanhang, zijn gebied. De berigten van ooggetuigen, van deelnemers, hebben mij in staat gesteld, de eerste beginselen naauwkeurig te kunnen nagaan; en is het, dat mijne berigten eenigzins falen, dan mag zulks enkel aan tijd en plaats kunnen worden toegeschreven, terwijl ik in allen gevalle die omstandigheden het eerst mag beschrijven, zonder dat zulks ooit, in diervoege, bevorens is gedaan.

HOOFDSTUK VI.

Begin des oorlogs.

Het berigt van al hetgeen te Djocjakarta was voorgevallen, kwam den 24n Julij 1825 te Buitenzorg. De Gouverneur Generaal Van der Capellen heeft verklaard, nimmer meer verbaasd te zijn geweest, dan over deze geheel onverwachte gebeurtenis, daar de Resident nimmer eenige kennis had gegeven, van wat er was omgegaan. De Regering konde niet tot de veronderstelling komen, dat die ambtenaar misslagen van zoo veel gevolg konde begaan, noch dat die zijner ondergeschikten eenige aanleiding hadden kunnen geven; zij wist dus niet, wat er op Java voorviel; en was vergenoegd met hetgene de Resident rapporteerde. Wat er verzwegen werd, en wat personeel belang was, bleef verscholen; en men was zoo onzeker van de ware toedragt der zaak, dat men de eerste berigten ligt achtte, noch redenen, noch aanleiding wist, en alles toeschreef aan fanatismus. Steeds vertrouwende op het beleid der Djokjaksche ambtenaren, dacht men echter nog aan geen' oorlog, toen die reeds in volle woede blaakte.

De toestand waarin het Gouvernement zich bevond was alles behalve voordeelig. Het leger was grootendeels

afwezig; er werd oorlog gevoerd op de westkust van Sumatra, op die van Borneo, en op Celebes; eene afdeeling had Benkoelen overgenomen van de Engelschen; Palembang eischte voorziening en een goed garnizoen: met de laatste schepen was er geen enkel man uit Holland aangekomen; het compleet des legers mankeerde op 1000 koppen. Te Djokjakarta lagen slechts 200 man in garnizoen; Soerakarta werd verdacht gehouden. Alle deze omstandigheden maakten een' opstand schrikverwekkend; en wat het allerergste was, er was geen duit in de openbare schatkist beschikbaar voor buitengewone gevallen.

In dien toestand van zaken, was goede raad duur; er werd in het ligchaam der Regering besloten, dat de Luitenant Gouverneur Hendrik Merkus de Kock, naar Samarang zou worden afgevaardigd, met uitgestrekte volmagt, om naar gelang van omstandigheden te handelen, en over alle middelen in zijn bereik te beschikken (1). Reeds den 29ª Julij was hij te Sama-

---

(1) Destijds was kolonel kommandant der tweede militaire afdeeling, F. Von Jett, en militaire kommandant van Djokjakarta, de kapitein J. M. Bouwensch.

Het leger was in 1825 verdeeld in de volgende korpsen.

1.	Groote en Algemeene Staf.	11 officieren op Java.
2.	Genie	27 officieren.
3.	Artillerie, Materieel	23 officieren.
4.	Staven der drie afdeelingen	20 officieren.
5.	Militaire Administratie	20 officieren.
6.	Geneeskundige dienst.	51 officieren.
7.	Algemeen Depôt	20 officieren.
8.	18e. Afdeeling infanterie van 4 Bataillons,	57 officieren.
	19e. Afdeeling infanterie van 4 Bataillons,	122 officieren.

rang en den 30ⁿ te Soerakarta. Aldaar was zijne tegenwoordigheid reeds hoogst noodig, want men vermoedde, dat de Soesoehoenan Pakoe VI, wiens karakter wij boven hebben opgeslagen, het begin van den opstand en de handelingen van Dipo Negoro met geen onverschillig oog aanschouwde, terwijl wij zullen zien, dat hij aan dezen hulp toezeide. Zoo als later gebleken is, en hij, Soenan zelf aan Nahuys bekend heeft, in Augustus 1828, ware hij mede tot opstand tegen het Gouvernement overgeslagen, zonder de goede maatregelen van den Resident Mac-Gillavry en de spoedige komst van De Kock. Deze had den 1ⁿ Augustus eene zamenkomst met Pakoe VI, bij welke gelegenheid de oude Generaal zoodanig op het gemoed van den 19 jarigen Keizer wist indruk te maken, dat deze terstond goede verzekeringen aanbood, beloofde alle bevelen getrouw na te komen, en De Kock aanradende het opperbestuur over de vorstenlanden te aanvaarden, zoo als ook op dienzelfden dag geschiedde.

Overzien wij nu de gevolgen van de vlugt van Dipo Negoro en Mangkoe Boemi. Van dat oogenblik ontstond er eene algemeene volksbeweging in Djokjakarta; van

---

20e.	Afdeeling infanterie van 4 Bataillons,	108 officieren.
9.	Pionniers, een Bataillon	23 officieren.
10.	Veldartillerie, een Regiment	67 officieren.
11.	Kavallerie, Regiment Husaren No. 7	36 officieren.
12.	Lanciers	4 officieren.
13.	Officieren zonder korpsen	12 officieren.

De sterkte der korpsen zelve is niet op te geven; evenmin als het bedrag der op Java aanwezige.

alle kanten stroomden volksmassa's naar de hoofdstad, met niets anders dan pieken, krissen, slingers en stokken gewapend. Het gezag van den Resident en en van den Rijksbestierder hield geheel op. De eerste poogde den 22n Julij de voogdij over den jongen Sulthan op te dragen aan Pakoe Alam en zijn' zoon, maar deze weigerden zulks volstandig. Alles kwam in oproer; er werden geene markten meer gehouden, geene gemeenschap, en de Chinesche pachters werden gruwelijk vermoord. Dit alles was geen afgesproken werk, noch vooraf beraamd ontwerp; men had de voornaamste prinsen met geweer en kanon aangevallen, en tot de vlugt genoopt; de andere prinsen volgden uit vrees; de sterksten gaven de leus, de zwaksten volgden het het voorbeeld; en degenen die er zich gaarne van wilden onthouden, werden gedwongen door vrees of gebrek, tot deelneming. De meeste prinsen en Regenten verwijderden zich eveneens van Djokjakarta, na vooraf hunne woningen te hebben in brand gestoken. En opdat wij kunnen nagaan, hoe uitgestrekt die gevolgen waren, voeg ik hierbij eene opgave van de prinsen, die zich bij Dipo Negoro, en dus bij den opstand voegden, en meerendeels hebben volgehouden tot op het einde des oorlogs. De opgave is opgeschreven uit den mond van familie en ooggetuigen:

Zonen van Sulthan I, II en III.

1. Pangeran Blitar, van Sulthan I Swargo.
2. " Aboe bakar; als boven.
3. " Mangkoe Boemi; zoon van Sulthan II Sepoe.

4. Pangeran Adiwinoto. zoon van Sulthan II Sepoe.
5. " Adiwidjoyo. "
6. " Raden Wirionegoro schoonzoon.
7. " Tomm: Alap Alap. "
8. " Toewan Sampermadi, "
9. " Djoyokesoemo-Ingebei. "
10. " Tedjo kesoemo. "
11. " Praboe-Wiro-Mengolo. "
12. " Ario Dipo Negoro, zoon van Sulthan III Redjo.
13. " Soeriangalogo als boven.
14. " Soerio-bronto. "
15. " Rongo-poeroboyo. "
16. " Soerio-adi. "
17. " Soeriodipoero. "
18. " Soeriowidjoyo. "
19. " Adi-soerio "
20. " Adi-negoro. "
21. " Tapasono. "
22. " Ketjokesoemo, zoon van Sulthan II Sepoe.

Kleinzonen van Sulthan I, II en III.

23. Pangeran Moelio-kesoemo, zoon van Pang. Ingebei zoon van Sulthan I.
24. " Ario Poerbokesoemo, als boven, echter eerst later bijgekomen.
25. Raden Sosro-winoto, zoon van van Pangean Blitar, als boven.
26. " Doelo Ario Demang, zoon van Pangeran Demang, als boven.
27. " Ario Tomo-hadmodjo als boven.

28. Raden Ario Soediro kesoemo, zoon van Pangeran Demang, zoon van Sulthan I.
29. " Ario Dojono "
30. Tommongong Mangkoewidjoyo, later Pangeran Adipati Mangkoediningrat, zoon van Pangeran Mangkoediningrat, zoon van Sulthan II Sepoe.
31. Pangeran Pakoe ningrat broeder van Mangkoewidjoyo-Mangkoedingrat.
32. " Tjokroningrat als boven.
33. " Djoijoningrat "
34. " Wirodiningrat "
35. " Meloyo kesoemo "
36. " Tjokro-kesoemo "
37. " Pakoe-waning prang "
38. " Papat; gezegd Noto-prodjo "
39. " Ario prang Wedono "
40. " Ario Soerio Mataram "
41. " Serang, schoonbroeder "
42. Tommongong Djoyobroto "
43. Radin Toppeng, gezegd Wongsodiwirio, zoon van als boven.
44. Pangeran Notodiningrat, zoon van Mangkoe-boemi, zoon van Sultan II.
45. " Soeriowinoto als boven.
46. " Abdulkassan "
47. " Ario Soerio kosoemo "
49. " Admomodjo "
50. Raden Mâs Damoen "
51. " Mâs Gontoor "
52. " Mâs Soerioadi "
53. " Wiro Kesoemo "
54. " Wiro-hadmodjo "

55. Tommongong Hoedi-negoro, schoonzoon van als boven.
56 Pangeran Djoyo-kesoemo, zoon van Pangeran Ingebei, zoon van Sulthan II Sepoe.
57. Raden Prawiro-kesoemo als boven.
58. " Admo-kesoemo "
59. Tommongong Poespo-negoro, zoon van Pangeran Selarong, schoonzoon van P. Soeriangalogo.
60. Abdul Chamil, echte zoon van Raden Rongo, bij de dochter van Sulthan II Sepoe.
61. Sentot, onechte zoon van Raden Rongo, later Alibassa Prawirodirdjo genaamd.
62. Mangon-dirdjo, als boven.
63. Kerto Pengalassan, kleinzoon van Sulthan II Sepoe.
64. Tommongong Wirodirdjo als boven.
65. " Gondo kesoemo (1) "
66. " Danoe kesoemo "
67. " Merto Negoro "
68. Dipaningrat zoon van Dipo Negoro, zoon van Sulthan III Rodjo.
69. Dipo Negoro de jongere als boven.
70. Raden Mâs Halip als boven, later Dipo kesoemo; eerst van Augustus 1825.
71. " Mâs Achim. als boven, later Dipo hadmodjo.
72. Pangeran Soemonegoro zoon van Soeria Ngalogo, zoon van Sulthan III Rodjo.
73. " Soerionegoro als boven
74. " Soerio hadmoedjo "

---

(1) Tegenwoordig Rijksbestuurder.

75. Pangeran Soeriobronto, zoon van P. Soerio bronto, zoon van Sultan III Redjo.

76. Raden Mâs Slamat, als boven,

Behalve deze zonen, klein- en schoonzonen van Sulthans waren er nog onderscheidene voorname opperhoofden, die de algemeene beweging volgden, en weinige prinsen bleven in het hof. Maar niet enkel de zucht tot opstand dreef hen Djokjakarta uit; vrees voor het ondervinden van de dergelijke handelingen als Dipo Negoro waren aangedaan; vrees vóor gebrek, dat weldra zich deed gevoelen; zorg voor eigen lijfsbehoud waren de oorzaken van verwijdering. De verzamelplaats was te Selarong, zes palen zuidwestwaarts van Djokjakarta in eene bergachtige streek. Dipo Negoro zelf voerde uit de hoofdstad niet meer dan 40 volgelingen, zijnde gewapende mannen, die sinds geruimen tijd hem tot lijf- en huiswacht gediend hadden. Hij verbleef te Kali Soko slechts 3 dagen en kwam toen ook te Selarong, waar weldra een duizendtal gewapende mannen, meest van Tegal Redjo, en eigen volk van Dipo Negoro, hun' heer en meester kwamen beschermen. Ooggetuigen hebben mij verzekerd, dat hij nog volstrekt geen ontwerp van oorlog had, maar dat de vroeger genoemde priester, Kjai Modjo, hem hier kwam bezoeken, en voorhield, dat nu de gelegenheid zich opdeed, om het Europeesch gezag te knotten, en den Islam te verbreiden. Maar alhoewel Dipo Negoro zelf later verklaard heeft, dat hij zich weinig met de oorlogszaken bemoeide, en zulks aan Kjai Modjo overliet, volgen wij echter de getuigenissen van berigtgever, die ooggetuigen waren en meer onzijdig zijn.

Zoodra Dipo Negoro te Selarong was aangekomen nam hij maatregelen, om zijn gebied over het geheele land uit te strekken, en daar hij zeer veel overwigt bij de andere prinsen bezat, werd hij weldra als hoofd erkend en geëerd. Ten dien einde verdeelde hij het Rijksgebied van Djokjokarta in kommanderijen, en stelde er opperhoofden voor aan, in volgender voege:

De pangeran Soeria ngalogo zuidwaarts van Djokjakarta.

De Pangeran Soemonegoro, gezegd Abdul Fatah, bezuidwesten die hoofdplaats.

De Tommongongs Mertoloyo (de oudste Regent te Djokjakarta), en Siendoe-Redjo, beoosten de hoofdplaats.

De Demangs Moelio-Sentiko en Arpa, twee broeders, hernaamd: Tommongongs Karto-negoro en Setjo-negoro, benoorden, te Tempêl.

Bassa Mohamed-bawi, in het zuiden van het landschap Kadoe, bewesten Tempel.

Tommongongs Merto-negoro en Danoe-kesoemo, en westelijk Begaleen en Banjoemâs, te Remo.

De Tommongong Gondo-kesoemo in het landschap Banjoemâs, bewesten de Djetis rivier.

Tommongongs Djoyo Sindargo en Kerto Pengalasan, in oostelijk Begaleen, tusschen de Bogowonto en Djali-rivieren.

De Pangeran Soerio-kesoemo met den jongen Dipo Negoro, in midden-Begaleen, tusschen de Djetis en Djali, hebbende zijn hoofdkwartier te Lingis; later werd de jonge Dipo Negoro bij Pengalassan gevoegd.

De Tommongong Soemo of Soero di logo, werd benoordoosten Djokja naar Prambanan gezonden.

Ook naar Madioen werden agenten gezonden, om

het gewest in opstand te brengen. Het land werd ook in 3 kommanderijen verdeeld, en de daarheen gezondenen ontvingen den last, om wanneer de hoofdregent van de Montjonegoro's, Rongo Ario Prawiro Dirdjo hen in handen viel, hem dan geen het minste leed te doen. De familie van Mangkoediningrat stond meerendeels in Kadoe, als volgt:

Pangeran Papat, gezegd Noto-prodjo, te Padahan, benoorden Dikso, aan de Bogowonto en Progo.

Pangeran Pakoe-Ningrat, te Wadas, in het landschap tusschen Progo en Bogowonto.

Pangeran Mangkoediningrat, om en bij de streek waar Noto Prodjo stond; verder stond

Pangeran Blitar te Lowano in oostelijk Bageleen, met zijn' broeder Aboe bakar.

Alle deze opperhoofden ontvingen van Dipo Negoro aanstellingsbrieven, en er werd gerekend, dat ieder gebied groot was, 10,000 tjatjas of huisgezinnen, en 1000 man, om de wapens te voeren. Zij verkregen wijders magt en last, om recruten te maken, het land op contributie te stellen, en een' gestadigen oorlog te voeren met allen die tegen hen waren. Ieder moest op eigen kosten leven van het landschap waar hij stond.

Na dit aanbevolen te hebben zond hij allen naar hunne posten, en begon de te Salarong aanwezige benden mede te organiseren. Vooreerst vormde hij van 1000 man, zeven kleine afdeelingen als:

1. Mantri Djero, 1 kompagnie van 150 man, onder den Pangeran Adinegoro.
2. Daing, 1 kompagnie van 150 man onder den Pangeran Soeriodipoero.

3. Njotro, 1 kompagnie van 150 man, onder den Pangeran Soerioadi.
4. Mandong, 1 kompagnie van 150 man onder den Pangeran Ketjokesoemo.
5. Ketangong, 1 kompagnie van 150 man onder den Pangeran Adiwidjoyo.
6. Kanoman, 1 kompagnie van 150 man, onder den Pangeran Tepasono.
7. Bolkioe, lijfwacht van Dipo Negoro, 100 man, onder Abdul Chamil. Behalve deze benden die een soort van bataillon formeerden, en waarover de Pangeran Ingebei Djoyokesoemo het bevel voerde, waren te Selarong nog, de Pangeran Mangkoeboemi, die zich met weinig bemoeide, voorts de Pangeran Praboe Wiromengolo: de priester Kjai Modjo, en de twee 16 jarige jongelingen Sentot, gezegd Abdul Moestafa, meer bekend als Alibassa Prawiro-dirdjo, en Prawiro-kesoemo, gezegd Abdul Haslie, die bassa werd, benevens nog eenige anderen, van minder naam.

Deze benden, grootendeels met pieken en slingers, en voor een klein gedeelte met geweren gewapend, later voorzien van allerlei tuig, sabels, houwers, dolken, enz. werd dagelijks geoefend door Pangeran Ingebei; en Dipo Negoro deed, ingevolge den raad der priesters, gedurende 40 dagen niets dan vasten en bidden, baadde noch verkleedde zich. Zoodra de troep eenigzins bedreven was, rukten de opstandelingen op, naar de hoofdstad, om den kraton des Sulthans te bestormen, waartoe men stormladders gereed maakte.

Maar er kwam niets van eenen geregelden aanval, en de insluiting was slechts een rooftogt, waarbij alles

verbrand en verwoest werd; zij waren toen reeds meer dan eene maand te Selarong geweest, zonder eenigen tegenstand te ontmoeten, evenmin als op den weg naar de hoofdstad. Het geringe garnizoen sloot zich op in het fort; de kraton, eeń groot en uitgestrekt ommuurd verblijf, was bezet door slechts 400 Javanen, onder den Tommongong Wiro-negoro, en den Luitenant P. F. Wieseman, die zich dapper verdedigden, zoo als zelfs de tegenpartij verhaalt en getuigt. De belegering was echter niet geregeld, maar de benden kwamen des nachts nabij de stad, brandden en blaakten, sneden allen toevoer af, en trokken met het doorkomen van den dageraad weder terug. Dit duurde zoo bij de twee maanden lang. Er ontstond groot gebrek, en eene op Java ongekende ramp, hongersnood namelijk, heerschte te Djokjakarta. De rijst steeg tot 80 guldens de pikol, en in den kraton, waar men zelfs honden en paarden at, betaalde men verscheidene piasters voor een rantsoen rijst. Velen die den jongen Sulthan en het Gouvernement getrouw gebleven waren, liepen tot de opstandelingen over, uit honger en gebrek.

De hoofdplaats Djokjakarta was geen ingesloten geheel, maar gelijk alle andere steden op Java, eene verzameling van blokken gronds, kampongs genaamd, waar huizen en boomen ordeloos door een staan, alleen door breede wegen van een gescheiden. Deze kampongs omgeven den kraton. Voor denzelven staan het fort en de woningen der Europeanen en Chinezen, in geregelde orde, en door straten gescheiden. De kraton is een langwerpig vierkant, omgeven door een' dikken muur, van 15 voeten hoog, met kleine bastions

op de hoeken, en lange zijden, waarop geschut geplant kan worden. De kraton is het verblijf des Sulthans en vormt eene kleine stad, omgeven door eene gracht. Het binnenste bevat verscheidene kampongs, in de schaduw van geboomte gelegen, en bewoond door diegenen, welke tot de hofhouding behooren. Het geheel is een uur gaans in omtrek. Wat het doel was met het bestormen des kratons, blijkt niet regt; maar men heeft mij verzekerd, dat men met den jongen Sulthan niets kwaads voor had; echter werd deze nader met zijne voogdessen in het fort overgebragt.

De Europesche en Chineesche stad, het fort en de kraton waren het, die ingesloten werden, terwijl de Javaansche wijken of kampongs meerendeel werden verbrand. Het doelloos hollend gemeen, verbrandde zelfs de woningen van Dipo Negoro en van Mangkoe-boemi, en verwoestte zoowel hunne eigendommen, als die van anderen, welke door uitgestrekte tuinen en ommuringen, boven anderen uitstaken; en deze omstandigheid heeft men als het bewijs aangevoerd, dat er geen vroeger plan van opstand heeft bestaan. Daar de uitgestrektheid te groot, en het getal aanvallen betrekkelijk gering was, besloten de opstandelingen tot geregelde aanvallen en verloren zich daarop weder in de omliggende dorpen, die leeg geroofd werden. De voorraad in het fort, en in de Europeesche stad was gering, want nergens op Java weet men van voorraadschuren. De middelen van gemeenschap en toevoer, wegen, waterleidingen, bruggen, en posterijen, werden vernield, de tolpoorten leeggeroofd, en de tollenaars vermoord. Zelfs het verblijf van den prins

Pakoe Alam, die het grootste gedeelte van zijn vermogen opofferde, om het garnizoen te voeden, werd hevig aangevallen; maar de aanvallen werden moedig afgeslagen door de militaire magt. De blanke bevolking van Djokjakarta vereenigde zich tot eene schutterij om have en goed te verdedigen, en droeg over het algemeen veel bij, tot behoud van datgene, wat nog in stand gebleven is. Er waren destijds 153 burgers van Eur. bloed, te dier plaatse.

Onderwijl de opstandelingen den kraton en de stad ingesloten hielden en gestadig aanvielen, kwam er een brief van den Soesoehoenan, Pakoe VI Saperdan, gebragt door eenen Mantri of dienaar van minderen rang, en gerigt aan Dipo Negoro, inhoudende de vraag, wat hij wel eigenlijk voor had met den opstand, doende die vraag, als aan eenen vriend of gelijken. Mangkoeboemi toog, om dien brief te ontvangen, naar Bantoelkarang, bezuiden Djokjakarta, met Soeriangalogo. Dipo Negoro beantwoordde dien brief, met te kennengave: dat hij thans den Islam wilde verbreiden, en noodigde den Soenan uit, om mede te werken en gemeene zaak te maken. Dit antwoord werd echter niet door Dipo Negoro zelven, maar door Mangkoe Boemi opgemaakt. De briefbrenger bleef eenen nacht te Bantoelkarang, en ging toen terug naar Soerakarta. Hierop is echter nimmer eenig repliek gevolgd (1). Soenan Saperdan

(1) Van familie, tijdgenoot en ooggetuigen. Het geheim zou evenwel zijn uitgelekt, en den waarnemend' Resident Mac-Gillavry zijn ter ooren gekomen, die terstond eene vergadering van prinsen belag om de schorsing van den Soesoehoenan in overweging te nemen. Maar dit voorstel vond tegenstand, en de Rijks-

heeft in 1828 in een vertrouwelijk gesprek aan Nahuys verklaard, dat hij in den tijd van gemelden brief, misnoegd was over het Europeesch bestuur, en bevreesd, dat Dipo Negoro de overhand zoude krijgen. Deze bekentenis is teregt aangemerkt als een zeldzaam blijk van vertrouwen, door den Soenan in Nahuys gesteld. Het is echter niet te ontkennen, dat de Solosche hulptroepen, zoo als wij zullen zien, aanvankelijk nietigen tegenstand boden.

Inmiddels was de beschikbare magt van Samarang opgerukt; aan de vorsten op Madoera had men geschreven, om hunne contingenten te leveren; van Weltevreden werden detachementen gezonden, die eerst na 30 dagen marsch ter plaatse hunner bestemming, Soerakarta, aankwamen. Maar de vijandelijkheden waren reeds begonnen; de Raden Mâs Soewongso, kapitein bij de Dragonders van Mangkoe Negoro, trok den 28 Julij met een detachement en depêches van Djokjakarta naar Solo, en werd bij Prambanan gevangen genomen, en al zijne manschap gedood en gewond. Men bragt hem bij de rebellerende prinsen die hem tot den opstand wilden overhalen, hetgeen hij weigerde, waarop men hem, na twee dagen, losliet. Den 30ª Julij waagde eene talrijke bende, onder den Tommongong Djoyo-ningrat, zich tot bij de hoofdplaats Magelang, eene geheel openliggende plaats, alwaar een klein de-

---

bestuurder Tjokro-negoro verklaarde, in dat geval zijn ambt te zullen nederleggen. Tijds. N. I. 1850, II. 50. Hier was evenwel slechts ontdekking gedaan van eene geheime order des Soenans, aan zijne troepen, om Dipo Negoro niet te moeijen.

tachement, onder den kapitein Du Perron gestationeerd lag. Gezamenlijk met de blanke burgers viel hij de opstandelingen aan, en, na driemalen te zijn teruggeslagen, met verlies, dreef hij hen evenwel op de vlugt.

Den 31ⁿ Julij kwam er eenige versterking te Magelang, waardoor men de muitelingen in ontzag konde houden, tot over de rivier Ngelo.

Maar al dadelijk had men eene nederlaag te betreuren; de kapitein Kumsius, aan het hoofd van 100 man Europesche Infanterie en 4 stukken geschut, rukte van Samarang op naar Magelang, alwaar hij onder eskorte kreeg, dertig duizend guldens, om die naar Djokjakarta te brengen. Tot op 8 palen van die hoofdplaats genaderd, werd hij te Tempel, alwaar de weg door een digt begroeid dorp loopt, en toen de achterhoede zich eenigzins had afgezonderd, onverhoeds overvallen, door de vroeger gemelde Tommongongs Kartonegoro en Setjonegoro, met 60 moedige mannen, met dat gevolg, dat het detachement verslagen werd, al het geld verloren ging, en een luitenant met 27 soldaten sneuvelden (1). De genoemde hoofden hadden zich aan weerszijden van den weg verborgen in het geboomte, en de troep van Kumsius marcheerde in alle gerustheid door, niet denkende hier overvallen te zullen worden. Door deze en meer andere waagstukken werden de gemelde Tommongongs rijk en gevreesd. De vier door hun

(1) Deze 100 man was de geheele bezetting van Samarang geweest. Sommige geven op, *f* 58,000. zilvergeld. De nederlaag viel voor den 23ⁿ Julij 1825.

veroverde kanonnen verloren zij later weder.

Deze nederlaag maakte indruk. Eenige zendelingen, verspreid in het zuiden van Kadoe, bragten het district Poerbolingo in opstand, en de opgestane dorpshoofden stelden al het mogelijke in het werk, om de bevolking op te ruijen; er ontstond een rooven, branden en moorden, alsof het geheele landschap zoude omgekeerd worden. De Regent van Magelang, trok echter met eene bende naar Poerbolingo, en bragt dit district weder in rust. Een detachement van Soerabaya gekomen, en nog 100 man met twee veldstukken, vatte post bij Bawén, op den weg van Samarang, en de bezetting van Magelang werd tot 350 man vermeerderd, waarmede de omstreken dier hoofdplaats gezuiverd werden. Maar nog op den 8n Augustus vielen de opstandelingen weder Magelang aan, doch werden duchtig afgeslagen, en de Regent van Menoreh joeg de oproerigen uit het district Bandongan. Doch de opstandelingen waren niet verre weg te jagen, en kwamen telkens terug, strooptogten en aanvallen doende, gelijk nog den 24n en 31n Augustus, wanneer zij herhaaldelijk werden afgeslagen. De Inlandsche Hoofden der Gouvernementslanden, kweten zich getrouw en dapper.

Tot nog toe schijnen de opstandelingen geen zeker doel en voornemen gehad te hebben; maar sinds de komst van Kjai Modjo werd er een opgevat, namelijk de uitbreiding van het Mohammedaansch geloof, waaraan Dipo Negoro sedert onafgebroken is verkleefd geweest, en waardoor gemelde priester steeds een' overwegenden invloed op hem uitoefende. Dit doel werd allereerst te kennen gegeven, bij de volgende proclamatie, uit-

gevaardigd door Soerodilogo en Soeriodiningrat, in zijnen naam.

„Dit bevelschrift komt van mij, Pangeran Ario Dipo „Negoro, die de magt heb gekregen, om eene omwen„teling te weeg te brengen. Ik gelast allen, geene „pachten of lasten meer te betalen, maar overal te vuur „en te zwaard de Christenen te verdelgen, alle onge„loovigen moeten worden verdreven,en zij, die de leer „van Mohammed zullen aannemen, zullen vrij zijn. De „Chinezen zullen allen vermoord worden, en wanneer „zij de ware leer zullen aannemen, zullen zij besneden, „en hunne staarten afgekapt worden, terwijl hunne „goederen worden verbeurd verklaard."

Andere proclamatiën noemden Dipo Negoro: de van Mekka gemagtigde persoon, geroepen om het ware geloof te herstellen, en te bevestigen. Maar hij zelf vaardigde die niet uit, volgens zijne eigene verklaring, en allen kwamen voort van Kjai Modjo. Hij zelf bleef te Selarong met eenige priesters bidden en vasten; en door deze levenswijs oefende hij uiterst veel invloed uit op de domme en bijgeloovige bevolking.

HOOFDSTUK VII.

Vervolg des oorlogs 1825.

Zoodra de zaken der opstandelingen eenigzins geregeld en georganiseerd waren, ging de Pangeran Ingebei, die het ambt van Generalissimus waarnam, eene soort van rondreize maken. De Pangeran Papat, alias Noto-prodjo, verbleef niet op zijn post, bij Padahan, maar ging met 500 man om de oost, en overviel de dessa Pegat, op Solosch grondgebied, doch werd afgeslagen, waarop hij naar zijn' zwager Pangeran Serang trok, om dezen tot een inval in Demak te noopen, waarvan wij de gevolgen weldra zullen zien. Dewijl hij van een vreesachtig karacter was, zond de Pangeran Bei hem dus weg, om elders beter voordeel te beproeven.

De verlegenheid om eetwaren steeg te Djokjakarta zeer hoog; de overste Cochius, te dier tijd in de vorstenlanden, waagde het echter een convooi met proviand van Soerakarta daarheen te voeren; en dit kwam wel te stade, want zoo zulks niet ware gebeurd, hadden de troepen het fort moeten ontruimen, wegens gebrek. De Ratoe Ageng, die tot dus verre in den

kraton verbleven was, met den jongen Sulthan, en de overige leden der vorstelijke familie, achtte zich in denzelven niet veilig, en verzocht den Resident, om haar en de haren, met de Rijkssieraden en kostbaarheden in het fort op te nemen, dat den 6n en 7n Augustus plaats vond Ook de Rijksbestierder verliet om dezelfde redenen zijne woning, en betrok een verblijf meer nabij het fort, met de weinigen die hem waren overgebleven. De aanvallen der opstandelingen waren intusschen aanhoudende, en den 1n Augustus drong eene groote bende tot nabij Djokjakarta door, maar werd met verlies afgeslagen, zoo als bereids hiervoren is gezegd.

Zoo als wij bereids hebben aangegeven, aanvaardde de Luitenant Gouverneur De Kock den 1n Augustus het opperbevel over de vorstenlanden, tot tijd en wijl het gelukt zou zijn, met behulp van den Soesoehoenan en de beide Rijksbestuurders, de rust geheel te herstellen. Alle orders door hem, of uit zijnen naam door de beide gezegde eerste Ministers gegeven, zouden door de Regenten en mindere opperhoofden van de beide vorstenlanden, nagekomen worden. Algeheele vergiffenis werd beloofd aan allen, die van stonden af aan tot de orde zouden terugkeeren, en de oproerigen werden zeer bedreigd. De Kock nam voor, zoodra de gemeenschap tusschen de beide hofplaatsen weder zoude zijn hersteld, naar Djokjakarta te komen. De overste Cochius, die den 31n Julij van Djokjakarta was teruggekomen, ging op nieuw van Soerakarta met een convooi en 400 man, tot opening der communicatie, op weg, en kwam den 11n Augustus ter plaatse voormeld

aan, alwaar de opstandelingen dien dag in grooten getale gepoogd hadden, op alle punten binnen te dringen, voornamelijk om den Dalem van Pakoe Alam te overmeesteren. De aanvallers werden evenwel teruggedreven, bij welke gelegenheid een Europeaan sneuvelde, en vijf gewond werden. Cochius, die den wil had naar Magelang, vreezende voor de hernieuwing van eenen algemeenen aanval, trok terug naar Solo (Soerakarta, bij verkorting dus te noemen), om van daar op nieuw mond- en krijgsbehoeften te kunnen aanvoeren; onderweg daarheen werd hij door de opstandelingen aangevallen. De algemeene aanval op Djokjakarta werd den 22ⁿ en 24ⁿ Augustus herhaald, echter telkens met verlies van 80—100 dooden en gekwetsten, terwijl er aan Gouvernements zijde, één Europeaan sneuvelde en twee gewond werden. De overste Achenbach, die met 300 man versterking ter gezegde stede aankwam, konde daardoor veel verlies aan den vijand toebrengen.

De sterkte der vereenigde magt, zoo van de Soesoehoenan, den Sulthan van Djokjakarta, den prins Mangkoe Negoro van Soerakarta, en des Gouvernements beliep om dezen tijd nog slechts 1300 koppen, staande in het Mataramsche, en 600 staande in Kadoe. Dit veroorzaakte de lijdelijke houding, wijl men slechts verdedigend en niet aanvallend konde handelen; de opgestane prinsen hadden derhalve geene moeite te ondervinden om alles in rep en roer te brengen, en ook de vredelievendsten en onverschilligsten lieten zich overhalen om hen te volgen. De omliggende landen onder Gouvernements bestuur, bleven echter in

rust. Maar inmiddels kwamen er 1200 man hulpbenden van den Sulthan van Madura, onder bevel van zijnen oudsten zoon, te Samarang aan, en weldra waren er weder 1600 gereed, welke den 28 Augustus in 46 praauwen ter gezegde plaats landden, en terstond naar Magelang gezonden werden. Om dezen tijd trachtten de Djokjasche opstandelingen in het landschap Banjoemâs de dessa Soekaradja aan te vallen, doch de Solosche regent aldaar sloeg hen af, en zond dadelijk kennis aan zijn nabuur, den Resident van Tagal Van de Poel, verzoekende hulp. Deze begaf zich terstond naar de zuidergrens van zijn landschap, met eenig volk. Van Cheribon werd eene kompagnie voetvolk herwaarts gezonden, om ook, wanneer de opstandelingen uit Banjoemâs over de grens in s'Gouvernements landen wilden vallen, gereed te zijn hen af te slaan.

De Luitenant Gouverneur De Kock hoopte echter nog langs den weg der onderhandeling tot een goed einde te komen, en daar de oproerige prinsen lieten verluiden, dat het alleen de mishandelingen van het plaatselijk bestuur waren, die hen tot opstand hadden genoopt, zoo schreef De Kock hun, om opening te doen van deze grieven, onder belofte van vergiffenis voor het gebeurde, zoo zij tot inkeer kwamen. Deze brief werd bezorgd door den Tommongong Ronodiningrat, die te Padjarakan door den Pangeran Soeria-ngalogo werd aangehouden. Op dezen eersten brief van 7 Augustus volgde echter geen antwoord, waarom De Kock den 14 Augustus een, tweeden zond. De gezegde Pangeran Soeriangalogo beantwoordde dien, zoo uit naam

van Dipo Negoro, als van de andere prinsen, met te kennen gave, dat zij zulke vernederingen van vermeld bestuur hadden uitgestaan, als mogelijk kon zijn, en dat de voogden des jongen Sulthans nimmer waren geraadpleegd; alsmede, dat zij nu den Islam wilden verbreiden. Evenwel heeft Dipo Negoro zelf later verklaard, dat hij in zijn antwoord eene overeenkomst besproken had, en zelfs de plaats daartoe, te Krapjak, achter den Kraton, aan De Kock had opgegeven, verzekerende hij, dat zijn antwoord niet goed overgebragt was. Zulks is wel mogelijk, daar zoowel Kjai Modjo, als de andere prinsen, alles dirigeerden, en Dipo Negoro slechts vastte en bad; maar ik heb uit den mond van geloofwaardige personen vernomen, dat deze prins gemeld antwoord door Soeriangalogo liet opmaken, en Dipo Negoro het der moeite niet waardig achtte, hierop zelf te antwoorden. En uit het vervolg des oorlogs en den voortgang van den opstand bleek het, dat de oproerige gezindheid der prinsen geene onderwerping voor als nog deed voorzien.

De opstand begon zich nu langzamerhand uit te breiden, en in de maand Augustus kwamen de insurgenten de pas overgenomen landen Karangkobar en Djabarangka, grenzende zuid aan Pekalongan, verontrusten, en tot nabij het noorderstrand op den postweg bij Soeba en Weliri, de posten en bruggen vernielen en afbranden, waardoor de gemeenschap gestremd werd. De overste Cleerens trok hierop, met 60 man voetvolk en 75 ruiters van Samarang daarheen, en ook de assistent resident van Kendal, O. C. Holmberg de Beckfelt, voegde zich met eene bende Inlanders hierbij,

terwijl de resident van Tagal, Van de Poel, als bijzonder met de genoemde districten bekend, ook hierheen kwam; waardoor die landen weder onder het beheer van het Gouvernement werden terug gebragt, de opstandelingen verdreven, en de postweg weder geopend werd, terwijl men met de landshoofden beleefd omging, hetgeen goede uitwerking deed. Daarna stelde Cleerens zich in beweging zuidwaarts en trok met genoemden assistent resident over Selokaton naar Tirsono, van waar de opstandelingen met overhaasting de vlugt namen, en eene menigte voorwerpen van allerlei aard achterlieten. De bevolking was hier in beweging gebragt door priesters, zendelingen der oproerige prinsen; en de Demang van Boeloe, een der voornaamste opperhoofden nit het Djabarankasche werd met zijn gezin door Cleerens opgeligt. Den 28 Augustus waren het Djabarankasche en Karangkobarsche weder in rust, en werden de gevlugte Gouvernements beambten weder geinstalleerd. Daarna trok Cleerens zuidwaarts tot Keboemen in Begaleen, vereenigde zich met den overste Cochius en met den assistent resident Holmberg, en trok op nieuw noordwaarts naar het Karangkobarsche om van daar naar Kadoe op te rukken. De overste Diell bleef in het Pekalongansche staan, en trok daarop naar Banjoemas, in het laatst van October.

Intusschen werden de Gouvernements landen van Samarang en Japara bedreigd door een' vreeswekkenden inval. De Pangeran Serang, wiens landschap Serang tegen het landschap Grobogan grensde, was gehuwd met de dochter, volgens sommigen met de zuster, van Mangkoediningrat, zoon van Sulthan II, Sepoe, en

wel geen prins van den bloede, maar eerst Raden, en daarna tot Pangeran verheven. Wij zagen hierboven dat Pangeran Papat, alias Noto-prodjo, na niet geslaagd te zijn in het Mataramsche, zich hierheen begaf, en tot een' inval in Demak noopte. Hij verzamelde eene massa volks en viel hiermede onverwachts in het gebied van Grobogan, onder de residentie Samarang behoorende. Zoodra hiervan het gerucht bekend was, trok de Resident van Japara, met den Regent van Grobogan, aan het hoofd van 500 Javaansche voetknechten en 50 ruiters, naar Poerwodadi in Grobogan, doch werd met eene groote magt aangevallen, en met verlies teruggedreven. Hierop werden de hoofdnegorij vermeesterd, de huizen der opzieners van de landelijke belastingen vernield, en de bosschen verbrand; de Europesche beambten redden zich door de vlugt naar Japara. De opstandelingen rukten nu voorwaarts op Demak, en posteerden zich bij Bongo, zuidoost van die plaats, waar de brug verbrand en de communicatie gestremd werd. De Assistent Resident van Samarang trok toen op des nachts met eenige gewapende manschap, om zich te vereenigen met den Resident van Japara. Men begrootte toen het aantal opstandelingen reeds op tienduizend, en men vreesde voor het landschap Japara, alwaar Patti en Koedoes, van oudsher, twee schuilnesten voor opstandelingen waren.

Hierop zond men den 3 September 1825 van Samarang daarheen, eene kleine kolonne onder de bevelen van den kapitein Buschkens, bestaande uit 100 Javaansche voetgangers en 40 ruiters, 50 Europesche matrozen van het fregat de Javaan, 18 vrijwillige Sama-

rangsche burgers te paard, en twee kanonstukjes. Te Gombo in het Demaksche, werd deze afdeeling, zoo het schijnt onverhoeds, overvallen, door eene groote bende opstandelingen, die, na één afgeslagen te zijn, de troepen tot een' overhaasten terugtogt naar Samarang noodzaakten. Op dezen ongeregelden terugtogt werd de helft der manschap verslagen, en van de gezegde Samarangsche burgers, sneuvelden er 12, geheeten Brands, Barrows, Cameron, Hammond, Krämer, Lorch, Linze, Macmaster, Sutton, Willis en twee Armeniers, welker namen men het der moeite niet waardig heeft geacht, op te teekenen, allen kooplieden of planters, meestal vreemdelingen (1). Men weet niet, waaraan dit verlies is toe te schrijven, hetzij ongeregeldheid, het zij verzuim van waakzaamheid. Men begrootte het getal der aanvallers op 1500, waarschijnlijk door de vrees eenigzins vergroot. Men schijnt den vijand te gering geacht te hebben, zoo als wel eens meer het geval was in dezen oorlog, en de een verweet den anderen de schuld.

Dit voorval maakte diepen indruk te Samarang, waar men den vijand reeds in aantogt waande. Door deze nederlaag viel Demak in handen des vijands; de beambten der pakhuizen te Brahan echter, hunne posten moetende verlaten, gaven die over aan het hoofd der plaats, die deze Gouvernements eigendommen wel bewaarde. Van de verslagen kolonne kwam er een 50tal

(1) Nahuijs, Rapp. I. 79, van den Resident Domis. In den Almanak 1825 komen alleen voor van deze namen: F. A. Brandt; J. S. Cameron; J. G. Kramer en L. F. C. Lorch.

Javanen en 17 Europeanen te Boejaran post vatten, waar ook de opziener Harrar en eenige Javaansche benden den aftogt dekte, zoodat de opstandelingen aanvankelijk niet verder kwamen dan tot Dempet, 6 palen afstands van Demak. Deze weifeling had echter eene andere oorzaak; de Regent van Gagatan, nabuur van Serang, en onder Solosch gebied behoorende, had aan de oproeping naar Soerakarta geen gehoor gegeven, en verzamelde zelfs veel volks, waarmede hij het westwaarts gelegene land Ampel dreigde. De landheer van Ampel, de burger Dezentje, verzamelde aanstonds een duizendtal van zijn volk, en trok tegen dien Regent, terwijl de Assistent Resident van Salatiga, van Rheede van Outshoorn, met 1500 Javanen uit het district Tingkir, en eenige Europeanen van Salatiga, eveneens in Gagatan viel, en hier den gezegden regent uitnoodigde, onverwijld op te komen, of er anders met geweld toe genoodzaakt te worden. De Regent, die reeds een duizendtal mannen had vergaderd, voldeed aan deze oproeping, kwam den Assistent Resident te gemoet, met groot gevolg, en bragt eenige verontschuldigingen in: doch men nam hem terstond in verzekerde bewaring, zond hem over Salatiga naar Soerakarta, terwijl het Regentschap aan zijn' zoon werd opgedragen. Hierdoor kwam het landschap Serang aan den zuidwestkant open, en werd de gemeenschap hersteld, zoodat Dezentje en Van Rheede den 5 September naar Serang oprukten. En nu hunne verrigtingen een wijl dáár latende, willen wij den staat van zaken te Samarang vooraf verder nagaan.

De Generaal Van Geen, die eene expeditie tegen Boni

op Celebes had ten einde gebragt, was juist den 30 Augustus te Sedayoe, onder Soerabaya, aan wal gestapt, en van daar reeds den 31ª te Samarang aangekomen, waar hij dadelijk de maatregelen bestuurde, die noodig waren tot beveiliging der plaats, indien de opstandelingen van Demak voorwaarts mogten dringen. Terstond zond hij een officier af naar den Panembahan van Sumanap, die zoo even was teruggekomen van Celebes, alwaar hij met 700 man hulptroepen het Gouvernement had bijgestaan. Onder deze manschap was een wel geoefend bataillon van 400 geweerdragenden. Van Geen verzocht, dat hij Panembahan zijne reize met dat korps zoude voortzetten; de gezegde prins voldeed zoo spoedig aan dit verzoek, dat hij slechts drie dagen in zijne staten bleef en er den 4 en 8 September reeds 1500 Sumanappers onder dien prins te Samarang aankwamen, tegelijk met 2200 Madurezen, 350 man voetvolk en 50 ruiters van Soerabaya, van waar eenige dagen later nog 170 Europesche soldaten aankwamen. Door de aankomst eener zoo aanzienlijke krijgsmagt, in dit bedenkelijk tijdsgewricht, werden de nedergedukte gemoederen eenigzins opgebeurd, en verdween alle beduchtheid voor de veiligheid van Samarang, daar het te voorzien was, dat de opstandelingen, bijaldien zij waren voortgerukt, aanhang zonden gevonden hebben; en deze veronderstelling grondt zich op een verraad, in dezen tijd ontdekt.

Ofschoon voor zoo verre mij bekend is, het volgende nimmer in eenig gedrukt werk is voorgekomen, hebben echter zoo wel de geschrevene, als de mondelinge verhalen over dit voorval, zooveel waarschijnlijks, en

zoo veel overeenkomst, dat men die voor waarheid kan aannemen; te meer daar er de namen van personen in voorkomen, toen ter tijd inderdaad te Samarang en in de opgegeven functie, aanwezig. Het is mij echter doelmatig voorgekomen, hier niet de namen te noemen van Europeanen, in het verraad begrepen, opdat familie geen aanstoot lijde (1). De mij ter oore gekomen verhalen, komen op het volgende neder:

Zeker officier was met een der zonen van den oud Regent van Samarang Raden Adipati Adi-mongolo overeengekomen, om den Pangeran Serang den weg te openen; en daar gezegde officier genoegzaam gezag bezat (wel te verstaan voor de aankomst des Generaals Van Geen), zoude hij kleine troepen afzenden, die telkens gemakkelijk konden worden overvallen en verslagen, alsmede zoude hij werkeloos blijven. Daarvoor werd hem toegezegd zekere som, 'zoo men wil, voor vier tonnen gouds waarde aan geld en geldswaarde, door andere ooggetuigen *f* 25,000, die hij zoude ontvangen van zeker' persoon, op den grooten westerweg, van Samarang naar Bodjong, bij de wijk Pontjol aan den noordkant der allee, waar de plaats mij is aangewezen. Waar van daan dit geld, en de vereischte geldswaarde in kostbare steenen en metalen, moest komen, heb ik niet kunnen te weten krijgen. Volgens afspraak ging de zoon des Regents, geheten Raden Soekoer, den vijand te gemoet, die zijn, inval verhaastte; en deze geringe bijzonderheid ware niet opgemerkt ge-

(1) Deze bestaat nog op Java, in Gouvernements dienst.

worden, zoo het veraad niet was ontdekt door het verkeerd bezorgen van een' Engelschen brief zonder adres (1). Op het bepaalde tijdstip dat het verradersloon zoude overhandigd worden, ging de Assistent Resident van Samarang, Caspersz des avonds 8 uur verkleed naar de aangegeven plaats, en verschool zich, het oogenblik afwachtende. Op een zeker gefluit kwam een heer met gouden band om de muts te voorschijn, als mede een verkleede volgeling van den Assistent Resident met een kistje met kiezelsteenen, en aan wie zijne les geleerd was, en overhandigde dit kistje, waarin de kostbaarheden moesten zijn. Men wist nu wie de verrader was. Deze werd nog denzelfden avond naar Bodjong gevoerd, zonder muts, die hij aan den quasi kistdra-

(1) Een toenmalig schutter sergeant, thans nog in leven en te Soerabaja woornachtig gaf de volgende mondelinge mededeeling op 20 Februarij 1855. Hij werd met een troep schutters en matrozen op den weg naar Demak geplaatst. Alles wat uit Samarang kwam mogt vrij passeren: maar naar binnen gaan, niemand. Er kwam een slecht gekleed javaan aan, en verzocht te passeren. De Luit. *** liet hem door; een beschonken Schutter, Versteegh, pakte dezen javaan echter aan bij zijn broek (zijn eenig kleedingstuk), en wilde hem in het kanaal (langs den weg) werpen. Een stuk van dien broek bleef hem in de hand, en in dat stuk was een javaansche brief, van Raden Soekoer aan den Oud-Regent gerigt. Nu werd deze javaan in een schutterspak gestoken en als arrestant opgebragt naar de Hoofdwacht om opzien voor te komen, daar men de woonplaats van den oud-Regent moest passeren. De brief hield genoegzaam bewijs in tegen den oud-Regent, die daarom naar het huis te Bodjong gelokt, en arrestant verklaard werd. Men vond in zijne woonplaats duizenden kogels, bogen, pijlen, geweren, zelfs kanonnen, kruid, lood, dat hij alles als speelgoed voor zijne kinderen opgaf.

ger als loon gelaten had. De oud-Regent Adimongolo, en zijn zoon werden nu gevat, en terstond gebragt aan boord van de voor Samarang liggende oorlogschepen Maria Reigersbergen en Pollux, waarmede zij naar de Molukkos verbannen werden, op aanraden van den toenmaligen Resident van Samarang, H. J. Domis, die zulks aan het Gouvernement voorstelde. Nahuys getuigt echter, dat deze daadzaak aangaande den oud-Regent zelven, niet is kunnen bewezen worden. Aangaande den officier, vindt men in de Courant enkel vermeld, dat hij Gouvernements geld had zoek gemaakt, en daarom is verbannen geworden. Sommigen meenen hem te Philadelphia gezien te hebben. Betreffende Radin Soekoer verhaalt men, zoo van vriend als van vijands zijde, dat hij met zijn' vader in onmin lag, en bij een losbandig gedrag, ijlhoofdig was, waardoor hij zijne familie in het ongeluk bragt. Hij bleef aan 's vijands zijde, waar wij hem meermaal zullen aantreffen. — Sommigen willen ook, dat des vijands spionnen tot op 4 palen van Samarang kwamen, toen vermeld geval gebeurde, waaraan ook deels de nederlaag van 3 September kan worden toegeschreven. Het is zeker dat, ingeval gemelde hulptroepen niet waren aangekomen, het voor Samarang zoude hebben veeg gestaan, en de gevolgen van eene vermeestering dier belangrijke stad waren niet te bevroeden geweest. Er waren destijds 532 blanke burgers en ambtenaren zoo te Samarang zelf, als in de ommelanden, woonachtig.

Daendels.

HOOFDSTUK VIII.

Vervolg des oorlogs. 1825.

Een gedeelte der te Samarang aangekomene troepen werd dadelijk gedirigeerd op Kartasoera, 7 palen bewesten Soerakarta, en de overigen werden gereed gehouden, om onder Van Geen zelven, in het landschap Grobogan te trekken, en dat te zuiveren van de opstandelingen, die men vermoedde, dat zich niet in de nabijheid van Samarang zouden durven wagen. Doch juist toen Van Geen den togt zoude aanvangen, kwamen de Serangsche opstandelingen in die nabijheid, vallende op twee plaatsen op den grooten weg, tusschen Samarang en Demak, 17 palen daar beoosten, en den 12 September kwamen zij met eene magt, die men op 16—20,000 man, (waarschijnlijk met zeer veel vergrooting), opgeeft, op de brug van Boejaran, boven genoemd, aandringen. De overste Phitzinger was den 11 naar Demak gezonden, doch oordeelde het noodzakelijk, dien post te verlaten, om niet afgesneden te worden, en trok dierhalve den 12 terug naar Samarang, onderweg onophoudelijk schermutselende met den vijand, die alle bruggen in zijn' rug vernielde, ge-

lijk ook reeds de meeste bruggen op zijn, togt voorwaarts waren gebroken. Hierdoor verloor hij twee man doch hij hield telkens met twee veldstukjes den vijand in toom. Op 5 palen van Samarang hield de kolonne halt, en vatte post.

Van Geen verzamelde nu alle te Samarang aanwezige troepen, nog versterkt door de aankomst van 150 man die onder den Majoor Sollewijn, te Pontianak op Borneo, de Chinezen hadden beoorloogd; deze werden gevolgd van nog 280 man van Borneo. Van Geen stelde zich aan het hoofd, en kwam den 14 September des middags aan de brug te Boejaran die geheel afgebrand was. Vooruit, op omtrent anderhalve paal, stond eene bende opstandelingen, van ongeveer 2000 man, op den grooten weg naar Demak, en zuidwaares verzamelden zich andere hoopen. De wegen waren verhakt, en het dorpje Boeijaran scheen Van Geen geschikt genoeg, om aldaar post te vatten; hij deed de verhakkingen wegruimen, en een dam leggen in de rivier, die 4 of 5 voet diep was, voorts zijne kolonne in drieën verdeelen, als onder den majoor Sollewijn, den majoor Elout, en onder den kapitein Bäc. Gedurende dien dag trokken de opstandelingen bij troepen heen en weder buiten schot, doch kwamen des nachts tot bij Boejaran stroopen, zonder echter iets degelijks uittevoeren. Dit deed den Generaal besluiten, den 15 zijne manschap in beweging te stellen. De opstandelingen, die zich in de omliggende dessa's ophielden, schoon aanmerkelijk in getal, hielden evenwel nergens stand, en vlugtten in alle rigtingen, het geen echter ware voorgekomen, indien de Majoor

Elout de bevelen stiptelijk had nagekomen. De afdeelingen der kolonne trokken nu binnen Demak, waar nog even te voren twee bruggen waren in brand gestoken, en noch dáár, noch elders, werden meer opstandelingen gezien. Van Geen trok daarop naar Samarang terug, latende te Demak in observatie den majoor Elout met een deel troepen en munitie, bestaande uit 200 Europesche soldaten, mariniers en matrozen, 200 Sumanappers geweerdragenden, 100 piekeniers, 15 ruiters en 4 veldstukjes.

De kapitein Theunissen trok reeds dien dag, met een deel daarvan zuidwaarts naar Serang, dat nu ook van de zuidzijde bestookt werd, door de korpsen van Dezentje en van Salatiga, als boven aangegeven. De eerste, zijnde landhuurder van Ampel onder Soerakarta, woonde op eigen kosten den oorlog bij, voerende een korps aan van 700 Javanen van gemeld land, waarmede hij, met den Assistent Resident van Salatiga die 300 koppen onder den Demang van Tingker, aanvoerde, den 15 December de hoofdnegorij van het land Serang vermeesterde, en de Dalem van den Pangeran verbrandde; uit de aldaar gevondene brieven bleek het, dat hij inderdaad met den Regent van Gagatan had zamen gespannen. Het is niet bekend, of bij de laatstgemelde expeditie van Dezentje ook vijanden zijn ontmoet, noch of zij groot verlies van volk hadden geleden. De opstandelingen waren meestal landlieden, ongeregeld en ongelijkvormig gewapend en gekleed, zonder moed om een vijand tegen te staan. Van de noordzijde stond Theunissen den 21 September reeds te Godong, en den 25 te Poorwodadi, waar hij

zich met den Resident van Japara van Haak vereenigde. De streek van Wirosari en Poerwodadi was nu weldra van vijanden gezuiverd; de opziener Harrar doorkruiste met 425 Javanen de overige omstreken van Demak en Samarang, en vatte twee volgelingen van Raden Soekoer, die naar Dipo Negoro vlugtte; ook de, op 3 September verlorene' veldstukjes werden weder genomen.

De Gouverneur De Kock, vreezende voor het doordringen van den opstand in de oostelijke districten, liet zeven Djokjokartasche Tommongongs, Regenten van districten onder het gebied des Sulthans, naar Soerakarta opontbieden, in het begin van September. Zij verschenen allen, en beloofden alles tot bewaring der rust te zullen doen. Het is mij niet gebleken, welke Regenten hier bedoeld werden. De onder Djokjakarta behoorende landschappen in die streek waren: Berbek, Kertosono, Ngrowo, Alap-alap, Magetan, Madioen, Toeloeng en eenige kleinere. Intusschen hield De Kock zich nog altijd op te Soerakarta, en in het Mataramsche hadden de opgestane prinsen de handen ruim. De Luitenant Gouverneur achtte het raadzaam, eerst de invallen in Demak en in Pekalongan te bedwingen voor dat hij op Djokjakarta afging. Wij hebben gezien hoe Cleerens, na het Djabarankasche tot Begaleen doortrokken te hebben, zich met de pradjoerits van Kendal vereenigde. Den 12 September was hij te Bledran, bezuiden Pakalongan, en den 21 nam hij de positie van Selomerto in, en marscheerde vervolgens zuidwaarts. De noordkant van het landschap Kadoe, werd mede gezuiverd door eene kolonne van 1500

Madurezen, onder den Majoor de Bast, die tusschen de 10,000 voet hooge bergen Sindoro en Soembing, over de 5000 voet hooge bergpas van Kletong op Selomerto trok, en zich in gemeenschap stelde met den overste Cleerens. Maar den 18 September drong eene aanzienlijke bende, onder drie Pangerans, tot Boroboedoor, in het zuiden van Kadoe, door. De Majoor de Bast, van voorschreven marsch teruggekomen, trok met 120 man geregelde, en drie komp. Madursche Infanterie, benevens de Djajang-sekar uit de Residentie Tagal, onder den Luitenant Rijks, tegen den vijand, die het schrootvuur van twee veldstukken moedig doorstond. Doch toen de Bast des vijands stelling bestormde, ging de gansche bende op de vlugt. De Djokjasche Tommongong Djojoningrat die meer dan eene maand lang de aanvallen tegen Magelang bestuurd had, deed nu bij den Resident aanzoek, om in genade te worden opgenomen, en zond zijn' zoon als gijzelaar. Uit deze omstandigheid, en uit andere inkomende tijdingen, hoopte men te Batavia een spoedig einde van den opstand: maar de Gouverneur Generaal Van der Capellen, die op het punt stond van naar Holland terug te keeren, en zoo gaarne Java in vrede wilde verlaten, bedroog zich door ijdele hoop.

De Majoor De Bast trok nu op Krassak en Tempel, en ontmoette bij de eerstgemelde rivier den 22 September, eene bende van ongeveer 200 man met, en andere zonder geweren, en die op de vlugt gedreven werden. Maar den 28 September werd een te

Kalidjinking geplaatst detachement, onder den Luitenant Helmers, met zoodanige magt aangevallen, dat hij, zwaar gewond, met verlies van 7 man, op Magelang moest terugtrekken. Bij deze gelegenheid viel de Regent van Magelang in 's vijands handen, en werd vermoord door de opstandelingen, die onder den Bassa Mohammed-bawi gezegden inval gedaan hadden. Genoemde Regent, eerst geheeten Mas Ingebeï Danoekromo, later Raden Tommongong en nu Raden Adipati Ario Danoe-ningrat, wordt geprezen als een dapper man, wel verkleefd aan 's Gouvernements belang. Men heeft mij verhaald, dat nadat de opstandelingen hem gevangen genomen hadden, zij hem Ketjoebon, een soort van vergif, een bewelmend planten sap, ingaven, waardoor de Regent als razend werd, ten gevolge waarvan men hem het hoofd afsloeg, dat, met zijn payong als zegeteeken aan Dipo Negoro gebragt werd. Men wierp nu bij Kalidjingking, op de grens van Mataram en Kadoe, eene benting op, ter bescherming van het Menorêhsche. Op den grooten weg, zoo van Samarang op Djokjakarta als op Soerakarta, werden kleine troepen geposteerd, als te Bergas, Kali toentang, Ampel Tjlomprit, Sedjong, Medono en Prapak. Te Soerakarta werden 100 en te Djokja 300 Europeanen gelegd; met 800 man hulptroepen.

Alvorens de Luitenant Gouverneur De Kock van uit Soerakarta een' aanval op de opstandelingen in Mataram wilde wagen, meende hij eene groote magt op eerstgemeld punt te moeten verzamelen. De voormelde invallen hadden de uitvoering daarvan vertraagd, te

meer, daar men van Samarang nog geen onderstand konde zenden, en gebrek aan leeftogt in dit rijke land een ander oponthoud veroorzaakte. Eerst den 17n September zond Van Geen 600 man naar Soerakarta, en weldra volgden andere troepen. Na den afloop der expeditiën tegen Serang, in Kadoe en Pekalongan, kwam het plan tot rijpheid, en vertrok De Kock van Solo, vergezeld van den Panumbahan van Sumanap, en de Solosche prinsen Poeroboyo, Ingabei en Mataram; den 24n September kwam hij te Klatten, 23 palen bezuidwesten Solo, alwaar een hulplegerkorps van 6,000 ongeregelde en 2000 geregelde Javanen gelegerd lag. Dit legerkorps werd verdeeld in drie kolonnes, en gesteld onder bevel van den Generaal Van Geen, die er naar Djokjakarta mede oprukte, waar allen des avonds van 25 September aankwamen. In de nabijheid van Prambanan poogde de Tommongong Mertoloyo met 2000 opstandelingen, den doortogt te beletten, doch na eenig vuur uit een veldstuk van de voorhoede, namen de insurgenten de wijk, en lieten den marsch vrij. Dipo Negoro zulks vernemende, was verbolgen op de oostelijke kommandanten, Mertoloyo en Siendoe-Redjo, wijl hij steeds verondersteld had, dat zij de troepen van om de oost komende in anderhalve dagreis genoegzaam zoude kunnen ophouden of afbreuk doen. Hierom zond hij terstond den Pangeran Ingebei daarheen, om onderzoek te doen, waarvan het gevolg was, dat Ingebei zelf aldaar het kommandement op zich nam, doch ziende, dat tegenstand aldaar niets zoude helpen, stelde hij een anderen bevelhebber aan. Men heeft mij verzekerd, dat Dipo Negoro dusdanig verbolgen was

over den doortogt naar Djokja, dat hij gezegde kommandanten wilde ter dood brengen, wat echter niet gebeurde.

Dadelijk bij de komst te Djokjakarta, schorste De Kock den Resident Smissaert in de uitoefening zijner functiën, en droeg die op aan den tweeden Resident van Soerakarta, MacGillavrij. En de inlichtingen omtrent het gehouden gedrag van Smissaert, waarmede De Kock in wetenschap gesteld werd, waren van dien aard, dat hij bij bevelschrift der Regering finaal ontslagen, en tot verwijdering uit de kolonie verwezen werd. Het voorbehoud der Regering, bij een der besluiten om hoofdambtenaren aan den regterlijken arm te onttrekken, bevrijdde hem van verdere vervolging: doch zoo men het verhaal mag gelooven, overleed hij kort daarna op de reis van Samarang naar Batavia; anderen hebben mij het tegendeel verhaald; maar in de waarheid en juistheid van omstandigheden, hem, en zijn ontslag betreffende, stelt de geschiedenis geen belang meer; genoeg zij het, op te merken, dat De Kock hem later wel geen opzettelijk misdrijf toerekende, maar er in berustte, dat hij door traagheid, onverschilligheid en onbekwaamheid, 's Gouvernements belangen had doen lijden. Nahuys ontzegt hem ook alle opzettelijke schuld, en haalt aan, dat Smissaert van verdriet en hartzeer stierf; anderen hebben mij verzekerd, dat zulks ten gevolge van ingenomen vergif was (1). En opdat wij hier ook het einde van Cheval-

(1) Zijne familie heeft mij echter verzekerd, dat hij in 1834 te 's Gravenhage overleden is.

lier, den Secretaris, zamen vatten, zij het genoeg bij deze gelegenheid te melden, dat deze jongman, van van wien Van Sevenhoven getuigt, dat hoezeer hij met te veel drift en voortvarendheid handelde, hij echter de beste inzigten koesterde, en dat zoo Smissaert in der tijd zijn' raad had opgevolgd, Dipo Negoro alsdan zeker zoude zijn opgevat, den 11n November 1825 te Djokjakarta eveneens overleed, volgens anderen te Samarang aan zelfmoord.

De Kock, die nog altijd de hoop voedde, van langs den minnelijken weg de opgestane prinsen tot onderwerping te overreden, en misschien ook door gehoor te hebben gegeven aan de klagten omtrent het plaatselijk bestuur, schreef andermaal den 26n September aan Dipo Negoro en Mangkoe Boemi, hun de gelegenheid aanbiedende, om in onderwerping te komen: hen verder schrijvende, dat bij den eersten brief hen het aanbod was gedaan, om te Klatten eene zamenkomst met den Luitenant Gouverneur te hebben, of er een hunner vertrouwelingen heen te zenden, waaraan niet was voldaan; dat sedert verscheidene gevechten hadden plaats gevonden, en verscheidene Javanen gesneuveld, en dorpen verbrand of verwoest waren, alles tot groot verlies van het volk, dat zij, prinsen, zeiden, onder hunne bescherming te zijn: dat hij hen nu den vrede aanbood, ofschoon de Gouvernementstroepen bereids in groot aantal gereed waren, en reeds verscheidene voordeelen behaald hadden; dat hij den Resident geschorst had in zijne functiën, aan de klagten had gehoor gegeven, en ter zelfder tijd alle bevelen jegens

*

andere personen en zaken had gegeven, om de orde te herstellen, en het uitgestane leed te vergoeden; dat zij nu zijne broederlijke stem zouden hooren, en een hunner vertrouwelingen zenden, of zelf komen; dat zij door het verlaten van den Kraton, hun' vorst en het Gouvernement hadden verlaten, en nu in hunne proclamatiën andere redenen opgaven: maar dat zij nimmer waren verhinderd geworden in de uitoefening hunner religie; dat hij vooral zich wendde tot Mangkoe Boemi, die immers verklaard had door Dipo Negoro te zijn medegesleept, en hoopte dat hij zoowel als de laatstgemelde, op hem Luitenant Gouverneur zijn vertrouwen zouden stellen. In het antwoord hierop schreven de beide voornoemde prinsen, dat Dipo Negoro zich thans enkel wilde bezig houden met de uitoefening van het Mohammedaansche geloof, en hij verzocht, dat men hem hierin niet zoude verhinderen, en dat de gevolgen van een' ontstanen oorlog buiten hun schuld waren door toedoen van hen, die het vertrouwen des Gouvernements te Dokjakarta bezaten; dat De Kock bij voorkeur aan Mangkoe Boemi had geschreven, om door zijn' invloed Dipo Negoro te bewegen, maar dat zij even oud in jaren waren, en het des vrijen wil van beiden was geweest, om Tegal-Redjo te verlaten. Deze brief was door Kjai Modjo geschreven.

Na het ontvangen van dezen brief, rukte de Kock den 30ª September terstond uit het fort te Djokjakarta naar Selarong, aan het hoofd van twee kolonnes, die langs den grooten weg optrokken, terwijl de derde kolonne, die van Mangkoe-Negoro, langs de zuid naar

de west toog, om op die zijde de plaats te overvleugelen. Selarong, zes palen van Djokjakarta, ligt in een heuvelig terrein, op eene hoogte, en bestond uit een aantal bamboezen woningen en een plein. Zoodra de prinsen zagen, dat men hen van twee zijden wilde aanvallen, trokken zij terug op Goa-Setjang, een gehucht, anderhalve paal meer noordwest gelegen. De troepen werden het allereerst overvallen door de benden van Pangeran Soeriangalogo, die nabij Djokja ongeveer 4000 ongeregelde Javanen onder zich had; maar deze waren spoedig verdreven. Voor dat de troepen te Selarong aankwamen, was die plaats reeds verlaten, en slechts eene achtergelatene hoeveelheid padi (rijst in den bolster), die zeer wel te pas kwam voor voeding van menschen en paarden, was het loon van dezen aanval. Maar Dipo Negoro wilde evenwel Selarong verdedigen en aldaar standhouden, doch zijn volk ontliep hem, en Mangkoe Boemi benevens Kjai-modjo trokken met hem mede naar Goa-Setjang. Dewijl nu deze expeditie te vergeefs was afgeloopen, bleef de Generaal van Geen met 1,600 man te Selarong, en trok de Kock met 800 man terug naar Djokjakarta, nog dienzelfden avond 30 September. Men heeft mij verzekerd, dat van de bij Dipo Negoro aanwezige volgelingen, geen enkel man met vuurgeweer gewapend was; deze volgelingen waren niet meer dan 26 hoofden sterk, toen hij te Goa-Setjang kwam.

De Generaal Van Geen was achtergebleven om den vijand te vervolgen; maar deze had zich geheel opgelost, en het liep op bezwaarlijkheid uit, om hem op te zoeken, aangezien het terrein moeijelijk en onbekend was. Dewijl men echter nog kon veronderstellen,

dat Dipo Negoro zich in het Selarongsche gebergte ophield, werd er op nieuw eene expeditie bereid, die door verscheidene kolonnes van onderscheidene zijden op Selarong gerigt zou worden. Ten dien einde trok de overste Achenbach met eenige troepen des nachts van den 4ª October van Djokjakarta naar Passar-gedé, en de Generaal Van Geen met slechts 60 man om de west naar Gamping, marcherende langs Kradjak, om den vijand gade te slaan. Nabij de rivier Winango ontwaarde men eerst op de voorliggende heuvelen eene bende gewapende mannen, waarop Van Geen dadelijk door de natte rijstvelden op hen deed aantrekken, doch zonder vrucht, daar de opstandelingen geen stand hielden; vervolgens marcheerde Van Geen op Selarong waar Achenbach reeds in gevecht was. Deze had op zijn marsch om de zuid, door de bende van Soeriangalogo moeten heenslaan, echter zonder veel oponthoud. De kolonne van Mangkoe-Negoro, sterk ongeveer 800 man, trok de hoogten van Selarong om, en verbrandde de woningen der prinsen. Dipo Negoro hield moedig stand, en wilde zijn lot afwachten; eerst zond hij zijn volk, nu bereids eenige honderd, volgens sommigen met zeer veel vergrooting 6,000 man sterk, op den vijand af, maar dit werd teruggeslagen. Op dit oogenblik kwam Van Geen aldaar aan, en nam dadelijk maatregelen, om het verblijf Goa-Setjang, het geliefkoosd oponthoud van Dipo Negoro, in te sluiten: maar het moeijelijk terrein gedoogde zulks niet: bij opvolging kreeg men een troep van ongeveer 600 en een' anderen, in het oog, op een klein geweerschot, maar deze waren spoedig tusschen heuvelen en strui-

ken verdwenen. De aanval door Achenbach begonnen, duurde ongeveer een half uur, en de opstandelingen hielden moedig stand. Dipo Negoro was zoo verslagen van gemoed, dat hij niet wilde vlugten. Ooggetuigen hebben mij verzekerd, dat zijn tulband op het hoofd, met 12 kogelgaten doorboord, zijn paard onder het lijf dood en zijn karwats in de hand stuk geschoten waren; zelfs was zijn gezigt geheel verbrand. Van Geen deed nu met de kavallerie een aanval waarop de vijand overhaast vlugtte, met verlies van een 50 tal dooden; het moeijelijk en moerassig terrein stuitte de vervolging. De opstandelingen hadden een riviertje opgestopt. Dipo Negoro en Mangkoe-Boemi vlugtten naar Troetjo, 9 palen verder zuidwaarts, met slechts 8 volgelingen, waaronder Sentot en Kjai Modjo. De Gouvernements troepen hadden slechts 4 gewonden en vier gemaakte gevangenen verklaarden, dat noch Mangkoe-Boemi, noch Adi Negoro bij de opstandelingen waren geweest. Ik heb het voorgeschrevene uit den mond van ooggetuigen, van 's vijands zijde.

Dusdanig was het karacter van dezen geheelen oorlog; aanvallen, vlugten, vervolgen, standhouden en weder vlugten. Toen De Kock te Djokja aankwam, was de hoop om den opstand te dempen, vervlogen en de oorlog werd van nu af aan verdedigender wijze gevoerd, doordien de Gouvernements legermagt, vereenigd met die van Solo, van Mangkoe-Negoro, en de weinigen van Djokja, in verschillende kleine afdeelingen gesplitst, allerwege werd in beweging gesteld. Schoon ook deze expeditie weder geene resultaten van belang had opgeleverd, door het niet standhouden

der opstandelingen, was echter de vrees verdwenen, voor de hoofdmagt des vijands, die nabij Djokjakarta zich zoo vele dagen had opgehouden. De Gouverneur De Kock melde zelfs in zijne rapporten, dat velen zich bij hem kwamen onderwerpen en meende, dat er onder de opgestane prinsen oneenigheid bestond, welke voordeelig zoude werken. Maar deze hoop was ijdel, en schoon de opstandelingen van nabij de hoofdstad waren verdreven, bragten echter zendelingen en priesters de overige deelen des lands in opstand. Dipo-Negoro wist zich meesterlijk te bedienen van den afgodischen eerbied der bevolking, voor de afstammelingen van het Mataramsche stamhuis; terwijl hij door het naauwgezet nakomen van alle pligten en ceremoniën van de Mahomedaansche godsdienst en door die met gestrengheid door zijne krijgsoversten en volgelingen te doen opvolgen, den talrijken en dweepzuchtigen priesterstand aan zich verbond, en de volksmenigte zich gereedelijk liet leiden. Degene die het middelpunt der handelingen bestuurde, was de meergenoemde priester Kjai-Modjo; Dipo Negoro zelf, bemoeide zich met weinige zaken, en Mangkoe-Boemi nog minder, zijnde te bevreesd, maar tevens halstarrig. De overige prinsen voerden eigene benden aan, waarmede zij het land afstroopten, gelijk Kadoe, Bageleen, Banjoemâs, en de bij Dipo Negoro aanwezige mindere hoofden waren nog van gering gezag. Echter was het groot vertrouwen op Kjai Modjo oorzaak, dat de strijd het aanzien kreeg van een' religie-oorlog, aanleiding gevende tot afschuwelijke gruwelen. De bevolking, door hare hoofden voorgegaan, vatte spoedig de wapens op, voor eene

zaak, waarbij niemand minder belang had, dan zij zelve, en daardoor werd de deelneming aan den oorlog algemeen in de verwijderde oorden, terwijl de bevolking in den omtrek van Djokja meer en meer tot rust kwam. De bevelen van Dipo Negoro waren, dat de kommandanten in de afgelegene landen een' gestadigen kleinen oorlog moesten onderhouden.

Na den afloop der eerstgemelde expeditie tegen Selarong, trok de overste Cochius met 400 man van Djokjakarta, in het landschap Kadoe, dat nog steeds blootgesteld bleef aan de invallen der opstandelingen, vooral in de districten Poerbolingo en Menoreh, waar de Pangerans Mangkoe-diningrat, Pakoe-ningrat en hunne broeders met aanzienlijke magt stonden. Genoemde overste ondervond dan ook aldaar een' aanmerkelijken tegenstand, doch sloeg er zich door heen, en kwam den 3n October te Magelang, hoofdplaats van Kadoe. De opstandelingen trokken zich daarop terug in het district Ballang, en vervolgens op Djokja's gebied, zoodat men nu meende, de Residentie geheel van opstandelingen gezuiverd te hebben.

De Pangeran Serang, schoon verslagen en verdreven, had echter spoedig weder eene bende van 12 of 1500 man verzameld, waarmede hij in het Solosche landschap Gagatan viel. De Assistent Resident van Salatiga, marcheerde terstond derwaarts, met een korps Solosche hulptroepen, maar deze werden onwillig, zoodat gezegde ambtenaar weder terug moest trekken op Ampel. Nu kwam de kapitein Kilian met een geregeld detachement bijspringen, trok de Tingkirsche hulptroepen aan zich, en toog op Gagatan, waar hij den 11n October de

hoofdnegorij Karang-gedé vermeesterde, en slaags raakte met eene bende opstandelingen, aangevoerd door den vroeger gemelden Radin Soekoer, en ruim 2000 man sterk, die na twee uren strijdens op de vlugt gingen, met achterlating van een deel dooden, padi, hoornvee. De Pangeran Serang, die eveneens de vlugt had gekozen, viel echter den 23ⁿ Octoker weder binnen Poerwodadi; doch de opziener Harrarr voorkwam de verdere bewegingen, met een korps Madurezen, en de kapitein Mess met een detachement en vergezeld door den Regent van Demak, die den vijand opzochten, en hem op twee punten gevoelig aantastten, waardoor hij 20 man verloor. Ook nog den 28ⁿ October raakten de Cheribonsche Djayang-Sekars met een andere troep slaags, en tot in het midden van November werden er aanvallen gedaan op Poerwodadi, doch die door de bevolking zelve werden afgeslagen, den 23ⁿ en 24ⁿ van die maand.

Boven hebben wij de bewegingen in het westen nagegaan, tot aan den marsch van den overste Cleerens, uit het Djabarankasche zuidwaarts, bewesten de Bogowonto-rivier. Na zich te hebben vereenigd met de Barissan van Kendal, ontmoette hij bij Tjelap eene bende opstandelingen, aangevoerd door den Pangeran Aboebakar, doch verdreef die, en stelde zich vervolgens den 27ⁿ September in gemeenschap met de kolonne van den Majoor De Bast, die 1300 Madurezen, en 180 regulieren met 2 veldstukken sterk was, ten einde om de west en zuid, de wegen naar Selarong te bezetten, vattende post op den regteroever der Bogowonto, tusschen Brinkeleen en Kadilangoe, waar hij reeds den 27ⁿ September stond, en toog toen den 29ⁿ zuidwaarts langs

de voorzegde rivier, tot aan de laatstgemelde dessa, nabij het zuiderstrand, alwaar eene bende van ongeveer 1000 man hem den overtogt over de rivier Wodjo wilde beletten, doch die uiteengedreven werd. De Kapitein Michiels, die 100 man Infanterie, met den luitenant Rijks, die 80 ruiters aanvoerde, trok daarop om de west, en overviel den Pangeran Adi-kesoemo, die met 1000 man bij Lingies stond, en uiteen gedreven werd. Hierdoor werden 800 Chinezen, die zich in de dessa Djono, in eene soort van benting, twee maanden lang dapper hadden verdedigd, ontzet.

HOOFDSTUK IX.

Vervolg des oorlogs 1825.

De Pangeran Ario Dipo Negoro verbleef te Troetjo slechts drie dagen, en veranderde toen weder van kwartier, gaande naar Gegoeloe, drie palen zuidwaarts. Ten gevolge van het voordeel van 24 October, bij Goa-Setjang behaald, bleef de overste Achenbach te Selarong post vatten, en van uit Djokja werd eene tweede kolonne van 700 man ter zijner ondersteuning uitgezonden, terwijl Van Geen met al de beschikbare magt kavallerie in den nacht van 5 op 6 October dienzelfden weg uitging. De nasporing dezer troepen verontrustte Dipo Negoro, die, zoodra hij weder een zestigtal mannen bijeen had, dezen onder den Demang van Wonosari voorwaarts zond, doch met slecht gevolg, wordende deze weldra verjaagd, en Dipo Negoro gedwokgen terug te trekken naar Glegong, omtrent 4 palen meer zuidwestelijk, alw aar hij zijne familie, die uit Kali-Soko was gevlugt, een verblijf bezorgde. Maar ook hier werd hij vervolgd, en bij Sekar-gedé werden zijne benden weder

verdreven. De troepen onder Van Geen, trokken nu over de Progo, eene rivier die in het vervolg meermaal melding zal vinden, en bewesten Djokjakarta zuidwaarts stroomt. Van Glegong aan den oosteroever, trokken zij naar Kombang-gedeh aan den westeroever, en schermutselden vier dagen onophoudelijk, op een vermoeijend en weinig bekend terrein, met weinig voordeel, daar de opstandelingen telkens weken. Na op deze wijze van 6 tot 11 October vergeefsche togten te hebben gedaan, en vele zieken te hebben verkregen, staakte Van Geen den verderen togt, trok de Progo weder over, vatte eenige dagen post op den linkeroever, en rukte den 17_n October weder Djokjakarta binnen. De invallende regentijd, die de marschen en nasporingen bijna ondoenlijk maakten, bragt ook het zijne toe, om geene verdere groote bewegingen te kunnen doen. De opstandelingen hielden geen enkele maal stand en matten de troepen noodeloos af.

Maar juist deze natuurlijke omstandigheden waren van grooten invloed. Dipo Negoro vestigde zich, na eenige dagen onophoudelijk gevlugt te hebben, eindelijk te Dikso, gelegen 12 palen noordwaarts van Sekargede, en 18 palen westelijk van Djokjakarta, aan den regter- of westeroever der Progo, waarheen de troepen onder Van Geen hem vooreerst niet konden vervolgen. Daar deze echter juist terug trok, wakkerde zulks den moed van Dipo Negoro aan, en deed deze uitstrooijen, dat de troepen hem niet meer konden aanvallen, en hij zelf nu op Djokja zoude afgaan, doende door zijne onderbevelhebbers de streek bezuiden die hoofdstad in onrust houden. Evenwel onderwierp de Demang

van Gamping zich weder, schoon hij door Dipo Negoro tot Tomnongong verheven was, en eene aanzienlijke gewapende magt vereenigd had.

De gevolgen en indrukken waren nog meer zigtbaar in het volgende. Dipo Negoro die tot nog toe, eerst den dekmantel van mishandeling, daarna dien van het geloof gebezigd had, ontblootte hier nu zijn karacter. Te Dikso, ver genoeg om dagelijks niet ontrust te worden, nam hij in September den titel aan van „Sulthan." Ik vind de verdere titels en namen verschillend beschreven en verhaald; vooreerst wil men dat die luidden: Ngabdul-hamid, Chaijrof-Tjokro, Kabir-el- moemina, Panetep-ponotoögomo, Senopati-hingalogo, Pangiridding prang-Sbili-allah, Kalipatoe-rasoeli-Allahi hing Mataram, terwijl echter deze titels zijn aangenomen in later tijd. Elders heeten die: Kandjeng Soeltan Heroe-Tjokro, Kapirel moeminina, Sayidien, Panetep-Ponotogomo, Kali patoelahhi, Hadji Mangiri-amien, welke laatste titels ook stonden op het vaandel zijner lijfwacht Bardjoemat (1).

---

(1) Volgens oog- en oorgetuigen. Ten einde ook te zien hoe anderen dien titel schrijven, volgt die van den heer De Stuers, Mem. 56 „Kandjing Sultan'ng'abdul Kamio Harou, Tjoero, Kobiril moukminin, Sey'id din Panoto agomo, Kali datou Radoul oulaki Senopati 'ng' alogo Sabiloulah;" en Roorda van Eijsinga, Indie, III. II. 208: „Kandjeng Soelthan Ngabdoel Hamid, Chayrof Tjokro, enz. als boven, en, bl. 205: Padoeko Goesti Panumbahan Toewan Seh Abdul Ahmad, Sayidin Pontogomo Kalipatoellah di Poerwo Tjarito, welken laatsten titel Dipo Negoro reeds vroeger zoude hebben aangenomen, volgens een geschrift van den Ingebei Djogo-Rasmi, van 8 September 1825 (28 Moharam).

Het onderscheid in titulatuur is echter geen onderwerp van geschil in de geschiedenis; genoeg dat hij den titel van "Sulthan" aannam op drie plaatsen, als: te Dikso te Banjoemeneng en te Sambiroto, zooals in het vervolg zal voorkomen; de aangenomen titels komen hier op neder: "de voortreffelijke doorluchtige Sulthan, de ware "werpschijf, de opperbevelhebber in den strijd aan het "het hoofd der geloovigen; de stedehouder van den pro-"feet Gods, en de heer des geloofs in Mataram;" alle welke eigenschappen als titels onder verbasterde Arabische namen vermengd zijn met Javaansche. Aan Mangkoe-Boemi schonk hij den titel van Padoeko Goesti Panumbahan Mangkoe Rat. Verscheidene andere prinsen die nog getiteld waren Tommongong, verleende hij dien van Pangeran Adipati, en Pangeran, zooals Mangkoe-widjoyo in Mangkoediningrat, Papat in Noto-Prodjo, zijne eigene zonen, waarvan hij de oudste, Diponingrat, tot Pangeran Adipati Hamangkoe-negoro of kroonprins verhief. Zijne moeder, die bijwijf was geweest van Sulthan Rodjo, verhief hij tot Ratoe-ageng, de groote koningin. Aan zijne broeders en anderen, die reeds den titel van Pangeran voerden, gaf hij Arabische namen, als: aan de Pangeran Soemo-negoro die van Abdul Ragman; aan Sentot, Abdul Moestafa; aan Prawiro Kesoemo, Abdul Hasli, en anderen slechts grootere of edeler namen, terwijl hij voorts Ingebei's, Pandji's Tommongongs, Bassa's, Rongo's en Senopati's verhief, van alle welke ambten, bedienigen en titels, de beteekenis wordt opgegeven.

Dipo Negoro heeft later verhaald, dat hij den titel van "Sulthan" aannam, op aanraden van een oud man

die hem verzekerde dat hij zonder dat, geen geluk konde hebben; dus zoude men dit gedrag kunnen toeschrijven aan bijgeloovigheid, wanneer het niet bekend ware, hoe eigenbelang de drijfveer is van vele handelingen der Javasche grooten, gelijk Nahuys te regt heeft aangemerkt. Hier is het dat wij op nieuw opmerken, wat wij bereids boven zeiden, dat de voorbeelden in de geschiedenis, van illegitime prinsen die tot de Regering kwamen, als Poeger en Mangkoeboemi, ook welligt op deze handeling van invloed kunnen zijn geweest, te meer, daar zoo als reeds is gezegd, men tijdens de Engelschen reeds eenmaal hem voor de opvolging had in aanmerking genomen, en hij bovendien nog regtens voogd was schoon niet meer in functie." En de omstandigheid dat hij zich gerust als „Sulthan" konde doen erkennen, en als erkend vorst zijne bevelen geven, werd almede beoordeeld, doordien er geen eigenlijken Sulthan in Mataram bestond en slechts een kind van 4 of 5 jaren dien titel voerde.

De Gouverneur De Kock echter, die overal zijne spionnen had, vernam, hoe Dipo Negoro toebereidselen maakte om het jaarfeest van Moeloed, (geboortefeest van Mohammed, wanneer alle vasallen ten hove moeten verschijnen met hun cijns en belasting), te vieren, en dat hij zich deed aanbieden de geschenken, welke de priesters der vorstelijke graven te Magiri bij zoodanige gelegenheid gewoon zijn den Sulthan te brengen, en oordeelende dat de gemeente door deze omstandigheid zeer misleid zoude worden, en Dipo Negoro zijn' aanhang vergrooten, wanneer hij dat heilige feest in rust vierde, besloot hem hierin te verhinderen, en

zich dus den 24n October met eene expeditie op weg te begeven. Volgens opgaven der spionnen, hield hij zich gewoonlijk op in het gehucht Daging, evenwel zonder vast nachtverblijf te houden, en begevende zich soms naar Troetjo, en naar Banjoemeneng, waar zijne familie was, 3 palen van Dikso gelegen. Eigenlijk koos hij zich eèn eenzaam verblijf in de nabijheid, Mataraman genaamd, waar hij een' bamboezen tempel had, terwijl zijne volgelingen te Dikso waren.

Vooraf, den 21n October, trok de Majoor Sollewijn van Djokjakarta zuidwaarts naar Passar-gedé, over Krapyak. Voor dat hij echter die plaats bereikte, werd hij door eene bende opstandelingen aangevallen; waarop de gouverneur De Kock van uit Djokja nog eene tweede kolonne onder den Kapitein De Stuers zond om de eerste te ondersteunen. Deze trof de opstandelingen aan in grooten getale, 3 palen van de hoofdstad, zijnde reeds door Sollewijn afgeslagen, en alzoo een dubbul verlies lijdende, van 80 man. De kolonnes vereenigden zich op den weg naar Selarong, bij Bantoel, doch rukten dien dag weder binnen de hoofdstad. De Kapitein Monnaije die te Bantoel de communicatie openhield, marcheerde dien dag op Ngamplong, en verdreef eene bende, die men op 1000 man schatte, en 20 man verloor.

De Gouverneur De Kock formeerde nu van de te Djokja aanwezige magt, 6 kolonnes, waarover de Majoor Sollewijn de Infanterie, de overste Geij de Artillerie en de Majoor Van der Wijck de pionniers kommandeerde. Des morgens om vijf uur van 24 October verliet dit korps de hoofdstad, en ontmoette de opstan-

delingen het eerst aan de dessa Geblek, alwaar eene massa onder eenige voorname hoofden stond, doch door kanonvuur uit een werd gedreven. Bij Geblek verdeelde De Kock het korps in tweeën; het eene deel moest de dessa Daging opzoeken langs binnenpaden, en het andere langs den weg van Bantoel op gezegde dessa marcheren en zich daar met de eerste vereenigen. Al voorttrekkende werden de opstandelingen voortgedreven, tot bij Kassian nabij Daging, waar een aantal priesters moedig pal stond met gevelde lansen en een redelijk vuur, waarbij zij groote koelbloedigheid aan den dag legden. Een goed Infanterie vuur en herhaalde charges der kavallerie deden hen eindelijk de wijk nemen, met verlies van een 40 tal. Spionnen verhaalden, dat hier Dipo Negoro in persoon tegenwoordig geweest, en naauwelijks ontsnapt was aan de vervolging der hussaren, vlugtende ijlings naar de zijde van de Progo. Verscheidene voorname priesters en Tommongongs sneuvelden bij deze gelegenheid. De Kock besloot nu westwaarts op Mangir, aan den oosteroever der Progo, te bivouacqeeren. Hij kwam aldaar den 24n des middags 4 uur. In den nacht kwam men hem berigten, dat Dipo Negoro was aangekomen op Gegoeloe, alwaar Mangkoe Boemi met de vrouwen zich ophield, met wien hij afgesproken had, terug te trekken op Kaliwatan, vijf palen van Gegoeloe. Dierhalve liet De Kock den 25n des morgens vroeg over de Progo gaan, die hier 1350 voeten breed is, en voor artillerie vele moeijelijkheden heeft, door sterk welzand. Op den oosteroever, tegenover Gegoeloe, werden 4 kanons in batterij gebragt, die het veordeel hadden van de overzijde

schoon te vegen, maar ook het nadeel te weeg bragten, van den vijand bij tijds te waarschuwen, gelijk men ook kon zien, dat alle man met have en goed op de vlugt ging. Toen Sollewijn over de Progo was, met 150 geweren en 50 paarden, begaf hij zich wel dadelijk in het gebergte, maar de vijand was bereids gevlugt, en men konde alleen de verlatene dessa Gegoeloe verbranden, uit wraak omdat Dipo Negoro zich aldaar had opgehouden. En toen twee van de vier veldstukken halverwege de rivier over waren, vernam men dat alles gevlugt was, zoodat de overtogt onnoodig was geworden, waarom De Kock ook aan deze zijde der rivier bleef. Op den middag kwam Sollewijn terug van den vergeefschen togt, daar Dipo Negoro ook niet meer te Kaliwatan was, en het den ganschen morgen geregend had, waardoor de troepen zeer vermoeid waren. Daarop brak De Kock van de Progo op, naar Tjankiran, en den volgenden dag naar Djokjakarta. Deze expeditie, die vergezeld werd van vele prinsen en grooten, mislukte alzoo weder in allen deele, en de vijand verloor er slechts een 50 tal mannen door.

Niet voldaan over dezen togt, deed De Kock op nieuw al de te Djokja aanwezige troepen vereenigen in twee kolonnes, ieder van ongeveer 400 geweren, 500 pieken, benevens 4 vuurmonden en bediening, onder bevel van den Generaal Van Geen, den Overste Cochius, en den Majoor Sollewijn, alsmede den Ridmeester Verboom. Des nachts van 2 November trok Cochius uit Djokja, over Melatti, Deket en Waroe, op Djoeminang, alwaar men meende dat Dipo Negoro zich ophield. Van Geen en Sollewijn trokken west-

waarts uit Djokja naar Gamping, en van daar, door de rijstvelden, op Djoeminang, om dus die dessa in te sluiten. De laatste kolonne ontmoette op haren weg, bij Radjek, 2 palen voorbij Gamping, een' gebarricadeerden weg, waardoor evenwel weinig oponthoud veroorzaakt werd, en minder dan bij het doortrekken van een ravijn, bergkloof (Barranca, Quebrada). Na die met moeite te zijn overgetrokken ontwaarde men den vijand in massa vóór Djoeminang, tot onder het bereik van het geschut. Een paar kanonschoten bragt de troep evenwel in wanorde, en eene charge der kavallerie deed er een 20 tal vallen; waarop alles verward de vlugt nam naar Melati langs een doorsneden terrein, waarheen de kavallerie hen niet kon volgen. Van Geen, een beminnaar van het zoogenaamd zuiveren van dorpen door middel van vuur, deed alle dessa's die zuivering ondergaan, en ook Djoeminang, De eerste kolonne onder Cochius, had door rijstvelden en langs onbegaanbare wegen een' allermoeijelijksten marsch, en ontmoette den vijand eerst bij Melati, daarna bij Djoeminang, met gelijk gevolg. Daar men echter het ontwerp had gevormd, om gezegde dessa in den nacht te overvallen en de eerste ten 8, de tweede om 11 uur des voormiddags aldaar aankwam, was deze togt dus al weder mislukt. Den staat der ellendige wegen werd hiervan de schuld geweten.

De Generaal Van Geen deed zijn korps hierop terug trekken tot Tjibongoeän, en aldaar overnachten. In den nacht kwam men hem alweder berigten, dat Dipo Negoro te Goenong-gelap was, doch dat de paden daarheen zeer slecht, en voor artillerie onbruikbaar waren.

Dus trok Van Geen naar Djokja terug, onderweg de dessa Kramat verbrandende, omdat de vijandige Pangeran Soemonegoro zich aldaar had opgehouden. De dessa Radjek was sedert den vorigen dag weder gebarricadeerd, waarom die ook afgebrand werd; even buiten dat dorp ontmoette men eene vijandelijke troep die door een aanval der kavallerie uiteen gedreven werd. Van Geen ontving nu berigt, dat de Pangeran Adi-Soerio met eene aanzienlijke magt in het dorp Tankilan, boven Gamping stond, waarom hij aanstonds eene kolonne daarheen deed marcheren, die er wel eene bende vond, maar welke niet stand hield, waarom men mede dit dorp verbrandde; daarop doorkruiste Van Geen verder het oord, eenige troepen aantreffende, en zich gereed houdende, des morgens van 3 November over de Progo te gaan, om de vrouwen der oproerige prinsen op te ligten; doch een deel van dit korps trok dien dag weder binnen Djokja.

Het andere deel, onder Sollewijn, overnachtte van 3 op 4 November te Pedes, 4 palen van Gamping, en trok des morgens daarop over de Progo, na de ontmoeting van eene bende van ongeveer 200 man. Aan den westeroever gekomen, vond hij geen' vijand maar rukte des morgens van 5 November op, naar Kaliwatan, waar de gezegde princessen verblijf hielden, volgens berigt; doch na eene ontmoeting nabij die dessa, waar men 3 menschen en 80 runders gevangen nam, vond men te Kaliwatan niets, en zelfs waren de princessen er niet eens geweest, houdende zij zich op te Gading, 13 palen verder, nabij het zuiderstrand. Diergelijke teleurstellingen, valsche berigten, vergeefsche tog-

ten en vermoeijenissen, werden door de troepen meermaal ondervonden. Sollewijn trok nu weder over de Progo, en onderweg gedurig geweerschoten ontvangende, rukte hij den 6n November weder Djokja binnen.

Terwijl wij nu de bewegingen om en bij Djokjakarta willen laten rusten voor een wijl, is het tijd, die in andere oorden voorgevallen, te overzien. Hierboven zagen wij die in Begaleen en Kadoe. De Assistent Resident van Kendal, Holmberg, raakte den 10n October tusschen Tjatjaban en Toengangän slaags, met eene groote bende, die den weg verhakt had, en eene derde stelling had ingenomen. De marsch van gezegden ambtenaar, met de Barissan van Kendal, onder de demangs van Selokaton en Limbangan, ging van Tangong in Begaleen naar Menorêh in Kadoe, met een transport zieken. Niettegenstaande de steilte van den weg, wierp men echter den vijand overhoop, met verlies van 25 dooden. Gezegde Barissan hernam hierna de dekking der zuidgrens van Pekalongan, en de invallende regens beletten verdere togten, waardoor Tagal, Pakalongan en Kendal in rust bleven. Maar zulks was geenszins het geval in Kadoe. Nog den 27n November had de Majoor de Bast, die bij Boroboedoor eene benting aanlag, eene hevige ontmoeting met eene bende opstandelingen, begroot op 4000 man waarbij 800 geweren. Zij kwamen moedig op de legerplaats der troepen aan, tot op een kanonschot afstands, wanneer De Bast hen zoo duchtig ontving, dat zij met verlies van 300 man, die meerendeels in de rivier Progo omkwamen, én met achterlating van allerlei tuig, op de vlugt

geslagen werden. De melding dezer ontmoeting is echter niet van vergrooting vrij te denken.

Binnen de grenzen der overige Gouvernements landen begon het echter nu ook eenigzins woelig te worden. Te Patjitan, eene kleine kuststreek aan het zuiderstrand en onder Gouvernements beheer, schoon geisoleerd in Solo's gebied, vertoonde zich op den 9n October een gelukzoeker, die zich uitgaf voor Dipo Hadmodjo, den zoon van Dipo Negoro, welke zich op dat oogenblik rustig te Djokjakarta ophield. De pseudo-prins viel met 40 man in de hoofdnegorij Patjitan, en overviel den aldaar eerst onlangs aangestelden Tommongong-Regent, die vermoord werd, waarna hij een deel der Negorij in brand stak. Maar de Europeaan Deux met een troep Javanen, viel hem den volgenden dag aan, en verdreef hem, waarop de pseudo Hadmodjo zich tot den Demang, of districtsgezaghebber van Ngelé wendde, om met hem eene zaak te maken. Deze Demang, onderdaan van Solo, zich te zwak gevoelende, onthaalde den muiter met goede cier, doch deed onder de hand het volk uit de buurt bijeen komen; dewijl men niet konde slagen den muiter op te ligten, werd hij overvallen en vermoord, waarmede de rust hersteld was. De gezaghebber van het Gouvernement aldaar had in het tumult weten te ontsnappen onder bedekking van een priesterkleed, een bruin gelaat, en de kennis der landstaal.

Ook in het Madioensche ontstonden er nu ongeregeldheden en opstand. Zeker opperhoofd, Kerto-dirdjo gewezen Tommongong van Kerdjo, onder het gebied van Djokjakarta, wist in het landschap Soekowati, benoord-

oosten Solo, zeer veel invloed te winnen en volk te verzamelen, waarmede hij Karang-pandang, benoorden het Lawoe-gebergte, en eene verblijfplaats van Mangkoe-negoro, vermeesterde, zoodat het alarm dezes opstands tot Soerakarta kwam. Verscheidene Montjonegorosche regenten omhelsden de zaak des opstands, en bragten troepen op de been, waarvan wij de bewegingen weldra zullen beschouwen. Het oproer spreidde zich noordoostwaarts uit. Te Ngawi, aan de zamenvloeijing der hoofdrivieren van Madioen en van Solo, werden eenige Chinezen mishandeld en vermoord. De Residenten der aangrenzende landschappen Rembang, Grissee en Soerabaya, hielden korpsen gewapende Javanen op Gouvernements kosten op de been. Den 9n October viel er een hoop muitelingen uit het Madioensche, in het Regentschap Radjakwesi, — nu Bodjonegoro geheeten. De Kapitein Theunissen, daar omstreeks voorhanden, trok terstond tegen deze bende op, en verdreef die, met een verlies van 50 koppen. De vlugtende bende stootte, op dezen terugtogt, op een korps gewapende Rembangers, maar sloeg er zich dapper door heen. Daarna bleef Theunissen in zuidelijk Rembang met een korps kruissen, langs de Bengâwan-rivier, hoofdkwartier houdende te Padangan, gelegen aan dien stroom; hierdoor bleef die streek eenigzins rustig.

Meer zorgwekkend was echter de bedreiging, aan den zuidkant van Soerabaya. De Tommongong Werio-Negoro, gehuwd met eene dochter van Sulthan II Sepoe en Regent van Kerto Sono onder het gebied van Djokjakarta, schreef een brief aan den Regent van Djapan (nu Modjokerto), te dier tijd reeds onder Gouverne-

ments gebied, waarbij aan dezen de uitnoodiging werd gedaan, om uit naam van Dipo Negoro, gemeene zaak te maken, en tegen het Gouvernement en den Sulthan op te staan. In stede van hieraan te voldoen, gaf de Regent van Djapan daarvan kennis aan den Resident van Soerabaya, zijn superieur, te dier tijd B. H. A. Besier, die terstond besloot den Regent van Kertosono voor te komen. Te gelijk met den kommandant der oostelijke afdeeling, kolonel Bonelle, trok hij den 18n October aanstonds op weg met 300 man en eenig geschut. De Resident Besier trok vooruit met eene bende Inlanders, en was reeds den 22n October te Bandardjeger, gelegen aan de groote rivier van Kediri, tegen over Kertosono, op ongeveer 60 palen zuidwestelijk van Soerabaya gelegen. De voornoemde rivier vormde hier de grens der Gouvernements- en vorsten-landen, waar ook de voorzegde kolonne van 300 man zoude aankomen. De Resident, steunende op de afspraak, trok met zijn troep over de rivier, en was reeds tot in de kotta Kertosono gekomen, toen zijn volk hem lafhartig verliet, op het ontvangen van eenige schoten, en hem met zijn' inlandschen schrijver en oppasser alleen liet. Zijn toestand werd daardoor zeer hachelijk: men schoot op hem uit de nabijheid; goede raad was duur; aanstonds sprong hij in de rivier, zwom die over, en kwam alzoo op Gouvernements grondgebied terug. Hij had alzoo te vergeefs vertrouwd op den kolonel Bonelle die te laat aankwam (1). Eerst den volgenden dag

(1) Zie aangaande Bonelle, zijn vroeger gedrag, Tijdschrift N. I. II. II. p. 324, 336, 343, 346. Hij rust thans op het oude kerkhof (de oude begraafplaats), te Soerabaya. Ooggetuigen.

trokken de troepen gezamenlijk de rivier over; de vijand bood aanvankelijk goeden wederstand met geweer en kanon, maar vlood weldra, met achterlating van eenige dooden. Daarop vermeesterden de troepen de kotta Kertosono, en verbrandden de plaats, waarop de Regent in zijn dalem belegerd werd. Doch hij wist het te ontkomen. Hierop werd ook zijne woning verbrand, waarmede het aangevangen oproer gedempt was.

Kort hierna had de Resident van Rembang, Lawick van Pabst, den 4n November, eene ontmoeting nabij Padangan, met twee hoofd-Regenten van Madioen, drie onder-Regenten van Magetan, twee van Gorang-gareng vier onder-Regenten van Madioen, en den verslagen Regent van Kertosono. Alle deze opperhoofden der Djokjakartasche Montjonegoro-landen, bezwoeren alstoen plegtig, dat zij geene bevelen zouden erkennen noch eerbiedigen, dan die hun van wege den Sulthan, hunnen wettigen vorst, of het Gouvernement zouden geworden, en dat zij zich met geweld zouden verzetten tegen allen, die hen zouden willen noodzaken, andere bevelen te volgen. De Regent van Kortosono werd daarop, door den Resident van Soerabaya, na volkomene onderwerping, in zijn Regentschap hersteld. Hierna bleven er nog drie wederspannige oostersche Regenten te onderwerpen (die van Kalangbret, Ngrowo en Alap-alap). Alsnu bleef het in de oostelijke landschappen rustig, maar minder in het Ngawische, waarom de Kapitein Theunissen den 9n November van Padangan optrok naar Ngawi, voor 25 palen digt bosch en bergwoestijn, waar hij den 13n aankwam.

Bij de komst van Theunissen te Ngawi, hadden de

opstandelingen aldaar wel de wijk genomen, maar zich vijf palen verder zuidwaarts vereenigd tot een' aanval. De voorzeide kapitein met zijn korps, en de Resident van Rembang met zijne Bariesans, trokken den 15n op den vijand aan. Te gelijker tijd trok er een troep Solosche vrijwilligers, onder den 1n Luitenant der Solosche schutterij, Flikkenschild, van Djogorogo, 19 palen afstands, op, om den vijand van achteren aan te vallen, die dan ook hierdoor tusschen twee vuren kwam, en met verlies van 50 dooden verslagen werd, waartegen de Gouvernements troep twee dooden had. De troep van Theunissen trok daarop terug naar Ngawi, maar het volk van Djogorogo bleef in het Madioensche staan, en de Solosche kavallerie trok naar Poorwodadi, in het Grobogansche. Het was om dezen tijd, dat de nalatige Djokjasche Regenten van Kalangbret en Ngrowo in onderwerping kwamen, en tegen December 1825 de geheele oostelijke streek in rust kwam. De in onderwerping gekomen Tommongongs Regenten heetten Mangkodirono van Kalangbret; Pringo Kesoemo 1e Regent van Ngrowo en Soemodilogo, die beoosten Djokjakarta stond, bij Prambanan.

HOOFDSTUK X.

Beschouwingen. Regeringszaken.

De geschiedenis dezes oorlogs vermenigvuldigt zich in zoo vele onderdeelen, als er opgestane hoofden afzonderlijk werkten, en splitst zich mede in zoo vele uithalingen, als er afzonderlijke troepen het land doorkruisten. Zij volgt het spoor der expeditiën en der benden, en blijft niet enkel bij het gebied, onder Djokjakarta sorteerende, maar dewijl de verspreidde en vermengde, geënclaveerde en omvleugelde ligging, der grootere en kleinere landschappen, districten, streken, dorpen en onderdeelen van beide de Javaansche vorsten, het onmogelijk maakten, het gebied onder den Soesoehoenan staande te ontzien, zoo hadden deszelfs onderdanen te lijden van een' oorlog, waaraan velen geen enkel deel namen, noch hulp verleenden. De landschappen, bekend onder den naam van Montjonegoro,—de eigenlijke provinciën en vasalschappen, onder het beheer van Gouverneurs, gewoonlijk Regenten geheeten, bleven wel buiten den onmiddellijken invloed der prinsen van den bloede, maar het eigenbelang dat deze Regenten bezielde, en onafhankelijke houding,

spoordde hen aan, mede op eigener hand oorlog te beginnen, waardoor zij welligt konden gewinnen.

De vraag: waarom het Gouvernement hun belette, in de eigene landen der vorsten, die toch niet onder het Gouvernement sorteerden, opstand en oorlog te verwekken, kan verscheidenlijk worden beantwoord. Vooreerst, zoude het eene hoofd het andere ten onder brengen, en daar de Javaan geneigd is, eene aanwassende grootheid te beminnen, zoude de overwinnaar spoedig magtig genoeg worden, om niet alleen zijne naburen, maar ook de Gouvernements landen te beoorlogen, te verwoesten en te vermeesteren. Ten anderen moesten de landsdeelen, behoorende onder Soerakarta, beveiligd en beschermd worden, omdat de Soesoehoenan de bondgenoot des Gouvernements was. Het is mij evenwel niet bekend geworden, of de regering van uit Batavia,—dan wel de Luitenant Gouverneur De Kock van uit Djokjakarta, zijne bevelen zond aan al de aangrenzende Residenten om de opgestane opperhoofden in hunne eigene landen aan te vallen, hunne magt te knotten, of hun later weder in onderwerping te nemen. Uit hetgeen met den Regent van Kertosoeno voorviel, is af te leiden, dat de Residenten eigener autoriteit konden handelen; en als men de toenmalige Regering als Gouvernements van nabij beschouwt, zoude men tot het denkbeeld kunnen komen, dat de vorm destijds meer in schijn dan in de daad centraal was, ten opzigte der Residentie-besturen en de Regering, en dat elk Resident vrij eigenmagtig konde handelen.

Iets wat gedurende den geheelen loop des oorlogs

geen' enkelen schijn kreeg, was eene buitenlandsche betrekking of werking naar buiten, zoo van de opstandelingen, als van den opstand; en er bestond waarlijk geen vereenigd doel. Het waren massa's partijgangers, opgewekt door de aansporing tot onderneming, in een' regeringloozen tijd; verarmd doordien zij geleerd hadden, grootsch en verkwistend te leven, en dewijl men hunne inkomsten verminderd en vernietigd had, ieder uit louter eigenbelang voor zich zelven werkende, in de hoop van een' grooter' en onafhankelijken staat te krijgen, waarvan immers voorbeelden voorhanden waren, in de geschiedenis. De politiek had hen geleerd, dat zij vrij en onafhankelijk konden denken en handelen; dat zij aan zich zelve waren overgelaten; en de omstandigheid dat er geen eigenlijk zigtbaar opperhoofd, Sulthan, bestond, was wel van den grootsten invloed op de handelingen,—op de gedachten, en op de verlangens der opgestane prinsen en grooten. Deze verlangens konden echter geene vervulling erlangen in landschappen, verwijderd van het middelpunt der magt, en onder het beheer van partijgangers en hoofden, die geene prinsen van den bloede waren. Dit is mij opmerkelijk voorgekomen, dat de meesten hunner, die in de oostersche Montjonegoro's opstonden, verwant waren aan de prinsen van den bloede zelve. Ten bewijze hiervan noem ik onder anderen, de Regenten van Kertosono, van Alap-alap, schoonzonen van Sulthan II Sepoe, en Pangeran Serang boven gemeld.

Onder dit alles bleven de Regenten en Hoofden in de Gouvernementslanden getrouw aan hunne Regering, en ondersteunden de Europesche magt, in het dempen

der onlusten bij hunne naburen, die onder het land der vorsten behoorden. De redenen hiervan zijn te zoeken in de mindere onafhankelijkheid; — de gedurige bezigheid hunner diensten; de omstandigheid dat zij, onder de Regering van Van der Capellen, in Rade, waren opgeheven uit de zoogenaamde vernederingen, waarin de besturen zoo van Daendels, als het Engelsche, hen hadden teruggebragt; hunne gegoedheid ten gevolge van dien; hunne magt over den inlander, tusschen welke, en de plaatselijke besturen der Residentiën, zij de tusschenschakels waren, die nu niet meer wierden verbroken. Zij hadden gezag, rang, eer en bestaan, vooruitzigt op belooning en verheffing; waren niet gehouden aan die slaafsche onderdanigheid als vasal, gelijk jegens een' Inlandschen vorst, en, wat hier het zwaarste woog, afhankelijk van het Europeesch Gouvernement, van hetwelk zij alles ontleenden, en alles verkregen hadden. Hunne tusschenkomst werd gebezigd in alles wat betrof de Javanen in hunne districten of Regentschappen woonachtig; en hun gevoelen was overwegend in beslissing, — hun verlangen veeltijds de rigtsnoer voor bepalingen. Ik heb dien tijd wel niet mogen beleven, maar de inlichtingen daarover, van oudere lieden ontvangen, hebben mij geregtigd tot dit oordeel. Aan het hoofd en naast de Europesche bevelhebbers, streden zij met hunne benden, deelden waar het noodig was, geruimen tijd de vermoeijenissen van den oorlog, en twee hunner, de Regenten van Magelang en van Menoreh, bleven voor den vijand dood.

Een gevolg van den uitgebarsten opstand, was de uitbreiding der schutterijen, — op alle de voornaamste

hoofdplaaisen des eilands, als te Batavia, Samarang, Djokjakarta, Soerakarta en Soerabaya. De oprigting was evenwel niet nieuw, want reeds de Gouverneur Generaal Van Overstraten, die het Gouvernement van 1796 tot 1801 bestierde, had die ingesteld; doch sedert waren zij in onbruik geraakt. Alle de leden der blanke bevolking, Christenen van alle kleuren, tusschen de 16 en 45 jaren oud, werden vereenigd tot korpsen, gewapend, geexerceerd en gecommandeerd door officieren uit hun midden gekozen, en geordineerd bij Reglement. Van alle landaarden en talen bijeen gevoegd, bestonden die korpsen uit veelslagtige deelen, armen en rijken, ambtenaren, ambteloozen, dienaren en vrije mannen. Op de beide hoofdplaatsen in de vorstenlanden niet alleen, maar ook te Samarang en te Soerabaya kwamen zij in de omstandigheid, om have en goed te verdedigen, en gedurende geruimen tijd de steden te bewaren, bij afwezigheid of ongenoegzaamheid van geregelde troepen. Die te Batavia bestond uit 1000, te Soerabaya uit omtrent half zoo veel koppen, van Samarang is mij het bedrag niet gebleken. Ook onder de Javanen werden ongeregelde grenskorpsen, Barissan, Pradjoerits of Djajang Sekars gevormd. Alhoewel het de pligt eens burgers is, eigen have en goed te verdedigen, — en dewijl de instelling minder, dan de vereeniging der schutterijen, loffelijke vermelding verdient, omdat het geen nieuw ontwerp was, kunnen wij echter hieruit genoegzaam afleiden, dat toen reeds de Regering des Gouvernements hoop vestigde op de welmeenendheid harer burgers, zoo ambtenaren als ambteloozen, — welk vertrouwen tot heden volkomen is in stand gebleven.

De 1e Resident van Soerarkarta, Van Sevenhoven, onlangs als Commissaris van het Gouvernement naar Palembang gezonden, en van daar den 20n September 1825 te Batavia wedergekeerd, aanvaardde den 19n October het bestuur als Resident van Djokjakarta, terwijl de waarnemend Resident Mac-Gillavry naar Soerakarta terugging. De commissaris Van Sevenhoven was een van die getrouwe landsdienaren, die geheel de politiek van hun Gouvernement kennen, en doorkneed zijn in die van het land. Ouderdom in de dienst en in jaren had hem ervaren gemaakt in Indische staatzaken; en deze omstandigheid had hij gemeen met een aantal andere mannen, in den toenmaligen tijd, en die, schoon van verschillende beginselen, echter als ambtenaren hebben uitgemunt. Wij zullen zien, hoe Van Sevenhoven het vertrouwen des Luitenant Gouverneurs genoot. Onder meer andere anecdoten die men van hem verhaalt, bewijst de volgende zijne staatkundige gevoelens. Bij zekere gelegenheid aan een' openbaren maaltijd zittende, sprak zekere officier aan administratie, wiens naam ik niet wil melden, zeer vrijmoedig over de politieke stelsels, en ook over die op Java. Van Sevenhoven antwoordde hem hierop; "waarde heer, ge zijt "een geleerd jong mensch, van diep inzigt,—maar dit "zal u niet voorthelpen, want wij hebben geene clair-"voyants noodig."—Dit is mij verhaald door oog- en oorgetuigen.

Op den tijd wanneer van Sevenhoven het bestuur aanvaardde, was de toestand te Djokjakarta zeer verbeterd. De toevoer van allerlei levensmiddelen was vrij, de markten werden weder druk bezocht, en de onvei-

ligheid was er weder in zoo verre geweken, dat de jonge Sulthan reeds den 3n October, met de meeste plegtigheid uit het fort naar den Kraton werd teruggebragt.—Men verkoos ook dit tijdstip, om eene nieuwe voogdijschap over den jongen Sulthan, te installeren, in vervanging van de rebellerende prinsen, Mangkoe-Boemie en Dipo Negoro. De keuze van den Luitenant Gouverneur viel op de Pangerans Panolar en Mertosono. De eerste was een onechte broeder van Sulthan II Sepoe, dus een zoon van den In Sulthan, en overoudoom van den jongen vorst, de tweede, die nu den naam ontving van Mordaningrat, was een zoon van Sulthan II, en met dezen door de Engelschen in 1812 verbannen naar Poeloe Pinang en Ceilon; dus neef van Panolar, en oudoom van zijn, pupil. Deze nieuwe voogden werden den 17n November 1825 met veel plegtigheid in den kraton ingehuldigd en geinstalleerd. Bij deze gelegenheid legden alle de aanwezige prinsen, de Rijksbestierder Danoe Redjo, en alle de Tommongongs-Regenten den eed van trouw af, aan den jongen Sulthan, aan de nieuwe voogden en aan het Gouvernement. De Resident Van Sevenhoven zat op den zetel des Sulthans en de kommies bij absentie van den Assistent Resident, op den zetel van den Resident.

De sedert het midden van November 1825 gevallene regens, maakten het bezwaarlijk met de troepen verdere bewegingen te maken, waarom zij ook op onderscheidene punten, in veldverschansingen, Bentings genaamd, en in voorname plaatsen werden gelegerd, op de grenzen van Kadoe en in het Mataramsche, waardoor

de opstand, in statu quo bleef en de opstandelingen het bezit van de overheerde streken behielden. Om de west vonden de Gouvernements landen een' grooten steun, in de goede gezindheid van den Soloschen Regent van Banjoemâs, die bestand bleef tegen de pogingen zijner Djokjasche naburen, om dat land in onrust te brengen. Deze Regent onderhield gestadige gemeenschap met de Preangerlanden, Cheribon en Tagal en was zeer aan 's Gouvernements belang gehecht. Maar in de Preanger, op de grens te Tassik-melaya,—van welk punt de correspondentie met Banjoemâs onderhouden werd, lag eene Inlandsche magt gelegerd, om tot zijn steun, en des noods tot veilige wijkplaats te dienen.

En nu willen wij eene uitweiding maken, omtrent onderwerpen, die wel middellijk tot deze geschiedenis behooren, maar ons echter van het tooneel des oorlogs afvoeren. De Panumbahan van Sumanap was sedert zijne terugkomst van Makassar, nog niet te Batavia geweest, en trok nu, met zijn' togtgenoot, den Generaal Van Geen daarheen, komende er den 21n November aan, waar de Gouverneur Generaal Van der Capellen,—steeds geneigd tot grootsche pracht,—hen op eene eigenaardige wijze beloonen wilde. Hij rigtte den 30n November een groot gastmaal aan, waarop hij vooraf den Generaal met loftuitingen overlaadde, en daarna, te middernacht, den Panumbahan verhief en uitriep, tot „Sulthan van Sumanap," onder den titel van Pakoenata-ningrat-logo, en zulks voor zijne trouwe diensten, en in navolging van hetgeen in 1815 was geschied met den Panumbahan van Madoera. Dit was door de Regering besloten, en het vleide den edelen Gouverneur Gene-

raal, de verkondiging op deze wijze te doen. Deze verrassing was indrukwekkend, op den, reeds in jaren gevorderden vorst, die, met de tranen in de oogen, een wijl verstomd was, maar daarop antwoordde, dat hij hoopte, de "Sulthan van Sumanap even gevallig mogt zijn aan de Regering als de "Panumbahan." — Algemeen werd hem zijne verheffing gegund; hij was een der geleerdste personen van Indië, en werd toen reeds gehouden voor den wijsten man van Java en Madoera, en van wien Raffles al zijne wetenschap omtrent eerstgemeld eiland heeft ontleend en geleerd. Mij is door tijdgenooten verhaald, dat hij, om reden zijne kas geheel was uitgeput, ten dienste des Gouvernements, — eenige maanden hierna van den lande ter leen vroeg, dertig duizend guldens om zijne schulden te betalen, en die som later af te doen. Zulks moest worden geweigerd.

Het jaargetij dus gevorderd zijnde, dat er in het veld niets zakelijks kon worden uitgevoerd, vertrok de Luitenant Gouverneur De Kock eveneens naar Batavia, om het bewind van het Gouvernement over te nemen uit handen van den Gouverneur Generaal Van der Capellen, die zoo gaarne het land, voor zijn vertrek, had bevredigd gezien, maar nu, in gevolge den last des Konings, naar Nederland moest terugkeeren. De Kock droeg het kommando der troepen te velde op, aan den Overste Cochius, zoomede de politieke belangen aan den Commissaris-Resident Van Sevenhoven, die met zijne wijze van zien en handelen volkomen bekend was, en het vertrouwen des Luitenants Gouverneurs genoot, waarom alle Residenten werden aangeschreven, gezegden Commissaris alles te melden, die het dan voor zooveel noodig zou-

de mededeelen aan den Kommandant der troepen. Die voorzegde handelingen van De Kock, aan Van Sevenhoven bekend, waren de bewegingen, door middel van geld te weeg gebragt, daar men als grondregel had aangenomen, dat geld veel voor de legitime zaak kon doen; waarom de Luit. Gouverneur aannam, om, indien 's lands kas het toeliet, rijkelijk geld naar Djokjakarta te zenden; dit stelsel heeft millioenen gekost; — wij zullen zien, waar die van daan kwamen.

Aangezien de Luitenant Gouverneur dit zijn vertrek naar Batavia voor langen tijd rekende, nam hij den 3n December een plegtig afscheid van de Ratoe-Ageng, van de prinsen en den Rijksbestierder, — den 4n van den Pangeran Adipati Pakoe Alam, een der oudste en het Gouvernement getrouwste prinsen, die toen reeds oud en ziekelijk was, — waarna hij allen nogmaals op een groot feestmaal noodigde, en den 5n naar Soerakarta vertrok, vergezeld van verscheidene prinsen. De Soesoehoenan, die wij vroeger reeds hebben leeren kennen als een jong en onbezonnen mensch, maakte alsnu, in tegenwoordigheid van zijn' oom, den Panumbahan Boemi-noto, en den Resident Mac-Gillavry, den Luitenant Gouverneur zijne verontschuldiging, over zijn gehouden gedrag, met verzoek om vergiffenis, en dat men de misslagen op rekening zijner jeugdige jaren mogt stellen, wijl hij nu bereid was, te doen, wat men van hem mogt verlangen. De Luitenant Gouverneur, die te dier tijd niet wist, wat de Soesoehoenan met deze verontschuldiging meende, vergenoegde zich, hem in het vertrouwen op de edelmoedigheid van het Gouvernement te versterken. Maar hier is het dat wij moe-

ten herinneren het gebeurde, in Julij 1825, hiervoren vermeld. De Soesoehoenan verklaarde in Augustus 1828 aan den toenmaligen Commissaris-Resident Nahuys, hetgeen wij aangegeven hebben, en De Kock verklaarde eveneens, bij brief van 4 September daarop, dat bij nog niet wist, wat met deze schuldbekentenis gemeend was, toen Nahuys hem bekend maakte met het openhartig gezegde des Soesoehoenans.

Het is niet noodig; hier in verre uitweiding te treden, omtrent de overgave van het Gouvernement; genoeg zij het gezegd, dat zulks plaats vond op den 1n Januarij 1826, te Batavia, bij eene uitvoerige redevoering, waarbij Van der Capellen alle zijne verrigtingen optelde, gedurende een tienjarig bestuur volbragt. Sedert deze edele man Java verliet, is er veel te zijnen voordeele beoordeeld geworden, wat te dier tijd, en tot 1830, hem als schuld geweten werd. De meening van Van der Capellen was ontwijfelbaar goed; en aan de wetten, die schrikbarende gevolgen hadden had hij weinig schuld. Toen hij den 1n Februarij 1826 naar boord ging, deed bijna de geheele bevolking van Batavia hem uitgeleide. Onder al hetgeen men hem ten laste heeft gelegd, is ook gerekend geworden, dat hij met een Engelsch schip is gerepatrieerd. In het vaderland wedergekeerd, heeft hij nimmermeer openbare betrekkingen of waardigheden van blijvenden aard waargenomen, en overleed met de achting aller weldenkenden, den 10n April 1840 te Vollenhoven nabij Utrecht.

De waarnemend Gouverneur Generaal De Kock bleef echter niet lang in deze waardigheid aan het hoofd der Regering. Den volgenden dag, na het vertrek van

Van der Capellen, namelijk 2 Februarij 1826, kwam de Commissaris Generaal, Leonard Burggraaf du Bus de Ghisignies te Batavia aan. Zijne zending, die zeer uitgestrekt was, verdient nadere beschouwing, doordien zij niet geheel zonder betrekking is geweest, tot den onderwerpelijken oorlog.

Wij hebben boven met een woord gewaagd, van den treurigen finantiëlen toestand des Gouvernements, die zoo erg was, dat men alle bezittingen aan Engelschen wilde verpanden. Een ambtenaar, Wappers-Melis, werd daarover naar Nederland gezonden, maar in stede dat die verpanding voor 15 millioenen Siccaropyen goedgekeurd werd, kwam het tot leeningen in het moederland zelf als: voor acht millioen bij de nieuw opgerigte handelmaatschappij, en voor 20 millioen bij de natie. (1). Nu ontstond er eensklaps een kreet tegen de Regering van Van der Capellen; er werd een Commissaris Generaal benoemd, om deze leeningen aan te wenden en allerwege bezuinigingen in te voeren. Aan dien Commissaris werd volle magt gegeven om te handelen. Toen hij aan wal stapte, was er niemand om hem te ontvangen, dan de leden der daarvoor benoemde Commissie. Aangezien nu deze Commissaris Generaal boven het ligchaam der Regering was, bleef aan het

(1) Eigenlijk bij het Syndicaat, — een fonds van overschotten van door de natie opgebragte en niet uitgegeven gelden. Wel verre van den finantiëlen nood toe te schrijven aan het bestuur Van der Capellen, eischt de billijkheid te erkennen, dat de te korten aan geheel andere oorzaken waren toe te schrijven, en geenzins verspilling huis hield en de reden was; want dat bestuur leverde in waarheid geen tekortkomst op, tot op 1 Januarij 1826.

laatstgemelde niets dan de dagelijksche loop van zaken. Dewijl den waarnemend Gouverneur Generaal nu niet alleen de handen gebonden werden, maar hij om zoo te spreken het vijfde rad aan den wagen was, keerde hij reeds in Maart terug naar Djokjakarta, latende het beheer der zaken aan den oudsten Raad van Indië, Petrus Theodorus Chassé. Sommigen willen, dat dewijl De Kock, als oudgast en ervaren man, van een geheel ander principe was, als de pas aangekomen Commissaris Generaal, zij beiden niet overweg konden komen. Andere tijdgenooten hebben mij verhaald, dat De Kock niet krachtig genoeg was van karacter, om de, soms overdreven, hervormingen van Du Bus tegen te staan. En zelfs heeft men mij willen verzekeren, dat die hervormingen en bezuinigingen den oorlog hebben verlengd, doch het is tevens waar dat de beide mannen, bij veel vrienden, ook vele vijanden hadden.

HOOFDSTUK IX.

Vervolg des oorlogs. 1825.

In het midden van November 1825 trok de Pangeran Ario Kesoemo-Joedho, oom van den Soesoehoenan en gesproten uit het geslacht der Regenten van Kadoe van moederszijde, waardoor hij zeer veel invloed uitoefende,—van Soerakarta naar Magelang, met een hulpkorps van 500 man, waarbij 300 geweren en 110 picken, benevens 4 veldstukjes ten einde zich te stellen tegen de zwervende en stroopende prinsen, die het land van Kadoe gestadig verontrustten. Spoedig evenwel voegde Kesoemo Joedho zich bij Cleerens, op de grens van Pekalongan, en later bij Diell in Banjoemâs. De laatstgemelde overste, die het kommando over Tagal en Pekalongan had gevoerd, trok in October uit eerstgemeld landschap in Banjoemâs, gelijk boven gemeld is. Van de hoofdplaats Banjoemâs, trok hij den 25n dier maand, met een detachement Infanterie, en 200 Javanen onder den Regent van dat landschap. Den 26n voegde de Regent van Ngajah zich bij hem, te Kalidjireng, en den 27n rukte hij van daar op, den vijand te gemoet, die volgens berigten 10,000 man sterk

was. Des morgens van 28 October werd hij aangevallen, door 2,000 opstandelingen, met 8 kleine vuurmonden; een bloedig gevecht ontstond, waarin de opstandelingen verslagen werden, met verlies van 30 dooden en 40 gevangenen. Diell trok toen op Karangbollong, maar werd welhaast opontboden, om de zuidergrens te dekken van Pekalongan en Tagal, waar hij zich met Cleerens vereenigde. De Assistent Resident van Kendal, Holmberg, had intusschen op nieuw eene bende Inlanders opgerigt, en vatte post in Kadoe, en in het midden van November vereenigden zich de troepen, onder de oversten Cleerens en Diell, den Secretaris van Pekalongan, Boers, en den Regent van Banjoemâs, en wel te Wonosobo, in het hooge land van Ledok op 2500 voeten boven het waterpas des Oceaans.

Deze vereenigde magt, onder den kolonel Cleerens, had den 2n December 1825 eene vijandige ontmoeting bij Remo-djati-negoro, met de Pangerans Noto-bronto en Rongo, die verdreven werden. Den 5n December stond Cleerens te Segalo,—vroeger de hoofdplaats van het groote rijk Poerwotjarito in Ao. 1000, gelegen aan de rivier Serayoe, in Banjoemâs. Omstreeks dezen tijd onderwierpen er zich verscheidene kleinere hoofden, die voorgaven, door overmagt te zijn gedrongen geweest, om de zijde des opstands te kiezen. De overste Diell, die met de hulptroepen onder den Pangeran Ario-kesoemo Joedho, en den Regent van Batang, eene afzonderlijke expeditie maakte, raakte den 8n December bij Poerwonegoro, en den 9n bij Banjoemâs slaags, met eene bende van 2,000 opstandelingen, onder den Pangeran

Hadmodjo, die evenwel met veel verlies werd teruggeslagen, waarop zij den 10n binnen Banjoemâs trokken, hebbende zeer veel vermoeijenis geleden, ten gevolge der zware regens. De aankomst dezer troepen kwam juist te pas, daar de Regenten van Banjoemâs en Ngayah niet meer bestand waren tegen de overmagt; deze werd echter teruggedrongen tot Kalidjereng. Kort hierop vertrok de overste Cleerens naar Batavia, het Kommandement over de westerlanden latende aan Diell.

In opper Begaleen of het Ledoksche, deed de Assistent Resident Holmberg een' kruistogt, met 200 geweren en 300 pieken. De opstandelingen onder de opgemelde prinsen Noto-bronto en Rongo, maakten eene beweging uit Kertek naar Selomanok, en werden den 10n December aangetroffen, in eene versterkte stelling, aan de rivier Begaloe, ongeveer 1500 man aanvoerende, met eenige veldstukjes, die wegens het bergachtig terrein, moesten gedragen worden. De troepen zwommen over de rivier, en vielen moedig den vijand aan, die met achterlating van 25 dooden, vlugtte. Maar den 12n en 13n December deden de opstandelingen weder een' strooptogt naar het land ven Bator, (in het 5, à 6000 voet hooge gebergte van Begaleen,) tot Dolok toe, en noodzaakten een aldaar geposteerd Detachement troepen de wijk te nemen. Een ander detachement, van Samarang over Pekalongan opgerukt, joeg hen evenwel over de grenzen terug; en den 24n December werden zij weder geslagen bij Sello-merto, 6 palen van Kertek, met een verlies van 18 dooden.

In het landschap Kadoe bleven de opstandelingen aanhoudend stroopen; hun voornaamste magt was gevestigd

te Langon op de grens van Mataram, bewesten de Progo-rivier, van waar het omliggende land van Poerbolingo, Menoreh en Magelang veel te lijden had, waarvoor men bereids eene benting te Boroboedoor had opgeworpen, zoo als boven is gezegd. Men besloot daarom hierheen eene gecombineerde expeditie te maken. Ten dien einde rukte de Majoor de Bast, bevelhebber in Kadoe, van Magelang op, terwijl de Majoor Le Bron de Vexela in gelijker voege van Djokjakarta optrok. De eerste ging den 19n December op Kalidjinking en den 20n op Pisangan alwaar de beide kolonnes elkander ontmoetten. Maar bij de dessa Tempel, en bij het defilé van Pisangan werd De Bast door de opstandelingen aangetast, die evenwel geen stand hielden. Men marcheerde nu op Lengkong aan, maar daar men nog met het terrein onbekend was, moesten er eerst berigten worden ingewonnen, en den 22n December trok men op van Boroboedoor, onder geleide van de kratons troepen van Djokja, onder den Tommongong-overste Wiro-negoro, gevolgd door de Pangerans en hunne benden. Men trok langs een, goeden weg tot aan de Progo, en vervolgens over die rivier, waar het terrein steil en bergachtig werd, waarom Le Bron over de bergkruinen den marsch der kolonne volgde. Ten 12 uur kwam men voor het dorp Langon, gelegen in eene kom rijstvelden, ingesloten door heuvelen, die aan de oostzijde den steilen oever der Progo vormen. Deze streek, — moerassig, — was moeijelijk te doorwaden. Het korps, verdeeld in drie hoopen, trok evenwel langs zoovele wegen op het punt aan, waar men eene verschansing aantrof, en de opstandelingen geposteerd stonden. Deze hielden den

aanval moedig uit, maar konden evenwel die der Infanterie, met geveld geweer, door de rijstvelden heen, niet wederstaan, en kozen weldra de vlugt. Het dorp Langon werd nu in brand geschoten, en hierop wederhield een zware regen alle verdere bewegingen.

De Bast marcheerde echter reeds den 24n Dec. 1825 over Bebegän naar het landschap Gowong en Brinkeleen, alwaar hij op nieuw den vijand aantrof, echter met gelijk voordeel. Den 1n Januarij 1826 trok hij terug op Magelang, van waar Wiro-negoro naar Djokja terugkeerde, bij de engte van Pisangan wederom veel tegenstand ontmoetende. Deze engte was steeds het verblijf van de beide Tommongongs Kerto- en Setjonegoro, die hier eene uitmuntende stelling behielden, waarom er gedurig van uit Djokja daarheen troepen moesten worden gezonden, om de passage open te houden. Daags te voren als Wiro-negoro daardoor trok, waren de Generaal Van Geen en de overste Sollewyn er met twee kolonnes doorgetrokken, en hadden er eveneens eenige gekwetsten bekomen. De Resident Holmberg van Pekalongan, bleef in het Gowongsche, ten einde westelijk Begaleen, en de grenzen der Gouvernements landen zuiver te houden, wordende bijgestaan door den kapitein Michiels, die te Wonosobo stond, en nog den 2n Januarij 1826 aldaar den vijand afsloeg. De Pangeran Kesoemo-Joedho stond geposteerd in Banjoemâs. Dusdanig waren de positiën in de westerlanden, op het einde van 1825.

In het laatst van November 1825 werden de omstreken van Djokjakarta door de opstandelingen weder verontrust, vooral langs den grooten weg, en bij Be-

doyo, benoordoosten gelegen. Dierhalve werd daarheen eene expeditie gezonden, onder den overste Sollewyn, die den 20n November Djokja verliet, met 300 pieken, 220 geweren, 60 paarden en 4 kanonnon, marcherende op Krapjak, ongeveer 6 palen om de zuid, waar hij slechts eene kleine bende aantrof. Van het begin van dezen togt af, regende het sterk, waardoor men de geweren niet gebruiken kon; hierdoor werden de opstandelingen stouter, en verzamelden zich achter Krapjak, waar zij overhoop geworpen werden; maar een diep ravijn verhinderde verdere vervolging, en men vergenoegde zich, met het dorp te vernielen. Onderwijl hield de regen sterk aan; de marsch ging nu noordwaarts op Bedoyo, waarheen nog eene andere kolonne van 300 man gezonden werd, die echter door het slechte weêr en de onbegaanbare wegen genoodzaakt werd, naar Prambanan terug te trekken. Bij Plosso-koening ontmoette Sollewyn wederom eene bende opstandelingen, die verdreven werd gelijk ook eene andere nabij Bedoyo, waar het slechte terrein echter vele bewegingen nutteloos maakte. Op dezen tijd kwam daar ook aan, de divisie van Mangkoe-negoro, onder Radin Soemodirdjo, en sterk 600 man, met welke vereenigd, Sollewyn in het landhuis van Bedoyo, — vroeger het verblijf des Residents, — overnachtte. Des avonds kwam men hem evenwel verontrusten, en de weg die terug moest leiden, was bereids door de opstandelingen afgesloten. Des morgens ging Sollewyn evenwel op marsch, doch trof bij Tjandi-kawis den vijand aan, die geen stand hield, wordende hij wederom van hier verdreven, met verlies van 15

dooden, en van een honderdtal hoorndieren.

Terstond na deze ontmoeting trokken andere benden zamen, ongeveer tot 500 koppen sterk, die moedig op hunne aanvallers aantrokken. Maar door de welberadenheid van Sollewyn en de zijnen, werden zij tot wankelen gebragt, doch poogden de troepen te omsingelen. Men liet hen tot op geweerschot afstands naderen, en opende toen het vuur, dat goede uitwerking deed, en waardoor de passage open kwam; blijvende er 50 dooden op het slagveld. Echter viel men hem onophoudelijk op zijn weg aan, met groot geschreeuw, en levendig vuur, zoo dat hij dikwerf moest halt houden, en den vijand afslaan. Bij deze ontmoetingen op 20 en 21 November, vielen er een 100 tal opstandelingen, tegen één huzaar aan 's Gouvernements zijde. Dewijl de omstreken gestadig onvrij bleven, toog Sollewyn den 5n December op nieuw op eene expeditie naar Magiri. De Soesoehoenan zond een Tommongong en gevolg af, om de heilige graven aldáár beter te beveiligen; Sollewyn geleidde hem daarheen, en ontmoette op dien weg den vijandelijken Tommongong Djomongolo,—later bekend geworden als een moedig partijganger, die 500 man bij zich had, en schoon teruggeslagen, moedig stand hield bij elk dorp. Eene gelijke schermutseling tusschen Sollewyn en de opstandelingen, viel er voor, den 10n December bij Gamping, bewesten Djokja; en op 15n December viel een 1000 tal opstandelingen de post te Prambanan aan, echter met een verlies van 30 man afgeslagen wordende.

Hierboven hebben wij gezien, hoe de Pangeran Serang onophoudelijk bleef stroopen en vijandelijkheden

plegen, in en omtrent zijne landen, en de aangrenzende gewesten, tot en in het midden van November. In de omstreken van Wirosari en Poerwodadi, op Gouvernements grondgebied, stonden de opstandelingen onder Raden Toppeng, alias Wongso-di-wirio, zoon van den Pangeran Mangkoediningrat, en die gestadig het district Grobogan verontrustte. De Resident van Soerakarta, hiertegen eene gecombineerde expeditie willende uitrigten, deed den kapitein Kilian, den Assistent Resident van Salatiga en den burger Dezentje van Ampel te Karang-gede in het landschap Gagatan bijéén komen; en in deze bijeenkomst werd besloten, bij maanlicht naar Serang te marcheren, daar de wegen daarheen aller moeijelijkst waren. De Kolonel Hoorn trok te gelijker tijd met een korps van den noordkant, daarheen, en rukte den 19n November op van Poerwodadi, met 600 man, zoo onder den Pangeran van Pamakassan, als onder de Regenten van Demak en Patti. Op den marsch over Tjandi-Sokro en Krongowi, dreef men den vijand voor zich uit, en den 21n des morgens kwam deze kolonne te Serang, na door vele verhakkingen als anderzins te zijn opgehouden. Na het wisselen van eenige kanonschoten, ontruimden de opstandelingen die hoofdnegorij.

De kolonne onder den kapitein Kilian van den zuidkant aangevoerd, bestond uit eenig voet- en paardenvolk, 100 Soemanapsche pieken en 2 kanonnen. Die onder Dezentje, was sterk 100 man van Solo, 500 van Ampel, en een veldstuk; en die onder den Assistent Resident van Salatiga, bedroeg 800 man van die plaats, 600 van Tingkir, 300 van Ambakan, 300 van Getas, be-

nevens vier Europesche vrijwilligers. De opsomming dezer benden moge velen als onnoodig voorkomen, maar mij dunkt dat het leiden kan tot de kennis der wijze van oorlogvoeren, in een geval, gelijk met de opstanden in de Vendée, in Spanje en in Amerika. Den 19 rukte Kilian met deze magt,—te zamen ongeveer 2800 man, op van Karang-gedé, hoofdnegorij van Gagatän; kwam den 20 tot Gareän, en den 21 mede tot Serang, langs smalle paden door digt bosch, waar de passage eene halve paal ver, zwaar verhakt was, zijnde alle dorpen langs den weg door de bewoners verlaten. Op dit punt, Serang, kwamen nu ook nog, van onderscheiden kanten aan, 200 man van Mangkoe-negoro, en de Pangeran Tjokrodiningrat, Regent van Kediri, (onder Solo's gebied); ook de Resident van Japara was den 19 van Koedar en Seger opgemarcheerd met 1200 man, en trof weldra den vijand aan, die verslagen werd; doch zijn eigen volk verliet hem weldra, zoodat hij naar Japara moest terugkeeren.

De Pangeran Serang, wiens gevangenneming het doel dezer bewegingen was, had het echter reeds weten te ontkomen, met den Raden Soekoer en andere hoofden, naar het Soekowatische, gebied van Solo; en toen men eenige verkenningen deed, werden er geene opstandelingen ontmoet, schoon zij de landstreek gestadig hadden verontrust. Dierhalve trok de Regent van Kediri reeds denzelfden 21 November van Serang op, om den Pangeran van dien naam te vervolgen, en den 24 verlieten ook de andere troepen die hoofdnegorij, waar eene gepallissadeerde verschansing gebouwd,

en 200 man bezetting gelaten werd. Ieder der afzonderlijke kolonne-hoofden doorkruiste nog de streken op hun' terugtogt, door digte bosschen en langs moeijelijke paden, zonder echter vijanden in massa te ontmoeten. En evenwel bleven de opstandelingen strooptogten doen in het Groboganſche. Hunne houding in die streek was echter niet meer onrustwekkend.

Maar wel ver van in hunne magt geknot te zijn, bleven de hoofden der opstandelingen, — zoo in het noorderdeel van Soerakarta als in dat van Madioen, tegen de grenzen der Gouvernementslanden, — grooten aanhang behouden. Pangeran Serang, de Tommongongs Kerto-dirdjo, Mangon-negoro, Alap-Alap (schoonzoon van Sulthan Sepoe), Raden Soekoer en anderen bleven gestadig die streken in opstand houden, tegen het wettige (legitime) beheer; en deze toestand werd nog meer verergerd door de omstandigheid, dat de hoofdregent van Madioen — Ario Prawiro-dirdjo halve broeder van Sentot, — een jong mensch was, zonder invloed en vastheid van karakter, schoon verkleefd aan het belang des Sulthans, waardoor de proclamatiën en zendingen van wege Dipo Negoro, veel uitwerking deden. De Majoor Elout, die om dezen tijd — December 1825, — het militair gezag voerde in Madioen, stond den 13 van die maand te Ngawi met eene aanzienlijke magt. Den 19 December raakte een gedeelte van dat korps, onder den kapitein Röser, voor het eerst slaags met gezegden vijand, op den grooten weg, tusschen Karang-pó en Wono-redjo, waar hij zich met de ruiterij van Pronerogo wilde vereenigen. Bij deze gelegenheid sneuvelde opgenoemde Mangon-

negoro, schoonzoon van Sulthan III Redjo, en eene vrouw, die langen tijd als profetesse bij den Pangeran Serang was geweest, en wie eene bovennatuurlijke magt werd toegekend. De gezegde ruiterij, de Sumanappers en de hoofdpriester van Rembang, waren de oorzaken van dit goed voordeel. Kerto-dirdjo werd mede hierbij gekwetst, en de Tommongong Alap-Alap, schoonzoon van Sulthan II Sepoe, overleed weldra van vermoeijenis.

Ofschoon de Pangeran Serang hierdoor mede in het naauw kwam, hield hij zich evenwel weder later in de nabijheid op, en men kon hem maar niet meester worden. De Pangerans van Kediri en van Pamakassan vereenigden zich met Elout, gelijk ook met hun korps. De eersten vervolgden hem aan de zijde van Simo, beoosten den berg Lawoe, — bekend uit vroegere oorlogen, toen de zoon des Pangerans van Pamakassan doodelijk getroffen werd, waardoor verwarring ontstond, wijl de wijze van oorlogvoeren medebragt, om bij het verwond worden van een' aanvoerder, zich uitsluitend met het vervoeren bezig te houden. Den Pangeran van Kediri gelukte het echter, den vijand te verslaan; waarop Elout bij Simo post vatte, en de opstandelingen uit hun schuilnest verdreef. Kort hierop werd Kerto-dirdjo gevat, op den 9 Februarij 1826, door eene patroelje der troepen van Mangkoe-Negoro.

En dus eindigde het jaar 1825 met de krijgstogten, die wij genoegzaam uitgebreid overzien hebben. Op het einde van dit jaar, ontstond er ook in het Bantamsche een soort van opstand, die door sommigen als in betrekking met die in de vorstenlanden, is beschouwd geworden, schoon door anderen alle betrekking ten eenemale

ontzegd wordt. Zeker hoofd, geheeten Tommongong Mohammed, woonachtig te Menes, in de afdeeling Djagotarek, verzamelde eensklaps eene massa volks, weigerde aan de oproepingen te doen, verbood het betalen van belastingen, en haalde anderen over tot wederspannigheid, terwijl hij voorhad, een' aanval te doen op Tjiringien, een post aan de straat Soenda gelegen. Hij was een man van hooge jaren, die altijd de beste onderdanigheid jegens het Gouvernement gekoesterd had, maar door mishandelingen tot wanhopige besluiten was gekomen. De Resident van Bantam trok dadelijk tegen hem op, en ontmoette hem reeds den 15 December; ook van Batavia zond men er eenige ruiterij heen, die den 27 van die maand gezegden Tommongong op eene versterkte hoogte aantastten, en versloegen, zoodat de aanvoerder met nog zes volgelingen alleen het ontkwam, naar de digte bergwouden van Panimban in het zuidelijk Bantam. Hem daarheen te vervolgen, ware vergeefs geweest, weshalve het bestuur een' hoofdprijs uitloofde, die hem echter noch dood, noch levend in handen kon doen leveren. Doch weldra begon men langs zachtere wegen; en door middel van onderhandelingen onderwierp hij zich eindelijk, waarna het Gouvernement hem elders deed verblijf houden en de gevreesde opstand in den westhoek geëindigd was, aangezien de opgeruide bevolking tot haar bedrijf wederkeerde.

Uit al hetgeen hier boven is verhaald, van de verschillende togten der troepen, kan men eenigzins het begin begrijpen van de overwegende moeijelijkheden, verbonden aan een' oorlog als deze. Men had niet te doen met een' geregelden vijand,—met legerafdeelingen, of

onderdeelen van een geheel, maar met zoo vele afzonderlijke benden, als er hoofden opgestaan, en landschappen wederspannig geworden waren. En dan nog ontmoette men den vijand niet in het open veld, in massa en geregelde orde; maar in bosschen, hinderlagen, dorpen, bergkloven, bergëngten, de Gouvernements- en hulptroepen afmattende, altijd vlugtende, schermutselende, zonder ooit één enkelen veldslag van belang te leveren. Dat die wijze voor Europeanen vermoeijend en afmattend was, is ligt te begrijpen; maar nog grooter werden de vermoeijenissen door den regentijd, die van October tot April of Mei duurde, en allerwege het land onder water zette, tot moeras herschiep, en de paden onbegaanbaar maakte. Voornamelijk moet hier in aanmerking komen, het niet bestaan van goede wegen; slechts paden verbonden de onderscheidene dorpen, streken en landen met elkander; en zelfs deze paden liepen door en langs rijstvelden, bosschen en bergen, beter geschikt voor gedierte, dan voor troepen. Hierbij had men zich verscheidene ontberingen te getroosten, want in het midden der bosschen, dessa's en de binnenlanden waren geene behoeften te vinden, noch gemakken dan enkel diegene, met welke de Javaan zich vergenoegde;—en deze at zelfs in hoogen nood, boombladeren en gras, bij gemis van rijst, en had menigmaal geen ander verdek of beschutting, als het opene uitspansel des hemels, of de schaduw eens booms.

HOOFDSTUK XII.

Vervolg des oorlogs. 1826.

Voor dat wij verder gaan, een' oorlog te beschrijven, die zoo vele millioenen verslond, is het noodig, na te gaan, de bronnen en hulpmiddelen van beide partijen. Het is droog en vervelend, onophoudelijk verhalen te leveren, van togten, gevechten, schermutselingen en vervolgingen, en voor den lezer zijn die vervelende verhalen onoverkomelijk, schoon zij, — voor zoo verre men aan de waarheidsliefde en opregtheid, zoo van de eene als van de andere partij, geloof kan hechten, — het afbeeldsel zijn, vooral hetgeen wij ons voorstellen, van een' diergelijken strijd, — een' kleinen oorlog, zonder eind, vol vermoeijenissen en derzelver gevolgen, ontbering, ellende en gebrek. De twee magtige hoofdbestanddeelen, om een' oorlog te voeren onontbeerlijk, — namelijk: geld en krijgsvolk, schafte het Gouvernement zich op onderscheidene wijzen aan, en wel op minder eenvoudigen voet, dan de opstandelingen. Wij willen ieder punt op zich zelf beschouwen

Hierboven hebben wij gezien, dat, bij het uitbarsten van den opstand, de finantieele omstandigheden van het Gouvernement allerdroevigst waren. En waarlijk wanneer men bedenkt, dat de Regering reeds haar toevlugt had moeten nemen tot leeningen, zoo bij particulieren,

als in China en in Bengalen; tot de uitgifte van papieren geld en geldpapier; en zelfs dat zij alle Nederlandsche bezittingen had willen verpanden aan een Engelsch handelshuis, enkel en alleen om geld te krijgen, dan kan men dien droevigen toestand volmondig bekennen. Doch hierin werd het Indisch Gouvernement geholpen, door beleeningen in het moederland, zoo van 8 millioen bij de nieuw ingestelde Handelmaatschappij, als van 20 millioen bij het Syndicaat. Van deze gelden bragt de Commissaris Generaal Du Bus bereids eenige millioenen guldens mede, en de andere sommen, schoon die niet alle op Java kwamen, werden echter meerendeel aangewend, zoo voor betalingen van Indische schulden, als voor de uitgaven op Java, zoo dat er ruime toevoer van geld was (1). Wij willen in geene beschouwingen treden, over de aanwending dezer leeningen, en zullen in den vervolge wel zien, hoedanig die was, ten behoeve des oorlogs.

Aangaande het verkrijgen van krijgsvolk, zijn de beschouwingen wat uiteenloopender. Wij zagen dat het leger,—namelijk de krijgsmagt in dienst van het Gouvernement,—tijdens het uitbreken des oorlogs, meerendeels afwezig,—buiten Java, en beneden het gewoon compleet stond. Hoe sterk die totale legermagt in 1825—1826 was, is mij niet gebleken, maar wel, dat er 1000 man aan mankeerde,—Europeanen namelijk. Zij bestond uit veelslagtige deelen,

(1) Over de hoeveelheid der door Du Bus medegebragte sommen, is verschil, van 5, 7 tot 20 millioen. Eene groote massa bestond in koperen duiten, de rest in specie.

Javanen, andere eilanders, als Balinezen, Amboinezen, en anderen in geringer getal, en voor een klein deel Europeanen, die de reguliere troepen uitmaakten. De irreguliere waren: de hulptroepen van de vorsten van Madura (Bangkalan, Pamakassan en Sumanap), de Barissans of Inlandsche korpsen onder civiel bestuur in de Residentiën; en de benden zoo van den Soesoehoenan, van Mangkoe Negoro, als van Djokjakarta. Het Gouvernement deed nu, in de eerste plaats, zoo in het moederland, door middel van superieur bestuur, werving openen, en weldra waren er een aantal soldaten gereed, om gewapend en op Europesche wijze gekleed, te worden overgevoerd. Mij heugt, hen voor het eerst te hebben zien paradeeren op 6 December 1825, en vertrekken op 26 December (1). Zucht naar verandering, minachting voor de Javaansche opstandelingen,— onverschilligheid en zucht tot verbetering, spoorden hen aan. Deze opmerking is niet overbodig, schoon zij betrekking heeft, op slechts een aantal soldaten; maar wij zullen weldra zien, hoe zij, die zonder de minste kennis van den oorlog, die hun te gering was, om bezwaar te zien,—blindelings en avontuurlijk zich voor een heirtogt aanboden,— weldra door vermoeijenis, gebrek en allerlei kwalen wegsmolten, en verlaten en vergeten wegstierven, in hospitalen en verblijven,—niet op het slagveld. De Inlandsche krijgsmagt werd aangeworven in de Molukkos, op Celebes, op Ternate, Boeton, Bali,

(1) Uit s'Gravenhage.

Palembang en eenige kleinere eilandjes. Die uit de Molukkche eilanden, van Menado en van Gorongtalo, christenen zijnde, vormden een afdeeling van het leger onder den naam „Amboinezen," en behoorden tot de geregelde troepen, gelijk de Makassaren en Balinezen; maar de hulptroepen van Ternate, van Tidore en van Boeton waren ongeregelde benden, ten deele Kanibalen, Alfoeren genaamd. Wij zullen hen later aantreffen, wanneer wij de indeeling van het leger te velde, in kolonnes en garnizoenen zullen nagaan. Vervolgen wij het verhaal des oorlogs.

Het jaar 1826 stelde zich gunstig in; de oostelijke streken waren bevredigd; in de Montjonegoro's keerde alles tot de rust terug; in het westen was Banjoemâs, opper- en neder-Begaleen grootendeels gezuiverd van opstandelingen, die zich nog ophielden in het gebergte van Remo-djati-negoro, nu en dan naar de lage landen stroopende. Slechts in den omtrek van Djokjakarta en in de zuidelijke streken van Kadoe, verontrustten benden insurgenten het land. Het was een lijdende oorlog; te Djokjakarta zelf was alles tot de vorige rust wedergekeerd; wanneer eene stroopende bende te nabij kwam, trokken troepen uit, om haar te verdrijven; en op de bestgelegene punten werden bentings opgeworpen. Noordwaarts, op den grooten weg, werd de engte bij Pisangan nu eens verontrust, dan weder gezuiverd, en alzoo de gemeenschap met Magelang opengehouden. In de dorpen waar geen der opstandelingen stond, was men op de zijde des Sulthans; maar kwamen er oproerige hoofden, dan deed de bevolking mede. De bergachtige streken

leverden de bekwaamste verblijfplaatsen op voor de opstandelingen, want hier bezaten zij het dubbel voordeel, dat het moeijelijk viel hen hierheen te vervolgen, en dat die streken onbekend waren aan meest alle aanvoerders van korpsen en expeditiën.

Het oorlogsstelsel was bij de opstandelingen onvergelijk veel eenvoudiger, dan bij de zijde des Gouvernements. Aangaande het finantieele, hadden zij niet de minste zorg; ieder man zorgde voor zich zelven, en het waren meerendeels de landschappen, als apanage toebehoorende aan de prinsen, die er stonden; zoo was bijna geheel zuidelijk Djokjakarta, het land van Dipo Negoro zelven, in zijne kwaliteit van voogd, en uit dien hoofde had hij er zeer grooten invloed. Ten anderen had Dipo Negoro in zijne geusurpeerde kwaliteit van Sulthan, het land geheel weggeschonken aan de prinsen en grooten, die hem waren gevolgd, ieder volgens zijn' rang. Daar ieder voor zich zelven zorgde, en de bezoldigingen in land of in producten geschiedden, was er geen geld noodig, of ten minste zeer weinig. Ten anderen ontvingen de opstandelingen geld, voor den verkoop van landproducten aan de tegenpartij, en datzelfde geld diende hun om in het bezit te geraken van vuurwapenen en ammunitie,—niet van buiten, want nimmer vond er buitenlandsche gemeenschap plaats, maar van binnen,—en op deze omstandigheid zullen wij wel eens later terugkomen. Omtrent krijgsvolk hadden de opstandelingen ook geene zwarigheid; waar oproerige prinsen en grooten stonden, vonden zij aanhang bij de bevolking, en de landbouwer, die zich met piek en dolk wapende, was krijgsman. Eerst la-

ter vormden sommige opperhoofden vaste benden, korpsen of lijfwachten, die geregeld waren; en deze troepen, genaamd Bolkioe, Turkioe, Pradjoerit en anderen, die wij later zullen aantreffen, vormden de kern van andere hoopen. Overigens bestond er geene legerverdeeling; ieder prins en groote had zijn' aanhang, zijne bende, zijne mannen. Over het algemeen rekende men de volgende regeling: de prinsen hadden onder zich Tommongongs, ieder met 150 man en een vaandeltje; de Tommongongs hadden onder zich Rongo's Ingebei's, Pandji's; — gezagvoerders van eene landstreek heetten Senopati; — die, over eenige Tommongongs: Bassa; deze laatsten konden Tommongongs aanstellen.

Overzien wij nu weder de bewegingen der legerkorpsen: de Generaal Van Geen trok den 30 Januarij 1826 uit Djokja, met eene sterke kolonne, naar de zijde van Dikso, waar Dipo Negero hoofdkwartier hield, en een aantal oproerige prinsen verzameld waren. Deze expeditie was echter enkel een kruistogt, daar de troepen, in kleine afdeelingen gesplitst, onderscheidene bezette punten aandeden, maar niets uitrigtten, daar zware regens en moeijelijk terrein alsmede opgezwollene rivieren de bewegingen verhinderden; en dierhalve moest men alleen door deze vertooningen de bevolking vertrouwen inboezemen, waarom er ook te Tempel, aan den grooten weg nog eene benting werd opgeworpen, om de communicatie te beveiligen. Den 7n Februarij trokken gezegde troepen weder Djokja binnen. Daar echter gestadige strooperijen de zuid van die hoofdstad bleven verontrusten, en ook de posten te Prambanan en Kalassan om de oost aanvielen, werd

men weder verpligt, andere troepen uit te zenden. De Majoor De Bast leed zelfs den 18 Februarij eene nederlaag bij Tempel, op de grens van Kadoe; 500 priesters verdedigden zich hier zoo hardnekkig in moeijelijk terrein, dat de Gouvernements troepen met 38 gewonden het veld moesten ruimen en 3 veldstukjes achter laten. Om dezen tijd vinden wij het eerst melding gemaakt van Roeps, toen nog Luitenant, vermaard in dezen oorlog, zoo om zijne ervaring in de landtalen, als om zijne goede diensten, en dien wij nog meermalen zullen aantreffen.

Maar in het midden van Maart kwamen de insurgenten weder 2000 in getal, tot Krapiak, op 2 palen zuidwaarts van Djokja. Terstond toog er eene kolonne van 325 man, onder den kapitein Koelman, uit die hoofdplaats heen, waarop de vijand, na de dessa verbrand te hebben, de wijk nam naar het gebergte. Alleen in eene hinderlaag gelukte het de troepen eenig voordeel te behalen. Eene andere expeditie, ondernomen door de troepen van Mangkoe Negoro, en gezonden uit Klatten, onderwierp eenige opgestane hoofden met hun volk; doch de Tommongong van Gassian bleef vijandig volharden; waarom de prins Mangkoe Negoro zijne troepen verdeeld in twee kolonnes, onder zijne eigene zonen Soerio-diningrat en Soerio-mataram, tegen Gassian zond, waar de Tommongong-Wongsodipoero genaamd, zich hardnekkig verweerde. Maar toen zij de dessa bestormden en de voornaamste hoofden sneuvelden, onderwierp de bevolking van Gassian zich terstond.

Een der voornaamste episoden uit dezen oorlog, was

de belegering en bestorming van Plered, waaromtrent mij het volgende is bekend geworden. In het begin van 1826 ontbood Dipo Negoro een zijner bevelhebbers uit oostelijk Begaleen, Djoyo-pengalassan, — ook Alibassa Kerto-Pengalassan genaamd, — bij zich te Dikso, en zond hem met een gebied over 1000 man' tot ondersteuning naar de zuid van Djokjakarta, waar de Pangeran Soeriangalogo bevel voerde, en al die bewegingen bestierde, die wij hierboven hebben opgegeven. Deze beide opperhoofden hielden het eenigen tijd moedig vol, maar steeds voor de kruistogten der reguliere Gouvernements troepen moetende wijken, besloten zij Plered te versterken. Deze plaats, gelegen 7 palen zuidwaarts van Djokja, was een groot, vierkant bemuurd gebouw zonder verdek, vroeger gediend hebbende tot een kraton of vorstelijk verblijf, van de Mataramsche vorsten, gebouwd door Sulthan Kerto-Ageng, in 1624—8. De ringmuur is 20 of 22 voeten hoog, zeer dik, en sluit andere muren in, die op een middelhof uitkomen. Het geheel kan ongeveer 6000 mannen bergen.

De gemelde hoofden bragten ongeveer 1000 man binnen de kraton Plered, en begonnen dien te versterken; zoo door bamboezen barbetten aan de muren aan te leggen, als de poort te doen digten, en kleine kanonnen op de muren te stellen. Zoodra De Kock, die reeds weder te Djokja terug was, — de tijding hiervan kreeg, zond hij den Generaal Van Geen met 300 geweren, 400 pieken, 90 paarden en 4 stukken daarheen. Zonder eenige andere hinderpalen, dan verhakkingen bij Passar-gedé, kwam hij den 17 April des morgens voor Plered, 8

dagen nadat Pengalassan die sterkte bezet had. De gezegde troepen vielen aanvankelijk den kraton aan met geschut, en beschoten die van des morgens 6 uur tot des middags, zonder eenig voordeel. Van Geen, ziende dat dit schieten niets baatte, wendde een' aftogt voor, waaruit Pengalassan veronderstelde, dat het gewonnen was. Maar kort daarna, toen de opstandelingen zich reeds aan ledigheid hadden overgegeven, kwamen de troepen terug, en vielen eerst op de noorderpoort, om die te bestormen. De ingang was digtgerammeid met kokosboomen: de troepen sloten nu den kraton in, om diegenen op te vangen, welke over de muur en langs een klein gat ten zuiden poogden te ontsnappen. Het terrein vóór den hoofdingang, ten noorden was bezet met borangs, (scherp gepunte bamboezen in den grond gestoken), waardoor vele Inlandsche soldaten (barrevoets loopende), aan de voeten gekwetst worden.

Bij elken aanval en bestorming om den hoofdingang te forceeren, werden de troepen ontvangen met een hagelbui van steenen, terwijl zij niemand konden gewaar worden. Te vergeefs trachtte de Generaal Van Geen den muur te doen beklimmen, daar er geen stormgereedschap bij de hand was. De pionniers groeven eene opening onder de verhakking voor de poort, en hierdoor kwamen de troepen eindelijk binnen. De eerste ommuring was weldra ingenomen, maar nu waren er nog twee andere te nemen, en enkel een dertigtal gezadelde paarden van opperhoofden en eene groote menigte vee, was al wat zich voor de bestormers op deed, binnen den eersten muur. Eindelijk bestormde

men ook de beide andere ommuringen, en sabelde een honderdtal opstandelingen,—het overschot, dat niet ontkomen was,—ter neder; en hiermede was Plered voor de eerste maal genomen. Van Geen had 32 gewonden, en marcheerde nog dienzelfden dag, 16 April 1826, terug naar Djokja.

Men meende nu dat de opstandelingen zich niet meer in Plered zouden durven nestelen, of liever, dat eene tweede bestorming in dat geval, naamvoller zoude wezen, en er minder insurgenten zouden ontkomen. Zucht naar eene volgende onderneming spoorde Van Geen dus aan, om hier geene bezetting te laten, schoon de kraton er juist geschikt voor was. Het viel echter niet in het karakter van dien Generaal, de troepen in geslotene plaatsen te doen verblijven, schoon de Gouverneur De Kock hiervan een ijverig voorstander was. Van Geen was een beminnaar van togten in alle rigtingen, vooral met ruiterij, en gelijk wij reeds vroeger opmerkten, — een echte Spanjaard tegenover de opstandelingen, want alles ter neder te sabelen en de dorpen te verbranden, was zijn stelsel. En inderdaad hebben sommige personen, destijds aan de zijde der opstandelingen, mij verzekerd, dat zij gaarne met Van Geen te doen hadden, omdat hij afdoende handelde, en korte wetten maakte; zoo ook respecteerden zij den kolonel Cleerens, en den Majoor Sollewijn en Le Bron de Vexela, die om en bij Djokja en in bij Bageleen stonden, en wier handelingen wij nog dikwerf zullen aantreffen.

Het duurde niet lang, of Pengalasan en de zijnen die het ontvlugt waren, versterkten zich weder in

Plered, zoo als te voorzien was, en omdat die plaats vertrouwen inboezemde. Van hier stroopten de opstandelingen in benden, het omliggende land af, om voorraad op te doen, en zelfs tot aan de heilige graven van Imogiri, over de Oepak rivier, maakten zij het land onveilig. De kolonel Cochius ging nu den 29 Mei 1826, met eene expeditie naar Imogiri, wierp de opstandelingen over de Oepak terug, maar trok niet op Plered, en alleen Mangkoe Negoro zond zijne benden daarheen; waarop de opstandelingen,—tegen troepen van hunne eigene natie te doen hebbende,—moedig stand hielden, zoodat de expeditie van Cochius, onder voorgeven van vermoeidheid, weder binnen Djokja viel, waar het garnizoen, zoo door ziekten, als betrekkelijke geringheid, zwak was. Dit mag wel als eene reden beschouwd worden, waarom men zich binnen die hoofdplaats hield; schoon hier ook andere omstandigheden bijkwamen, die wij later zullen ontvouwen, wanneer wij de geschillen overzien, ontstaan tusschen den Commissaris Generaal en den Luitenant Gouverneur.

Dewijl het eindelijk noodzakelijk werd, de opstandelingen voor goed uit Plered te verdrijven, werd daarheen eene gecombineerde expeditie in gereedheid gebragt, bestaande uit twee kolonnes voetvolk en eene bende ruiterij, als: eene kolonne, bestaande uit 250 geweren, 75 pieken, 50 pionniers en 6 stukken, onder den Majoor Le Bron de Vexela:—eene kolonne van 160 geweren, 75 pieken, 20 pionniers en 2 stukken, onder den Majoor Elout;—110 paarden onder den Majoor Verboom; benevens het korps van Mangkoe Negoro, onder zijn' zoon Soerio Mataram, bestaande,

uit 3000 pieken, 400 geweren, 25 paarden en 4 stukken; welk korps gelegerd was te Tandjong Tirto, en gesteld onder de leiding van den kapitein Koelman en Luitenant Roeps. Alle deze troepen, te zamen sterk 4,200 man, onder bevel van kolonel Cochius, trokken ken den 9 Junij 1826 van Djokja en van Tandjong op Pleret, waarvoor zij des morgens half 9 uur aankwamen, hebbende onder weg, bij den kraton, ongeveer 800 opstandelingen ontmoet, die zich er binnen wierpen. De troepen sloten terstond Plered in, in volgende orde; de Gouvernements Infanterie benoorden, waar eene markt was, en waar Le Bron zich vestigde op een klein geweerschot afstands; de Artillerie stelde zich tegenover het westerfront, waarop de hoofdaanval gemunt was, en onder het naar binnen werpen van eenige granaten, werden daar stormladders aangebragt; de kavallerie was ten zuiden, en het korps van Mangkoe Negoro ten oosten geposteerd.

Pengalasan had zich nog niet voorzien, toen om 9 uur van 9 Junij, het vuur der belegeraars begon. Op den muur wapperden eenige vlaggen, en nu en dan werden er van daar eenige geweerschoten gedaan. Reeds tegen 10 uur gelukte het de Artillerie, tegen den muur eene mijn aan te brengen, door het graven van openingen, waarin twee kruidtonnen gelegd werden. Zoodra deze kruidvaten gereed waren, stak men de lont aan, doch deze brandde niet door. Op dit oogenblik werden de belegeraars verontrust door benden opstandelingen, die den rug bedreigden, doch afgeslagen werden. Hierna werd de mijn andermaal aangestoken; de vaten buskruid sprongen nu met daverend geweld in de lucht, tegen den muur, die hierdoor wel

leed, maar niet instortte, een bewijs van den massiven bouw. Een der aanwezig zijnde opstandelingen heeft mij verklaard, dat deze ontploffing plaats vond om 3 uur des middags, en dat de westzijde van den muur met verschrikkelijk geweld instortte. Deze opgave verschilt met die, in de officieele rapporten gedaan maar heeft niettemin waarde. Op dit oogenblik ontstond er eene vreesselijke verwarring van binnen; alles liep door en over elkander, zonder orde; er waren geene bevelen; er was geene verdediging meer, en velen beklommen den muur, alzoo ontvlugtende.

Terstond na de ontploffing trok Le Bron met 73 Europeanen en een troep pionniers, benevens 20 stormladders op de westzijde aan, gevolgd door 50 Sumanapsche baijonnetten en 75 Maduresche pieken. De Majoors Le Bron en Van der Wijck beklommen het eerst den muur, en verdreven de opstandelingen, die op het Banket waren, waarop de ladders overgenomen en aan de binnenzijde aangebragt werden. Spoedig daarop stonden de Europeanen in bataille binnen den muur, om de pionniers te beschermen, daar zij de gebarricadeerde poort moesten openen. Ook de Madurezen kwamen over, maar deze kleine bende, niet spoedig genoeg ondersteund, werd al dadelijk aangevallen, en de ongewapende pionniers, hun heil in de vlugt zoekende, beklommen andermaal van den binnenkant den muur, en sprongen er aan de buitenzijde af, waardoor zij een val van 22 voeten hoog deden, en meerendeels gekneusd werden. Doch nu beklommen ook de 50 Sumanappers den muur en behielden de kruin, schoon verscheidene dadelijk gewond werden.

Het detachement, dat, onder Le Bron, binnen stond, onderhield een levendig vuur, en joeg de opstandelingen naar de noordzijde; maar daar er niet meer volk overkwam, kregen de Europeanen het te kwaad. Slechts een ander vijftigtal voegde zich over den muur bij de Sumanappers, en hield den westkant binnen den kraton schoon, maar overigens maakten de andere korpsen geene beweging voor een' algemeenen aanval. De schuld lag aan het niet nakomen van overlegde bevelen. Er was gezegd, dat wanneer men aan de overige zijden de gezegde mijnontploffing zoude hooren, men terstond moest overgaan tot eene algemeene bestorming; evenwel moest zoowel de legerplaats van achteren, als de ambulance bewaard worden, gelijk mede de Artillerie. Bij het korps van Mangkoe Negoro aan den oostkant, had men niets van de ontploffing gehoord, doordien men daar een kanonvuur onderhield, zoo men wil, om afleiding te geven, iets wat ook de opstandelingen vermeenden. Zoodra Pengalassan evenwel vernam, dat de troepen binnen den kraton waren, verliet hij alle verdediging, en drong naar de voorpoort, die wel digt was, doch opengemaakt werd, waardoor hij en verscheidene der zijnen ontsnapten. Hiervoor werd hem tijd genoeg gelaten, wijl de troepen aan een' anderen kant bezig waren, en Elout van buiten de opening te vergeefs beproefd had, bij gebrek aan pionniers. Men liet een eind de troep voortvlugten, en viel toen aan, maar vervolgde niet, schoon een detachement inlandsche kavallerie haar op eenigen afstand goed ontving. Spoedig werd deze eerste bende vlugtelingen door de voorpoort gevolgd door eene

tweede, die, langs den muur vlugtende, in handen der kavallerie viel, en geheel neergesabeld werd. Op dit oogenblik, ruim 11 uur, werd de Hollandsche vlag op den muur geplant, en dit was het teeken tot eenen algemeenen aanval. Het eerst drong eene kompagnie der Mangkoe Negorosche troepen en eenige Europeanen in den ingang, vermeesterden een stuk geschut, en trokken de tweede ommuring binnen. De Luitenant Roeps was de eerste, die met 50 man, van den anderen kant het verlaten hoopje van Le Bron kwam bijspringen, komende door eene kleine opening aan den zuidkant. Eerst om half 12 was de eerste kolonne geheel binnen Plered. Overal vloden de opstandelingen, wierpen zich van de hooge muren af, verborgen zich in struiken en struwelen, doch werden allerwege opgespoord en omgebragt. Die het aan deze vervolgers ontkwamen werden door de kavallerie neergesabeld; alles was in verwarring, en liep in 't honderd; het was één moorden en doodslaan, doodsteken, doodschieten en nederhouwen. Ooggetuigen aan 's vijands zijde, hebben mij verzekerd, dat van de 1000 man die met Pengalassan daar binnen waren, er slechts 25 ontkwamen. De officieele rapporten maken melding, dat er op den 10 Junij, den dag na de nederlaag, meer dan 300 vijandelijke lijken in de nabijheid begraven werden, behalve 8 man, aan 's Gouvernements zijde gesneuveld waaronder een luitenant en drie Europeanen, terwijl er 46 gewond waren. Er bleef nu eene bezetting van 200 geweren en 500 piekeniers met 2 stukken van de Mangkoe Negorosche, en een detachement Gouvernements troepen; waarna

de overige nog dienzelfden avond van 10 Junij, binnen Djokja terug kwamen.

De inname van Plered was een der voornaamste gebeurtenissen in dezen oorlog, als wapenfeit, maar de gevolgen waren niet groot. Pengalassan, die naar Eng-kepek tot Soeriangalogo vlugtte, werd door Diepo Negoro naar Dikso ontboden, en de prins, alias Sultan, vernederde hem zoodanig, dat Pengalassan, de oom van Dipo Negoro, als slaaf moest kruipen, en ter naauwernood de straf ontkwam, want hij was veroordeeld om gehangen te worden. De Prins liet zich echter verbidden, maar ontsloeg Pengalassan uit zijne waardigheid, en schonk zijn kommando, de zuid van Djokjakarta, aan twee jongelingen, genaamd Sentot en Prawiro-kesoemo, beide te dien tijd slechts ongeveer van 16 jarigen ouderdom. De eerste was de zoon van wijlen Raden Rongo Prawiro Dirdjo, hoofdregent van Madioen, en die in 1810 door Daendels opgeeischt werd, maar ontvlugtte, en den 17 December van gemeld jaar op die vlugt achterhaald werd bij Kertosono, waar hij werd nedergestoken. Raden Rongo was gehuwd met eene dochter van Sulthan II Sepoe, bij wie hij twee zoons verwekte, waarvan de eerste toen, 1826, mede hoofd Regent van Madioen, en eveneens Rongo Prawiro Dirdjo geheten was (1) en de andere, Abdul Chamil, zich bij Dipo Negoro had gevoegd. Sentot was echter een onechte zoon van Raden Rongo, en verkreeg alsnu den titel van Alibassa

(1) De tegenwoordige (1851) Regent van Madioen, Pangeran Ario Rongo Prawiro adi Ningrat.

Abdul Moestafa Prawiro Dirdjo. De andere, Prawiro-Kesoemo, was de zoon van Pangeran Ingebei, boven meermaal gemeld, en verkreeg den titel van Alibassa Abdul Haslie. Deze beide jongelieden hebben zich in dezen oorlog vermaard gemaakt, waarom ik hier over hen uitweidde. Ieder kregen zij later een kommando over 500 man, in het landschap tusschen de rivieren Progo en Bogowonto, en moesten dienen als reserve, en zich vooreerst in geen gevecht inlaten, maar als hulpkorpsen bijstand verleenen. Alsnu werd Sentot bezuidwesten, en Prawiro bezuidoosten Djokjakarta gezonden, en bleef de eerstgemelde streek ontbloot, alleen gedekt door de lijfwacht van Dipo Negoro, Bardjoemat of Bolkioe genaamd, onder bevel van Abdul Chamil, benevens nog eene andere bende, onder Kjai Modjo, die een der lafhartigste opstandelingen was, waarmede Dipo Negoro meermaal den gek stak.

Overzien wij nu wederom het geheele terrein des oorlogs. In het Banjoemasche begonnen de opstandelingen zich reeds in het begin van 1826 weder te bewegen, en verzamelden zich nabij Remodjatinegoro, ongeveer 2000 in getal, op het laatst van Januarij, onder den Pangeran Djoyo Kesoemo, zoon van Ingebei. De Solosche Pangeran Ario Kesoemo-Joedho trok terstond met eene magt daarheen, daar de overste Diell destijds ongesteld was, en het gelukte hem den vijand met eenig verlies uit een te drijven. De Majoor Ceuvaelcre, die te Wonosobo, in het hooge land van Begaleen, stond, trok terstond naar het lage land, om Banjoemâs bij te springen; maar onder zijne afwezigheid trokken terstond andere benden op Wono-

sobo aan, zoodat hij na een' moeijelijken marsch van 21 tot 27 Januarij daarheen moest terugkeeren. Van Soerakarta werden opvolgende nieuwe hulpbenden ter ondersteuning van Banjoemâs opgezonden. Maar de nu en dan voorgevallen schermutselingen in de westelijke streken, om dezen tijd, zijn van te minder belang, dat we daaraan eene meerdere historische waarde kunnen toekennen, weshalve wij de gebeurtenissen in de overige landschappen willen opmerken.

In het noorderdeel van Soerakarta, en in het Gouvernements landschap Grobogan, bleef de Pangeran Serang zich nog altijd staande houden, maar maakte geene zoo voorname strooptogten meer, dat die expeditiën hierheen konden uitlokken. De zuidelijke streken van Kadoe, en de noordelijke van Mataram, bleven het tooneel van een' kleinen oorlog, die bereids tot gewoonte was geworden. De Luitenant Gouverneur, de noodzakelijkheid inziende, om in de tegenwoordigen toestand van zaken zoo veel mogelijk in overleg met de aangrenzende Gouvernements landvoogden te werk te gaan, hield in April 1826 te Salatiga eene zamenkomst met de Residenten De Salis, Domis en Lawick van Pabst, respectivelijk van Kadoe, Samarang en Rembang, om te overwegen wat te doen stond. Steeds mankeerde nog een aantal goede troepen, om groote bewegingen te verrigten, of om met meer eenheid te te werken, iets, wat minder doenlijk was met de ongeregelde Barissan, uit de Gouvernementslanden en de hulptroepen der vorsten; evenwel konden die als grensbewaarders dienen, waarom er nog andere bij

werden opgerigt, op den voet als die van Japara onder den Resident Van Haak, en van Kendal en Pekalongan, onder den Assistent Resident, later Resident Holmberg. Ten gevolge van dit besluit, trokken de Regenten van Toeban en van Japara, met hunne Barissans in het Kadoesche: die van Kendal in het Selokatonsche bergdistrict aan het Prahoe-gebergte, die van Batang in het Djabarankasche, en die van Tagal in Banjoemâs. Aan den pangeran Adipati Ario Mangkoe Negoro werd op den 3 April te Soerakarta het kruis van de 3 klasse der Willemsorde uitgereikt, om hem te beloonen voor zijne getrouwe diensten, zoowel door hem en zijn volk, als door zijne kinderen en kleinkinderen bewezen.

Aan de zuidkant van Kadoe bleven de oproerige prinsen onophoudelijk het land verontrusten, en onophoudelijk moesten er troepen heen gezonden worden, vooral naar Pisangan, Trajem, Blabak, Melati en Kembang-aroem of arong, in het Mataramsche, langs den zuidwestelijken voet van het Merapi-gebergte, in welke laatste dessa vooral, de benden zich een schuilplaats gekozen hadden, zijnde een uitgestrekt en wel versterkt dorp, waarheen den 27 Mei eene expeditie onder de overste Gey gezonden werd. De opstandelingen, 500 in getal, kwamen in geregelden marsch opzetten, meest in priester-gewaad. Een sterke aanval deed hen verstuiven. Nu werden bentings aangelegd in Banjoemâs, Begaleen, Ledok of opper-Begaleen, Kadoe, als: te Wonosobo, Soembreng, Trajem, Blabak, Boroboedoor, Kalidjinking en elders in die

streek, en waarin detachementen gelegd werden, om het omliggend land in bedwang te houden, alsmede om tot rustpunten op togten te dienen. Aan den westkant van Djokja werden bentings opgeworpen te Gamping, Kanigoro, Passean en Pingier tegenover Dikso.

HOOFDSTUK XIII.

Vervolg des oorlogs 1826.

Dit hoofdstuk is grootendeels gewijd, aan de beschrijving van een' togt, die, even als zoo vele andere, waarvan men groote verwachtingen had, vruchteloos afliep, schoon de voornemens groot waren. Het hoofdkwartier van Dipo Negoro was nog altijd te Dikso, op den westeroever der Progo-rivier, waar wij hem in het IX Hoofdstuk wel hebben zien van daan jagen, doch slechts voor een oogenblik, terwijl hij sedert 6 maanden gerust bezit hield van zijn opgeworpen Sultanschap. Zoodra men Pleret voor goed genomen, en de inlandsche benden georganiseerd, benevens eenige bentings opgeworpen had, bereidde men zich te Djokja om ook hem in zijn verblijf op te zoeken, zijnde slechts 18 palen of zes uren westwaarts van die hoofdplaats gelegen. De omtrek van Djokja was, sedert het voordeel van Pleret, grootendeels tot rust gekomen; in Begaleen en Kadoe werden de opstandelingen met vrucht geslagen, op het laatst van Junij en in het begin van Julij. De Luitenant Gouverneur De Kock, om beter in het middenpunt der bewegingen te

zijn, verlag zijn hoofdkwartier in Julij naar Magelang, de hoofdplaats van Kadoe, latende aan den Generaal Van Geen, kommandant van het leger te velde, het verblijf te Djokja, en het bevel der expeditiën.

De expeditie, gemunt op Dikso, was gecombineerd op de volgende wijze. De kolonel Cochius trok den 5 Julij uit Djokja, met ruim 600 man regtstreeks op Dikso, en hebbende bij zich de beide voogden des jongen Sulthans en andere prinsen, die door hun' invloed hunne goede zaak wilden bevorderen. De overste De Bast trok, met 400 man van Magelang, mede op gezegd punt. De Colonel Cleerens kwam uit Begaleen, met de troepen van Banjoemâs, Wonosobo en Kertek, onder de bevelen van den Overste Diell, den Majoor de Ceuvelaere en den kapitein Michiels, en nog eene zesde kolonne werd gevormd door een deel der kolonne van Cochius, dat over Pisangan en Temoel op Dikso trok onder Le Bron. Wij zullen de marschen dier kolonnes volgen, tot op het punt van doel. Die onder Cochius kwam nog in den avond van 5 Julij aan de Progo, bivouacqeerde in de dessa Topping, trok den 6 Julij twee palen zuidelijker over die rivier, en rukte toen noordwaarts, twee palen verder, tot in de dessa Amblon, waar andermaal overnacht werd. De opstandelingen die de hoogten op den westeroever bezet hielden, trokken aanstonds terug, en den 7 Julij stootte die kolonne op een 100tal vijanden, die wel verdreven werden, maar anderhalve paal verder stonden de opstandelingen in massa geschaard, langs en achter eene diepe kloof. Evenwel deden een paar kanonschoten, en de aanval van een paar pletons infan-

terie den vijand deinzen. Men trok nu over de kloof, die zeer moeijelijk was, vooral voor het geschut, en hiermede was men den ganschen morgen bezig. Een eind verder kwam men weder aan eene kloof, in het gezigt van Dikso; daar echter die kloof zeer diep was overnachtte men aan deze zijde, en trok eerst den volgenden dag over. Maar toen vond men de dessa Dondong, een deel van Dikso, reeds verlaten; 200 man trokken tot aan de woning van Dipo Negoro, zonder een enkel mensch te zien. Daar men nu Dikso niet bezetten kon, werd die voorname dessa in den brand gestoken. Dipo Negoro had hier slechts 300 man bij zich gehad, volgens verklaring van ooggetuigen, en deze waren het geweest, die aan de kloof stonden. Volgens berigten, aan Cochius gebragt, was de prins gevlugt naar Djongrahan, waarom de kolonne post vatte in het gehucht Lebenboeton, eene paal N. W. van Dikso, en anderhalve van den oever der Progo.

De kolonne onder De Bast, kwam den 5 Julij van Magelang te Bligo, en ontmoette aldaar drie kolonnes vijanden, die den wil hadden, bij gemelde plaats de Progo te passeeren. Zij werden echter uiteengedreven, gelijk ook eene grootere magt, die des achtermiddags kwam opzetten en des nachts verscheidene kogels in het bivouac wierp. Des anderen daags middags vertoonde die vijand zich op nieuw, en hier ontstond eene schermutseling van een half uur, eveneens in zijn nadeel. De Bast vereenigde zich hier met de vijfde opgemelde kolonne, die onder aanvoering van Le Bron, van uit Djokja was getrokken. Den 10 Julij trokken

de beide kolonnes van Bligo langs de Progo tot tegenover Dikso, maar vernemende, dat Dipo Negoro reeds was gevlugt, ging De Bast reeds weder den 12 rugwaarts naar Pisangan, om vivres te halen, ontmoetende op zijn weg bij Djaban drie sterke benden opstanstandelingen onder aanvoering van de befaamde Tommongongs Setjonegoro en Kertonegoro, die evenwel geslagen werden, met verlies van 17 dooden. In de dessa Soeden, hoofdkwartier van eerstgemeld hoofd, wierp men eveneens eene bende van ongeveer 400 man over hoop, waarop de troepen over Trajem trekkende, den 14 Julij voor Dikso terugkwamen, onderwijl Le Bron met zijne afdeeling het land bij Melati, Pisangan en Tempel, en langs het gebergte Woengkel en Pepé doorkruiste, waar echter nergens insurgenten werden aangetroffen. Zelfs onderwierpen de hoofden van Ketjine en Plembeng zich, en de Pangeran Blitar zoon van den I Sultan, kwam mede bij den overste Diell in onderwerping (1).

Men had aanvankelijk slechts geringe aanwijzingen ontvangen, aangaande het verblijf der opstandelingen, en dat zij onderling verdeeld, en weinig meer in aanzien waren. Maar in weerwil der vele spionnen, die men er op nahield, en die goed betaald werden, verkreeg men niet alleen onvolledige, maar zelfs valsche berigten; en terwijl de hoofden der opstandelingen volko-

(1) Hij was alleen door gebrek tot de opstandelingen overgegaan, en bezorgde vooraf al zijne kostbare wapenen als onderpand, in het fort te Djokja. Hij was een der oudste prinsen.

men waren onderrigt, van alle bewegingen der troepen, kon men maar aan 's Gouvernements zijde geene betere inlichtingen ontvangen. Cochius bleef dus te Lebenboeton allerlei berigten inwinnen. Op den 13 Julij, dus 5 dagen na de eerste komst der kolonne, kwam er een honderdtal opzetten, den wil hebbende om de noord, waarin men hun voorkwam, schoon zonder verder gevolg. Toen Cochius nu vernam, dat Dipo Negoro en eenige andere Pangerans, zich 5 of 6 palen verder bevonden in den omtrek van Solo-merto, trok hij den 16 daarheen, en dien dag werd hij nog aangevallen door eene bende, zoo men wil aangevoerd door Dipo Negoro zelven, die echter over den berg Koentja vlugtte, latende 20 dooden en een vaandel achter. Daarop trok Cochius den 18 Julij naar Djongrahan, waar volgens berigten Dipo Negoro zich mede met klein gevolg zoude ophouden; maar inderdaad hield hij zich op te Goenong Sella-merah, 3 palen westwaarts Dikso.

Deze vergeefsche togten deden den Generaal van Geen, die ziek was geweest, besluiten, weder zelf aan het hoofd dezer expeditie de vervolgingen te beginnen, daar het zich liet aanzien, alsof de bewegingen niet krachtig genoeg waren, en dewijl superieuren altijd vermeenen, meer afdoend te kunnen handelen dan ondergeschikten. Dierhalve kwam hij den 22 Julij bij de troepen, en beraamde een' algemeenen aanval, daar Dipo Negoro zich nog altijd in den omtrek nestelde, schoon men maar niet kon te weten komen, wáár hij was. De kolonne onder De Bast schermutselde dien dag met eene bende, die men zeide dat aangevoerd werd, door Dipo Negoro zelven nabij Tjermo, ten gevolge

waarvan hij naar Kembangaroeng week, met slechts 20 volgelingen. Maar over de Progo getrokken zijnde, werden de opstandelingen bij Tempel en Pisangan duchtig ontvangen door de kolonne onder Le Bron. Ofschoon men slechts met ongeregelde hoopen volks te doen had, veronderstelde men evenwel, dat die alle aangevoerd werden door voorname opperhoofden, maar de berigten waren steeds verkeerd of onvolledig.

Dipo Negoro hield zich in deze dagen steeds verborgen te Sella-merah opgemeld, maar Van Geen vernam, dat hij te Ampon was. Dierhalve trok hij den 26 Julij daarheen om hem op te sporen, met zich nemende twee kolonnes, onder den Overste De Bast en den Kapitein Wagener, terwijl eene derde kolonne, onder den Majoor Sollewijn, langs den westelijken oever der rivier zuidwaarts trok om de vrouwen van Dipo Negoro op te sporen. Te Dikso werd eene afdeeling troepen gelaten, zoo ter observatie, als ter bescherming der onderworpen inwoners. De Generaal Van Geen kwam tot digt bij Ampon, waar volgens de berigten Dipo Negoro zich ophield. Maar de prins was nog niet over de Progo getrokken, schoon een gevangen priester aanduidde, dat hij er nog den vorigen dag was geweest. Evenwel zond Sentot zijn volk te gemoet, maar eer dat drie pletons kavallerie die men afzond, hen konden bereiken, was er geen vijand meer te zien, en alle man in struikgewas en elders verborgen.

Deze bewegingen van Van Geen met de eerstgemelde twee kolonnes, vielen voor op den oostelijken oever van de Progo-rivier, waar men Dipo Negoro zocht,

onderwijl hij nog te Sella-merah op den westelijken oever was, en slechts Sentot en een ander opperhoofd de benden op den wester oever aanvoerde. Deze laatste trok terug naar den berg Pareë, doch een andere troep viel de hoofdkolonne onder De Bast aan, tusschen Grogol en Ampon, waar een hevig gevecht ontstond, en 30 man sneuvelden. Dewijl de troepen nu uiterst vermoeid waren, trok Van Geen naar Pareë, vertoefde den 26 en 27 Julij, waarna hij zuidwaarts trok, op Tankilan, en nergens meer eenig berigt noch van opstandelingen, noch van Dipo Negoro konde krijgen, waarom de Generaal den 28 Julij eene verkenning liet doen naar Into-into, een dorp op den ooster oever der Progo, dat geheel ledig bevonden werd, — en waarna hij wederom noordwaarts trok, op Bedélan, waar eenige hoofden zich kwamen onderwerpen. Hier vernam men, dat de Pangeran Dipo Negoro er den vorigen dag had vertoefd, en wel nabij de plaats waar de troepen zich hadden opgehouden.

Dit berigt was niet valsch; Dipo Negoro, verontrust in zijn verblijf, zoowel te Dikso als in de nabijheid door de geposteerde troepen, en ongenegen meer westwaarts te wijken, daar hij in het Mataramsche zijn' grootsten aanhang had, trok in den nacht van 27 op 28 Julij de Progo over, gaande oostwaarts tot Kassoran, nabij Pisangan, zich aldaar schuil houdende. Maar terstond deed hij Sentot en Prawiro-kesoemo met eene bende van ongeveer 80 man, zich in hinderlaag leggen, wijl hij de nabijheid der Gouvernements troepen vreesde. En nu leidt het verhaal tot twee verschillende nederlagen, die men in de officieele rapporten in volgen-

der voege vermeld vindt, terwijl ik hiermede de getuigenissen van aanwezenden heb mogen erlangen. Des middags omstreeks 4 uur van 28 Julij, hoorde de Generaal Van Geen,—in zijn bivouacq te Bedélan,—kort achter elkander, 5 kanonschoten, in eene oostelijke rigting. Terstond toog hij daarheen, met eene afdeeling jagers onder den luitenant Gilly de Montela, en een aantal husaren, daar Van Geen een beminnaar van kavallerie was. Op den weg ontmoette men slechts vredelievende teekenen en ongewapende mannen, tot aan eene bergkloof, nabij het dorp Kassoran, waar Dipo Negoro zich verscholen hield, zonder dat Van Geen er iets van wist. Dipo Negoro met Sentot en Prawiro Kesoemo, benevens 80 andere mannen, hielden zich verscholen achter eene pagger of bamboezen heining, die alleen door de verscholenen werd staande gehouden; zij hadden de tongen, der bij zich hebbende paarden, met zout bestreken, opdat die zouden stilstaan. De jagers kwamen over de kloof tot op ongeveer 50 passen afstands, wanneer de opstandelingen eensklaps de vastgehoudene pagger nederwierpen en met verwoedheid op de soldaten vielen, die eensklaps door een panischen schrik overmand op de vlugt gingen. Het rapport van Van Geen maakt melding, dat hij met de kavallerie de kloof niet overkwam, maar door eene groote gewapende bende overvallen werd, wordende hij omsingeld door de opstandelingen, die uit alle hoeken, met gebukten hoofde storm liepen, waardoor hij genoodzaakt werd tot den terugtogt, te meer, daar de avondschemering viel, en het kogels zoude geregend hebben, terwijl de terugtrekkende troe-

pen op den aftogt onophoudelijk verontrust, en eerst des avonds bij de terugkomst bij het gros der kolonne tot staan gebragt werden, alwaar de vijanden eveneens onder geraas en geschreeuw in alle nabijzijnde dorpen, de troepen in den donker wilde aanvallen, doch verdreven werden door 10 kanonschoten, schoon alom de dorpen in onrust waren. De opgaven van de zijde der opstandelingen melden, dat terstond na die overrompeling, Sentot en de zijnen de vlugtenden vervolgden en dat Van Geen ter naauwernood door de snelheid van zijn paard ontkwam, zijnde Sentot hem menigmaal nabij; over dit ontsnappen van den Generaal, was Dipo Negoro zeer verbolgen. Er sneuvelden 17 jagers en eenige husaren, of volgens andere opgaven, 4 Europeanen en 15 Javanen van de Gouvernements troepen. De toenmalige Javaansche Sergeant, Sigerra, later Luitenant bij s' Gouvernements troepen, viel in handen der opstandelingen, en ging aan de zijde van Dipo Negoro.

Ik heb deze nederlaag omstandig beschreven, om de wederzijdsche berigten met elkander te kunnen vergelijken, en om met meer juistheid de volgende gebeurtenissen te kunnen aanduiden. De nabijheid van Dipo Negoro, die niet aan Van Geen bekend was, — en het behaalde voordeel, deed alle dessas zijne zaak omhelzen, zoo dat de Gouvernements bevelhebbers veronderstelden, dat het geheele land rondom Djokjakarta, op nieuw in opstand was geraakt, te meer daar de troepen van Mangkoe Negoro, die om de zuid van die hoofdstad kruisten, eveneens eene nederlaag leden, waarbij men wil, dat 300 man sneuvelden. Vervolgen wij de bewegingen. De troepen onder Van Geen

schoon vermoeid van een' driedaagschen marsch, en reeds de laatste dag vivres uitgedeeld zijnde, trokken des morgens van 29 Julij weder op weg naar Dikso, onderwijl zich op nieuw benden opstandelingen verzamelden, zamentrokken, en den terugmarsch poogden te verhinderen. De Generaal Van Geen zond nu last aan den kolonel Cleerens, dié op een' kruistogt langs de Progo was, om zich met hem te vereenigen, aangezien de geheele westkant van Djokja weder in vollen opstand was. De Majoor Sollewijn, die zoo als wij zagen, bewesten de Progo mede op kruistogt was, en den 26 Julij het hoofdkorps verliet, ontmoette bij de dessa's Soeros en Tandjong, eene bende van ongeveer 300 man, die echter op de vlugt togen, gelijk ook den volgenden dag, 27 Julij bij Tjiligon, waar een 200tal stonden. Hier vernam men dat Mangkoe Boemi met de vrouwen zich ophield in de dessa Wates, alwaar men twee vaandels vijanden ontmoette, onder den Pangeran Adi Negoro. Mangkoe Boemi was reeds naar Tjermo gevlugt, gelegen noordwestwaarts van Wates, zijnde tusschen bergen in gelegen, terwijl er slechts een naauw voetpad heen leidde. Des morgens van 28 Julij toog Sollewijn daarheen op marsch; op 2 palen afstands liet hij zijne bagagie, onder bewaking van 100 man; 200 opstandelingen stonden voor het dorp, op een klein plein, en begonnen een levendig vuur. Sollewijn deed aanstonds met geveld geweer aanvallen, waardoor er een 25 tal sneuvelden. Maar de vrouwen waren reeds gevlugt, en door het gebergte was geen heenkomen te vinden. Evenwel zette eene afdeeling troepen de vlugtelingen na, en vatte 5

vrouwen van opperhoofden, waaronder die van den Pangeran Adi-winoto. De overige 50 in getal, vlugtten met Mangkoe Boemi naar het Kliergebergte, westwaarts gelegen. Sollewijn overnachtte te Plantaran, en toog den 29 Julij Mangkoe Boemi achterna, doch na het doorworstelen van de onbegaanbare bergwoestijn, vond hij de aangegeven verblijfplaats ledig. Hij trok echter den 30 Julij naar Passahan, en verdreef den vijand weder bij Kotagiri, waarop hij naar Sambiroto toog. Alhier kreeg hij de order van den Generaal Van Geen, om bij Gegoeloe of Tjiligon weder de Progo oostwaarts over te komen, en zich te Gamping van vivres te voorzien. In dien terugmarsch ontmoette hij den vijand weder bij het dorp Gamplong, dat op den oosteroever ligt, verbrandde dat dorp, ontmoette andermaal den vijand bij Djohaän, en kwam den 2 Augustus te Gamping, van waar hij terstond naar Rodjokesoemo,—om de zuid van Djokja, voorttrok, om zich met de kolonne van Le Bron de Vexela te vereenigen.

Na het voordeel van Van Geen, verbleef de Pangeran Dipo-Negoro drie dagen (28, 29 en 30 Julij) zich te Kassoran ophouden, zonder dat de Gouvernements bevelhebbers zulks bevroedden. Alhier verzamelde hij ongeveer 300 man, waarvan hij er 100 aan Pangeran Ingebei, en 100 aan Sentot gaf, om een aanval te doen op het fort Trayem, gelegen op de grens van Kadoe en Mataram, beoosten de Progo. Met de overige 100 man trok hij zelf achteraan, en kwam tot aan de dessa Ngata, waar men hem berigtte, dat er Gouvernements troepen in aantogt waren.

Hierop maakte hij eene rugwaartsche beweging, en kwam tot nabij het dorp Lengkong, waar zich het volgende tooneel voordeed, wat wij hier duidelijk willen verhalen. Boven hebben wij gezien, dat de beide voogden des jongen Sulthans, benevens verscheidene andere prinsen, op den 5 Julij uit Djokjakarta waren medegegaan, op den togt naar Dikso. Na het verblijf van eenigen tijd aldaar verzochten ze verlof om naar Djokja weder te keeren, daar zij hier toch niet verder voor hunne zaak konden medewerken, en dierhalve togen zij van Dikso op weg, onder geleide van 8 husaren, 50 man geregelde en 25 ongeregelde Infanterie, onder den Luitenant Houbert. Het groot gevolg der prinsen maakte een' langen sleep, en deed dezen terugtogt aanzien voor eene kruisende kolonne. Het landvolk van Lenkong schoolde zamen, en overviel eensklaps deze, meerendeel ongewapende menigte, met zooveel verwoedheid, dat bijna alle prinsen vermoord werden, met een groot gedeelte van hun gevolg en geleide. Deze gebeurtenis viel voor, des middags van 31 Julij 1829. Toen Dipo Nogoro eenige oogenblikken daarna op de plaats kwam, vond hij er de lijken van Pangeran Panoelar, Mordaningrat, Winoto, der Tommongongs Wongso Kesoemo en Poerwo di Poero, benevens die van andere grooten en van minderen, alle op eene wreedaardige wijze om het leven gebragt, zoo geheel buiten last en weten van Dipo Negoro, dat hij op het zien dier ligchamen, die alle tot zijne familie behoorden, weende, en zijn' priester, Hadji Badaroedin de dooden deed belezen en bebidden, waarna hij ze allen deed begraven, op den 31

Julij en 1 Augustus. De Pangeran Notodiningrat en Poerbokesoemo hadden zich door de vlugt naar Dokjakarta, gered, maar Notoboyo, Mertosono en Soeriowidjoyo werden nog gevangen genomen, daar zij gewond waren.

De Steurs heeft verzekering willen geven, dat Kjai Modjo en Sentot de uitvoerders dezer overrompeling waren, en dat Soerio-Widjoyo zijn leven alleen van de goedheid van Sentot had gehouden. Het is evenwel ook geloofwaardig, wat ooggetuigen en opstandelingen mij deswegen mede hebben verzekerd, dat noch Dipo Negoro, noch Sentot van dezen overval geweten hebben, en dat alzoo de verdenking hierdoor op den laatsten geworpen, onjuist is,—evenwel, dat het niet mede is te verzekeren, dat Kjai Modjo hierin de hand niet gehad en het volk van Lengkong daartoe opgezet zoude hebben (1). Maar de aanvallers wisten zelve niet wie zij voor hadden, en het is eene onmiskenbare omstandigheid in dezen oorlog, dat er nimmer eenig prins sneuvelde door sluipmoord of openbaar geweld, maar enkel bij ongeluk en onwetendheid. De eerbied voor de afstammelingen van Mataram werd nooit uit het oog verloren, en nimmer zoude een mindere de hand hebben durven slaan aan een' prins of groote, wanneer hij van diens staat onderrigt was. De redenen dezer nederlaag zijn dierhalve te zoeken, in het denkbeeld van het landsvolk, dat er

(1) Een ooggetuige, destijds aan 's vijands zijde, meende te kunnen verzekeren, dat Kjai Modjo alles zoo besteld had, zonder er iemand anders over te spreken.

weder eene kolonne kwam opzetten, om hunne woningen te verbranden, en hunne have te vernielen.

De moord aan de prinsen voogden gepleegd, en het berigt, dat Dipo Negoro op Trayem wilde afgaan, deed de troepen, die bij Dikso stonden, oprukken over Langon (op den wester Progo-oever) naar Boroboedoor, alwaar zij zonder eenige ontmoeting den 4 Augustus aankwamen. Door deze bewegingen, bleef het geheele land, bewesten de Progo, in handen der opstandelingen, tot aan de grens van Kadoe, en bij deze expeditie, waarvan wij in het begin van dit hoofdstuk spraken, was dus meer verloren dan gewonnen. Het geheele land viel Dipo Negoro toe, daar het zich van troepen ontbloot zag; alle communicatiën waren gestoord, en de opstandelingen bazuinden met voordeel hunne overwinning uit; sommige bevelhebbers van troepen, verlieten zonder order hunne posten, terugtrekkende beoosten de Progo tot nabij Djokjakarta. De kolonel Cleerens retireerde tot in Begaleen, en de overste De Bast op Magelang; en de Pangeran Adipati Mangkoe Negoro manoevreerde om de zuid en zuidwest, met gering voordeel. Wij hebben vroeger gezien hoe het korps van dezen prins om de oost van Djokja eenigen tijd gelegen was. Na de inname van Pleret kruiste het door de landstreek om de zuid van Djokja, om het landvolk door vertoon vertrouwen in te boezemen; en daarna betrokken deze troepen de positie van Mangir aan de zamenvloeijing der rivieren Bedok en Progo, en doortrokken het gebergte van Selarong. Een der schoonzonen van Dipo Negoro kwam zich hier bij Mangkoe Negoro onderwerpen; maar deze prins stelde

te veel vertrouwen in het landvolk. Het gelukte hem, zich meester te maken van een' voornamen priester, Panumbahan Sangké genaamd, die het volk steeds had opgezet, en een voornaam waarzegger was, waarom het volk hem zoo eerbiedigde, dat niemand de hand aan hem durfde slaan, en de burger Stavers, die bij deze expeditie was, hem zelf moest aanpakken. De gezegde onderworpen Tommongong verzekerde,—schoon ten onregte—dat de prinsen den oorlog moede waren, en het volk ontevreden was, waarop Mangkoe Negoro te veel vertrouwde. Deze beweging geschiedde in de laatste helft van Julij 1826.

Terwijl Dipo Negoro te Lengkong verbleef, de dagen van 31 Julij en 1 Augustus, kwam er eene groote menigte volks bij hem,—ongeveer 700 man. Aangezien de Gouvernements troepen reeds om de noord trokken, gaf hij den aanval van Trayem op, en trok met gezegde troep om de zuid op Selarong, in de nabijheid waarvan hij des avonds kwam, zijnde een afstand van 16 à 18 palen. Een detachement van het Mangkoe Negorosche korps had de hoogte van Selarong bezet, en het hoofdkorps stond te Mangir. Des anderen morgens viel Mohammmed Bahoei met het Pradjoerits korps Bolkioe, het voormelde detachement, aangevoerd door Soerio-mataram, op het lijf, en verdreef het van de hoogten, die de opstandelingen weder in bezit namen. Na dit behaald voordeel trok Dipo Negoro met zijne bende, die gaande weg aangroeide, naar Bantool-karang, meer zuidwaarts van Selarong, en vertoefde daar 3 dagen, in het begin van Augustus. Op dien tijd het Mangkoe-Negorosche korps

van Mangir opbrekende, trok op Bantool-karang, om naar Rodjokesoemo te gaan. Dewijl men echter enkel den aantogt van troepen vernam verdeelde Dipo Negoro zijne bende, zond Sentot met een troep zuidwaarts, terwijl hij zelf met het overige zijner magt, onder Djoyo-negoro en Prawirokesoemo, op Mangir trok, aan het hoofd van ongeveer 700 hoofden. Bij Pidjenän ontmoette hij het korps van Mangkoe Negoro, sterk ongeveer 800 man Infanterie, met 4 veldstukken, onder Prang-wedono, zoon van gezegden prins. Zoodra deze den vijand zag, deed hij zijn volk in slagorde scharen, en begon een tweegelederen vuur, terwijl de veldstukken in front gesteld. werden. Dipo Negoro, ziende dat het hier tot een geregeld gevecht zoude komen, viel onmiddellijk met beide genoemde hoofden, op het centrum aan, als dolle menschen. In dit oogenblik zweeg zoo wel het kanon- als het geweervuur eensklaps. De Javaansche kanonniers hadden het hart niet, om te schieten op een' prins, en de Infanterie wierp de geweren weg, en riep om kwartier. Binnen 5 minuten tijds was de orde verbroken, en de verwarring algemeen. Sommigen willen dat er 300 man sneuvelden en 200 gevangen werden, vlugtende het overschot naar Rodjo-kesoemo. Deze nederlaag viel voor op 4 Augustus 1826. Men heeft die toegeschreven aan de omstandigheid, dat er bij dit gevecht geene Europeanen tegenwoordig waren. Men roemt evenwel de koelbloedigheid der aanvallers, waardoor het gevecht zoo spoedig beslist werd. Sentot, in allerhaast wedergekeerd, kreeg vele gevangenen, die deels in dienst van Dipo Negoro overgingen, deels de

vrijheid kregen, om naar hun land terug te keeren. De 4 veroverde kanonnen werden verstopt, op zekere plaats in de Progo, daar Dipo Negoro het niet vertrouwde, ze ergens in eene dessa te laten opdat de Gouvernements troepen ze niet zouden wederkrijgen.

De Majoor Le Bron de Vexela toog des morgens van 4 Augustus met zijne kolonne op van Rodjokesoemo, en ontmoette nabij Bantoel twee benden vijanden, ieder van ongeveer 400 man sterk. Terstond gaf hij de helft der kolonne aan den Majoor Sollewijn en ieder ging op eene bende af. De laatste dreef de opstandelingen voor zich uit, en belette hun, de wijk te nemen in het Selarongsch gebergte, trekkende voort tot Bantool-karang, alwaar hij zich weder met Le Bron zoude vereenigen. Deze eveneens den vijand langs een anderen kant voor zich uit drijvende, viel deze op den rug van Sollewijn, die hierdoor tusschen twee vuren kwam; doch Le Bron ontzette hem spoedig; de inlandsche ruiterij sabelde er een dertigtal ter neder, en de Luitenant Poland met de Madureesche piekeniers, wierp den linkervleugel overhoop, terwijl de Sumanappers den regtervleugel verdreven. Bij dit gevecht was Dipo Negoro mede tegenwoordig geweest doch op de vlugt gegaan. Hij was vanPidjennan op Bantool-karang getogen, en reeds 's morgens vroeg aangerand geworden. De troepen die van 's morgens half 8 tot 's namiddigs 4 uur in 't vuur waren geweest, hadden alle patronen verschoten, en dus werden zij genoodzaakt tot den terugtogt. Van Bantoel tot Krapjak werden zij onophoudelijk vervolgd door de opstandelingen, die men opgaf, als ongeveer 7000 in getal.

Na dit gevecht, waarbij Dipo Negoro het veld behield, vertoefde hij den 4, 5 en 6 Augustus te Bantool-karang, en toog toen oostwaarts naar de rivier Oepak tot Paberkan, overnachtte aldaar, en ging toen langs die rivier opwaarts naar Sambilegi. Zoodra men te Djokja van deze oostwaartsche beweging onderrigt was, werd den 7 Augustus de kapitein Wagener naar dien kant heen gezonden, en de Majoors Le Bron en Sollewijn togen met twee kolonnes naar Kalassan, aan den grooten weg beoosten Djokja, waar zij de opstandelingen in aanmerkelijken getale vonden. Sollewijn kwam al dadelijk in gevecht, en de husaren en kratons-dragonders, onder de Luitenants De Puit en Roeps, sabelden in een aanval 21 man neder. Ook Le Bron joeg den vijand op, en vereenigde zich met Sollewijn, waarop de opstandelingen links en regts in het gebergte terugtrokken. Doch toen de troepen weder bij Kalassan teruggetrokken waren, vereenigden de opstandelingen zich in grooten getale, om een konvooi aan te vallen, by Njamplong aan den grooten weg, tusschen Kalassan en Sambilegi. Terstond toog de kapitein Wagener hierheen, met 100 man Mangkoe Negorosche Infanterie, en vond het konvooi reeds handgemeen. De gezegde Infanterie liep nu met verwoedheid op de opstandelingen. De kolonnes der beide Majoors rukten eveneens op, en vielen den vijand op de vleugels aan, met gevelde bajonet. De kavallerie Luitenant De Latre sabelde den Tommongong Soeriowidjojo ter neer en veroverde een rood zijden vaandel. In een uur tijds was de vijand, die men hier op 8000 man sterk rekende, verslagen. Het getal der

gesneuvelden werd op 300 begroot. Het is niet juist bekend, hoe sterk de Gouvernements troepen, Le Bron, Sollewijn en Wagener, waren. Deze overwinning viel voor den 8 Augustus 1826. De vroeger gevangen genomen Pangeran Notobojo, ontkwam het bij deze gelegenheid van de zijde der opstandelingen.

Dipo Negoro vlugtte naar Kapoeron, noordwaarts in de nabijheid van Klatten, waar hij andermaal eene groote menige volks verzamelde. De Majoor Sollewijn trok daarop den 9 Augustus daarheen, met 100 man geregelde, 200 ongeregelde bajonetten, 50 Maduresche piekeniers, een aantal hoofden met gevolg, eenige Inlandsche ruiters en 8 stukken. Met deze kolonne trok hij van Kalassan, noordwaarts over Passar Pete op Kedjiwan, en vernam dat Dipo Negoro met eene geringe magt, even voorbij eerstgemelde plaats stond. Sollewijn zocht hem dadelijk op, en vond ongeveer 3000 man achter eene bergkloof geposteerd. Sollewijn deed zijne troepen in slagorde scharen, en het gevecht met een twee gelederenvuur beginnen (1), waardoor de vijand week, en de troepen over de kloof kwamen, onder bescherming van het kanon, dat niet over kwam. Terstond ging men aan het vervolgen, en marcheerde over lijken; de Inlandsche ruiters sloegen alles op de vlugt. Maar nu trok de linkervleugel der opstandelingen om een heuvel, en stootte op den linker van 's Gouvernements troepen, bestaande uit Mangkoe-Negorosche troepen, die dadelijk in verwarring kwamen en op de vlugt sloegen. Eensklaps werd zulks door het geheele korps opgevolgd, en nu drong de

(1) 's Avonds om 6 uren, begin der schemering.

vijand met voordeel op de onordelijke troepen in, met dat gevolg, dat alles naar de bergpassen drong, alles verliet en wegwierp, en er voor de geregelde Infanterie niets overbleef, dan met de bajonnet en de sabel zich een' weg te banen. De vlugtende troepen werden tot Passar Pete achtervolgd. Bij deze nederlaag bleven 12 Europeanen, 138 Javanen, alle paarden, 150 Infanterie en 20 kanon patronen en 3 kanonnen. Sommigen der Mangkoe Negorosche soldaten, die allen alles weggeworpen hadden, kwamen naakt terug.

En zoo eindigden de bewegingen in het westen van Djokjakarta met nederlagen, en die aan den oostkant begonnen met gelijke verliezen. In Djokjakarta zelf zoowel als te Klatten, begon men bevreesd te worden voor de gevolgen, omdat er geringe garnizoenen lagen. De overste De Bast, die te Tempel stond, werd naar Djokja opontboden, de kolonel Cleerens trok uit Kertek in opper Begaleen, op Magelang in Kadoe, zijnde Begaleen destijds in rust, wijl de landbewoners aan dien kant minder sympathie voor de zaak van den opstand hadden, omdat zij buiten invloed bleven der prinsen, die hunne magt enkel in Mataram hadden. De post van Gamping, om de west van Djokja, werd ingetrokken en vernield. De Majoor Le Bron werd naar Kalassan gezonden, en ontmoette op eene verkenning naar Klatten, bij Prambanan den vijand, dien hij op de vlugt sloeg naar het gebergte. De Solosche Pangeran Adi-negoro, die bij Krapjak om de zuid van Djokja stond, moest echter wijken naar Klatten, en zoowel zuidelijk Mataram als Kadoe moest nieuwe aanvallen verduren. In het zuiden van laatstgemeld landschap, bij Dermo en Sinapan, werden de opstandelingen evenwel door Cleerens teruggedreven.

In de westelijke landschappen waren de bewegingen uitgestrekter. Eene bende onder 4 Pangerans stond in het dorp Tomong om op de positie van den overste Diell los te gaan, om in Begaleen te dringen. De kapitein Michiels kwam terstond afzetten van Segalo aan de Serayoe-rivier en een ander korps van Kadilangoe aan de monding der Bogowonto rivier, om zich met Diell te vereenigen, die op den 8 Augustus bij Wates in Begaleen den vijand aanviel en versloeg, sneuvelende er een Pangeran en een Tommongong, bij 2 man aan 's Gouvernements zijde. Een deel der opstandelingen week naar Remodjatinegoro westwaarts, en een ander deel naar het Mataramsche. Daar de kolonne van Diell zeer zwak was, trok hij op Wonosobo in opper Begaleen, door welke omstandigheid ook hier het behaald voordeel moest worden opgegeven. De opstandelingen vorderden hierdoor in Begaleen, in Augustus 1826; en die in Banjoemas deden alles, om den Soloschen Regent afvallig te doen worden, schoon te vergeefs. Elders, in Samarang, bleef echter alles rustig.

HOOFDSTUK XIV.

Vervolg des oorlogs, 1826.

Nadat Dipo Negoro zes dagen in rust te Kapoeron had doorgebragt, trok hij verder oostelijk, over de rivier de Oepak of Oempak, en viel langs den zuidoostelijken voet van het gebergte Merapi in de landen van Soerakarta, houdende stand in het dorp Koeripan, nabij Klatten, en verbleef daar 3 dagen. Hij had echter geen de minste verstandhouding aan het hof des Soesoehoenans, en van al de prinsen van Solo, kende hij enkel en alleen Mangkoe Negoro en Poeroboyo, die wel eens te Djokjakarta geweest waren. De nabijheid van Soerakarta verontrustte het hof aldaar zeer, en men was in gespannen verwachting over de uitkomst. De Soesoehoenan deed in deze omstandigheden echter al het mogelijke. De Pangerans Ario Poeroboyo en Mangkoeboemi van Solo, rukten met hunne zonen, kleinzonen en benden naar Boyolali, op den grooten weg naar Salatiga. De Pangeran Adi Negoro van Solo, en andere prinsen, togen naar Krapjak, bij Djokjakarta. De Pangeran Adipati Ingebei

en Pangeran Blatter van Solo, togen naar Kadilangoe aan de Bogowonto rivier, en posteerden zich ten deele ook te Kartasoera, 7 palen westwaarts van Soerakarta, alles om den vijand zuidwaarts uit het Merapigebergte te drijven. Te Djokjakarta concentreerde men echter de meeste magt.

Waar Dipo Negoro met zijne benden ook heen trok, volgde de opstand hem na, daar hij overal bijval vond. De opstandelingen kwamen tot aan den grooten weg bij Boyolali, beoosten het Merapi gebergte; en zelf op de post te Getassan, 10 palen westwaarts van Soerakarta, waagden zij reeds een' aanval den 26 Augustus. De bezetting aldaar, bestond uit 60 bajonetten, 13 paarden, 7 kanonniers en eenig ongeregeld volk, met 2 stukjes geschut, onder aanvoering van den opziener Darlang. Eene bende van 5 à 600 kwam daarop af, van de zijde van Teras, met groot geschreeuw en misbaar. De opziener Darlang, ondersteund door 30 ruiters van den overste De Bast, die eenige palen verder boven Boyolali met eene kolonne en eenige Solosche prinsen stond, trok moedig de opstandelingen te gemoet, en joeg hen uit een met een 50 tal schoten, en met verlies van 5 dooden, waarna de ruiters hen verder overhoop wierpen. Terzelfder tijd werden de opstandelingen ook verjaagd van den grooten weg, benoordwesten Boyolali.

Naarmate de opstandelingen zich meer noordoostwaarts van Djokjakarta uitbreidden, strekten zich ook de bewegingen daarheen uit. Den 26 Augustus toog de Generaal Van Geen naar Klatten, het hoofdfort tusschen Djokjakarta en Soerakarta, 19 palen noordoos-

van eerstgemelde plaats. Van daar trok hij met eene sterke kolonne verder op Kalitan, 7 palen west van laatstgemelde hoofdstad, om den Pangeran Ingebei van Solo te ondersteunen, die bij Delangoe stond en verscheidene malen reeds verontrust was geworden. Ten dien einde bleef Sollewijn te dier plaatse achter, met 350 bajonetten, 150 pieken en 2 stukken, terwijl Van Geen met de Kol. Cochius doormarcheerde naar Kalitan, alwaar de Luitenant Gouverneur De Kock te dier tijd was, met 90 paarden, 50 bajonetten en 2 stukken.

De opstandelingen waren voornemens den 28 Augustus aan te vallen op het dorp Wijayang, op 2 palen benoordoosten Delangoe, alwaar de Pangeran Adi-Negoro van Solo stond. Van Geen zond hiervan kennis aan Sollewijn te Delangoe, ten einde des noods adsistentie te verleenen, doch des namiddags om 1 uur, kwamen de opstandelingen op Delangoe zelf van den westkant opzetten, langzaam naderende. Het waren 700 man, door Dipo Negoro zelven aangevoerd. Deze bende verdeelde hij in vier deelen, stellende Prawiro Kesoemo op den regtervleugel, en Sentot op het centrum, terwijl hij zelf met de vierde afdeeling als reserve bleef achter het centrum, dat gedekt was door kampongs of huizen en boomen.

Sollewijn stelde zijne troepen in slagorde, noord en zuid, op de marktplaats van het vlek Delangoe, dat 10 palen noordoost van Klatten, en 13 palen zuidwest van Soerakarta, aan den grooten weg ligt. De vleugels bestonden uit de reguliere troepen; en de hulptroepen van Solo, onder hunne Pangerans, vormden

het centrum, en hadden achter zich een moeras, wanende overigens beveiligd te zijn door de tegenwoordigheid der Gouvernements troepen.

Om half drie uur begon Sentot den aanval met het in brand steken der kampongs vóór het centrum, op een kanonschot afstands van de te Delangoe geschaarde troepen. De Luit. Poland ging nu met een pleton Infanterie en 100 pieken op verkenning, en ongeveer 400 pas voorwaarts gegaan zijnde, zag hij de hulpbenden van Solo, door het centrum des vijands onder Sentot aangevallen, wijken in de moerassen, waar zij tot aan de knieën inzakten met hun gevolg van Payongdragers enz., en daarna terstond op de vlugt gaan. Daar op dit voordeel, de beide vleugels der opstandelingen aanvielen, werd Poland door een hagelbui van kogels begroet, en trok terug op het hoofdkorps, dat bereids omsingeld was, zijnde de hulpbenden op de vlugt. Nu werd in het begin der actie, de Maj. Sollewijn zwaar gekwetst, en verloor een oog. Het kommando viel toen op den Kapitein Van Geen, die terstond de Luit. Rombeek met een ander pleton Infanterie op de brug van Delangoe zond, en Luit. Petit, om met een ander pleton op den regtervleugel en tirailleur te gaan, terwijl hij zelf een tweegelederen en kanonvuur begon, waardoor de vijand scheen te wijken; doch weldra werd hij zelf daartoe genoodzaakt, omstreeks 4 uur. De Majoor Sollewijn werd naar Klatten gebragt, en de Kapitein Van Geen retireerde in orde, langs den grooten weg naar Kalitan. De Tommongong van Delangoe, die zuidwaarts op den grooten weg stond, week met eene kleine magt, die zijde uit. Onder dit alles

begon er gebrek aan Infanterie-patronen te komen. De terugtogt om de noord, werd gedekt door alle de Europeanen en de Sumanappers; en de opstandelingen onder Sentot, met woest geweld den staart der kolonne vervolgende, konden alleen door een straat- en schroot-vuur in bedwang gehouden worden. Nu chargeerde de kavallerie Luit. de Latre met 10 dragonders langs de flanken, en joeg naar Kalitan, om er den Gen. Van Geen kennis van te geven. Deze had het kanonvuur gehoord, en trok terstond op weg met zijne troepen, ontmoetende de gevlugte Solosche prinsen, door al hun volk verlaten, en vervolgens die van zijn' zoon, in orde terugtrekkende, schoon de Kapitein Van Geen zelf gewond was. De Luitenant de Latre viel den vijand echter zoo dapper aan; dat hij de drie, door de Solosche troepen verloren kanonnen heroverde, en er nog een vijandelijk vaandel bij kreeg. Bij deze gelegenheid sneuvelde de broeder des rijksbestierders van Soerakarta, Sosro-negoro, die regent was, benevens twee mindere grooten en eene menigte volks. De Gouvernemenst troepen hadden slechts 2 dooden en 20 gewonden.

Na deze behaalde overwinning verbleef Dipo Negoro te Koeripan, 5 dagen, (28, 29, 30 en 31 Augustus, en 1 September), en verzamelde eene magt van ongeveer 400 man, om daarmede een aanval te wagen op Kalitan, dat slechts 7 palen bewesten Soerakarta ligt, om zich den weg naar die hoofdstad te banen. De opstandelingen verspreidden zich nu meer oostwaarts, bezuiden die stad, in de dorpen Taman, Pipidan en Massaran, alwaar de Raden Mâs Papak of Papat, gezegd Noto Prodjo, de geheele streek zuidwaarts in het

Padjangsche, in opstand bragt, waarom men die bevolking wilde overhalen om een landweer te vormen. De oostelijker streken bleven echter rustig, en alleen noordwaarts breidde zich de opstand verder uit.

De Luitenant Gouverneur poogde echter nogmaals door den weg der onderhandeling, een einde aan den opstand te maken en zond ten dien einde een brief aan Dipo Neporo, door den burger-kapitein Stavers, en een priester Hadji Hambia genaamd. Zij werden ontvangen door Pangéran-bei en Kjai-modjo, en Dipo Negoro bemoeide er zich in het geheel niet mede. De brief behelsde de vraag, wat of hij wel wilde, en of hij geen medelijden had met het arme volk en het land, en of hij op niets anders dacht, dan verwoesting en onrust. Het antwoord, dat Kjai-modjo, de opperpriester, opstelde, behelsde, dat hij thans alles op Java tot den Islam wilde bekeeren. Wanneer de Generaal De Kock met alle Europeanen Java zouden verlaten, dat alsdan alles tot de rust zou wederkeeren. Met dit antwoord ging Stavers terug naar Klatten. Ooggetuigen verklaren dat de gemelde Kjai Modjo zich hier vele gemeene scheldwoorden liet ontvallen, en Dipo-Negoro dat hij iets zoude zeggen, dat hem berouwen mogt, en de doenten van Kjai-modjo droegen dus zijne goedkeuring weg.

Na de nederlaag van Delangoe marcheerde de kolonne van den Overste De Bast van Boyolali naar Kalitan den 31ⁿ Augustus, en de verslagen kolonne trok dien dag, met 80 paarden versterkt, onder den kolonel Cochius, naar Delangoe terug, om Mangkoe Negoro, die met zijn korps van Klatten kwam, te ontmoeten. Dewijl De Bast ziek werd, ging zijn kom-

mando over op den overste Geij. Deze trok den 1 September weder den weg op naar Boyolali, en vond dien op afstanden van 100 tot 200 passen gebarricaaeerd met bamboezen heggen, waardoor de brievenpost niet heen kon. Bij de eerste barricade, nabij Assem, hield Geij halt, en zond 24 husaren met het brievenpakket naar Boijolali. Digt bij de reeds verbrande poststation Teras, ontmoetten deze eene bende van ongeveer 1000 man, terwijl de weg geheel versperd was, door omgehouwen boomen. Op eens kwamen uit al de omliggende plaatsen meerdere benden opzetten, waardoor de husaren zich heen sloegen, met eenige gekwetste menschen en paarden. De overste Geij trok echter terstond op Boyolalie, afwachtende de komst van Cochius te Klatten.

De kolonel Cochius marcheerde over Delangoe naar Klatten, alwaar Mangkoe Negoro afgehaald werd. Op den marsch derwaarts vond men alle bruggen afgebroken, en in alle dorpen sloeg men het alarmblok, zonder dat men vele vijanden zag, tot hij Panpangan; alwaar men in het verschiet veel volks zag, dat echter enkel de flanken der kolonne volgde tot Delangoe, buiten welk dorp men den vijand zag opkomen onder 8 vaandels, en sterk ongeveer 800 man, die als schermutselend volgden gedurende een half uur, wanneer de kapitein Wagener hen uiteendreef, en de kolonne ongehinderd voorttrok tot Klatten, waar zij des avonds om 9 uur aankwam, zeer vermoeid en afgemat. Den 2 September toog Cochius weder terug naar Kalitan, met het korps van Mangkoe Negoro, en de van Kalassan gekomen prinsen van Solo, met een grooten sleep van

gevolg. Men ontmoette op den terugtogt niet eerder den vijand, dan voorbij het vlek Delangoe, alwaar men weder eene bende met kanonvuur verdreef tot bij Panpangan, waar een 1000 tal opstandelingen in orde geschaard stonden en men eene rivierkloof moest overtrekken, met eene kleine schermutseling. De weg was bezet met borangs of ranjoes, zijnde scherp gepunte bamboezen, in den grond gestoken, met de punt naar boven.

De kolonne onder Cochius bleef te Kalitan post vatten. Den 4n September des avonds bespeurde men vele vijandelijke voorposten, die tot op 2 palen afstands naderden. Gelijk boven gezegd is, had Dipo Negoro een' aanval op Kalitan in den zin, om zich een weg naar Soerakarta te banen. Des morgens om 10 uur van den 5n September kwamen de opstandelingen opzetten, en drongen in massa het dorp van dien naam in, stellende zich vervolgens daarnaast in bataille, onder verscheidene vaandels. Nu trokken twee pletons Infanterie van het huis Kalitan, naar het dorp van dien naam, en 2 veldstukjes openden haar vuur. Maar op de nabijzijnde vlakten hielden de opstandelingen moedig stand en drongen telkens het dorp weder binnen. De kapitein Wagener trok nu met 150 bajonetten regts, en de kavallerie over den grooten weg op hen aan, waarop zij de vlugt kozen. Ter zelfder tijd werden zij ook met geweervuur uit het dorp verdreven, tot over de bergkloof, die over en langs Kalitan loopt, en tot in de natte rijstvelden, waar men hen niet konde vervolgen, latende zij een 20 tal dooden liggen. Doch des middags om het middaguur, kwamen zij weder te-

rug, evenwel geen stand houdende. Des namiddags ten 4 uur kwamen ze voor de derde maal terug, en vormden een' halven cirkel: alstoen werd hunne magt op 5000 man begroot. De troepen stelden zich in bataille bij het huis te Kalitan; doch de vijand verschool zich tot half 6, als wanneer Cochius in bataille op hen afging, en eenige kanonschoten deed, die den grooten hoop deed verstuiven. De troepen bezetten toen weder het huis te Kalitan, en legerden zich. Bij deze vertooning was slechts een paard gewond geworden.

Om nu ook naar den kant van Boyolali de communicatie weder te openen, en de opstandelingen verder van den gebarricadeerden grooten weg te verdrijven, toog de Majoor Elout van Kalitan daarheen den 4 September met 330 bajonetten, 100 pieken, 50 paarden en 2 stukken. De op den weg ontmoete vijanden bestonden meestal uit nieuw opgeruide landlieden, en weinig schoten waren voldoende, om hen voor zich uit te drijven. Men zond te gelijker tijd ook van Samarang den 2 en 3 September, 140 aangekomen Europeanen daarheen. Den 5n September, kwam de vijand van twee zijden op Boyolali af, doch men verdreef hem, hervattede 6n September het offensieve, en begon hem op te zoeken, in vereeniging van de Inlandsche benden, onder de Europesche burgers Dezentje en Darling. Men trok op de dorpen Membi, Kado en Kembanglampir, ontmoetende verscheidene troepen, die uiteen gedreven werden. Den 8n September rukten de troepen weder Kalitan binnen, latende eenige te Ampel en te Boyolali.

Gedurende deze bewegingen in de meer oostelijke streken, bleef alles te Djokjakarta en om de west rustig, ofschoon de levensmiddelen vreesselijk duur werden, doordien de gemeenschap gestremd was, en het veldgewas zeer verwoest werd. De trouwgeblevene Javanen van de hoofdstad vormden eene landweer van 450 koppen, die op kleine expeditiën uitging. Evenwel kreeg de staat des oorlogs, door achtereenvolgende voorvallen een treurig aanzien. De voornaamste togten waren ter openhouding der gemeenschap naar Magelang en naar Klatten. Het platte land was geheel vijandig: eene Europesche magt was er niet genoegzaam aanwezig, zijnde versmolten door ziekte en vermoeijenis, en de Inlandsche soldaat was te ontmoedigd, dan dat men veel van hem kon verwachten, terwijl de hulptroepen geenszins tot de overwinning konden leiden. Men deed zoo veel mogelijk van de buitenetablissementen Gouvernements troepen komen, als men aldaar kon missen, terwijl er gelukkig rust bleef heerschen. Nu en dan ontving men troepen uit Nederland. Het Gouvernement echter, miskende de omstandigheden geenszins, maar de Courant maakte alles openbaar, voor en tegen, waaruit wij eene klaarheid van zaken mogen veronderstellen, die wij anders te vergeefs in hare staatkundige regels, zouden mogen zoeken.

In de noordoostelijke streken van het Solosche gebied, stond de Raden Toppeng, zoon van Mangkoediningrat te Medjinang, benoorden de groote rivier van Solo, bezuidoosten Serang. Eenige Gouvernements Regenten trokken in het Solosche om Raden Toppeng op te ligten doch mistten, en vatten slechts een ander, waar-

door alles bij het oude bleef. Banjoemâs, neder-Begaleen en zuider Kadoe moesten nieuwe aanvallen verduren. Bij Dermo en Sinapan, in laatstgemeld landschap, beoosten Kalidjingking, dreef Cleerens de opstandelingen in groot aantal uiteen, staande aan dien kant onder Pangeran Mangkoediningrat. De Pangeran Adi Negoro van Solo, die, zoo als wij zagen, bij Krapjak bezuiden Djokjakarta stond, werd genoodzaakt terug te trekken, op Sangong, op den grooten weg, tusschen Kalitan en Re langoe.

In de nabijheid van het Mataramsche bleef de kleine oorlog onophoudelijk woelen. Den 1n September deden een 1000 tal opstandelingen een aanval op de benting te Tempel, doch werden afgeslagen met verlies van 30 koppen. Te Pisangan, eenigzins zuidwaarts, maakten zij dagelijks vertooning en werden op den 4 September eveneens afgeslagen, door den Tommongong Soerodi-logo, die aldaar post hield. Dienzelfden avond van 4 September vielen zij de post Kalassan om de oost van Djokjakarta, en den 8n September zelfs het hoofdfort Klatten aan; echter was men overal op zijne hoede, en dit slag van oorlog werd men van lieverlede gewoon.

De Generaal Van Geen, gewoon op Spaansche wijze te werk te gaan, en om de dorpen tusschen Boyolali en Kartasoera vrij te houden, deed den 10n September aan alle dorpshoofden bekend maken, dat overal waar zich de vijand vertoonde, de dorpen zouden worden afgebrand. Dit hielp, en de opstandelingen verwijderden zich inderdaad meer zuidwaarts, houdende Dipo Negoro zich schuil op het gebergte Merapi, gedurende bijna

de geheele maand September en men kreeg schaars zekere berigten van zijn verblijf.

Behalve de oostelijke streken waar Dipo Negoro zich nu ophield, was het zuidelijk deel van Kadoe het voornaamste oorlogstooneel. Aldaar stonden van de insurgenten, de Pangerans Mangkoediningrat, met zijne broeders Pakoediningrat, Soerjomataram-sakoe, en anderen. Tegen hun over stonden de kolonne Cleerens en de Solosche Pangeran Ario Kesoemo Joedo wiens hoofdkwartier te Soemberan of Sombreng was, bezuiden Magelang. In die stelling werd de laatste den 6n September aangevallen door 2200 man, en ook Cleerens ontmoette den vijand, gelegerd liggende te Kaliaboe, benoorden Menoreh. De kapitein Michiels ging er op los, met 160 Infanteristen en de Solosche hulptroepen, en verdreef den vijand, die 10 man verloor. Deze trok nu terug in het gebergte Kaligati, tot op 4 palen van Magelang. Den 9n September toog Cleerens daarheen en vond hunne legerplaats te Beserang en Kalinonko reeds verlaten. Het mistig weer liet niet toe op eenigen afstand de vlugtelingen te zien, doch men kreeg een priesterzendeling in handen, die een' lastbrief had, om het land verder in opstand te brengen.

Achtervolgens waagden de opstandelingen nu aanvallen op de bentings Trajem met 1200 man, doch werden afgeslagen, gelijk ook te Pisangan, zoo even gemeld, schoon de aanval van des morgens 8 tot des avonds 5 uur duurde. De kommandant aldaar was de Luit. van der Plas, en de Tommongong Soero di Logo, die met zijne piekeniers de opstandelingen stormenderhand over hoop wierp. Doch daar men aldaar gebrek aan

voorraad begon te krijgen, toog de Majoor Le Bron van Djokjakarta den 9n daarheen. Bij Melati werd hij op zijn' weg aangevallen door een 200 tal vijanden, die echter door de vrijwillige jagers van Soerabaya, afgeslagen werden. Nadat Le Bron behouden te Pisangan gekomen was, en den voorraad afgeleverd had, trok hij terug naar Djokja.

Doch de opstandelingen in zuidelijk Kadoe stonden niet stil, en den 10n September waagden zij een' aanval op nieuw op Soemberan, doch stootten er het hoofd. Cleerens doorkruiste de geheele maand die streken, en versloeg nog eens de vijanden bij Remanè en Sewocan, in het district Poerbolingo, tot hun verlies. In opper Begaleen of Ledok stond de vijandelijke Pangeran Soerio bronto, die met 1000 man een' aanval op Sepoeran ondernam, waar Michiels eene benting opwierp; en tevens trok hij naar Kertek en Wonosobo in dat landschap. De opziener Nagel, de Luit. Vrede en de Tommongong van Kertek trokken hem te gemoet, kwamen den 6n September te Sepoeran, en versloegen de vijanden met verlies, waarna hij den 8n September naar Wonosobo wederkeerden. Daarop hervatte de de Overste Diell zijn kommando in Banjoemâs, waar destijds alles rustig was, en de Kapt. Michiels, zeer bekend in Ledok, aanvaarde het bevel over de posten Kertek, Wonosobo, Segalo en Kaliwiro. De rust duurde echter niet lang. In het Karangkobarsche, tegen de grens van Pekalongan, stond de vijandelijke Pangeran Soeriohadmodjo met 2000 man, die zich in het midden van September op de post te Segalo, aan de rivier Serayoe wierpen en die benting afliepen, wordende de kom-

mandant Luit. Schenk, met een Europeaan en 4 Madurezen vermoord. Men zond dadelijk den 25n September van Samarang een detachement daarheen, over Pekalongan en Bator, terwijl de kapt. Michiels van den zuidkant, van Wonosobo oprukte, en Segalo weder heroverde.

Maar het scheen nu alsof de Pangeran Serang, reeds verscheidene maal vervolgd en verjaagd, weder begon te herleven. Den 14n September deed hij wederom een aanval op Grobogan, waar eenige Mangkoe Negorosche troepen stonden, doch hij werd tweemalen afgeslagen. Zijn zwager Papat, alias Noto-prodjo, die mede de noordelijke streken van Soerakarta in onrust had gehouden, viel nu dienzelfden 17 September op Taman, een vlek bezuiden Soerakarta, doch werd daar zoo duchtig ontvangen, dat hij met verlies van zijn gouden zonnescherm de wijk moest nemen. Hij viel in het landschap Patjitan aan de zuidkust, dat onder Gouvernements beheer was, en veroverde de hoofdplaats, daar de Regent voor de overmagt bukte en 2 Europeanen hem in handen vielen. Doch de troepen van Mangkoe Negoro trokken nu daarheen, en bragten het weder terug, in het begin van October 1826.

HOOFDSTUK XV.

Overzigt van den staat van zaken:

Omtrent dezen tijd levert de geschiedenis van Java eene zonderlinge merkwaardigheid op; namelijk de herstelling des verbannen Sulthans van Djokjakarta. Eerst naar Poelo Pinang gezonden, werd hij in 1816 naar Batavia, en van daar in 1817 naar Amboina vervoerd. Bij de reis van den Gouverneur Generaal Van der Capellen in 1824, smeekte hij om naar Java te mogen teruggaan; en ofschoon er verder niets van vermeld wordt, schijnt echter van der Capellen zijne herstelling in den zin te hebben gehad; en daartoe de goedkeuring van het superieur Gouvernement in Holland te hebben verzocht, ten gevolge waarvan dan ook de Koning den 13n September 1825 autorisatie verleende, al hetwelk dus in de eerste plaats, aanleiding gaf tot de herstelling (1).

Geheel afgescheiden daarvan waren echter de bedoelingen, die regtstreeks daartoe medewerkten. Deze waren de geachte noodzakelijkheid, en de uiterste po-

(1) Muntinghe was de bewerker.

gingen om den oorlog zonder bloedvergieten te eindigen, dewijl men in de bestaande omstandigheden daarvan veel verwachtte. In het midden van 1826 kwam hij te Soerabaya aan, van waar hij overgevoerd werd naar een wachtschip ter reede van Batavia.

Welligt ingelicht omtrent hoe te handelen, verzocht hij alsnu in een smeekschrift aan den Commissaris Generaal, om persoonlijk het herstel der rust te mogen beproeven. Geheel veranderd en in de school des ongeluks wijs geworden, scheen hij nu getroffen over de omstandigheden op Java. Hij was te dier tijd om en bij de 80 jaren oud, doch had echter nog vrouwen bij zich.

De Commissaris Generaal deed dadelijk met hem onderhandelen, door den Raad der Regering Muntinghe, en den chef van het departement voor Inlandsche zaken P. P. Roorda van Eijsinga. De vele wederwaardigheden die de oude vorst ondervonden had, deden hem alles wantrouwen, zoodat de commissarissen verscheidene malen hem moesten bezoeken, voor dat hij vertrouwen schonk. Eindelijk bragt men hem er toe om de minuut te teekenen der voorwaarden, waarop hij hersteld werd. Den 15 Augustus ontscheepte hij te Batavia, en nam intrek bij den Generaal Holsman. Zijne dienaren naderden hem met denzelfden eerbied, alsof hij nog op den troon van Djokjakarta zat.

Den 17 Augustus in den achtermiddag, werd eene buitengewone vergadering der Regering belegd, en de ex-Sulthan onder eergeleide der kavallerie daarheen gebragt, met zijne echte vrouw, Ratoe-Sulthan genaamd, die van geringe afkomst en slechts de dochter van

een dorpshoofd was en Kentjono Woelan heette. De Ratoe Sulthan was eene halve eeuw jonger dan de grijze vorst.

Nadat de vorst vooraf in particuliere audientie toegelaten was, werd hij en zijne Sulthane in de volle vergadering binnengeleid, staande allen van hunne plaatsen op, behalve de Commissaris Generaal. Deze laatste gaf daarop te kennen, dat de voorwaarden van verband en herstelling, welke hem ter teekening zoude worden voorgelegd, in overeenstemming was, zoowel met de waardigheid van het Gouvernement, als met het belang van het rijk van Djokjakarta. De acte werd daarop voorgelezen in het Hollandsch en Maleisch, en was van den volgenden hoofd-inhoud.

I. De verbannen Sulthan van Djokjakarta, werd weder aangesteld onder den titel van Sulthan Hamangkoe-boewono Sepoe, Senopati-ingalogo, Abdulrachman, Saidi Ponotogomo Chalifat allah. De jongere Sulthan werd nu Sulthan Anoem genoemd (1).

II. Alle oudere en nieuwere verbindtenissen met de overige en tegenwoordige besturen werden vernieuwd.

III. De herstelde Sulthan verbond zich, om onmiddelijk gepaste maatregelen te nemen, in overeenstemming met het Gouvernement, om de rust te herstellen en de opstandelingen tot onderwerping te nopen.

---

(1) Titulatuur: Hamangkoeboewono Sepoe, de oudere bezitter of torscher des aardrijks, de opperbevelhebber in den strijd, de barmhartige dienaar en heer des geloofs, de stedehouder of Kalif-godes-Anoem; Nom, Moeda, beteekent de jongere.

IV. Alle afstanden van grondgebied, door hem onder het Hollandsch en Engelsch bestuur gedaan, met alle de afstanden van heerlijkheden, prerogatieven en domeinen werden vernieuwd, zonder reserve van reclames.

V. De Sulthan verbond zich, om bij de eerste bekwame gelegenheid, de grenzen te regelen, in overeenstemming met het Gouvernement.

VI. Hij beloofde voor de opvoeding des jongen Sulthans te zullen zorgen en hem de troonsopvolging te verzekeren (1).

VII. Hij verbond zich tot den afstand der gronden, die men voor den aanleg van forten of vestingwerken zoude noodig hebben; waartoe de Inlandsche materialen door hem en de Europesche door het Gouvernement zouden geleverd worden volgens vaste betalingen.

VIII. Hij verbond zich, om een' weg aan te leggen van 40 voet breedte, van de grens van Cheribon tot Djokjakarta, zonder evenwel eenig eigendom te schenden.

IX. Hij verbond zich tot den afstand der door het Gouvernement gevorderd wordende zeehavens, met de gronden voor den aanleg der vestingwerken benoodigd.

X. De Nederlandsche handel en de invoer van Nederlandsche Fabrikaten, zouden in het geheele rijk van Djokjakarta zonder belasting zijn.

---

(1) De nieuwe voogden waren, zoo als vermeld is, vermoord; de Ratoe Iboe was overleden.

XI. Alle de onkosten van den tegenwoordigen oorlog zouden door den Sulthan worden vergoed. Daarvan zoude hem, na afloop des oorlogs eene rekening gezonden worden, en de regeling zoude geschieden door het Gouvernement. Te dien einde stond hij al dadelijk af, de Djabarankasche landen, die in pacht waren, voor het aandeel Djokjakarta, en wel voor de gekapitaleerde som der *f* 26,000 s'jaars pachtschat, tegen 6 pct. of eene som van *f* 433,333 — die dadelijk op rekening werd gevalideerd. Eindelijk werd bij art. XII, de Luitenant Gouverneur Generaal De Kock met de herstelling des Sulthans belast.

Alle deze voorwaarden, werden door den Sulthan ten overstaan eens hoogepriesters, op den Koran bezworen, en daarna eerst door hem, en toen door den Commissaris Generaal geteekend, die daarop hem uitriep tot Sulthan Sepoe van Djokjakarta, hem onder gelukwenschingen zijne verpligtingen jegens het Gouvernement, en jegens zijne onderdanen voorhoudende, alsmede dat hij bij de getrouwe nakoming op de bescherming des Gouvernements rekenen kon. Toen overhandigde de Commissaris hem eene prachtig met diamanten omzette kris, of Javaansche dolk, en de Generaal Majoor Holsman omhing hem met een koninklijken mantel, hem door Du Bus persoonlijk vereerd, — zonderling kleedingstuk voorwaar, in tropische gewesten. Voorts verkondigden 19 kanonschoten zijne verheffing aan de bevolking; en nadat de Sulthan zijne dankerkentenis had betuigd, aanvaardde hij de verdere geschenken, bestaande uit

rijk versierde voorwerpen, goudwerken en kleedingstoffen. Men meldt, dat de Sulthane, die zoo als gezegd is, van lage afkomst was, de onhoffelijkheid had, om terstond een met diamanten omzette kam in haar haar te steken. De verdere plegtigheden waren nu de voetkus zijner volgelingen, en ten slotte een feestmaaltijd.

De algeheele herstelling en uitroeping vond plaats te Salatiga, den 12n September, door den Lt. Gouverneur De Kock. Op dien dag ontdekte men te Djokjakarta een complot, om den jongen Sulthan te ontvoeren, die daarop ter verzekering in het fort werd gebragt. Den 17n September vond er te Kalitan eene zamenkomst plaats van den Sulthan, met den Soesoehoenan, zijnde de eerste 60 jaren ouder dan de laatste. Er vond geene verdere en bijzondere omstandigheid bij plaats. Den 19n September vertrok hij van Kalitan over Klattan op Djokjakarta, alwaar hij den 20n Sept. aankwam, nu en dan onderweg aangevallen wordende. Den 21n werd hij plegtig voorgesteld, hem de rijkssieraden overhandigd, en de jonge Sulthan weder uit het fort onder zijne hoede in den Kraton gesteld. Sulthan Sepoe was 14 jaren verbannen geweest. Door het ongeluk wijs geworden, was hij nu jegens een ieder zachtzinnig, vriendelijk en geheel verschillend van vroeger.

Deze zonderlinge verheffing of liever wederherstelling werd door sommigen toegejuicht, met de hoop, dat daardoor de grieven, hem en zijn geslacht aangedaan, zouden hersteld worden, voorts de Javaansche bevolking tot hem teruggebragt, en Dipo Negoro in onderwerping komen. Maar anderen laakten die,

voorspellende zich nadeelige gevolgen daarvan, omdat hij te oud was, om in deze moeijelijke omstandigheden de teugels des bewinds te voeren. Ten anderen was zijn achterkleinzoon als Sulthan V erkend, onder een voogdijschap, en zelfs Dipo Negoro had den titel van Sulthan aangenomen, en werd door een groot deel der bevolking als zoodanig erkend. Dus waren er drie Sulthans in het rijk, dat volgens staatkundige beginselen, een leen was van het Gouvernement, dus geen van allen in eigendom toekwam.

Zijn eerste werk was, om brieven te schrijven aan de oproerige opperhoofden, die bijna allen zijne afstammelingen waren. De meesten antwoordden ontwijkend. Mangkoeboemi, zijn zoon, en Mangkoediningrat, zijn kleinzoon, zonden zendelingen naar Djokjakarta, om zich van zijn aanwezen te overtuigen. Mangkoeboemi's antwoord behelsde, dat zij niet voornemens geweest waren, het eerst te beginnen, maar wel aan te hooren, wat men hen wilde voorslaan, en dat het ook nog niet daartoe gekomen was, of men had hun bedrogen. Dat men op hen aangevalllen was met geweer- en kanonvuur, zoowel door Europeanen, als door den Rijksbestierder Danoe Redjo en zijne ondergeschikten. Dipo Negoro wilde echter met zijn' grootvader niets gemeens hebben, en het enkel gevolg der herstelling voor dat oogenblik was, dat zich in de streek van Klattan, 31 dorpen onderwierpen met 4 Tommongongs en 300 gewapende mannen. Overigens konde Sulthan Sepoe geen den minsten invloed uitoefenen; en werd geregeerd door zijne genoemde vrouw, Ratoe Soelthan, die

hem overal vergezelde, zelfs daar, waar de hofetiquette zulks niet toestond. Zij beantwoordde zelfs dikwerf de vragen, die den ouden, reeds tot de tweede kindschheid vervallen man, werden gedaan, en durfde zelfs in gemeene taal tot Europeanen te spreken, hetgeen de Resident Nahuys, destijds Commissaris, haar evenwel afleerde.

Er werd dus niet het minste daarbij gewonnen, en de oorlog ondervond daardoor evenmin verandering, daar Dipo Negoro steeds zich verscholen hield aan de oostzijde van het Merapi-gebergte, en zich nu noch later in het minst aan zijn' grootvader liet gelegen liggen. De oorlog begon van nu af aan eene meer gewone zaak te worden. Ik heb in het vervolg des verhaals steeds de gangen van Dipo Negoro, als de hoofdpersoon nagegaan, en enkel de tooneelen in andere gewesten overzien. De reden daarvan is, dat die kleinere oproerige hoofden, legio in getal, en hunne strooperijen te gering algemeen belang hadden, om de geschiedbladen te vullen, als ook, dewijl ik van zijne volgelingen alle bijzonderheden heb kunnen vernemen.

Al meer en meer werd het stelsel ten uitvoer gelegd, wat reeds hierboven is aangegeven, namelijk om het terrein, zoowel in een omtrek van Djokjakarta, als elders waar oproerige benden woelden, te bezetten met kleine aarden fortjes, Bentings of Redouten genaamd, waaraan men een groot belang hechtte: dewijl de vlakten konden worden bezet, maar de gebergten niet, zelfs met eene grootere magt; en daarbij had men een' altijd vlugtenden vijand voor, die nimmer zich

in een geregeld gevecht, of tot een veldslag inliet. Een groot verschil van gevoelen ontstond hierover tusschen den Commissaris Generaal en den Luit. Gouverneur. Du Bus, die, geen militair zijnde, zich liet inlichten door officieren, die te Batavia, ver van het oorlogstooneel, plannen volgens eigen ideën konden vormen, — vermeende dat Dipo Negoro onophoudelijk vervolgd, tusschen de Progo en Bogowonto ingesloten, en dus vernield moest worden; en De Kock liet zich niet van zijn Bentingstelsel afbrengen. Dit gaf aanleiding tot eene scherpe briefwisseling, waarin Du Bus het oorlogstelsel ondoelmatig, en de noodige uitgaven buitensporig noemde; doch De Kock, als oude Tropicus, ging zijn' gang, verkreeg wat hij verlangde, en Du Bus moest elders andere gelijke hulpbronnen opsporen, door alles te bezuinigen.

De vreemde wijze van oorlog voeren is echter merkwaardig genoeg, van naderbij beschouwd te worden. Gedurende dezen ganschen oorlog, werden er 161 Bentings (Redouten) of schansen opgeworpen, en aangelegd, op verschillende punten des lands, van Soerakarta tot Banjoemâs en Magelang, zijnde het tooneel des oorlogs in al de landen van Mataram, van de Lawoe in het oosten tot de rivier Tjitandoewi in het westen. De Bentings waren bezet met reguliere of hulptroepen, onder een officier, onderofficier of een Inlandsch hoofd, en bewapend met een paar vuurmonden. De geheele bezetting dier 161 Bentings bedroeg op zeker tijdstip, 7800 koppen, waaronder 1800 Europeanen, alsmede 200 kanonnen. De bezettingen deden offensieve uitvallen, doch trokken niet te veld; of wel ageerden de-

fensief, en sloegen de aanvallen des vijands af. Het territoir, rondom de Benting, tot op 1 of 2 palen, was onderhoorig aan de post, en leverde de behoeften. De bevolking daarvan was vijand wanneer de opstandelingen nabij waren, of vriend, wanneer zulks zoo niet was. Voor het offensieve bestonden de mobile afdeelingen troepen op de hoofdplaatsen, die later tot geregelde kolonnes gesmaldeeld werden.

De opstandelingen verkregen de wapens door de nederlagen der troepen; overigens had elkeen zijn kris, lans, sabel, geweer of ander moordstuk. De munitie verkregen zij als volgt: eerstens, was in het dorp Geger, bezuiden Djokjakarta, de Tommongong Brodjo-Sentiko of Djonegoro, met eene kruidmakerij belast; ten anderen bezorgden de nederlagen hun die.

Met de kleeding was het bij de opstandelingen eveneens: die kleêren had, trok ze aan; of schudde de dooden uit. Uniform of zoo iets was er niet bij te vinden, dan alleen de lijfwacht van Dipo Negoro, die in 't geel gekleed was, en de soldaten van Kjai Modjo (1). Dipo Negoro zelf was gewoonlijk gekleed

---

(1) In 1827 deed Dipo Negoro voor iedere troep vaste kleedij, en voor allen de tulband aannemen.

De Bolkioes, Bardjoemâts, en Turkioes, hadden witte tulbanden, en groene wambuizen of baadjes.

De Harkioes hadden groene tulbanden en groene wambuizen.

De Pinili's, droegen wit en zwart gestreepte tulbanden, en roode wambuizen.

De Larbans en Nasserans, zwarte tulbanden, zwarte wambuizen.

in eene groene samaar, de kleur van Mohammed, voorts een witte tulband op, en een roode sjerp om, die van Mekka zou zijn gekomen. Overigens was er geen onderscheid tusschen vriend of vijand. Die met de opstandelingen mededeed, verliet de ploeg en vatte de piek aan. Ging de expeditie ver buiten de buurt, dan keerde ieder weder naar zijne woning terug, en volgende landsdeelen leverden strijders. Er waren inderdaad geene andere vijanden, dan de prinsen en grooten. Waar deze ook kwamen vonden zij bijval, naarvolgens een' opmerkenswaardigen karaktertrek der Javanen, — eerbied namelijk voor hunne opperhoofden, met onbepaald ontzag en slaafsche onderwerping, en zoo was dan ook alleen dat landsdeel vijandig, waar zij zich ophielden, en waaruit zij dan alle onderhoud trokken, zoowel voor zich als voor de geregelde benden, die niet veel in getal waren. Van lieverlede volgden zij de handelwijzen der Gouvernements troepen na. Bij iedere 150 koppen werd een vaandeltje gedragen dat of rood, zwart, wit of geel was. Het groot vaandel van Dipo Negoro was van gele zijde, in Arabische karakters zijne titels bevattende. Dat van Sentot was rood. Het waren zekere vergadertee-

---

De Soeropada's blaauw en wit gestreepte tulbanden en wambuizen.

De Sepoedings en Djagirs witte tulbanden en wambuizen.

De Soerotandangs en Djayengans roode tulbanden, en witte wambuizen.

De Soeroögomo's en Wanangprans, zwart en wit gestreepte tulbanden en wambuizen.

kenen. Daar ieder voor zich zelven zorgde, ging men, na volbragten marsch, mondvoorraad zoeken, en bij gemis van geregeld voedsel zelfs wortelen en boombladen. Daarna gingen de krijgers hunne getijden bidden als ware Mohammedanen, en op een bestemden tijd ging ieder weder op marsch, wel te zamen, doch in ongeregelde orde. Krijgstucht of Administratie was onbekend; evenmin was er een gemeen, zeker bepaald doel. Die lust kreeg om naar huis te gaan, liet het niet. Het oorlogsleven en de lust tot zwerven bekoorden velen; anderen moesten tegen wil en dank daaraan deel nemen, om niet van honger om te komen, of van alles beroofd te worden.

De leiding des volks was grootendeels aan de priesters overgelaten. Hunne stem werd als orakel beschouwd, en kon tot woeste wreedheid leiden. Het verspreiden van Talismans, Djimats genaamd, speelde hieronder eene groote rol. Een Djimat was een stuk hout of papier, of wel eenig metaal, bekrabbeld met Arabische, Cabalistische of onleesbare karakters, hiroglijphische geheimzinnige figuren, waarvan de maker zelfs de beteekenis soms niet wist. Sommigen bevatten spreuken uit den Koran, en aan dat alles hechtte de domme Javaan eene kracht, die bekwaam was om hem dood en gevaar te doen trotseren. Deze omstandigheden waren echter niet nieuw; ten allen tijde bestonden er op Java personen, die zich onkwetsbaar waanden; doch in dezen tijd ging het tot eene ongekende hoogte. Dipo Negoro was, volgens het algemeen gevoelen, een heilig onkwetsbaar persoon, zoodat de kogel, die op hem zou durven aangaan, afket-

sen zoude; — iets wat eenigen zijner aanhangers mij stijf en sterk hebben verzekerd, en met voorbeelden gestaafd.

De Javaan overigens, hoe log en loom sommigen hem vermeenen te zijn, is onverwinnelijk in zijne wijze van oorlogvoeren. Hij doorklieft de stroomen, beklimt de bergen, kloutert tegen steilten op, houdt zich verholen in wouden en wildernissen, waar hij van boombladeren kan leven, — belaagt zijn' vijand in bergpassen en holle wegen, en overvalt hem uit kreupelhout of digt begroeide dorpen. Vermoeijenis kent hij alsdan niet. In vrede een gedwee en vreedzaam landbouwer, is hij in oorlog een echte guerilla. Hem door vervolging af te matten, ware slechts zich zelven te dooden. De ongeloofelijk lange marschen, onder de brandende in het zenith staande zon; — door onder water staande rijstvelden, — langs steile steenachtige bergpaden, soms door, dagen lang onafgebroken nederstortende, Tropische plasregéns; het nachtelijk verblijf onder den blooten hemel, soms op natte doorweekte gronden en modderig terrein, eene geheele ontbering van alles, wat tot veraangenaming van het beschaafde leven, en tot vertroosting in ellende kan strekken, — dit alles kan de Javaan gereedelijk uithouden, maar de Europeaan bezwijkt er van, zonder zelfs een' vijand gezien te hebben.

De offensieve wijze van oorlogvoeren voor de Gouvernements troepen, was, dat de kolonnes als overwinnaars de vlakten doortrokken, terwijl de Bentings de opstandelingen in de gebergten terug hielden. Op deze togten werden de dorpen verbrand, vrucht-

boomen vernield, rijstpakhuizen geplunderd, buffels en paarden medegevoerd, zelden eene massa vijanden gedood, en nog minder eenige gevangen genomen. Hierdoor werd vooral het schoone landschap Mataram zeer verwoest, en vruchtbare velden herschapen in wildernissen. De landbouw en de eigendommen werden verwaarloosd en bedorven; en waar de Gouvernements troepen sporen hadden achtergelaten, haalden de opstandelingen nog meer weg. De vijand te vervolgen in de gebergten, zal ieder, die bekend is met de geschiedenis der oorlogen in Spanje, Amerika, de Vendeé en Circassie, voor onmogelijk en doelloos houden. De streek tusschen Progo en Bogowonto was daarmede in vergelijk te brengen. Het was de groote kunst zoo zeer niet, om den vijand te verjagen, maar wel te weten wàár hij was. Dipo Negoro was naauwkeurig onderrigt van de bewegingen der troepen, en deze wisten soms dagen achtereen noch den stand van zaken, noch zijne positie. — De Bentings boden aan de marscherende en kruissende kolonnes overal rustplaatsen aan, met levensmiddelen, magazijnen, en verblijven van zieken, die dáár door andere manschap vervangen werden, om weder op kruistogt te gaan.

Eene andere wijze van oorlogvoeren was zonder bloedvergieten en door de Luit. Gouverneur uitgevonden. Men oorloogde namelijk door middel van geschenken; lijnwaden, geld en opium waren de wapens. Waar de bevolking niet rekkelijk genoeg was, werd zij daarmede overgehaald, en de hoofden ontvingen naar mate van hunnen rang. Een districtshoofd

ontving, bij voorbeeld, 100 gulden en wat opium; anderen naar advenant; en daardoor kostte die oorlog zoo vele millioenen. De in onderwerping komende hoofden lieten zich betalen volgens geschatte waarde: hieromtrent kan men het oordeel nazien van Nahuys, Rapporten, Ie deel.

Dipo Negoro, een prins die men vroeger voor enkel dweepzuchtig hield en van weinig invloed, had dus geen vast leger, maar vond overal aanhang waar hij kwam. Hij zelf verklaarde later omtrent het karakter des volks, in de onderscheidene landsdeelen, dat het volk van Madioen sterk was in den eersten schok, doch daarna niets meer deugde. Het volk van Padjang was mede voor korten tijd goed; dat van Begaleen vocht goed voor zijn eigen land, maar wanneer het daar buiten werd gevoerd, verliep het spoedig. Het volk van Mataram, de centrale provincie van Djokjakarta, was het beste van allen, volhardend, dapper, en bestand tegen vermoeijenis. Dit is de getuigenis van Dipo Negoro zelven. Maar onder de zijnen was Sentot wel de dapperste, en Kjai Modjo de lafhartigste. Bij het eerste schot ging hij en de zijnen op de loop, met de lijfwacht van Dipo Negoro, die eveneens verre was van een voorvechter te zijn. De voornoemde lijfwacht werd eerst gecommandeerd door Abdul Chamil, half-broeder van Sentot, doch die bij Kliwonan op het slagveld bleef, waarop Sentot hem opvolgde; en van dat oogenblik kreeg hij naam bij de Gouvernements troepen, en zijn titel van Alibassa Prawiro Dirdjo; of Abdul Moestafa of Noto Dirdjo duidde den regten vijand aan. Hij was destijds slechts 17 jaar oud.

Dipo Negoro was ongeveer 45 en Kjai Modjo 36 jaar. De eigenlijke opperbevelhebber was Pangeran Bei, oom van Dipo Negoro en vader van Prawiro Kesoemo alias Abdoel Haslie, ook een jongeling van den ouderdom als Sentot, en mede opperhoofd der opstandelingen. Deze genoemde personen volgden Dipo Negoro, en hielden geene vaste standplaats.

De grondstellingen van Dipo Negoro worden gevonden in zekere bevelschriften, achterhaald in Kadoe in April 1827, en geschreven door Kjai Modjo, gedagteekend 13 December 1826, voor zekeren rover, genaamd Kertojoedo, die het noorden van genoemd landschap in opstand moest brengen. Zij bevatten: dat het haar kort gesneden moest worden; de Mohammedaansche voorschriften stipt op te volgen; de geroofde goederen zonder betaling terug te geven; niet meer dan een derde van den buit voor zich te nemen; geene waterleidingen te verstoren en geene belastingen te heffen.

Gedurende het jaar 1826 kwamen er eenige versterkingen uit het moederland aan. Het Gouvernement wierf hulpbenden aan bij de Sulthans van Ternate, Tidore, Boeton, Tello en anderen, in den Molukschen Archipel en op Celebes. Van den eerstgenoemde verkreeg men ongeregelde benden die onder den naam van Alfoeren of Alfoerezen de kanibaalsche bergbewoners dier eilanden waren, naakt en wild, met schild en zwaard gewapend, die aan de ligchamen der gesneuvelde Javanen zich vergastten. Sommigen hadden pijl en boog; eene boomschors bedekte alleen hunne naaktheid. Zij stonden onder eigene hoofden en hunne vaardigheid en kracht gaven hun een groot overwigt op den Javaan, zoo-

dat één Alfoer tegen een dozijn Javanen stond, De Alfoeren waren meestal bewoners van Gilolo of Halmaheira onder het gebied van Ternate. De Tidorezen waren vlugger, meest Mohammedanen. De Boetonnezen voerden geweer en spies en waren meest zeerovers. Velen hunner bezweken echter in den oorlog. Hunne krijgstucht was beter dan men vermoeden zou van wilden.

HOOFDSTUK XVI.

Vervolg des oorlogs. 1826.

Na deze lange uitweiding, welke ik noodzakelijk heb geoordeeld, om den staat van zaken van nabij te overzien, keeren wij tot het toneel des oorlogs terug. Sinds de laatste gevechten bij Kalitan, in het begin van September, hield Dipo Negoro zich op, aan den zuidoostelijken voet van het Merapi gebergte, te Sambiroto en Soekorodjo, alsmede om en bij Delangoe en Koeripan, en tusschen het fort Klatten en genoemd gebergte; en de Gouvernements troepen ontvingen zelden zekere tijdingen aangaande zijn verblijf. Dit duurde dus bijna de geheele maand September, terwijl de aandacht elders bezig was. Op het eind dezer maand kwam hij echter weder in beweging, en trok met eene groote magt op Soerakarta aan. De Majoor Le Bron trok nu den 24n September van Djokjakarta over Prambanan op Klatten, en den 25n over Delangoe naar Kalitan, overal benden voor zich uit drijvende. Den 26n trok hij terug op Klatten, en vernam dat de weg tot Prambanan geheel verhakt was. Den 27n trok Cochius van Djokjakarta, om het kommando over de troepen in het Padjangsche

op zich te nemen, en alsdan met deze vereenigde magt tegen Dipo Negoro te ageren, die te Djatianom stond, zijnde eene wel versterkte dessa, gelegen tusschen twee bergkloven, op de afhelling van den Merapi: de huizen van hout gebouwd, omgeven door sterke omheiningen, en in den grond geplaatste borang of scherpe bamboezen.

Dipo Negoro was echter niet voornemens aldaar stelling te nemen, maar trok op Soekorodjo, 3 palen benoorden Delangoe. De Majoor Le Bron trok nu den 30n September van Klatten op Djatianom, bij zich hebbende zijne kolonne geregelde troepen, en de hulptroepen van Solo onder de Tommongongs van Kalikoening en van Delangoe. Na 11 palen te zijn voortgemarcheerd, ontmoette hij de magt der opstandelingen met Dipo Negoro aan het hoofd, bij het dorp Trosso 4 palen van Djatianom. Terstond werden zij echter teruggedrongen tot Djongkare, bezuiden Djatianom, en alwaar zich een 600 tal verscholen hield, dat echter met verlies van 30 man weder werd verdreven. Nu rukte men voort tot op 2 palen van Djatianom, alwaar de opstandelingen zich in massa achter een diep ravijn verzamelden. Daar nu de hulptroepen te vermoeid waren, trok Le Bron terug op Klatten, zonder iemand verloren te hebben.

Deze beweging van den zuidoostkant, werd ondersteund door die van Cochius, welke denzelfden 30n September van Kalitan optrok, en te Pakis bij Delangoe, den vlugtenden vijand ontmoette. Daarop trokken die troepen terug en ontmoetten bij Wijagong eenig volk van den Soloschen Pangeran Notokesoemo, dat een' aanval op Koeripan, bewesten Delangoe voor-

had, en hierin ondersteund werd, wordende het dorp vernield. Dienzelfden dag trok Cochius weder op Kalitan terug.

Te gelijk had ook de Majoor De Leeuw van uit Kalitan een' togt naar Boyolali en van daar naar Singosari, benoorden Djatianom gedaan, waar hij een 5000 tal opstandelingen met kanonnen en de baijonet verdreef met 80 dooden verlies, zonder verlies van 's Gouvernements zijde.

Men ondernam echter weldra weder eene gecombineerde expeditie naar Djatianom. Te dien einde trokken de troepen van Mangkoe Negoro den 30 October van Penging op Modjo, beoosten den Merapi, om de communicatie vrij te houden. De Majoor Le Bron, trok den 4 October van Klatten, met de hulpbenden van Solo, onder de Tommongons van Kalikoening en van Delangoe. Hij trok voort tot Benerän, zonder vijand te ontmoeten, en overnachtte in het dorp Djonkarè, 5 palen bezuiden Djatiamom, alwaar de opstandelingen met kanonnen in ontzag gehouden werden. De Majoor De Leeuw marscheerde dienzelfden 4 October van Boyolali, zuidwaarts op Singosari, en ontving hier versterking van troepen, onder den Tommongong van Boyolali en de burgers Dezentje en Darlang. Dienzelfden dag trok ook Cochius op van Kartasoëra, en vereenigde zich met den Soloschen pangeran Notokesoemo, die van Klatten kwam, en voor de tweede maal, de opstandelingen uit Koeripan had verdreven en 3 palen ver vervolgd.

Op 5 October was de algemeene aanval op Djatianom bepaald. De onderscheidene kolonnes trokken op

von Djongkareh, Singosari en Delangoe. De eerste onder Le Bron ontmoette al dadelijk den vijand, en stelde zich op voor Djongkareh, met de voornoemde Tommongongs op de vleugels, vervolgens een kanonvuur openende. Hij had hier de hoofdmagt des vijands onder aanvoering van Dipo Negoro zelven voor zich. De Tommongong van Kalikoening viel nu het eerst den vijand aan, doch werd teruggeslagen. Dipo Negoro trachtte den linkervleugel om te trekken, doch de kavallerie en de Amboinesche Infanterie hielden hem tegen. Tot tweemalen poogde hij zulks, doch werd andermaal door de Artillerie teruggeslagen. Dit gevecht duurde des morgens van 7 tot 9 uren; alstoen hoorde men het kanonvuur der kolonne van den Majoor De Leeuw, die van Singosari oprukte in den rug des vijands. Dipo Negoro deed nu nog eene wanhopige poging, en sloeg vervolgens op de vlugt wordende door Le Bron vervolgd tot Djatianom, waar een duchtig geweervuur de vervolgers noopte, om terug te trekken, tot op een kanonschot afstands, als wanneer hij, de ligging en sterkte van Djatianom verkende, en de omliggende gehuchten in den brand stak.

De kolonne van Boyolali opgerukt over Singosari, onder den Majoor De Leeuw, ontmoette tusschen laatstgemelde plaats en Djatianom den vijand tweemalen, tot, dat hij, even na Le Bron, op laatstgemelde dorp aankwam, waarna zij te zamen den vijand van daar verdreven, en alstoen het vlek geheel verbrandden en verwoestten. Doch westwaarts vatten de opstandelingen weder positie, met een 1000 tal koppen, maar hielden geen stand. Men schermutselde tot den mid-

dag, en om 3 uur trokken de beide kolonnes weder terug, Le Bron naar Klatten en De Leeuw naar Singosari. Cochius, die aan dezen aanval geen deel nam, sloeg zich neder te Delangoe; Kalitan bleef bezet door een detachement garnizoenstroepen van Solo, en de troepen van Mangkoe Negoro hielden post te Modjo. Men weet het aanmerkelijk verlies des vijands niet te noemen, maar van 's Gouvernements zijde bleven er slechts een paar man van de hulpbenden.

Dienzelfden 5 October trok eene kolonne, onder den kapitein Wagener, uit Djokjakarta naar Sambiroto benoorden Kalassan, doch ontmoette slechts een' wijkenden vijand, waarom hij vervolgens langs den grooten weg naar Klatten trok, vindende den weg zeer verhakt, en de vijanden uit de dorpen op hem vurende, echter zonder gevolg. Den 6 Oktober deed kapt. Kollman eene gelijke verkenning uit Djokjakarta naar Krapjak waar de vijand hem terugdreef en vervolgde. Dienzelfden dag werd de Majoor De Leeuw te Singosari aangevallen schoon zonder vrucht. Hij trok echter den 7 naar Boyolali terug en het bleek, dat de vijand nog niets gedemoedigd was. De kolonnes kregen vele zieken door gestadige marschen, benevens gebrek aan munitie en leeftogt, terwijl de vijand altijd dezelfde bleef. Den 9 October randden de opstandelingen zelfs weder een convooi aan, dat door Le Bron van Klatten naar Djokjakarta werd gebragt. Schoon zij afgeslagen werden, vertoonden zij zich niettemin den 10 October tot op 2 palen van Klatten, aangevoerd wordende door de zonen van Dipo Negoro. De 10 en 11 October gingen om, in gestadig schermutselen, terwijl al de rebellerende dorpen ver-

brand werden. De opstandelingen vielen zelfs de kolonne van Cochius aan, even bezuiden Kartasoera, om oostwaarts heen naar Soerakarta door te breken. Het omliggend oord werd afgebrand en geblaakt; de rijstvelden stonden onder water, en lieten geen' doortogt over.

Maar Dipo Negoro stond nu reeds tot op 2 uren afstands van Soerakarta, de hoofdstad des Soesoehoenans, die echter in deze oogenblikken niets veranderde, maar zich in persoon vervoegde bij den Generaal Van Geen, die nu de operatiën wilde besturen. Van Geen trok ten dien einde den 9 October van Djokjakarta naar Klatten, en den 14den naar Kartasoera, alwaar Cochius nog gelegerd lag. De vijand, ongeveer 4000 man sterk, met Dipo Negoro aan het hoofd, stond reeds in het district Gawok, 6 palen zuidwest van Soerakarta, en was gereed, langs twee zijden op die hoofdstad aan te rukken. Men bepaalde tegen den 15 eene expeditie daarheen. Van Geen trok in den morgen van Kartasoera op, met de kolonne onder Cochius, bij zich hebbende den Soesoehoenan, den Resident van Soerakarta, en verscheidene prinsen, terwijl zich nog daarbij voegden 300 man Infanterie en Kavallerie der Solosche hulpbenden onder den Pangeran Notokesoemo. Het eerst werd de vijand ontmoet bij het gehucht Baki, waarop twee kanonschoten het sein waren voor de kolonne van Le Bron, die om 4 uur in den morgen van Klatten was opgerukt, met zijne kolonne en de Solosche hulpbenden onder den Pangeran Ario Mataram, en op den weg veel hinder had ontmoet, door versperringen en verhakkingen, tot aan de streek, de

zandzee genaamd. Om half 8 ontmoette hij het eerst des vijands voorposten bij Taripa, en dreef hen terug tot Soekorodjo, benoorden Delangoe, en alwaar het hoofdkwartier van Dipo Negoro was, die van Djambang, bij Delangoe, beoosten Koeripan was opgerukt. De opstandelingen maakten hier eene beweging om de kolonne te overvleugelen, waarin zij echter belet werden. Le Bron had een allermoeijelijksten marsch, door natte rijstvelden en binnenpaden. Dit bemerkte de vijand, die met woest geschreeuw aanviel. Le Bron posteerde zich nu op eene begraafplaats, die droog was, stellende het geschut in batterij, met eene rugwaartsche beweging, en ontving den vijand met een duchtig vuur, waardoor hij echter niet teruggedreven werd. Nu viel de kompagnie Amboinezen aan, en sloeg hen op de vlugt, echter slechts voor een wijl, daar hij terstond weder op het centrum en den regtervleugel kwam opzetten, waarop Le Bron een algemeene aanval liet doen, met gewenscht gevolg. Doch nu bestond eene tweede linie, geheel uit priesters bestaande, een' hernieuwden aanval, doch moest voor de Mangkoe-Negorosche bajonnetten zwichten waarop eene geheele vlugt volgde, totdat de vermoeijenis de verdere vervolging belette.

Deze nederlaag, die eene allengs verbeterde taktiek der opstandelingen verijdelde, was het gevolg van verwonding van Dipo Negoro. Een bij dit gevecht tegenwoordig geweest zijnde opstandeling heeft mij verhaald, dat Dipo Negoro hier zeer in 't naauw was geweest; van drie zijden ingesloten had hij er zich wanhopig door heen geslagen, en ontving bij deze

gelegenheid drie wonden, als, één beneden de linkerknie; een op de linkerborst, en een aan de regterhand. Diezelfde ooggetuigen hebben mij verder verklaard, dat de wonde aan zijn been, toegebragt was door een kanonskogel, die met zoo veel kracht aankwam, dat hij met paard en al achterover tuimelde; en dat evenwel hier door slechts eene kneuzing ontstond. De geweerkogel op zijn linkerborst, stootte terug zoo men wil, en wel zoo eenige vermeenen, dewijl Dipo Negoro een pantser aan had. De geweerkogel in zijn regterhand zou tot gruis geslagen zijn, zoodat Dipo Negoro zelf er later de stukken uithaalde. Echter behoort hier bijgeloof in aanmerking genomen te worden. Men noemt dit gevecht, dat van Gawok, schoon het eigenlijk bij Soekorodjo voorviel, benoorden Delangoe, in het district Gawok, waar Dipo Negoro volgens zijne bekentenis, 25 à 30,000 man had staan, hetgeen door ooggetuigen stellig wordt ontkend.

Le Bron trok nu binnen de verlatene legerplaats te Soekorodjo, en wachtte daar de kolonne van Cochius in, die om 11 uur aldaar aankwam. Zij hadden den vijand eveneens teruggedreven, en de Generaal Van Geen was met den Soesoehoenan en gevolg bij de rivier Djebol gebleven, terwijl Cochius doortrok en zich met Le Bron vereenigde. De Pangeran Notokesoemo bleef nu ter bewaring te Soekorodjo achter, en de beide kolonnes trokken vervolgens terug, slechts een enkel Javaan op het slagveld latende, terwijl het verlies aan 's vijands zijde aanzienlijk was.

De verwonding van Dipo Negoro, en zijne daaruit gevolgde bevreesdheid,—zoodat hij zich sedert weinig

meer in gevecht vertoonde, maar alles overliet aan Pangeran Ingebei,—ontmoedigde de opstandelingen almede weinig, en reeds den 19 October stonden zij weder op een paal afstands van het vorig slagveld. De Soesoehoenan besloot er nu zelf op los te gaan, en werd bij zijne benden ondersteund, met 200 man onder den kapt. Van Griesheim. Zij marcheerden 6 palen zuidwest, troffen twee vaandels vijanden aan, en terwijl de Soesoehoenan halt hield voor de rivier Djebol, trokken de troepen vooruit, en verdreven met moeite den vijand, met verlies van 5 gewonden. De drie kolonnes onder den kolonel Cochius en de Majoors Le Bron en De Leeuw, werden toen versterkt, door nieuw aangekomene troepen, tot op 450 man, en terwijl de Soesoehoenan weder naar zijne Residentieplaats terugtrok, sloeg Cochius zich neder te Delangoe en De Leeuw te Singosari, beide om op die plaatsen bentings op te werpen. Dipo Negoro, die allen moed verloren had, liet zich in een draagbaar vervoeren naar Djeloh, volgens anderen naar Djoeminang, waar hij een geruimen tijd verbleef, zijne vrouwen verzamelde, en zich met niets meer bemoeide zoolang zijne wonden nog niet genezen waren. De Pangeran Ingebei, zoon van Sulthan II, werd nu eenen soort van Generalissimus.

Doch terwijl nu de zaken beoosten het Merapi-gebergte al een' beteren keer namen, begonnen die in Kadoe te verslimmeren. De streek van Menoreh, was op het laatst van September weder in vollen opstand. Den 29 September vielen de opstandelingen met overmagt op de post aan de brug over de Progorivier, en dwongen die te wijken naar Boroboedoor. Zij ver-

brandden het vlot voor de overvaart, en groeiden zoo sterk aan, dat de kolonel Cleerens den 3 October tegen hen optrok; doch dewijl men dien dag de Progo bij Boroboedoor niet kon passeren, en eerst den 4 er overtrok, vond men den weg geheel verhakt, en werd met geweerschoten op de overzijde ontvangen. De opstandelingen verzamelden zich zuidwaarts, onder zeven vaandels, en trokken toen noordwestwaarts op Menoreh, langs het gebergte. Cleerens stelde zijne troepen nu op de vlakte in bataille, en toen kwam de vijand in drie hoopen aanzetten, doch verwijderde zich weder, op het ontvangen van eenige kanonschoten, met achterlating van eenige dooden, waarbij de Tommongong Djoyo Mâstoppo was. Cleerens zette zijn' togt voort tot Soemberan; den 5 tot Kaliaboe; den 6 tot Kalidjankret en den 7 weder tot Magelang, wijkende de vijanden overal in het gebergte. Den 10 October trok hij weder uit om een convooi te geleiden, en ontmoette bij Tempel een grooten hoop volks, bewesten den weg onder eenige vaandels, geschaard in bataille. Doch Cleerens sloeg deze bende met verlies van 25 man, waaronder de hoofdaanvoerder, Tommongong Djopernoto, en 6 mindere hoofden. Den 12 versloegen de opstandelingen den hoofddemang van Poerboliengo, doch werden op hunne beurt dien dag door Cleerens geslagen bij het dorp Nangosoko. Men gaf weder op, dat verscheidene prinsen gesneuveld waren, die later wederom voor den dag kwamen, wordende alzoo door valsche tijdingen dikwerf misleid. Deze schermutselingen duurden de geheele maand October, en de opstandelingen kwamen zelf weder tot op

8 palen van Magelang, wordende op nieuw door Cleerens verdreven. Hierna hielden zij zich eenigen tijd stiller, alleen stroopende tot benoordoosten Magelang en Medono, aan den grooten weg.

Nadat Dipo Negoro de geheele maand October zich had schuil gehouden om en bij Delangoe, Soekorodjo, Djeloh en Djoeminang, aan de zuidoostelijke afhelling van het Merapi-gebergte, om van zijne wonden te genezen, trok hij verder zuidwestwaarts met een gedeelte zijner magt, latende een ander deel in die streken om een gestadigen oorlog te voeren. Een gedeelte dezer benden werd den 3 November door Le Bron ontmoet bij Prambanan, en verslagen met verlies van 200 dooden. Doch alle deze verliezen en nederlagen demoedigden den vijand niet, en telkens wanneer men hem in eene streek verslagen, en die verlaten had, verzamelde hij zich weder. Dit ontstond ontwijfelbaar, wijl men door vervolging geen, of zeer weinig gebruik van de behaalde voordeelen maakte, hetwelk ook echter niet altijd doenlijk was. Er was geen onderscheid tusschen den vijandigen en bevrienden Javaan, ten minste in uitrusting. De benden landlieden trokken zaam, vielen aan, lostten zich op, herzamelden zich weder, en waar een voornaam Javaan was, bekleedde deze de plaats van opperhoofd. Heden versloeg men een troep, aanstonds was er geen vijand meer, doch zoodra had men den rug niet gekeerd, of de verslagenen kwamen uit alle hoeken en gaten te voorschijn. Dus ging het dan ook met de bewegingen in het Padjangsche. Onderwijl men de bentings te Singosari en Delangoe opwierp, sammelden de kolonnes met het geheel verdrij-

ven des vijands, die men hoopte en waande, dat uit zich zelven zou aftrekken. De verbrande en verwoeste dorpen werden spoedig herbouwd, waartoe trouwens niet veel materieel noodig was, bestaande de bouwstoffen uit bamboes en lang gras. Nog terwijl de benting te Singosari opgeworpen werd, verontrustten de opstandelingen de troepen aldaar, zoodat De Bast hen reeds den 10 en 11 November moest opzoeken, en verdrijven. Den 12 rukte hij op naar Ketitan, op 2 palen van zijne legerplaats te Boyolali, alwaar eene aanzienlijke magt stond, die echter door hem, en door den Pangeran Notokesoemo verdreven werd, onderwerpende zich 40 dorpshoofden.

Djatianom, het roofnest der opstandelingen, was nu in zoo verre hersteld, dat men daarheen weder eene expeditie bestemde tegen den 14 November. Ten dien einde bleef De Bast den 13 te Ketitan, en rukte den 14 zuidwaarts tegen Djatianom op. De kolonne van Le Bron trok mede den 12 November op, van Kartasoera en Ketitan, en vereenigde zich den 13 met de kolonne van De Leeuw, rukkende beiden nog dien dag naar Djongkareh, en den 14 naar Djatianom, waar de troepen, aan welker hoofd zich de Generaal Van Geen bevond, om 8 uur aankwamen, en ontvangen werden met hevig geschreeuw en woeste muzijk. De kolonne van Le Bron werd nu in bataille opgesteld, en een paar granaten in het dorp geworpen van den zuidkant. De kolonne van De Leeuw die nog wat achter was, joeg eene groote bende voor zich uit, en kwam ten 9 uur voor Djatianom aan, waarop Le Bron er met den storm den vijand uitjoeg. De Overste De

Bast ontmoette nabij Djatianom aan den noordkant, de vlugtende benden, en joeg hen verder, met verlies van 10 dooden. Nu was de tweede aanval op Djatianom afgeloopen. De kolonnes onder De Bast en De Leeuw verbleven nu aldaar twee dagen, om den omtrek te zuiveren, en vervolgens zuidwaarts op Poeloewatoe te marcheren. Le Bron trok zuidoostwaarts op Klatten en van daar westwaarts op Kedjiwan, waar hij den 16 en 17 November weder handgemeen werd met den vijand, en het op den 9 Augustus verloren twee ponds kanon wedervond. Denzelfden morgen van 17 November, was Dipo Negoro uit zijne verblijfplaats te Kepoeron, nabij Kedjiwan, bezuiden op den voet van het Merapi gebergte, westwaarts vertrokken; men zag van Kedjiwan op zeer verren afstand, de hoofdmagt des vijands, onder verscheidene vaandels, langs den voet van den Merapi westwaarts trekken.

De kolonne van De Bast, die over Poeloewatoe op Kedjiwan gemarcheerd had, ontmoette dienzelfden 17 November, op 4 palen van laatstgemelde plaats, bij Kladon, de magt des vijands onder vele vaandels, waarbij het gele of hoofdvaandel van Dipo Negoro was. Met groot geschreeuw kwamen de opstandelingen aanzetten. Twee bergkloven scheidden de hopen van een. De Bast trok deze over, en stelde zich in bataille. De vijand die door wild geschreeuw en gezang vrees poogde te verwekken, begon toen bij het naderen der kolonne van De Leeuw reeds te wijken, en volgende kanonschoten joegen hen geheel op de vlugt. De weg echter waar langs de kolonnes marcheerden was uiterst moeijelijk, en enkel bergpad, zoodat zij over een

afstand van 7 palen of ongeveer 2 uur, twaalf uren marcheerden. Onder weg voegden zich een 300 tal mannen bij hun, zich onderwerpende, schoon zij des morgens nog bij de troep van Dipo Negoro hadden behoord.

De voorttrekkende magt dezes laatsten ontmoette op haren weg bij Bedoyo; eene kolonne onder den Majoor Van der Wijck, doch bleef buiten schot. In het Padjangsche verbleef nu nog achter, de meer gemelde Raden Mâs Papat, alias Pangeran Adipati Notoprodjo, die de streek verontrustte tot den 23 November, als wanneer de opstandelingen zich eenigzins stil begonnen te houden.

Dipo Negoro zakte nu langzamerhand weder af naar het zuiden, en trok van Kladon op Paberkan, bij Imogiri, zuidelijk van Djokjakarta en van Pleret, beoosten de Oepakrivier. Doch van daar werd hij meer westwaarts verdreven, en toog hij op Donoloyo, bezuiden Djokjakarta, waar men destijds eene benting opwierp, en waar hij weder verdreven werd, trekkende hij vervolgens op Pengasi, bewesten de Progo, van waar men hem in het volgend jaar 1827 weder zal zien beginnen. De opstandelingen verloren om dezen tijd een' grooten aanhang aan de Pangerans die zich onderwierpen. Sinds langen tijd had de Resident van Kadoe, Valck, gepoogd om den Pangeran Mangkoediningrat, die het hoofd was der opstandelingen in het landschap Kadoe, over te halen om zich te onderwerpen, hem alles beloovende, wat men met redelijkheid konde toestaan. Na lange briefwisseling gelukte het eindelijk, hem daartoe te bewegen, en den 1 Decem-

ber 1826 onderwierp hij zich met zijne benden en gevolg, bestaande uit 6 Tommongongs, en zijn broeder en veldheer, Raden Wirodiningrat, in het dorp Pliendiengan in zuidelijk Kadoe, aan den Resident Valck, en legde den eed van trouw aan den Sulthan af. Bij deze gelegenheid werd veel pomp gevierd. Het dorp Pliendiengan werd op zijn verzoek, ter gedachtenis hernaamd Djoendjoengan, of verheffing. Mangkoediningrat was de oudste onechte zoon van den Pangeran Mangkoediningrat, zoon van Sulthan Sepoe, die in 1812 met dezen laatsten verbannen werd, en op Amboina stierf. Zijn eigen naam was Raden Tommongang Mangkoewidjoyo, doch Dipo Negoro had, als Sulthan handelende, hem den rang en titel verleend, van Pangeran Adipati Mangkoediningrat, en zulks om eene benadering te weeg te brengen, daar er een erfelijke haat bestond tusschen het geslacht der zonen van Sepoe. Dezen rang en titel liet men hem behouden, dewijl men van zijne onderwerping veel goeds verwachtte, zijnde hij hoofd van eene talrijke familie, broeders en zwagers. Overigens werd hij met veel plegtigheid te Magelang onthaald, waarop hij zijne benden voegde bij die van Cleerens. Van zijne broeders bleven er nu nog in het Kadoesche, de Pangerans Pakoeningrat, Pakoe hing Prang, Tjokroningrat, Ario Soerio Mataram en Ario Prang Wedono. De twee laatsten onderwierpen zich kort daarop in Januarij 1827. Zijn andere broeder Papat, alias Notoprodjo, stond in Padjang aan het hoofd der opstandelingen, en Pangeran Serang, zijn zwager, eveneens in het noorden van Soekowati. Hiermede eindigden de

vijandelijkheden van 1826, en de onderworpen prins toonde in verscheidene voorkomende gevallen, zijne gehechtheid aan de door hem omhelsde zaak. Bereids kort na de herstelling van Sulthan Sepoe, in October, bragt hij aan den Resident van Kadoe zijn voornemen uit, om zich te onderwerpen, onder zekere voorwaarden. Hetgeen hem echter daartoe aanspoorde, was de omstandigheid, dat de Majoor Michiels, die te Langon stond, op een' kruistogt de verblijfplaats van Mangkoediningrat te Loano, in ooster Begaleen verbrandde, waarbij de Pangeran gewond werd. Men kende hem den tweeden rang onder de opstandelingen toe, zijnde Dipo Negoro de eerste (1).

---

(1) Sommigen melden, dat zijne onderwerping ook gedeeltelijk het gevolg was van de vergunning, dat de Luit. Gouv. het lijk zijns op Amboina overleden vaders hem deed toekomen.

HOOFDSTUK XVII.

Staat des oorlogs, 1827.

Van nu af aan doelden de krijgsverrigtingen, om Dipo Negoro in te sluiten tusschen de rivieren Progo en Bogowonto, beide bewesten Djokjakarta stroomende, en vloeijende in den zuideroceaan. Maar deze bewegingen werden immer verijdeld. Intusschen Dipo Negoro, te Pangasi teruggekomen, vatte terstond het voornemen op, om de onderwerping van Mangkoedi-ningrat te wreken, en vereenigde zijne geheele magt, voorhebbende, om in het begin van Januarij 1827 een' inval te doen, in het zuiden van Kadoe, houdende hij zich tot dat einde op in het dorp Kebon-Kliwon. De kolonel Cleerens had echter zoodra het gerucht daarvan niet vernomen, of hij wilde hem voorkomen, en trok te dien einde den 1 Januarij hem tegen, ontmoetende bij Goenong-Taweng ongeveer 8000 opstandelingen, waarvan de voorhoede uit 700 priesters bestond, zoo men wil aangevoerd door Dipo Negoro zelven. Na een kort gevecht koos hij echter de vlugt, doch verzamelde zich weder den volgenden dag, en nam op nieuw een' inval voor. Cleerens, die de zuidgrens van

Kadoe niet genoegzaam beschut achtte, trok terstond de Majoor Van der Wijck aan zich, welke te Blabak stond. De Majoor De Leeuw trok met den burger Dezentje, van den oostelijken voet van het Merapigebergte, over hetzelve heen, door den 5600 voet hoogen bergpas van Selo, langs zeer moeijelijke bergpaden, tusschen de bergen Merapi en Merbaboe. Den 3n Januarij stond hij reeds te Djarak, en den 4n des avonds, te Sewoekan, bij wijlen den vijand ontmoetende. Te gelijker tijd trok de kapt. Rijnbende van Djokjakarta, met 300 bajonetten, 25 paarden en eenige lansdragers, benevens 2 stuk geschut, naar Kalidjinking, doch viel reeds den 6n weder binnen Djokjakarta. De Leeuw rukte den 6n weder van Sewoekan op, en trof den vijand aan bij Sempon, waar hij nu dapper stand hield, en voor geweervuur niet wilde wijken. Doch het kanonvuur, en een aanval van Dezentje, met zijne eigene troepen, noopten hem er ten laatsten toe. Op dit voordeel kwamen alle de omliggende dorpen in onderwerping, en verzekerden, dat zoo men in die streek eene benting of veldschans wilde aanleggen, de rust niet meer zoude gestoord worden.

Het duurde echter niet lang of Dipo Negoro begon op nieuw, en den 9n Januarij viel hij de benting Traijem, nabij den oosteroever der Progorivier, en door den kapt. Ten Have gecommandeerd, met woest geweld aan. Om half 12 van dien dag kwam er eene bende van ongeveer 1000 man opzetten van den noordkant, en te gelijker tijd kwamen er andere benden van den zuid- en westkant, die in minder dan een half uur

de benting insloten, en onder hevig geschreeuw een aanhoudend geweervuur begonnen, tot 2 uren, als wanneer zij voor het geschut weken, doch weder terug kwamen en de omliggende woningen in den brand staken, toen nogmaals aftrokken, doch weder in het gezigt bleven tot bij 4 uur. Het aantal van 's vijands dooden wordt niet opgegeven, maar in de benting had men slechts 4 gekwetsten. Den volgenden dag, 10 Januarij, trok De Leeuw naar Traijem, en verjoeg er de opstandelingen, die dien dag nog in het Kaliaboesche vielen met 2000 man, onder aanvoering van den zoon van Dipo Negoro, doch die van daar door Cleerens verdreven werden. Wederom den 14n Januarij trok Cleerens tegen hen op met 350 bayonnetten en 2 stukken van Menoreh, daar de opstandelingen onder den Pangeran Soeriangalogo en den Tommongong Danoekesoemo, een' tweeden aanval op Kaliaboe voorhadden. Bij deze gelegenheid werd het dorp Kamidjoro verbrand, omdat de oproerige prinsen daar sinds eene maand zich opgehouden hadden. Zij weken toen naar de dorpen Soeta, Gedong, Doting, Kalidoereng en Petjareng, alwaar Cleerens hen dien dag niet konde volgen. Ook den 13n Januarij sloeg Van der Wijck de opstandelingen onder den Tommongong Wirodikoro, te Tegalrandoe bij Poerboliengo, en doodde een 25tal.

Dipo Negoro zelf hield zich om dezen tijd op, langs de W. oevers van de Progorivier, te Banjoemeneng, alwaar hij langen tijd verbleef en een afgezonderd godsdienstig leven leidde; ook te Batoeoerip benoorden Djokjakarta, alwaar zich de meeste prinsen verzamelden, met eene magt van 1200 koppen, waaronder

300 Bolkioe's of geregelde geweerdragers. Den 14 Januarij had Van der Wijck wederom eene ontmoeting bij Karang Kopek, met 500 rebellen, onder aanvoering van de Pangeran Djoyokesoemo, Adi Soerio en Notokesoemo van Djokja. Sedert werden er een geruimen tijd geene belangrijke expeditien in die streek meer gemaakt, daar het natte jaargetijde zulks belette en de opstandelingen aan die zijde zich stil hielden. In Januarij onderwierpen zich, gelijk gezegd is, de Pangeran Ario Soerio Mataram en Prang Wedono, broeders van Mangkoediningrat. De Pangeran Mangkoeboemi, die aan de krijgsbedrijven geen deel had, en Adi Soerio, bleven bij Dipo Negoro te Banjoemeneng, dat nabij Pengasi, bewesten de Progo, in het land van Mataram, ligt,

Terwijl wij nu den toestand van zaken bewesten en benoorden Djokjakarta, voor een wijl daarlaten, willen wij teruggaan naar het Padjangsche, gezegd de streek, beoosten het Merapi-gebergte, waarvan wij hierboven zagen, dat aldaar de Pangeran Papat, gezegd Notoprodjo, broeder van Mangkoediningrat, stond, en die streek in gestadige onrust hield gedurende twee maanden, en zelfs aanvallen waagde op de benting te Delangoe, en het fort Engelenburg te Klatten. Bereids den 13 Januarij had men van laatstgemeld fort eene expeditie gedaan naar Onterang, het verblijf van Papat, waar hij met eene aanzienelijke magt stond. Te Gading den vijand verdreven hebbende, werd dat dorp, benevens Kanan, Doekoe, Bebahan, en Gelang, alle om de zuidwest van Klatten verbrand. Ook te Kopar nabij Singoesari, werd een hoop rebellen terug-

geslagen met verlies van 6 dooden, door den burger Stavers.

Na echter de zaken in Kadoe eenigzins geregeld te hebben, nam men wederom voor, om een' algemeenen aanval te doen op de opstandelingen in het Padjangsche, ten welken einde verscheidene troepen daar heen gezonden werden. Den 28 Januarij trokken kolonnes uit de rigting van Soerakarta, naar Boyolali om de noordwest, en naar Delangoe om de zuidwest. De bezettingen der bentings van Singosari, Getassan, Banjoedono, Sangong, Kalitan en der forten van Klatten en Boyolali, op welke laatste plaats de Majoor De Leeuw was wedergekeerd, benevens de hulptroepen van Mangkoe Negoro, die in de rigting van Banderan en Loengi trokken, werden hiertoe gebezigd. Elke troep moest volgens omstandigheden handelen. Eene kolonne, aangevoerd door den kapt. Van der Worm en den burger Stavers, trof den vijand aan, bij het dorp Lemerang, en verjoeg hem. Eene andere kolonne onder den kapt. Frucht, ontmoette eveneens den vijand, bij Anjat, sterk 1500 man, op eene uitgestrekte vlakte opgesteld, doch hij werd hier eveneens verdreven, en het dorp verbrand. De troepen van den burger Dezentje, ontmoetten een grooter getal, volgens zijne opgaaf 3000 onder verscheidene vaandels, bij Rogoboyo, zij werden hier weder met kanonvuur uiteen gejaagd, schoon zij zich bij Ngaris weder opstelden, en in twee hoopen langzaam terugtrokken, waarop Dezentje hen verder vervolgde, en de vijand verscheidene dooden verloor, waaronder twee hoofdaanvoerders die niet genoemd worden. Hiermede was

deze eerste gecombineerde expeditie geeindigd, doch de vijand op verre na nog niet uit Padjang verdreven. Eenigen onderwierpen zich, en men trachtte het nu slechts daarheen te leiden, dat de zaken aldaar niet verergerden.

Men oordeelde echter weldra een' hernieuwden kruistogt noodig, daar de opstandelingen zich verzamelden te Poeloewatoe, tot 3000 in getal. De Majoor De Leeuw trok te dien einde 21 Februarij van Boyolali op Singosari, aldaar de bentingstroepen aan zich trekkende, vervolgens den 22n op Djatianom. De burger Dezentje trok den 21n van Ampel naar Getassan, en den 22n mede op Djatianom. De Pangeran Adipati Mangkoe Negoro zond van Banjoedono mede eene bende daarheen. De Majoor Le Bron de Vexela, die te Kalitan stond, trok den 22sten van daar op Klatten en trok daar aan zich een detachement, onder den kapt. Van Ingen, benevens de troepen van den Tommongong van Kalikoening, waarmede hij op Poeloewatoe marcheerde. Te Kembangarong bezuiden, en te Tempel, bezuidwesten den Merapi stonden andere troepen den vlugtenden vijand af te wachten.

De kolonne van De Leeuw trof voor Djatianom den vijand aan, en verdreef hem naar de zijde van Dezentje, die hem bij Endodjanti en Bendo met verlies afsloeg. Nu marscheerden de drie kolonnes, onder De Leeuw, Dezentje en Soerio Mataram, welke de Mangkoe Negorosche benden aanvoerde, den 23 Februarij op Poeloewatoe, en alleen Dezentje werd op dezen weg handgemeen. Doch Le Bron, die het eerst

voor Poeloewatoe kwam, trof er den vijand in groot getal, en in eene goede houding aan. Terstond zond hij detachementen regts en links af, maar bij het handgemeen worden, bleef de vijand moedig stand houden. Doch eene charge van de ruiterij konde hij niet uithouden, en met verlies van 80 dooden toog hij op de vlugt, in alle rigtingen; en er viel nu voor de kolonnes niets anders te doen, dan de dorpen in den brand te steken. Van de kolonnes werden 12 man van Dezentje neergesabeld, terwijl zij rustig opium rookten, en door de opstandelingen overvallen werden. Hierop volgde de onderwerping aan Klatten, van een aantal vijandelijke dorpen. Een verder gevolg hiervan was, dat de zoon van Dipo Negoro, genaamd Dipo Kesoemo, den 4 Maart bij den Resident van Soerakarta, MacGillavrij, aanzoek deed, om in onderwerping te komen, en de titels en inkomsten zijns vaders te erlangen, die hem echter niet volstrekt toegezegd werden. Hij kwam daarop den 7 Maart 1827 in onderwerping bij den Soesoehoenan, met 27 zijner volgelingen, en ontving van den Resident absolutie van zijne afvalligheid. Hij kustte de voeten des Panumbahans Boeminoto van Solo, en van Mangkoe Negoro, en lag den eed van trouw af. Daarop deed hij zijne benden, sterk 2 of 300 man, van Poeloewatoe en Delangoe komen, en zich mede onderwerpen. Deze Dipo Kesoemo, Pangeran, vroeger genaamd Raden Mâs Halip, was volgens veler gevoelen niet wel bij zinnen. In 1825 was hij eerst, als pleegzoon van Ratoe Iboe, aan de zijde des Sulthans, en klaagde de handelingen zijns vaders aan,

bij een geschrift van 3 Augustus 1825, waardoor Dipo Negoro in den slechten reuk van zijn vroeger gedrag kwam. Daarna liep hij tot zijn vader over, en nadat hij bij den Soesoehoenan in onderwerping was gekomen, viel hij later weder af, en ging op nieuw aan de zijde der opstandelingen.

Behalve deze muitende prinsen, verontrustte zeker Javaansch roover, in November en December 1826, de streek van noorder Kadoe en zuider Samarang, zoodat piketten kavallerie de communicatie moesten beschermen. Hij heette Wiropati, en plunderde met een 70tal roovers de dorpen Kayoepoering en Grabah in het district Assinan, benoorden den berg Merbaboe. Hij vervoegde zich bij Dipo Negoro, die hem tot Tommongong verhief onder de zonderlinge titels van Soemoer-goemoer-gemoeling-wissi, met den last, de door hem afgeroofde streken in opstand te brengen. Zijn aanhang werd nu zeer groot, en hij gevreesd, omtrent den tijd, toen Dipo Negoro in Januarij zijne bewegingen aan den zuidkant van Kadoe uitvoerde. Het gelukte evenwel in Maart, om dien roover in het bosch van Assinan te achterhalen en af te maken. Hierdoor kwam de streek in rust, en in geruimen tijd werden er van 's vijands zijde geene bewegingen ondernomen, dan kleine schermutselingen.

Den 30 Maart evenwel, werd de Pangeran Notokesoemo van Solo te Djatianom overvallen, ten gevolge van eigene achteloosheid. Om echter voor te komen, dat dit een onaangenamen indruk te weeg bragt, werd er in de eerste dagen van April weder een kruistogt in het Padjangsche ondernomen, waarmede

zonder veel vechten, de vijand verdreven werd. Hij had echter nog steeds een goeden steun in het gebergte, aan den zuidkant van Soerakarta, langs de zee, waarheen Le Bron een kruistogt deed, den 14 April, vernielende 50 dorpen, en doodende 100 opstandelingen. Ook benoorden Djokjakarta, te Kokap, Djarimano en Kombangarong, vielen om dezen tijd schermutselingen voor.

In het westen werden om dezen tijd geene uitgebreide bewegingen ondernomen. Daar men vermeende, dat Dipo Negoro den wil had, om naar het westen door te dringen, zorgde men voor de vogelnestklippen te Karrangbollong, aan de zuidkust van Begaleen, door het aanleggen van eene benting op dat voorgebergte. In Banjoemâs had er den 16 April eene ontmoeting plaats, tusschen den Overste Diell en de opstandelingen, die 1500 man sterk, in eene goede stelling stonden te Randjingan en Bantengän, waar zij evenwel verslagen werden, met velies van 80 dooden. Hierop trokken Cleerens en Mangkoediningrat in Begaleen, doch geene vijanden ontmoetende, keerden ze weder naar Menoreh.

Het blijvend aanwezen des vijands in de streken bezuidoosten het Merapi-gebergte, toonde het onvoldoende der opgemelde laatste expeditie, in de eerste dagen van April. Het was daarom, dat er weder tegen den 27 dier maand, een nieuwe kruistogt voorgenomen werd, op de reeds zoo verscheidene maal aangevallen stellingen van Poeloewatoe en Djatianom. Te dien einde togen de kolonnes van den kolonel De la Tour, en van de Majoors De Leeuw en Le Bron, als-

mede de benden van den burger Dezentje, en de Solosche hulptroepen van Sangong en Kalikoening, van onderscheidene kanten, op die punten aan, en ontmoetten eenige keeren, ieder afzonderlijk, den vijand, die nu en dan stand hield, en dan weder verslagen werd, met verlies van eenige dooden. Onder de laatstgenoemden, waren de Tommongong van Glaga, en een broeder van Kjai Modjo, getituleerd Senopati Alibassa Bisari, die, met 200 geregelde mannen, voor Tongong door Le Bron verslagen werd. Men was echter aan 's Gouvernements zijde geheel onkundig van den waren staat van zaken bij de opstandelingen. Men vermeende dat Dipo Negoro ergens beoosten Djokjakarta, het feest van Poewasa (de Vasten) wilde vieren, schoon hij gerust te Banjoemeneng, bewesten de Progo rivier gedurende een geruimen tijd in afzondering zich aan godsdienstigheid wijdde, met Mangkoeboemi zijn' oom, en Adi Soerio zijn' broeder.

Men deed in die veronderstelling, een nieuwen kruistogt beoosten Djokjakarta, benoorden die hoofdstad en langs de zuidgrens van Kadoe, in de eerste dagen van Mei, alsmede den 4 Mei van Klatten naar Poeloewatoe en Kedaron, dat benoorden de eerstgemelde plaats ligt. Men trof den vijand aan, sterk ongeveer 5000 man, waaronder 200 bereden en goed gemonteerd; het gelukte Le Bron denzelven hier weder te verslaan, 60 man te dooden en 20 gevangen te nemen. Op denzelfden tijd gelukte het ook aan den kapt. Michiels, die om de noordwest van Djokjakarta en bezuidwesten Magelang gestationeerd was, om den 2 Mei Bonklewon, en daarna bij Kaliaboe,

de opstandelingen te verdrijven en een 3000 tal over hoop te werpen, bij welke gelegenheid men de dapperheid van den Luit. Engelbert van Bevervoorden roemt, en Michiels gekwetst werd. Bij eene andere ontmoeting om dezen tijd te Loano, werd de Overste Dielle eveneens gewond

Dus ging de tijd om met onophoudelijk kruissen, trekken, marcheren en schermutselen, door en in de streken van Padjang, Kadoe en Mataram, benevens oostelijk Begaleen, door de aldaar gestationeerde kolonnes, die overal verwonnen, hier en daar eenige dozijnen opstandelingen doodden, en nergens het land goed konden zuiveren, schoon de moeijelijkste bergstreken werden afgeloopen en doorkruist.

Het verdeelen der legermagten werd echter al meer en meer, in verband met de vroeger vermelde oorlogstelsels, als doelmatig beschouwd, en wel dermate, dat er een aantal legertjes, van allerlei wapens, ontstonden, die men mobile kolonnes noemde. In April 1827 werden deze georganiseerd. Eene kolonne bestond uit 300 of 400 Infanteristen, waarvan ongeveer 100 Europeanen en voor de rest Javanen, Madurezen, Sumanappers, Boeginezen, Amboinezen en andere natien van den Archipel. Voorts een aantal Piekeniers, een 50tal Ruiters, 2, 3 of 4 stukjes berggeschut; een detachement Pionniers, een veldhospitaal, draagbaren, vrouwen, dragers, gevolg, enz. te zamen voor iedere kolonne ongeveer 1000 koppen. De Europeanen gingen de Inlanders voor, en deze laatsten waren zeer geschikt voor verkenningen, of vermoeijende verrigtingen. De kolonnes handelden ieder voor

zich zelf, en de kommandanten daarvan waren regtstreeks onderworpen aan Provinciale bevelhebbers, of aan den Generaal. Eene kolonne op marsch geleek eene karavane. Daarbij waren Javaansche priesters, vrijwilligers, de familien der meeste soldaten, met hunne bagagie, alles ambulant. De eerste verdeeling in 8 kolonnes, die ieder een zeker station en hoofdkwartier hadden, was als volgt, op 1 Mei 1827.

1e. kolonne, Majoor De Leeuw, station Boyolali beoosten het Merapi- gebergte.

2e. " Kolonel De La Tour, station Kalitan, 7 palen bewesten Soerakarta.

3e. " Majoor Le Bron de Vexela, te Klatten, tusschen Djokjakarta en Soerakarta.

4e. " Majoor Van der Wijck, station te Djokjakarta.

5e. " Kapiten Ten Have, te Kalidjingking, tusschen Djokjakarta en Magelang.

6e. " Kolonel Cleerens, te Menoreh in het zuiden van Kadoe.

7e. " Kapitein Michiels, te Kertek in Ledok en Begaleen.

8e. " Luit. kolonel Diell, te Banjoemas en het westen van Mataram.

De opstandelingen volgden deze organisatie na, en deelden hunne hoopen eveneens in genummerde kolonnes, als:

1e. kolonne, Bassa Mohamed Bahoei, die met het Korps Bolkioe tegen Kadoe stond.

2e. " Bassa Abdul Chamal, later Sentot, met het korps lijfwacht Bardjoemat.

3e. kolonne Pangeran Soemo negoro, om de zuid van Djokjakarta, in Mataram.

4e. " Pangeran Soeriagalogo en Djoyo negoro, tusschen de Progo en Bogowonto.

5e. " Tommongong Bassa Gondo Kesoemo, in Begaleen.

6e. " Tommongong Bassa Djoyo Sindargo, in Begaleen en Banjoemas.

7e. " Tommongong Bassa Prawiro Kesoemo in Begaleen, en beoosten de Bogowonto.

8e. " Tommongong Bassa Pengalassan, tusschen de Progo en Bogowonto.

Deze verdeeling was echter niet stellig, daar iedere bende zich bewoog volgens verkiezing; de prinsen voegden zich overal bij, of lieten het vechten voor minderen over. Behalve deze hoopen, waren er nog een aantal kleinere ongeregelden, bestaande uit de landlieden van elk oord, waar opstandelingen stonden. De hoofden in Padjang, en die in het zuiden van Kadoe, hadden ieder hunne eigene benden, waarmede zij strooptogten ondernamen. Deze onafhankelijke hoofden werden Senopati's of veldheeren genaamd. Zonder tot een zeker vereenigd doel te werken, zorgde ieder voor zich zelven, en stoorde zich aan anderen niet, zelfs Dipo Negoro niet als Sulthan erkennende, wanneer de hoofden niet in zijne nabijheid waren. Benoorden Djokjakarta ageerden gelijke opperhoofden, genaamd Kertonegoro, Setjonegoro alias Harpa, en Irawan, die als vrijbuiters leefden van roof, ten koste van het land.

De opperhoofden aan weerszijden waren om dezen

tijd: De Luit. Gouverneur De Kock, die nog altijd als opperbevelhebber over de beide vorstenlanden handelde, en hoofdkwartier hield te Soerakarta, gedurende 1827. De Generaal Majoor Van Geen, die kommandant der mobile kolonnes, forten en bentings was, en hoofdkwartier hield te Magelang. (1).

De Majoor Perié was kommandant der kavallerie, en de Maj. Theunissen der artillerie. Aan de zijde der opstandelingen, gaf Dipo Negoro bijna enkel den naam aan, van opperbevelhebber. De eigenlijke mannen waren de onderscheidene prinsen, waaronder de Pangeran Bei de opperbevelhebber of veldmaarschalk was, die alles regelde en daarbij met raad ondersteund werd door Kjai Modjo, die hooge-, of opperpriester was. Mangkoe boemi nam aan niets een werkzaam deel, en Dipo Negoro gaf zich geheel over aan zijne godsdienstige dweeperijen.

Hoe sterk de benden van Dipo Negoro waren, kan niet opgegeven worden, wanneer men in aanmerking neemt, wat boven is gezegd (2). Het Gou-

---

(1) De kolonel Cleerens kommandeerde het wester oorlogstoneel, en hield hoofdkwartier te Gedong kebo.

De kolonel Cochius, eveneens over het oostelijk deel, hoofdkwartier houdende te Djokjakarta.

(2) Bij sommigen geeft men evenwel eene verdeeling en sterkte dier legermagt op, als:

1. De Bolkioes, bovengemeld als 1° kolonne, onder Mohammed Bahoei elders Hassan Moenadi, , , 400 man.
2. De Bardjoemat, volk van Kjai Modjo, boven als de 2 kol., onder Abdul Rahman, of Chamal, , 140 »
3. De Turkioes, boven de 7 kol., onder Prawiro

vernements leger was ongeveer 30-, tot 36,000 man sterk. Behelve de 8 mobile kolonnes, bestond het uit de bezettingen der Bentings, Forten en Blokhuizen, als boven is opgegeven, alsmede uit de hulptroepen der vorsten van Soerakarta, Djokjakarta, Madura, Sumanap, en die van Mangkoe Negoro, die alle in soldij van het Gouvernement, en om dezen tijd nog gestationeerd waren, als gedetacheerde posten, of aan de kolonnes en bezettingen toegevoegd, onder eigene opperhoofden. De ongeregelde en woeste benden, waarvan boven gesproken is, waren eveneens dusdanig verdeeld.

Het is ter dezer plaatse doelmatig en voor de ge-

---

kesoemo, alias Abdul Hasli, ... 300 man.
4. De Harkioes, onder Notoprono, alias Abdul Senep, zoon van der Patti van Pakoealam, ... 300 »
5. De Pinili's, onder Sentot, die over de 3 en 4 eveneens kommandeerde, ... 200 »
6. De Larban's, onder Djoyo lalono, schoonzoon van Dipo Negoro, bij Bantoel geposteerd, ... 110 »
7. De Nassetans, onder den Tommongong Prawiro logo, in Begaleen, ... 300 »
8. De Soeropada's, onder een zoon van Dipo Negoro, die over de 6, 7, 8 en 9 kommandeerde, . . . 100 »
9. De Sepoedings, priesters, onder den arabier Sheik Hansari, ... 140 »
10. De Djagirs, onder den Bassa Djoyo Sindargo, hierboven de 6 kolonne, ... 800 »
11. De Soerotandangs, onder Danoekesoemo, alias Adipati Danoe Redjo, sterk, ... 500 »
12. De Djayengangs, onder Bassa Kerto Pengalassan, hierboven de 8 kolonne, sterk, ... 600 »
13. De Soerogomo's, keurtroepen onder Dipo Negoro zelve, sterk, ... 144 »

schiedenis van belang, de middelen van onderhoud van deze benden en troepen op te sporen, en de aanritsing of supplering na te gaan. Bij den aanvang dezes oorlogs hebben wij gezien, dat de staat der Gouvernements Finantien slecht was, en het leger tot compleet mankeerde. De Commissaris Generaal evenwel bragt de millioenen aan, die tot betaling konden strekken, en Nederland leverde het materieel en de suppletietroepen, waarvan straks te melden. De soldijen werden wel eens ongeregeld betaald, en de vivres gehaald uit de Gouvernements magazijnen, of, voor de Bentings, uit den omtrek derzelve, zoolang er nog geen vijand stond: en de mobile troepen, voerden ten deele vivres mede, of leefden ten koste van het platte land, al naardat de zaken gingen. Iedere kolonne, benting en fort, had eene eigene administratie, waarvan de hoofdbureaux te Magelang en Djokjakarta waren, zijnde de hoofdinspecteurs bij opvolging, Timmermans en Lucassen. Dit alles verkreeg met den tijd zulk een' gewonen gang, dat men er niets vreemds meer in vond.

De opstandelingen trokken hun onderhoud uit de landschappen waar zij stonden, en waar het landvolk hun alle noodige behoeften gaf. Overigens werd de

---

14. De Wanangprangs, onder Bassa Mertonegoro, schoonzoon van Dipo Negoro, sterk, , , , , , , , 500 man.

De kommandanten hadden aanstellings brieven van Dipo Negoro, voor het oorlogen op een gedeelte terrein. Dus was de legermagt, 14 afdeelingen, of te zamen sterk, geregelden, , , , , , , , , , , , , 4614 man.

Deze bij De Stuers opgegevene verdeeling en sterkte, wordt ten deele wedersproken, door een der opgegeven kommandanten, die ik er over gevraagd heb.

behaalde buit onderling verdeeld, en de weinige behoeften die de javaan heeft, deden hem het oorlogsleven als niet zeer vreemd voorkomen. De onderworpen hoofden ontvingen geld en goed van de Gouvernements opperhoofden, en de opperhoofden der opstandelingen genoten de inkomsten van zekere landsdeelen of rijstvelden, als of het in vredestijd was. Dit alles geschiedde echter ten koste van het platte land, en alleen de Gouvernements gelden waren destijds ruim genoeg, om de onheilen des oorlogs eenigzins te verzoeten.

Deze gelden waren afkomstig van eene leening, in Holland gedaan. Men zond echter van daar niet enkel geld, maar ook manschap. Gedurende 1826 waren nu en dan reeds suppletietroepen aangevoerd, doch in Mei 1827 kwam er op Java eene expeditionaire afdeeling aan van 3200 man Europeanen, in Holland en Belgie geworven voor den tijd van twee jaren, om een einde te maken aan den oorlog op Java, hetgeen men veronderstelde, dat hiermede gemakkelijk was, waarom bepaald was, dat deze troepen, ten vollen gewapend en uitgerust op Europesche wijze, onverdeelbaar moesten ageren. Te Batavia met oorlogschepen aangekomen werden ze dadelijk naar Samarang gezonden, en zetten het allereerst voet aan land. Zonder af te wachten dat zij eerst eenigen tijd geacclimatiseerd waren, werden zij al dadelijk naar de bovenlanden gezonden, om hun uit de hitte van 90° of 92° Fhr. te brengen in koeler streken. Des middernachts van 1 Junij ging de eerste kolonne daarvan op marsch, met geladene geweren, en Europesche pakkagie, te

voet door de bergwegen bezuiden Samarang. Eer de morgen aanbrak had de kolonne eene groote uitgestrektheid, die zich al meer en meer verlengde, door zieke, kreupele en afgematte achterblijvers. Bij de opkomende hitte van den morgenstond, deed de dorst zich gevoelen, en ieder verzadigde zich aan het koude bergwater, aan vruchten, en, voor hun nog ongezond voedsel. Sommigen stierven terstond. De marsch van Samarang naar het tooneel des oorlogs, was een 20 tal uren lang. Het Flankbataillon kwam den 4 Junij te Boijolali aan.

Deze afdeeling was op zich zelve te groot, om in massa in de gebergte te ageren, en zoude, in kleinere kolonnes verdeeld, betere diensten hebben kunnen bewijzen, daar de oorlogsvoering met Europeanen alleen, op Java hersenschimmig is. Zij werd evenwel verdeeld, maar de onderdeelen waren nog te groot, gelijk de ondervinding leerde. De ongewoonheid aan het klimaat, deed velen spoedig wegsterven, zoowel aan afmatting, aan moedeloosheid, als aan de daaruitspruitende ziekten, aan ontberingen, aan zelfmoord en berouw.

Men speelde en verdronk vooraf, al wat men bezat, en in den roes maakte men een einde aan zijn leven. Het herdenken aan een pas verlaten vaderland, verwekte heimwee bij de nieuwelingen, die zich de ontberingen niet konden getroosten, welke oude militairen, die geacclimatiseerd waren, met phlegmatiek karakter konden doorstaan.

HOOFDSTUK XVII.

Vervolg van 1827.

Bij het vermelden der kruistogten en bewegingen zal ik mij voortaan slechts houden aan de nummers der kolonnes, zonder telkens derzelver bevelhebbers te vermelden, dan in bijzondere omstandigheden. De kommandanten verwisselden natuurlijk later: van daar dat er verscheidene overleveringen bestaan, omtrent ieder dezer, zonder dat die op de kolonnes toepasselijk kunnen gemaakt worden. Daar ieder zijne eigene daden vermeldde, of daar men die als officieele mededeelingen aannam, moeten de bijzondere omstandigheden mank gaan in sommige deelen, waarvoor ik mij zoo veel mogelijk heb gehoed.

Het Flankbattaillon der expeditionaire afdeeling, onder den kolonel Vermersch, zooals gemeld is, den 4 Junij te Boijolali aangekomen, werd al dadelijk op kruistogt gezonden in de streek, beoosten den Merapi, alwaar men waande dat eene aanzienlijke magt stond, onder Dipo Negoro, die evenwel nog gerust te Banjoemeneng was, op verren afstand van daar.

Men voegde bij gemeld bataillon een 60 tal hussaren, en eene bende der Mangkoe Negorosche troe-

pen. Den 10n Junij marcheerde het, zuidwaarts op Poeloewatoe, langs moeijelijke paden, en zocht den vijand te Sekar. Deze stond bij eene bergkloof te Kawis-wonko, verschanst achter kleine sterkten. Met de 1e en 3e kolonne werd hij van daar gedreven, schoon de diepe kloof belette, een gewenscht nadeel toetebrengen. Den 11n Junij trokken de troepen noordwestwaarts, op Kedjiwan, Kapoeron, en Balirantes, ieder afzonderlijk. De 1e kolonne ontmoette den vijand ter laatstgemelde plaats, verdreef denzelven, en trok toen terug naar Klatten en Djatianom. Terzelfder tijd trok de 4e kolonne van Kalidjingking op Bedoyo oostwaarts, verjagende den vijand te Bedoyo bezuiden den Merapi. De Sulthanstroepen onder den Luit. kol. Wironegoro, en de 2e kolonne onder den Majoor De Dudzeele, trokken op Passar Peteh. De bezetting van Pisangan onder den Luit. Behr, deed terzelfder tijd een uitval op de opstandelingen, die in zijne nabijheid onder een der zonen van Dipo Negoro stonden, en hem terugdrongen. Alle deze bewegingen geschiedden, om de vijanden van uit het oosten terug te drijven naar het westen van Djokjakarta. De daarbij behaalde voordeelen waren, het verbranden van Djoeminang, waar Dipo Negoro verblijf had gehouden, het onderwerpen van vele kleine dorpshoofden nabij Klatten en Djokjakarta, en eindelijk het in onderwerping komen van twee hoofdrebellen, namelijk de reeds zoo dikwerf genoemde Pangerans Notoprodjo en Serang. Deze gebeurtenis was het gevolg van het sedert 3 maanden onderhandelen van den Resident van Rembang, Van Lawick van Pabst. Zij onderwierpen zich

den 21n Junij, bij Pleret, over de Oepak rivier, aan den kolonel Cochius. Zij waren, de eerste broeder, en de laatste oom van Pang. Mangkoediningrat. De naam van Noto Prodjo was eigenlijk Raden Mâs Papat, doch Dipo Negoro schonk hem den titel van Pangeran Adipati Noto Prodjo. Hij was eene echte zoon van den in 1812 naar Amboina verbannen Mangkoediningrat, en had met Serang, gedurende twee jaren de streken van Grobogan, benoorden Soerakarta, Madioen en Padjang zeer verontrust. Zij werden met vele eerbewijzingen ontvangen en het scheen dat deze familie van lieverlede tot de oude orde zou terugkeeren. De pangerans Pakoeningrat en Pakoehingprang, broeders van Notoprodjo, die in het zuiden van Kadoe stonden, deden eveneens aanbiedingen, doch kwamen niet in onderwerping, en zelfs vond men nog in April brieven van den eerstgemelde, om het volk van Kadoe in opstand te brengen.

Door de gezegde onderwerping, kwamen de streken, beoosten den Merapi, of het Padjangsche, eindelijk in rust, en de vijand scheen nu zijne magt geheel op het terrein bezuiden Djokjakarta te willen dringen, en zich aldaar met hardnekkigheid staande te houden. In Julij wierp men te Passer-gedé, eenige palen bezuiden gemelde hoofdstad, eene benting op, hetgeen de opstandelingen zooveel mogelijk trachtten tegen te werken. Het punt van vestiging was echter te goed gekozen, om allen tegenstand niet met geweld te verijdelen. De opstandelingen wilden echter deze plaats, den 16n Julij met magt aanvallen; waarom de Kolonel Cochius van uit Djokjokarta daarheen trok. Den 16n Julij kwamen

de opstandelingen in drie benden, van 1000 tot 2000 man sterk, opzetten. Men liet hun zoo na mogelijk naderen, eer men het vuur begon, als wanneer de Infanterie en Kavallerie den vijand aanviel, die eens afgeslagen, weder kwam opzetten, aangevoerd door verscheidene hoofden te paard, en voerende een paar kanonstukjes. De kavallerie sloeg er nu weder door heen, en dreef hen andermaal op de vlugt, met verlies van 68 dooden. Dienzelfden dag drongen de opstandelingen zelfs tot in de eerste wijken van Djokjakarta, waaruit zij echter verdreven werden door het Garnizoen, en vervolgens verdreven te Krapjak bezuiden en te Bantoelan benoorden de hoofdstad.

De opstandelingen hielden echter zoo spoedig niet af van hun voornemen, maar vielen dagelijks Passargedé aan. Den 19n Julij was de aanval heviger dan te voren, en men schatte hun aantal op 5000. De troepen onder den Majoor Errembault de Dudzeele, schaarden zich dadelijk in bataille. Om 3 uur des namiddags kwam eene bende, van ongeveer 1500 man op het centrum af, en wachtte met vuren, tot dat andere benden tegenover de vleugels stonden; alstoen werd de aanval algemeen. De Luitenant van Swieten stond met de Amboinezen en Sumanappers op den regtervleugel, en de Luit. de Gros en Sutherland op den linkervleugel. Op alle zijden in eens aangevallen, week de vijand nu terug, en viel met 600 man op den weg naar Djokjokarta, waar de Pangeran Noto-Prodjo en de kapt. Hulstein hem afsloegen. Men wil dat bij dit gevecht 300 opstandelingen bleven. Ten gevolge dezer vijandelijkheden, deed de Luit. Gouverneur eene ko-

lonne Europeanen zich nabij Djokjakarta vestigen, en wierp men bij Prambanan eene Benting op, ter bescherming der communicatie. De aanvallen op Passargedé hielden evenwel niet op, maar verminderden, zoodat er op den 7n Augustus nog slecht 2000 man kwamen opzetten, die eveneens afgeslagen werden.

In het westen begonnen de vijanden om dezen tijd wederom nieuwe aanvallen te onderstaan. In Junij stond de 8e kolonne tijdelijk onder den Luit. von Horn, later onder den Majoor Buschkens; en deze kolonne was zeer zwak, zoo door ziekten, als door de slechte gezindheid der hulptroepen en de uitgestrektheid van haar territoir. De Tommongong Soemoredjo was van Djokjakarta bij deze kolonne gevoegd, ten einde het Regentschap van Begaleen weder te besturen, wanneer het landschap tot rust zou zijn gekomen. Zijn gedrag echter maakte hem zeer verdacht, zoodat men hem afzette, waarop hij tot de opstandelingen overliep. Te dier tijd bestond de bezetting der benting Tanaradja bij Banjoemâs uit slechts 40 zieke Europeanen, en in het hospitaal te Mergoloenjoe, eene andere benting benoorden Karang-bollong, lagen eveneens een 40 tal Europeanen, lijdende aan catharrale bilieuse en gastrische koortsen, alle welke zwakheid in het oog liep bij den gemeenen man, die door den voornoemden overlooper daarop opmerkzaam werd gemaakt door zendelingen, die echter in de landsdeelen van Poerbolingo, Soekaradja en Poerwakarta, in Banjoemâs gelegen, weinig aanhang vonden. Bij de genoemde kolonne waren nog verder aanwezig, 4 Regenten uit de provincie Banjoemâs, de Regent van Tagal, en de

Pati of onderregent van Brebes, onder Tagal aan het noorderstrand gelegen, Deze hielden op geregelde afstanden met hunne benden stationsposten.

Nabij Mergoloenjoe hadden de opstandelingen een verschanst kamp aangelegd, waar zij zich des daags in den wapenhandel oefenden, en des nachts op strooptogt uitgingen. Het hospitaal voornoemd werd dagelijks in den nacht door hun aangevallen, en te Karang-bollong, alwaar zooals gezegd is, eene benting opgeworpen was, om de vogelnestklippen te beschermen, leed de bezetting eveneens dagelijks aanstoot, echter zonder nadeel. Dit alles noopte tot het doen van eene expeditie, op het laatst van Mei. Van onderscheidene wegen sloten de voornoemde troepen het kamp in, vielen het aan beide kanten aan, en de vijand, ofschoon ongelijk sterker, werd er uit verdreven en het kamp verbrand en vernield. Dit voordeel werd gevolgd door een ander bij Karrang-bollong en in Remodjati-negoro, alwaar de opstandelingen zich steeds ophielden. Men deed al het mogelijke tot bescherming dier vermaarde vogelnesten, die zulk een groot voordeel voor het Gouvernement, en een voornaam handelsartikel op China zijn. Ofschoon de troepen in Banjoemâs veel leden door ziekte, vorderden echter de zaken der opstandelingen daardoor niet veel.

Terwijl het in den omtrek van Djokjakarta wat rustiger werd, begon men weder aan onderhandelingen te denken. Om dezen tijd, Augustus, stond Kjai Modjo in het Padjangsche met eenige benden. Men deed den 12a Augustus weder een kruistogt in dat landschap, tegen Poeloewatoe en Gesmoijo, welke dorpen verhakt

waren; en in het zuiden van Kadoe stonden den 17n Augustus 1500 man gereed te Kamidjoro, onder 5 pangerans, en te Poetjongan en Tjatjaban, onder 5 Tommangongs, om in het landschap Kadoe te vallen, hetgeen echter door Cleerens voorgekomen werd, die dien dag met 250 man en de benden van Mangkoediningrat op hen aanrukte. De opstandelingen hadden zich verschanst in twee bentings, doch werden verdreven naar het Begaleensche westwaarts.

Hierboven heb ik melding gemaakt van onderhandelingen, in Augustus 1826 in het Padjangsche, toen Dipo Negoro aldaar stond, en dat de burger-kapitein Stavers overbrenger was van een brief van den Luit. Gouverneur, en die in het dorp Troetjo, zonder gevolg aan Kjiai Modjo overhandigde, terwijl de handelingen des priesters hierin de goedkeuring van Dipo Negoro hadden weggedragen. Deze omstandigheid heb ik opgeschreven uit den mond aan een der tegenwoordig geweest zijnde hoofden. Ik heb daarvan echter geene melding gevonden in de Gouvernements rapporten, evenmin als de latere eischen der Insurgenten. De burger Stavers bood zich daartoe weder aan, vleijende met Dipo Negoro een vergelijk te zullen treffen schoon hij zelf niet wist wáár deze was. De Commissaris Generaal, daarvan den uitslag willende zien, gaf hem daartoe autorisatie, en toog zelf naar Salatiga, om het digst bij de hand te zijn. Stavers stelde zich in gemeenschap met de opstandelingen en Kjai Modjo zond daarop aan den Commissaris Generaal te Salatiga, een brief, waarvan de inhoud niet openbaar is geworden. De burger Stavers ging hierop tot Kjai Modjo in het

dorp Djoenoet nabij Klatten, vergezeld van twee priesters die voornoemden brief hadden gebragt, benevens de Gouvernements priesters Said-Hassan, Achmat bin Ali-katieb, Hadji Hambiah en Mâs Prawiro Sastro. De priester Kjai Modjo verklaarde echter op den brief van den Luit. Gouverneur, zich niet eerder te willen onderwerpen, voordat men hem genoegen gegeven had in de vroeger door hem gedane verzoeken, die echter te zot en te verwaand waren, dan dat zij de onderhandelingen niet zouden hebben afgebroken. Dipo Negoro, die destijds nog bewesten de Progo was, verklaarde later, dat de priester zonder last gehandeld had.

De vroeger ingestelde wapenstilstand werd nu weder opgeheven en de Commissaris Generaal rigtte van uit Salatiga den 26n September eene proclamatie aan de Javaansche bevolking, waarin de redenen opengelegd werden, en verklaard, dat Kjai Modjo slechts eigenbelang op het oog had, en geenszins voor zijn geloof streed, noodigende verder de bevolking uit, tot de oude orde van zaken terug te keeren. En alzoo gaf de Commissaris Generaal een bevelschrift uit, en riep de genoemde bovolking op, tegen een' Javaansch priester. Opmerkenswaardig is in dit stuk, dat men de opstandelingen wel konde, maar niet wilde tot onderwerping dwingen, omdat het Gouvernement de Javanen, die men slechts door de aanvoerders misleid achtte, te zeer beminde. Men ging weder over tot nieuwe operatiën, en dienzelfden 26 September, rukte een bataillon Europeanen over Singosari en Djatianom naar Poeloewatoe. De opstandelingen, die men 7000 man sterk achtte,

stonden in de dorpen Solangan, Ketjiban, Kitjawan of Kedjiwan, alle bezuidoosten het Merapi-gebergte. Den 28n trok de 3e kolonne tegen Kapoeron en Kedjiwan, en te gelijker tijd rukte ook de 2e kolonne op, en ontmoette vele kleine benden, hoofden en priesters, die zich allengs verzamelden, en een wijl stand hielden doch daarna op de vlugt sloegen, gelijk ook te Kedjiwan, waarheen men nu een vergeefschen marsch deed. De 2e kolonne trok nu op Kalassan, en de 3e ontmoette bij Bandelan den vijand, die hier eerst in een hevig gevecht trad, doch later, week. De Europeanen troffen te Sekar slechts eene verlatene legerplaats en een vlugtenden vijand aan. Zij marcheerden toen op Djolanan, Prambanan, en Ketjiban, meer om de zuidwest gelegen. In eerstgemeld dorp stond eene groote magt onder vele vaandels, die op het naderen der troepen, met groot geschreeuw begonnen te vuren. Men trok nu op Djolanan, verdreef er den vijand en vernam, dat Dipo Negoro nog den vorigen dag met 10 prinsen zich alhier had opgehouden. Men vervolgde nu den vlugtenden vijand tot Sambiroto, en sabelde er eenigen ter neêr, waaronder de Tommongong Setjojakdo, en verder werd al weder niets gewonnen met deze expeditie, daar de eene bende voor, en de andere na, zich in het Padjangsche wilde vestigen. Deze streek was het geboorteland van Kjai Modjo en Dipo Negoro drong hem aan, om aldaar voor zijne zaak te handelen. De verschillende nederlagen, deden hem in minachting komen, en zijne houding zelve deed hem niet alleen in de achting dalen bij de op-

standelingen, maar hem zelfs bij de meeste opperhoofden in haat en verachting komen.

De kruistogten tegen de opstandelingen werden nu weder met onverkoelden ijver hervat. De kolonne Europeanen trok den 5n October op Kitjawan, de 2e om Djokjakarta; Sollewijn met de benden van Notoprodjo en Serang, op Passar gedé den 8n October, de 3e kolonne van Pisangan over Djoeminang en Gamping, op Djokjakarta en Kalassan; de kratonstroepen onder Wiro Negoro, naar Krapjak, en de 4e kolonne tusschen Tempel en Pisangan. Op deze kruistogten ontmoette men verscheidene benden, als te Grogol, alwaar 200 priesters onder 5 vaandels stonden. Daar men deze niet in gevecht kon lokken, gingen 2 kolonne priesters daarheen, en keerden met 2 opperpriesters des vijands terug, die allen in gesprek traden over zaken van Godsdienst, en waardoor men in onderhandeling wilde komen. Daarop volgden, dat zij een Gouvernements-zendeling verlangden, waartoe de Luit. Roeps bestemd werd. Deze werd nu nitgenoodigd, om tegen een volgenden Woensdag te Gamping, bewesten Djokjakarta, te komen, vergezeld van 2 priesters, medebrengende een zegelstempel, waartoe men het cachet der Residentie Djokjakarta medegaf. Men hoopte te meer, dat deze hernieuwde onderhandelingen zouden gelukken, daar men meende, dat de opstandelingen onderling oneens waren.

De Luit. Roeps, ervaren in de Inlandsche taal, werd nu den 10n October met eenige priesters gezonden naar Gamping, voorzien van brief en volmagt, en ontmoette aldaar des morgens eenige andere priesters der op-

standelingen, waaronder Tommongong Mangon Prawiro, die hem het bewijs zijner volmagt afvroeg, toonende eveneens zijne volmagt en het zegel van Dipo Negoro. Men gaf echter geen verder antwoord aan Roeps dan dat men het antwoord op den brief van Van Geen schriftelijk zoude dienen en daar de gevraagde 2 maal 24 uren verstreken op Vrijdag, welke dag door Mohammedenen biddende wordt doorgebragt, werd het antwoord beloofd op Zaturdag. Roeps kon geen ander antwoord bekomen en vernam dat Kjai Modjo vroeger zonder last gehandeld had, hebbende Dipo Negoro zijne volmagt tot onderhandeling gegeven, aan Alibassa Bassim, vroeger een welgesteld inwoner van Djokjakarta. Alle onderlinge vijandelijkheden werden nu gestaakt, gedurende den tijd der onderhandelingen, die weder op niets uitliepen. De daarbij voorgevallene omstandigheden, heb ik van de zijde der opstandelingen vernomen. Men meldt dat Roeps tot over de Progo naar Pengasi ging, en door alle de hoofden zeer wel ontvangen werd, behalve door Dipo Negoro, die uit een zekeren hoogmoed, of vrees voor de kwetsing van zijne grootheid, en volgens den raad van Kjai Modjo hem niet wilde ontmoeten. De laatste die hier weder bij Dipo Negoro was, sloeg voor om Roeps in het geheim te vermoorden, doch hiertegen kwamen Sentot en Prawiro Kesoemo op, beschermden zijn' persoon, en behandelde hem als goed vriend. Roeps, die het Arabisch en Javaansch verstond, bleef 5 dagen te Pengasi, en sloot een' wapenstilstand voor gedurende de vastenmaand der Mohammedanen.

Na den wapenstilstand en de vergeefsche onderhan-

delingen ging Roeps weder terug, onder geleide van eene escorte ruiterij van Sentot, die voor de laffe wraak van Kjai Modjo vreesde. Dipo Negoro vroeg zijne bevelhebbers, of zij nog wilden vechten, waarop zij eenparig antwoorden van ja. Deze onderhandelingen waren weder afgeketst, doordien Dipo Negoro vorderde, opperhoofd van den godsdienst te worden. Hij zelf zeide later, dat hij op dien eisch had aangedrongen, omdat hij overtuigd was van de verwaarloozing der aloude zeden en gewoonten en van de godsdienst. Toen Dipo Negoro zijne magt in het oosten zag dalen, sloeg hij het oog op het westen, en gelastte den Pangeran Ingebei, om den staat van zaken te onderzoeken in Begaleen, alwaar Gondo Kesoemo in het westen, Djoyosindargo in het midden, en Dipo Negoro de jongere in het oosten stond; en Djokjakarta, alwaar de Pangeran Soemonegoro te Gamping, bewesten de hoofdstad, en de Tommongongs Soemonegoro, Mertoloyo en Mangonnegoro om de oost der stad stonden. De Pangeran Soeria Ngalogo en Djoyonegoro of Tjomongolo, stonden bezuiden en de Tommongongs Kerto Negoro en Setjonegoro benoorden. De Bolkioe's onder Bassa Mohamed Bahoei lagen op de zuidwestelijke grens van Kadoe. Dipo Negoro deed alle deze opperhoofden aansporen, een' gestadigen oorlog te houden. Er werd ook onophoudelijk geschermutseld. Des morgens verloren hebbende kwamen zij s'avonds weder en soms tot driemaal daags in gevecht.

Zoodra de wapenstilstand geeindigd was, verzamelde Dipo Negoro zijne benden in het tegen Kadoe aanliggend district Djamoes, en terwijl hij zelf met Kjai

Modjo en Pangeran Ingebei te Banjoemeneng of te Pengasi verbleef, trok Mangkoe boemi met de vrouwen westwaarts naar het gebergte Trenganeng, en Mohamed Bahoei, viel met de Bolkioes in het landschap Kadoe, in het district Poerboliengo en Boroboedoor, dringende door, tot de rivier Ngello, en verbrandde de brug over die rivier. Doch weldra werd hij weder teruggedreven tot Pesantren; en de kolonel Cleerens toog uit Kadoe naar Begaleen, met de 6, 7 en 8 kolonne, waarover hij kommandeerde, en vestigde zijn hoofdkwartier te Gedong-kebo, op den westerover der Bogowonto rivier. Hij nam bij eene expeditie in Begaleen een priester gevangen doch kon niets van Dipo Negoro vernemen.

Sollewijn, aan het hoofd der 1e kolonne, vergezeld van de benden van de Pangerans Notoprodjo en Serang, doorkruiste de zuidelijke streken Djokjakarta, verdreef den Pangeran Soerio Widjoyo, die met 600 man genesteld was bij het dorp Saraban, en vervolgde hem den 17n October. Er werd echter een grooter togt besloten om de zuid der hoofdstad. Den 18n October trok eene kolonne van 557 baijonetten, 85 paarden, 75 pieken en 3 stukken, onder den kol. Cochuis naar Bantoel. Deze togt werd bijgewoond door den Resident Nahuys, in vorige jaren bekend geworden, en die onlangs van Holland teruggekomen, als Commissaris naar Djokjakarta gezonden, en aldaar ontvangen werd door alle de prinsen, met de grootste betuigingen van vriendschap, waarvan men veel verwachting had. Sollewijn trok terzelfder tijd op Benerän, om den vijand de pas naar de zuid af te snijden, en het eerst werden de opstandelingen ontmoet te Bantoelkarrang nabij Se-

larong onder 2 vaandels. De kavallerie rende er een 20 tal ter neder. Uit een gevangene vernam men dat de hoofdaanvoerder, Pangeran Soerio-bronto, eerst even te voren uit het nabijliggend dorp Semoesan was geweken. Dit dorp was zeer schoon en wel gelegen voor het hoofdkwartier van den kommandant om de zuid, zijnde te dier tijd de voormelde Pangeran met de Tommongong Tjomongolo, die hier eene groote uitgestrektheid lands onder gezag had. Men legde dat dorp in den asch, en trok oostwaarts op Imogiri, ontmoetende weinig vijanden en verbrandende eenige dorpen tot aan de Oepakrivier. Van Imogiri trok men langs de Oepak opwaarts tot Pleret. Sollewijn was eveneens oostwaarts getrokken, en ontmoette eenige benden van vijanden, die om dezen tijd het land afliepen om schatting in te vorderen.

Hierop toog Sollewijn den 25n October weder uit, met 650 bajonetten en 50 Europesche hussaren, en trok van Passargedé westwaarts op Gamplong, aan den oever der Progo-rivier; op den weg naar Gamping trof men eenige terugtrekkende benden aan, die de troepen hevig aanvielen, ten getale van 400. De Pangeran Serang ontmoette eene gelijke bende van 600 opstandelingen, die op de vlugt geslagen werden. Den 26n ging men op Gamplong, en ontmoette andere benden, die na een gevecht van drie kwartier uurs, op de Progo terug trokken. Nadat men Gamplong vernield had, gingen de troepen over de Progo, en vonden op den anderen oever den vijand; doch des niettemin nam men stelling op den heuvel Bantar, van waar men eene meerdere magt ontdekte. Men trok nu terstond op

Banjoemeneng, alwaar Dipo Negoro zoo langen tijd zijn gerusten zetel had gehouden. Terwijl de troepen van Serang aldaar alles verbranddden, trok Sollewijn op tegen 's vijands hoofdmagt, die 3 à 4000 man sterk was, en eene uitgebreidheid van 3 palen besloeg. Zij gingen echter reeds bij de eerste kanonschoten op de loop. Zware regens en vermoeidheid beletten de vervolging, en de troepen trokken terug naar de Progo, en vervolgens weder op Passergedé. Een 70 tal gedoodde vijanden was de vrucht van dezen togt.

In Banjoemâs kruiste de kolonne her- en derwaarts, en verdreef den 19 October den vijand bij Remodjatinegoro, 40 man doodende; de togten gingen langs Karrangbollong, Karanganjer en het zuiderstrand oostwaarts. Nieuwe Solosche benden, onder de Pangeran Ario Kesoemo Joedo, trokken naar dien kant. In Begaleen sloeg Cleerens de vijanden den 21 October te Tedoenan, den 22 Parakan en den 23 bij Tamer, alwaar zij op eene hoogte onder verscheidene hoofden stonden. Langs den zuidkant van Kadoe vond te gelijker tijd een algemeene kruistogt plaats, waarbij men verscheidene vrouwen en paarden buitte. In het Padjangsche, alwaar nog 300 man stonden, onder Alibassa Kassim besari, bij Sekar, werd de vijand den 21 October mede verslagen, waarop eenige vijandelijke hoofden en priesters zich aldaar, en 100 man van Mangonnegoro zich aan Sollewijn onderwierpen.

Maar in Begaleen begonnen de opstandelingen meer dan immer te woelen. Dipo Negoro de jongere stond te Tjenkawa, aan de Bogowonto, en Alibassa Djoyo

Sindargo had te Lingies, aan de Djali rivier een kamp voor 800 man opgerigt, terwijl te Donkot, nabij Gedongbebo, de Tommongong Danoe kesoemo stond. De 6 en 7 kolonnes trokken van twee zijden op laatstgemelde plaats. De 7e hield stand te Karangnongko en Cleerens zelf trok met de 6e kolonne langs het strand oostwaarts en ging op Lingies, dat de vijand dienzelfden morgen, 31 October, had verlaten. De 7e kolonne ontmoette een 5000 tal vijanden, onder den Pangeran Ingebei, in eene sterke stelling, ten gevolge van welke ontmoeting de troepen tot over de Bogowonto terugtrokken. De vijand werd echter door de 8e kolonne geslagen, en mede over de Bogowonto gejaagd.

Doch hierna, den 5 en 6 December, trokken Danoekesoemo, Djoyo Sindargo en Pengalassan de Bogowonto weder over, om naar het westen door te dringen. Terstond deed Cleerens al zijne magt weder in beweging komen, ter hoogte van Lingies; op den 8 December vernam hij, dat de vijand zich in 3 hoopen westwaarts doorgeslagen had, naar Remo-djatinegoro, waarheen Cleerens zich den 11 begaf, en alwaar 3000 opstandelingen stonden, die den Regent van Poerbolingo terugdreven, doch zich weder verspreidden. Men rukte nu van het westen op, om den vijand te dwingen, oostwaarts te wijken, en bij het dorp Banoekan werden den 15 December een 5000 tal opstandelingen met verlies van 45 dooden geslagen. Weder den 14 stonden zij bezuidoosten Gebang, met 1500 man, en werden weder verdreven. Men wierp nu te Gemboelan, en te Paisan, aan de Bogowonto, bentings op, om het terrein te beschermen, waardoor de landstreek al meer

en meer en meer gedekt werd, tegen groote aanvallen der opstandelingen.

Om dezen tijd werd ook de rust weder gestoord in de aan Pekalongan grenzende districten van opper Begaleen. Den 9 December vielen opstandelingen, ten getale van 1000 onder de Pangerans Notobronto en Notodiningrat, op Wonosobo en Kertek. De Majoor Du Perron toog terstond daarheen, met 150 Europeanen, een stuk geschut en 100 man van Mangkoediningrat, en kwam den 10 December te Kertek aan. De Resident van Kadoe toog eveneens dien kant uit, tot Temangong, 20 palen oostwaarts van Kertek, doch vond aldaar de grens van het landschap rustig. De opstandelingen werden echter te Tjeliling, nabij Kertek, op de vlugt geslagen, en vielen nu op de Benting Kaliwiro, die zij vernielden. De Resident van Pekalongan trok toen terstond naar de zuidergrens van zijn landschap, met den Majoor Michiels en den 15 December rukte Du Perron op naar Balekombang, alwaar 400 vijanden uiteen geslagen werden. Den 16 ging het op Kaliwiro en wederom versloeg men eene bende van 200 man, onder 3 vaandels, die op den weg geschaard stond bij Poetok en men heroverde de Benting Kaliwiro, die geheel vernield was. Michiels, die van Goenong-Tawon op Kaliwiro trok, viel in den rug des vijands, die 8 palen terugtoog tot Kalidadap. Men trok nu verder naar Segalo, aan den oever Serayoe-rivier, om ook van daar de opstandelingen te verdrijven, en de Resident Valck van Kadoe toog op Sepoeran in Ledok, overal onderweg de bruggen vernield vindende die niet te storen. Men begroef hem te Imogiri. Van

en een 700 tal vijanden ontmoetende. Daardoor werd het Ledoksche weder tot rust gebragt, en terwijl de regens de gemeenschap belemmerden en bewegingen verijdelden, bepaalden de operatiën op het eind van 1827 zich enkel bij die in het zuiden van Kadoe. Men noemt als de voornaamste opperhoofden der opstandelingen in Ledok den opperpriester Imam Moesba, Meska of Moesta en Mâs Loerah, zeer werkzame insurgenten, die in de bijna ontoegankelijke streken van het Sindoro- en Prauwgebergte zwierven en van daar het omliggende land ontrustten.

HOOFDSTUK XIX.

Verschillende ontknoopingen. 1827—1828.

Wij hebben genoegzaam opgemerkt, hoe verdeeld de oorlog gevoerd werd, over eene groote uitgestrektheid lands, en hoe in elk gewest afzonderlijke benden van beide partijen tegenover elkander stonden, dagelijks schermutselende, dan eens offensief, dan weder defensief, meerendeels ten nadeele der opstandelingen, terwijl er geen enkel gevecht van naam, veel minder een geregelde veldslag geleverd werd. Het is onmogelijk alle bewegingen te vermelden, daar de gang van zaken slepende bleef, en de actien van geringe waarde en menigvuldig waren. Onophoudelijk doorkruisten patrouilles, kolonnes, troepen, hulpbenden, het land, overal den vijand verjagende, zonder hem duchtig te kunnen aanranden. De grootste hoopen die aaneenkwamen, waren nog geene 10,000 man. Het heroverde terrein werd van lieverlede met bentings bedekt, vooral het landschap Mataram. Bij den aanvang hebben wij bereids het tooneel des oorlogs in onderdeelen gesplitst, als daar zijn: de landschappen bewesten het Merapi-gebergte, Banjoemâs, Opper- en Neder-

Begaleen, Kadoe, Mataram; en beoosten Padjang en Madioen. Het is slechts doenlijk, de bedrijven te vermelden, voorgevallen in ieder gewest, overigens zoowel Dipo-Negoro op zijne gangen na te gaan en eveneens de kolonnes te volgen. Maar daar ieder oorlogsman zijne eigene daden verhaalde, en er weinig uitgebreide gevechten voorvielen, is het ondoelmatig in bijzonderheden alle die rapporten aan te halen.

Tot nog toe was het tooneel van den opstand tot gewoon wordens toe gebleven in de genoemde landsdeelen, maar op het einde van dit jaar begonnen ook nieuwe onlusten in het zuiden van Rembang uit te breken. De Tommongong Sosro di logo, afkomstig uit Madioen, en bevelhebber over een deel troepen in den kraton te Djokjakarta, vlugtte tot de opstandelingen bij de herstelling des ouden Sulthans, nemende hij deel aan de vroeger in Madioen geheerscht hebbende woelingen. Anderen melden, dat hij tot Dipo Negoro kwam, tijdens deze nog het vorig jaar te Dikso was, en dat deze hem naar zijn geboorteland zond, om die streek in opstand te te brengen, en zich een aanhang te zoeken. Hij verzamelde toen reeds een 100 tal waaghalzen, begon in de streek van Ngawi, aan de zamenvloeijing der hoofdrivieren van Madioen en Solo opstand te verwekken met weinig goed gevolg en bezorgde zich in 't geheim een aanhang, meest onder personen van geringen stand, en nadat hij in de boschachtige bergstreken van het regentschap Radja kwessi eene bende verzameld had, viel hij den 28 November 1827 binnen de hoofdnegorij van dien naam, vermoordde de meeste Inlandsche ambtenaren, eenige Europeanen en vermeesterde een vaartuig met 980,000

pond rijst, die voor Soerakarta bestemd was, en op de voorbijstroomende Bengawan lag (1).

Aanvankelijk meende men, dat de Pangeran van Kediri hieronder stookte, doch de omstandigheid, dat hier geen enkel aanzienlijk opperhoofd in 't spel was, deed vermoeden dat de opstand toegeschreven moest worden aan de onrustigheid der bevolking. Op het eerste gerucht, trok de Militaire kommandant van Soerabaya daarheen, over Grisseé en Lamongan, langs een weg van 69 palen; en bij gemis van andere beschikbare magt, toog ook de kolonel honorair Nahuys, destijds Resident van Soerakarta, aan het hoofd van 300 Javanen, de burger Dezentje en eenige Europeanen inwoners van vermelde hoofdplaats, door het landschap Ngawi, op Radjakwessi (nu Bodjonegoro), doende de helft dezer magt, langs de Bengawan rivier afzakken, om de langs dien stroom gelegen dorpen welke in opstand dreigden te geraken, van de opstandelingen te zuiveren. Den 7 December vereenigden de beide afdeelingen zich te Ngawi. Den 9 December ontmoette Nahuys in het dorp Ngadji een 350 of 400 tal opstandelingen die het hem gelukte te verdrijven, bij welke gelegenheid de tweede hoofdaanvoerder, genaamd Meloyo Kesoemo met

---

(1) Sommigen willen dat Sosro di logo, eveneens als Dipo-Negoro, zich in het noordoosten een grooten aanhang wilde zoeken, en naar Soerabaya wilde doordringen. Hij nam op zijne vlugt een der jonge broeders van den Sulthan mede, die men hem had aanvertrouwd. Zijn vader was Regent van Radjakwessi geweest. Hij was de broeder van Ratoe Ageng.

nog 15 anderen, levend in handen viel, en een 10 tal sneuvelden. Deze Meloyo Kesoemo gaf voor, door Dipo Negoro te zijn aangesteld tot Tommongong dezer oorden, die hij deerlijk afgeroofd had, hebbende hij verder voor, het landschap Madioen in opstand te brengen. De opstandelingen ontruimden nu Ngawi en omstreken, bestaande aan den noordoost en zuidwestkant, uit digte bosschen, en woeste kalkbergen, waardoor de hoofd-stroom Bengawan dringt. Den volgenden dag werden de gevangenen afgemaakt (1).

Nahuys trok nu over de rivier en toog langs den linkeroever opwaarts naar Panoelan noordoostwaarts van Ngawi, en ontving aldaar in den vroegen morgen van 11 December de tijding, dat Sosro di logo met 800 man te Padangan was, op den regteroever, 26 palen benoorden Ngawi en 9 van Panoelan en dat gemeld hoofd voornemens was, om over te steken naar Ploentoeran gelegen op eenigen afstand van den linkeroever, in het district Blora, in het zuiden van het landschap Rembang. Dezen inval wilde Nahuys voorkomen, en toog te dien einde op weg, met zijne kleine kolonne, bestaande uit 48 fusiliers, Amboinezen, Javanen en 3 Europeanen, onder den 2n Luit. Marnitz; 15 Europesche en 25 Mangkoenegorosche ruiters, alsmede eenige beredenen uit Madioen, eenige benden van den burger Dezentje en voorts een aantal bijloopers, 5 Euro-

---

(1) Nahuys, Rapport van 10 December 1827 (IIe deel bladz. 484).

pesche vrijwilligers, den Pangeran van Madioen en een paar Regenten. Nadat zij 2 uren gemarcheerd hadden, ontmoetten zij tegen 11 uur omstreeks de vijanden in drie benden, onder eene witte en zwarte vlag en voorafgegaan door eenige priesters in het wit gekleed. Nahuys deed dadelijk zijn troep in bataille stellen, order gevende van niet te vroeg te vuren. De opstandelingen echter al meer en meer naderende, deed de voornoemde Luitenant het vuur te vroeg beginnen, zoodat vóórdat de geweren weder geladen waren, de vijanden met woest geweld instormden. Aanstonds begonnen de Javanen te weifelen en de Madioensche ruiters lafhartig de vlugt te nemen, waardoor alles in verwarring kwam, en op de vlugt sloeg. De vrijwilligers welke Nahuys vergezelden, zijnde de Resident Hardij, en de burgers Diard, Van Vlissingen, Tremio en de broeder van Nahuys, deden alles te vergeefs om de vlugtenden tot staan te brengen. Meer dan de helft der kleine kolonne werd gedood, en ieder redde zich door de vlugheid der paarden. Deze nederlaag viel voor in het bosch van Ploentoengan. Men verhaalt van deze gelegenheid eene uitmuntende daad van Sosro di logo. Bereids hadden twee benden de wegen bezet, waar langs de verslagenen moesten vlugten. Sosro di Logo had echter achting genoeg voor Nahuys, als vroeger Resident van Djokjakarta, en was ook bevreesd voor den toorn van Dipo Negoro, die vroeger ook zijn vriend was, om Nahuys te dooden, waarom hij hem aftogt vergunde, en aan zijne benden gebood de wegen te verlaten, en af te trekken. Nahuys, met al de zijnen, was genoodzaakt, de zeer breede en snelstroomende Bengawan over te zwemmen, en te vlugten

naar Ngawi. De oorzaak dezer nederlaag moet gezocht worden, in het te vroeg vuren der fusilers, en in het lafhartig gedrag der Madioensche ruiterij.

Deze nederlaag had aanvankelijk noodlottige gevolgen. De opstandelingen verspreidden zich over de geheele landstreek benoorden den Bengawan-stroom, zijnde het landschap Rembang met Toeban en Blora. Een aantal personen van geringen stand, dorpshoofden, districtshoofden, politiedienaars, priesters, wierpen zich op tot hoofden met rang en titel, en zwierven door de districten Toeban, Singahan, Djatirogo en Rengel, niet verre van de noordkust, waar deze streek ten uiterste bosch- en kalkheuvelachtig is, de beste schuilplaatsen aanbiedende. Spoedig drongen de opstandelingen tot aan de noordkust, en den 21 December, des middags om 3 uur overvielen zij het vlek Bantjar, alwaar eene kleine bezetting lag van 20 Inf. en 25 Inl. ruiters, die zich door de vlugt weg maakten. De aldaar wonende scheepsbouwmeester vlugtte mede, aan boord van een ter reede liggend schip. De muitelingen vernielden de scheepstimmerwerf, en vielen den 22 December ook Toeban aan, mede eene zeeplaats, op 24 palen oostwaarts van Bantjar gelegen, doch waar zij afgeslagen werden, door een van Batavia kortelings gezonden detachement van 50 man, hebbende men van daar ook nog andere troepen naar Rembang gezonden, tegelijk met den Generaal Majoor Holsman, kommandant der Artillerie en Genie, die het kommandement van Rembang aanvaardde, om de bewegingen te besturen.

Terstond op de tijding der nederlaag bij Ploemtoeran den 11 December, werd de 2e en 3e kolonnes onder

De la Tour en Le Bron, van Klatten en Kalitan in Padjang, naar Rembang gezonden en uit eenige andere troepen werd eene 9e kolonne geformeerd, onder den kapt. van Griesheim, die langs de groote rivier van Solo op Ngawi gedirigeerd werd, om van den zuidkant op Rembang te trekken. Deze laatste kolonne onderging hetzelfde lot van die van Nahuys, en werd in het bosch van Ploentoeran mede overvallen, tijdens een woest weder, en geheel nedergesabeld door de ruiterij der insurgenten, die hier voorname blijken van dapperheid aan den dag legden. De twee verlorene kanonnen evenwel, werden wederom daarna hernomen door een moedigen aanval der kolonne ruiterij, onder den Luitenant Smag.

De geheele Residentie Rembang was nu in opstand, en men werd er zelfs op bedacht, om de hoofdplaats door versterking voor een aanval te hoeden. De troepen hadden nog onderscheidene ontmoetingen, waarin de opstandelingen hardnekkig vochten, doch telkens het onderspit delfden. De omstandigheid, dat er geen enkel opperhoofd in het spel was, als Sosro di logo, wiens vader Regent te Radjakwessi was geweest, en de aanvoerders meestal geringe personen waren, die met het aannemen van titels echter weinig invloed verkregen, alsmede de goede politie van het Gouvernements landsbestuur, waren oorzaak, dat men weldra het landschap tot de rust weder deed keeren. Sosro di logo werd eindelijk gedwongen, naar Madioen te wijken, en met zijne afwezigheid, kwam alles weder bij het oude. In 1828 onderwierp hij zich weder, en leverde de broeder des jongen Sulthans weder over, die hij had medegevoerd, om invloed te verkrijgen.

Den 2n Januarij 1828 overleed de 81 jarige Sulthan Sepoe van Djokjakarta, Hamangkoe Boewono II. Zijne herstelling en zijn dood, bragten weinige verandering in den staat van zaken, en zijn aanwezen had evenmin iets toegebragt, om de insurrectie te verminderen. Door zijne Sulthane geregeerd wordende, had het Gouvernement en het Rijk geen ander voordeel met hem verkregen, dan dat men een door ouderdom reeds kindsch geworden man, voor een vier à vijfjarig kind aan het hoofd van den kraton had. Het rijksbestuur van den minderjarigen Sulthan Hamangkoe Boeono V werd nu wederom van kracht en ten derde male werd hem eene voogdij gegeven, bestaande nu uit de Pangeran Mangkoe Kesoemo, zoon van Sulthan I, en de Pangeran Adiwinoto, zoon van Sulthan II (1). Bij de begrafenis, gaf de Pangeran Ingebei, aan de zijde der Insurgenten bevel, om die niet te storen. Men begroef hem te Imogiri. Van zijn zeer talrijk nageslacht, tot in den vierden en vijfden graad, volgden hem weinigen naar zijn laatst verblijf, en zoo ruchtbaar het begin zijner eerste regering van 1792 tot 1812 was, zoo vergeten was zijn tweede.

Dus eindigde het jaar 1827, waarin men niets gewonnen had, of het was aan een anderen kant weder verloren. Meer dan 3000 Europeanen waren bereids bezweken; niet door het vuur of het staal der vijanden, maar door vermoeijenis, afmatting, hooge ellenden, ontberin-

(1) Op voordragt van den resident van Nes, die in October 1827 den resident Lawick van Pabst vervangen had. Deze laatste had in Maart 1827 van Sevenhoven vervangen.

gen, zelfmoord, ongemakken des klimaats en allerlei ziekten. Ongeveer 1000 Europeanen bleven in de hospitalen, en alleen de Aziatische volken waren bestand tegen de ongemakken des oorlogs. Zeer weinigen bleven op het slagveld. Overigens was de wijze van oorlogen reeds tot gewoonte, en voor velen tot een bron van voordeelen geworden, daar de geldelijke ondersteuningen uit het moederland daaraan voedsel gaven.

HOOFDSTUK XX.

Staat des oorlogs 1828.

Gedurende den regentijd van 1827 op 1828 bleven de oorlogszaken in een stilzwijgend status quo. Het plan van den veldtogt was even als het vorig jaar, namelijk, om het overwonnen of beheerd terrein door Bentings te beschermen, en onophoudelijk kruistogten te maken, alsmede de insurgenten te sluiten in de landstreek, tusschen de rivieren Progo en Bogowonto gelegen. Te dien einde werden er Bentings aangelegd te Pedjinan, Kamelokko, Grabiak, Bligo, Bantoel of Karassan, Brossot, Mingier, Mangiran, alle om en nabij de Progo rivier. In Februarij werden de inkomsten in de landschappen Padjang en Kadoe weder geregeld geïnd, schoon eerstgemeld landschap nog niet zeer rustig was. Verscheidene aanvallen op Bentings deden de vijandelijkheden onderhouden.

Dipo Negoro echter, zijne magt in het oosten ziende ondergaan, alle hoop opgevende, om aldaar weder voordeel te behalen en zijn' aanhang ziende verdunnen, bestond in Maart van dit jaar een voornaam feit. Gedurende den tijd der Poeässa, of vasten, zijnde de

Mohammedaansche Ramadzan, lag hij een zeer groot feest aan, te Sambiroto, nabij Pengasi. En te dezer gelegenheid gaf hij voor, dat zijne voorname priesters in een visioen daartoe waren aangespoord, om hem andermaal tot Sulthan van Java uit te roepen, te verklaren en te proclameren. Dit was bereids de tweede of derde maal, dat hij zich als Sulthan usurpeerde, gelijk wij vroeger zagen. Bij de laatste gelegenheid achtte men het jaargetij echter te ongunstig, waarom de priesters eene hernieuwing der plegtigheid aanrieden, te dezer gelegenheid, en tevens bij den dood des ouden Sulthans. Dipo Negoro uitte zijn voornemen zelfs, om hier te Sambiroto zijne hoofdplaats te vestigen, en zijn kraton te bouwen. Hij benoemde op dit tijdstip een' nieuwen hoogepriester, ter opvolging van Kjai Modjo, die van zijne waardigheid werd ontzet. De opwerping tot Sulthan van Java, welke titulatuur niet meer kon bestaan, moest de aanhang en autoriteit van Dipo Negoro vergrooten.

Kjai Modjo had hem altijd veel groots en heerlijks voorspeld, waarvan niets uitkwam. Dus oefende hij het opperpriesterlijk ambt, en van waarzegger en profeet uit. Zijne houding, zijn valsch en vreesachtig karacter, deden hem zeer in de achting dalen en in verachting komen, terwijl de hoofden der opstandelingen hem wantrouwden. Hij wilde steeds zijne familie, broeders en zonen in waardigheden indringen, waardoor hij den haat van velen tegen zich kreeg. Het waren allen geringe priesters, en even als hij, lafhartige schepsels. Dipo Negoro zelf stak dikwerf den gek met hem, vragende hoe hij konde verlangen dat geringe priesters opper-

GENERAAL-MAJOOR J. H. R. KÖHLER

OPPERBEVELHEBBER DER 1e EXPEDITIE TEGEN ATJEH.

hoofden zouden worden. Deze scherts ging weldra over in eene volslagene onverschilligheid, die zoo verre liep, dat hij den priester terugzond naar zijn geboorteland Padjang, hetgeen toch van geen belang meer was voor de zaak der opstandelingen, terwijl Dipo Negoro aldaar een zoon van Kjai Modjo, Sis genaamd, tot tommongong verheven en nog zeven anderen, waaronder zijne broeders Kjai Karrang en Baderan als hoofden en aanvoerders aldaar had gesteld, zonder dat een hunner het minste greintje van moed bezat, of iets durfde te onderstaan. Dipo Negoro verhaalde zelf later, dat hij aan Kjai Modjo medegaf, 600 man en 500 guldens, om daarmede een inval in Padjang te doen; doch ooggetuigen bij de wegzending des priesters, ontkennen dit, daar er niet meer volks bij Dipo Negoro was, dan de benden van Abdul Chamal, Sentot en Prawiro-Kesoemo.

Terwijl echter Dipo Negoro te midden van zijne feesten was, werd hij daarin gestoord, door eene expeditie van de 2e en 4e kolonnes onder Ten Have en Bauer, en eene andere expeditie onder van Geen, die op Sambiroto afgingen van den noord- en oostkant, doch niets verders verrigtenkonden als het plegtige feest van Poeassa ten deele te verijdelen, daar Dipo Negoro het ontkwam naar Pengasi, meer zuidelijk gelegen.

In opper-Begaleen, Ledok, Gowong, Kaliwiro, alle uiterst bergachtige en hooggelegene landschappen, hielden de insurgeerende opperhoofden Imam, Moesba en Mâs Loera de streken zeer in onrust, en gaven de 11e kolonne onder Michiels, steeds de handen vol werk. Hunne benden doorkruistten in alle deelen het land,

dat door woelig volk bewoond, en door priesters steeds in staat van insurrectie gehouden werd, tot op de grenzen van Pekalongan, Kadoe en Samarang. De gewapende benden uit deze gewesten, vooral der Regentschappen Kendal en Batang, benevens het opwerpen van een aantal bentings in het hooge land, stelden echter hieraan eenigszins perk, voor eenigen tijd. In Banjoemâs werd het landschap al meer en meer tot rust gebragt; bij de alhier gestationeerde 8e kolonne, onder den Majoor Buschkens waren gevoegd, de gewapende benden van Tagal, onder den Regent van dat landschap en eenige hulptroepen, onder den Djokjaschen Tommongong Siendonegoro. In den beginne van dit jaar, vielen er weinige schermutselingen voor in Banjoemâs.

In Begaleen waren de handen meer gebonden doordien het zuidelijk deel van dit landschap, langs den oceaan minder bruikbaar is voor expeditien, doordien de hooge stranden de uitwatering der rivieren beletten, en groote Rawa's of strandmoerassen vormen, die in den natten tijd niet door te trekken zijn, dan langs enkele kleine wegen, terwijl de regenmousson zich dit jaar bijzonder verlengde. Dit bevoordeelde zeer de schuilplaatsen der insurgenten, die onder Dipo Negoro de jongere en Pengalassan aldaar stonden en onophoudelijk het land brandschatten.

Men hoopte door het aanleggen van eenige Bentings en het zoo doenlijk kruissen, des vijands bewegingen te verhinderen, maar mogt daarin aanvankelijk weinig slagen. Dipo Negoro had aan de hoofden der insurgenten in deze westelijke streken aanbevolen, al het mogelijke te doen en gestadigen oorlog te voeren,

zijnde zij, na, gelijk wij boven zagen, verdreven te zijn, weder over de Bogowonto gedrongen.

Onderscheidene geringe schermutelingen vonden dagelijks plaats; maar de eerste bijzondere, was die op den 12 Maart. Kerto Pengalassan met Dipo Negoro de jongere en zijne vrouw, bevonden zich den 11 Maart te Ketos of Ketossan, een dorp in ooster neder-Bageleen, ten einde aldaar te overnachten, en vervolgens weder verder te gaan. Hiervan werd de kolonel Cleerens verwittigd, en deze toog nu in den nacht daarheen met een paar honderd man, en vond de opstandelingen in de grootste zorgeloosheid, alle slapende, op den grond in eene opene gallerij of pendoppo. Cleerens deed in stilte zijne soldaten zich om die plaats scharen, en eensklaps op de slapenden vuur geven. In de uiterste ontsteltenis sprongen de nog levenden op, alles achterlatende. De jonge Dipo Negoro vlood geheel naakt, en liet onder anderen achter, kostbaarheden, die de opstandelingen op eenige duizenden aan waarde schatten. Er bleven 40 dooden op de plaats. Deze overrompeling viel voor in den vroegen morgen om 2 uur van den 12 Maart. Cleerens trok terug, zonder de overwinning te volgen. De vijand verzamelde zich echter weder, doch verloor andermaal een 40 tal dooden en 22 paarden, benevens 80 pieken en 10 geweren.

Onderscheidene voordeelen waren de gevolgen dezer overrompeling, maar in weerwil hiervan, was de jonge Dipo Negoro niet uit Begaleen te verdrijven. Nog den 1 Julij trok de Ridmeester van Nauta tegen hem op, toen hij met 1000 man te Kemoedo stond; van waar hij weder werd verdreven, met verlies van eenige dooden

en 18 paarden. Den 10 Julij trok de Luit. Engelbert van Bevervoorden met eene andere kolonne op Tjenkawa en Bedok, aan de Bogowonto, en sloeg hier eveneens den vijand, met verlies van 20 dooden, eenige paarden, wapens en kostbaarheden.

Maar terwijl de streken om de oost van Djokjakarta in rust waren, ontdekte men te Soerakarta eene soort van zamenzwering, in de maand Mei. Zekere priester genaamd Hansari, gaf aan een der adjudanten van den Luit. Gouverneur, en deze weder aan zijn chef, kennis van een ontwerp, gevormd door den Soloschen oud Regent Wongso di Poero en zijn zoon Mâs Rongo Warsito die, te Passar-kliwon eene groote menigte pieken, trommen en buskruid verzameld hadden, waarmede men een aanslag op het fort in den zin had, zoo als men wilde. Destijds waren er weinig muitende bende in het Padjangsche, waarvan men eene medewerking konde veronderstellen. De Luit. Gouverneur droeg terstond aan den Resident Nahuys van Soerakarta op, om met de vereischte omzigtigheid dit ontwerp na te sporen en te verijdelen. Deze ervaren man was weder wakker genoeg, om de zamenzwering, die hij zelf echter voor niet zoo ernstig verklaarde, te verijdelen, en hierin werd hij ijverig ondersteund, door den kapitein honorair Stavers, landheer van Singasari en den Secretaris der Residentie Dedel. Door deze goede diensten bleef het land beoosten de Oepakrivier in rust. Nog ontdekte men in dezen tijd een ander ontwerp in het landschap Soekowati, waarvan het doel niet duidelijk gebleken is, maar dat eveneens door Nahuys en den burger Dezentje verijdeld werd.

Daar men van lieverlede het smaldeelen der legermagt als voordeelig voor de operatiën beschouwde, werd dat nog meer uitgebreid. In December 1827 was er bereids eene negende kolonne geformeerd; later vormde men tot 14 kolonnes, vooral in dit jaar 1828, als wanneer men vele versterkingen van hulpbenden ontving, uit de Molukken, waarvan boven reeds gesproken is. Doch in Mei van dit jaar, als wanneer de overige kolonnes nog niet gevormd waren, werden de posities en kommando's als volgt aangegeven.

De 1e kolonne onder den overste Sollewijn, hield post om de zuid van Djokjakarta, te Bantalkarang en Mangir of Mangirän en langs den oosteroever der beneden-Progo. Aan deze was nog toegevoegd, eene andere kolonne van 300 man, onder den majoor Van Gansen.

De 2e kolonne, onder den kapitein Ten Have, eerst onlangs uit Rembang teruggekomen, hield post in het zuidwesten van Kadoe, te Menoreh, het Tradjoemâs of Tjatjaban-gebergte, langs de grenzen aldaar.

De 3e kolonne, onder den overste Le Bron de Vexela was gestationeerd te Kedjiwan, aan den zuidelijken voet van het Merapi-gebergte benoorden Djokjakarta, ten einde alle invallen in Padjang te beletten en vervolgens te Kembangarong gelegerd te blijven.

De 4e kolonne onder den majoor Bauer was gestationeerd te Bligo aan den boven-Progo, op de grens van Kadoe, aan den regteroever, om van hier gezamenlijk met de 2e kolonne expeditiën te maken naar Sambiroto en andere centrale vijandelijke punten om de zuid.

De 5e kolonne onder den majoor Errembault de Dudzeele was geposteerd te Kalidjinking, aan den grooten weg, op de grens van Kadoe, ten zuidoosten, ter bescherming van Kadoe. Zij moest echter met de kolonne onder den overste Ledel zamenwerken, en het terrein bezuiden Kalidjinking, bij Grogol zuiver houden, daar deze streek lang het verblijf van opstandelingen was geweest.

De 6e kolonne onder den kolonel Cleerens was gestationeerd in het oosterdeel van neder-Begaleen, langs de Bogowonto (westeroever) en de kust tot Banjoemâs.

De 7e kolonne, onder den majoor Michiels, stond in opper-Begaleen, in de districten van Ledok, Gowong, Kaliwiro en Wonosobo, die zeer bergachtig zijn.

De 8e kolonne, onder den majoor Buschkens, was gelegerd te Kemiet, en dekte het landschap Banjoemâs, en wester neder-Begaleen.

De Europeanen der expeditionaire afdeeling, waren verdeeld in het 1e en 2e bataillon en flankeurs. De laatsten werkten met de 5e kolonne mede, zoo als gemeld is. Het 1e bataillon, onder den majoor Cox van Spengler, was gestationeerd te Djokjakarta, en werd meerendeel om de zuid van de hoofdstad gebruikt, tot het versterken der meeste punten, onder leiding van den kolonel Cochius. Het 2e bataillon, onder den kapt. Nothomb, stond te Tempel, bezuiden Kalidjinking, en kruiste tot op den oever der Progorivier (1).

(1) Tot heden toe had de luit. gouverneur zijn gewoon verblijf te Soerakarta en Djokdjakarta gehouden, en de generaal Van

De hulpbenden uit de Molukken waren verdeeld als volgt: Bij de 2e kolonne, 550 Ternatanen en Alfoeren, onder den majoor dier landaard Koelabath. Bij de 6e kolonne 550 man Boetonners, onder bevel van een broeder des Sultans van Boeton; voorts 300 man Tidorezen, onder den Majoor van dien landaard Tsafioedien, bij de kolonne Europesche flankeurs, die met de 5e kolonne medewerkte. Van den militairen geest dezer hulptroepen, hebben wij een kort overzigt genomen.

In de provincie Mataram waren de Gouvernements troepen bereids in den beginne dezes jaars verpligt, verscheidene togten te doen, tegen den tommongong Djoyomengolo, ook genaamd Tjomongolo en Djoyonegoro, een zeer werkzaam opperhoofd, die de streek bezuiden Mataram langs de zee, tot beoosten de Oepakrivier in het zuiderstrandgebergte in onrust hield, en aldaar grooten invloed uitoefende. Bereids verscheidene malen is in het verhaal van dezen oorlog, de naam van dit opperhoofd voorgekomen. Hij had te Geger, beoosten de Oepakrivier, eene kruidmakerij, en versterkte zich later aldaar, zoo als het vervolg zal doen zien. Zijn invloed in de landstreek bezuiden Djokjakarta verminderde echter meer en meer naarmate het

---

Geen te Magelang. De laatste werd echter in dit jaar tot luinant generaal bevorderd, en naar Nederland teruggeroepen, terwijl de Kock nu in Maart zijn vast hoofdkwartier te Magelang koos, alwaar dus het centrum van alle operatien kwam. De kol. Cochius bleef te Djokdjakarta over het ooster-, en de kol. Cleerens in Bageleen over het westerdeel van het tooneel des oorlogs, kommando voeren.

terrein bedekt werd met bentings, meerendeels opgeworpen door den kolonel Cochius en bezet door geregelde en ongeregelde troepen. — Maar, in het midden des nachts kwamen echter de opstandelingen tot Djokdjakarta, en vermoordden sommigen nabij het verblijf des rijksbestierders.

Na de nederlaag van Sosro di logo in Rembang, in het begin dezes jaars, zoo als boven is gemeld, en nadat hij door den overste Roest ook uit Madioen was verdreven, en tot onderwerping genoodzaakt, poogde Dipo Negoro andermaal zijne zaak in deze gewesten te doen aannemen. De omstandigheid, dat de hoofdregent van Madioen (of der Montjonogoro landschappen), een jong persoon was, waarop men geen vasten staat konde maken, en die door de onderregenten niet genoeg ontzien werd, voorts zonder kracht en invloed was, schoon hij de oude zaak geheel aanhing, was oorzaak dat de zendelingen der insurgenten en hunne proclamatien ingang vonden bij de hoofden des volken. De regenten van Ngrowo, Kalangbret en Berbek begonnen zelfs te wankelen, en dierhalve vormde men in aller haast, in Julij eene buitengewone kolonne troepen, te Soerakarta onder den resident van Nes, langs de Bengawanrivier naar Ngawi afgezonden werd. Terzelfder tijd toog eene andere kolonne over land; en zonder vijandelijke ontmoetingen te hebben, nam men bezit van de landschappen Madioen en Kediri, en wierp bentings op te Wonorodjo, Pronorogo en Kediri, Ngawi, Bodjonegoro (Radjakwesi), Toeban, Bantjar, Ploentoeran, Blora, Rembang, met sterke bezettingen. Sedert bleven de oostelijke landschappen volkomen in rust.

Terwijl er nu van tijd tot tijd in de door de 1e, 2e en 3e kolonne bezette landschappen schermutselingen voorvielen, die van min of meer omvang waren, naarmate de bekwaamheden der aanvoerders, en de moed der opstandelingen, doch die over het algemeen tot geene belangrijke resultaten voerden, werden de westelijke streken meer en meer ontruimd door de opstandelingen, ten gevolge der bewegingen van de 6e, 7e en 8e kolonnes in Bageleen en Banjoemâs; en de aldaar staande opperhoofden der opstandelingen, hun' invloed verloren hebbende, vlugtten tot Dipo Negoro, die destijds te Pengasi zijn hoofdverblijf hield, schoon de streek tusschen Progo en Bogowonto al meer en meer met bentings bezet werd.

Dipo Negoro, al zijne hoop vestigende op het westen, als het bijna nog eenig overig land, waar hij de bevordering zijner zaak konde verhoopen, zond de gemelde opperhoofden, Gondo kesoemo, Djoyo sindargo, Pengalassan, en de jonge Dipo Negoro, weder naar hunne standplaatsen terug, doch zij durfde zulks niet meer bestaan. Dierhalve vestigde hij zijn vertrouwen in de twee bij hem zijnde jonge opperhoofden, Sentot, alias Alibassa Abdul Moestapha Prawiro Dirdjo ook Noto Dirdjo genaamd, en Prawiro kesoemo, alias Bassa Abdul Haslie, zoon van Pangeran Ingebei, beide op dat tijdstip tusschen 17 en 19 jaren oud. Aan deze twee jongelingen droeg Dipo Negoro op, een inval te doen in Bageleen, en zoo mogelijk de westelijke landschappen weder onder zijne magt te brengen.

De beide jonge vurige opperhoofden togen aan het hoofd van 400 man uitgelezene troepen, van Pengasi

naar Kadilangoe, de monding der Bogowonto-rivier, om langs dien kant over dezelve te gaan. De Gouvernements kolonnes, hiervan verwittigd, hielden post aan den wester oever, om de overtogt te beletten, tot opwaarts Tjenkdwa. De beide opperhoofden, ziende den overgang alhier belet, verzonnen eene krijgslist. Zij hadden de vroeger op Mangkoe Negoro veroverde kanonnen medegevoerd, en stelde daarvan twee bij de monding der rivier, onder bedekking van 50 man, die een aanhoudend vuur begonnen, om daardoor de aandacht tot zich te trekken. Met de overige 350 man togen de beide opperhoofden noordwaarts, langs den ooster oever, buiten het gezigt der troepen, die door het kanonvuur gelokt, op dat punt zamen trokken, en de boven rivier ontbloot lieten. Het was tegen het vallen van den avond van 30 September. Onderwijl men nu te Kadilangoe schutgevaarte hield, marcheerden de opstandelingen den geheelen voornacht noordwaarts, en trokken over de Bogowonto, eenige mijlen boven de benting Peasan, bij Wodjo-wetan, in het holle van den nacht, onder zwaar onweer, storm en dikke duisternis, met stortregen. Zij gingen tot den middel in het water met de wapens in de hand omhoog. De twee overige Mangkoenegorosche kanonnen wilden ze over de rivier dragen, doch daar de last te zwaar was bleven die halverwege steken.

Zoodra zij over de rivier waren, trokken zij met spoed westwaarts, en kwamen met het aanbreken van den dag van 1 October in het gehucht Rodjoso, of Jesso, bij de benting Woenoet, en op den middag te Winko, eenige palen meer noordwest. De

majoor Buschkens, kommandant der 8e kolonne, die op den 1 October van den inval kennis kreeg, deed terstond eene verkenning maken naar Woenoet, alwaar hij de opstandelingen wel ontdekte, doch niet aanviel, omdat zijne kolonne verzwakt was door het afzenden van detachementen, naar verschillende bentings, weshalve hij zich bepaalde tot het vervolgen der bewegingen van de opstandelingen. Men deed nu uit de benting Lingies mede eene verkenning, doch de opstandelingen verscholen zich in de maisvelden, besmerende de tongen hunner paarden met zout, opdat zij niet zouden hinneken Het volk van Lingies geen' vijand ontdekkende, rukte in, en de 8e kolonne vatte post te Kedoedoean, ten einde den volgenden morgen wederom den vijand op te zoeken. Om ongeveer 8 uur kwamen de opstandelingen weder uit de maisvelden te voorschijn, en trokken kort onder het fortje Lingies, over de rivier Djali, juist als de taptoe geslagen werd, zonder het minst bemerkt te worden. Vervolgens trokken ze met versnelde marschen noordwestwaarts op, en vatten post te Kroyo, gelegen op zes palen oost van de benting Merden.

De opstandelingen, in grooter massa aangegroeid, hadden in geene 4 dagen eenige rust of een volle maag genoten. Sentot liet hier zijne benden, ongeveer 4 à 500 man sterk, hun eten zoeken, en vervolgens hunne getijden bidden. Dit was des avonds van 2 October. Doch des morgens met het aanbreken van den dag van 3 October, toen het volk nog niet geheel verzameld was, kwam men melden dat de 8e kolonne hun op de hielen zat. De majoor Buschkens was de opstandelin-

gen zonder uitstel nagevolgd, en op dien morgen wezenlijk nabij.

De benden van Sentot, waarbij 100 man met geweren gewapend waren, verzamelden zich nu zoo spoedig doenlijk, en verscholen zich achter heggen en heiningen van het dorp Kroyo, dat aan de eene zijde bepaald wordt door een heuvel, en aan den anderen kant door den kleinen landweg. Een 60 tal ruiters, zijnde welgewapende geringe hoofden, vatten post op den weg, met aanbeveling van Sentot, om op de aankomst der kolonne stand te houden en te schermutselen, en voorts langzamerhand te wijken. Vast besloten hebbende, om zich liever dood te vechten, dan onophoudelijk te vlugten en gebrek te lijden, spraken de beide opperhoofden hunne benden moed in, en wachtten met afgesnedene heining in de hand, naar het oogenblik, dat de schermutseling zou beginnen.

Het duurde niet lang, of de 8e kolonne kwam opzetten. Toen zij de op den weg geschaarde ruiters zag, ging er een geschreeuw op van „hoera! brandal!" (muiteling). Tot op 200 pas genaderd, deed Buschkens een mitraille-vuur beginnen, en zond vervolgens de kavallerie er op af, terwijl de gewapende hulpbenden van Djokdjakarta, onder Siendo negoro met geveld geweer aanvielen. In de achterhoede waren de Madurezen, en hulpbenden, Javanen van Tagal. Terwijl nu de ruiters volgens afspraak achterwaarts weken, werden ze door de troepen vervolgd, die nog zeer vermoeid waren van een' marsch van 14 palen den vorigen dag, en nog meer door den stormpas bij deze gelegenheid. Terstond wierpen de opstandelingen nu eensklaps de

pagger of heining neer, stormden met gevelde lans op de hulptroepen van Tagal, Madura en Djokdjakarta. Deze wilden een vuur beginnen, en Buschkens deed hun het geweer vellen, maar een oogenblik weifelden zij, hielden op met schieten, wierpen de wapens weg, en sloegen op de vlugt. Aanstonds sneuvelden er velen, en op de vlugt werd de kolonne grootendeels vernield. De majoor Buschkens kwam met slechts 4 hussaren in de benting Lingies terug. Bij deze nederlaag, die voorviel op den 3 October 1828, des morgens ten 7 uur, sneuvelde 200 mannen met 4 officieren. Bij de 400 geweren. Alle ammunitie en bagagie en 2 (bij anderen 4), veldkanonnen, vielen den opstandelingen in handen. De majoor noemt de massa opstandelingen *eene groote massa*, anderen zeggen 2000, doch de opstandelingen zelve geven slechts 4 à 500 op. De 8e kolonne was sterker. De schrik deed hier alles af.

Deze nederlaag der Gouvernements troepen, een der voornaamste van dezen oorlog, gaf aan den naam van Sentot eene groote vermaardheid. Aanstonds kwam er eene groote massa volk tot hem, waardoor zijn troep aanzienlijk vergroot werd. Daar het in den regentijd was, en de paarden op sommige plaatsen tot aan de buiken in den modder gingen, werden de veroverde kanons niet medegevoerd, maar weggeborgen, in de nabijheid van Kroyo. Na eenige dagen hier vertoefd te hebben, rukten de opstandelingen van Kroyo op, om verder naar west-Bageleen door te dringen. Maar de kolonel Cleerens had dezen tijd zich beter ten nutte gemaakt dan de opstandelingen, en de 6e en 11e kolonnes rukten terstond uit, om de gevolgen voor

te komen. Ten anderen zond men van Batavia naar Banjoemâs versterking, en de verstrooide troepen verzamelden zich weder onder Buschkens.

Den 7 October ontmoetten de vereenigde troepen wederom de opstandelingen bij Goenongtawon of Goenongtaweng, meer westwaarts gelegen. Sentot wilde hier dezelfde manoevre herhalen, maar de troepen waren voorzigtiger. Vooraf werden de jagers en tirailleur vooruit gezonden, en toen men den in hinderlaag liggenden vijand ontdekt en opgejaagd had, viel de ridmeester Van Nauta, met een escradron kavallerie op denzelven in, met dat goed gevolg, dat de opstandelingen geheel uiteengeslagen werden. Sentot werd in de linker ellcboog, en Gondokesoemo in de linkerbil gekwetst, terwijl het paard van Prawiro kesoemo mede gewond werd. Sentot echter verzamelde zich spoedig, doch schoon hij volgens eenigen 3000 man bij zich had, behaalde hij geene voordeelen meer, daar Cleerens alle de troepen onder zijn bevel concentreerde te Lingies, om het verder indringen van den vijand te beletten. Het voordeel van 7 October herstelde echter de zaken in Bageleen op den ouden voet, als vóór 1 October.

Sentot, vermeenende zijne zaken in Bageleen geregeld te hebben, toog over de Bogowonto terug naar Pengasi, tot Dipo Negoro, latende Prawiro kesoemo in Bageleen achter. Dipo Negoro zond nu de oude insurgenten-hoofden weder naar hunne posten terug, en wees hun als standplaatsen aan als:

Tommoegong Bassa Goedo kesoemo, te Remodjatinegoro in West Bageleen; tommongong Bassa Djoyo Sin-

dargo met Danoe kesoemo, in midden Bageleen en tommongong Bassa Prawiro kesoemo, in het oostelijk deel. Er vielen echter geene of zeer weinige schermutselingen voor, gedurende eenigen tijd, en eene stilzwijgende wapenstilstand werd er van weerszijden onderhouden, gedurende welken Dipo Negoro ongestoord te Pengasi verbleef, zonder daarom groot gebied te hebben, daar het land tusschen Progo en Bogowonto met bentings bezet was. Evenwel trokken de insurgenten de inkomsten dier landen, door brandschattingen of door vrijen wil der opgezetenen. Mangkoe Boemi, wiens naam zoo geweinig genoemd wordt, verbleef enkel bij de vrouwen, en weigerde immer zich te onderwerpen, schoon men hem van Gouvernements wege menigmaal brieven schreef. De vrouwen bleven altijd op één punt bij een.

Wij zagen boven hoe Kjai Modjo, de vroegere raadgever der opstandelingen, door zijne partij veracht en gehaat, en door Dipo Negoro teruggezonden werd naar Padjang, waar hij echter niet durfde terug te keeren, omdat niemand hem aldaar beschermen wilde. Eene bende priesters, even lafhartig als hij, volgde overal. Daar hij door wapenen of door dapperheid niets konde verhoopen, poogde hij zulks door bedrog te beginnen, en zonder daartoe eenige andere magt te bezitten, dan uit zich zelven, begon hij echter onderhandelingen te openen met het Gouvernement, dat al eens op dusdanige manier door hem bedrogen was geworden.

Het schijnt dat de hoofden der Gouvernements-troepen nog onwetende waren, van de omstandigheid, dat Kjai Modjo in zijne waardigheid van opper- of hoofdpriester bereids vervangen, en weggezonden was. Den 26

October zond Kjai Modjo een schrijven aan den tommongong Wiro Negoro, bevelhebber der Djokdjakartasche krijgsmagt, bereids vroeger genoemd, waarin hij te kennen gaf, genegen te zijn, in het Padjangsche vredesonderhandelingen aan te gaan, met de Europesche autoriteiten en de Rijksgrooten der beide hoven. Wiro Negoro gaf hiervan kennis aan den resident van Nes, en deze aan den luitenant gouverneur, die de plaats tot onderhandeling bepaalde te Malangi, benoordwesten Djokdjakarta, of in het bevredigd gedeelte van Padjang.

Den 31 October had de eerste zamenkomst te Malangi plaats, tusschen Kjai Modjo, die nog 3000 aanhangers bij zich had, en Wiro Negoro, met eene gelijke magt, en ondersteund door de 3e kolonne onder den overste Le Bron de Vexela. De beide partijen schaarden zich in orde van bataille, op eenigen afstand, en de beide onderhandelaars ontmoetten elkander, op de wijze der oosterlingen. Na eenige minuten stilte begon Kjai Modjo te spreken over zaken van zijn geloof. Wiro Negoro echter gaf hem te kennen, eeniglijk gekomen te zijn om over den vrede te onderhandelen, en vorderde dierhalve zijne volmagt van wege Dipo Negoro, waarop Kjai Modjo antwoordde, dat zijn meester hem belast had, ter regeling van het Mahommedanismus, en het eindigen des oorlogs overeen te komen; vervolgens weder over het vorig onderwerp beginnende. Alweder herhaalde Wiro Negoro, dat hij niet gekomen was, om over religieuse zaken te spreken, maar te vernemen hoedanig Dipo Negoro gezind was, omtrent het herstel van den vrede. Kjai Modjo gaf voor, volle magt te hebben, om daarover te handelen met de

grooten van Djokdjakarta en Soerakarta, en eveneens met de Europesche autoriteiten. Voorts, dat hij Wiro Negoro uitgenoodigd had, om zich met hem vriendschappelijk over het geloof te onderhouden, dat voor alles aan zijn hart lag, en ten welken einde hij ook eene zamenkomst met de hoofdpriesters verlangde.

Na deze zamenkomst had er nog eene tweede plaats te Melangi, den 5 November, tusschen den commissaris Nahuys, den resident Van Nes, de beide rijksbestierders, de grootpriesters en Wiro Negoro ter eene, en Kjai Modjo met zijne priesters ter andere zijde. De zamenkomst vond plaats in eene pendoppo of open gebouw op het veld. Toen een der rijksbestierders aan Kjai Modjo te kennen gaf, dat men was gekomen om een eind te maken aan de ellenden, die drie jaren lang het land hadden verwoest, begon de priester te weigeren in een ander accoord te treden, dan dat hij en de zijnen eene volkomene bevoorregting van het Mohammedaansche geloof zouden zien bevestigd, op welke voorwaarde hij zich zoude onderwerpen, en Dipo Nigoro daartoe eveneens zou overhalen. Hij verzocht en verkreeg 5 dagen wapenstilstand, maar den 9 November schreef hij aan Wiro Negoro, dat hij geene volmagt van Dipo Negoro had maar uit eigen magt onderhandelde, voor zijn geloof. De Luit. Gouv. deed antwoorden, dat enkel de vorsten daartoe magt hadden en dat Dipo Negoro ten allen tijde over den vrede kon handelen.

Daar men nu zag, dat de onderhandeling enkel bedrog was, en Kjai Modjo zich geenzins onderwerpen wilde, wachtte men tot het einde van den wapenstil-

stand. De priester trok in den nacht van 11 November over den grooten weg van Magelang oostwaarts, met 500 man, en aanstonds zette de 3e kolonne hem na, en trof hem en zijne bende, slapende van vermoeijenis aan te Bantjer bij Kamelokko, waar allen gevangen genomen werden, zonder wederstand. Men bond den priester, en zond hem met zijne bende naar Klatten. Daarop werd hij naar Samarang vervoerd, met een piket kavallerie, een batailon infanterie. Kjai Modjo, te paard, was gekleed in eene samaar van donkergroene stof, de kleur van Mohammed, en met een geweldig grooten tulband op het hoofd. Zijn gestalte was klein, en zijn gelaat uitdrukkend valsch. Eenige schreden na hem volgde 80 priesters, twee aan twee, tusschen eene dubbele rij hussaren. De achterhoede bestond uit het bataillon infanterie. De kolonne werd gecommandeerd door den luit. kol. Geij, en de kapitein Roeps vergezelde die als tolk. De laatste had hen helpen gevangen nemen.

Men heeft gewild, dat terstond na den val van Kjai Modjo, de zaken bij de opstandelingen minder zamenhang bleven behouden, daar zijn invloed op alles overwegend was geweest; doch zulks wordt door zijne vroegere medemakkers wedersproken. Wel was zijn invloed in den beginne op Dipo Negoro zeer groot, maar de zaken des oorlogs werden bestuurd, niet door hem, maar door Pangeran Ingebei, en bij deszelfs afwezen, door Sentot (eerst sinds dezen tijd), beide Senopatis, opperbevelhebbers of Generalissimus. Toen Dipo Negoro de tijding der gevangenneming van den opperpriester vernam, van hadji Moestafa en tommongong

Mangkoejoedo, wilde hij het verhaal niet eens aanhooren en zeide dat het zijn eigen schuld was. In zijne waardigheid van opperpriester, of opperwaarzegger werd hij vervangen door hadji Nisa. Kjai Modjo werd eenigen tijd hierna naar Menado verbannen, als staatsgevangene. Men rekende zijn' val als het begin van het einde des oorlogs (1).

De in de hooge landen van Bageleen, Gowong, Ledok en Pekalongan zwervende opstandelingen, werden aangevoerd door Mâs Loera en Imam Moeska, zoo als bereids boven is aangehaald. Hunne bewegingen in die woeste berglanden waren zoo onbedwingbaar, dat men een' anderen weg koos, om hun tot de orde terug te brengen. De majoor Michiels, kommandant in die streken, en de regent van Kendal, onder wien Mâs Loera als priester behoord had, deden alles om hem tot onderwerping over te halen, doch te vergeefs. Eindelijk kwam de resident Valck van Kadoe op het denkbeeld, om hem te dreigen met de verwoesting der graven zijner voorouders in het district Lempoeyang, in noorder Kadoe, benoordoosten het Sindoro-gebergte. Dit hielp; en op het laatst van November kwam Mâs Loera in onderwerping met 140 volgelingen, gewapend met lansen en geweren.

---

(1) Kjai Modjo overleed op Menado, 21 December 1849.

HOOFDSTUK XXI.

Vervolg. 1828—1829.

Bereids hebben wij gezien, hoe Dipo Negoro zich steeds onzeker op eenige plaats ophield, en dat hij, altijd zwervende, aan zijne vijanden immer onzekerheid overliet, omtrent de plaats van zijn verblijf. Hij verbleef echter een' geruimen tijd ongestoord te Pengasi, in de streek tusschen de Progo en Bogowonto. Doch toen hij nu zijne magt al meer en meer zag dalen, en het terrein, met bentings bedekt, geene groote strooptogten te doen overliet, vermeende hij eerst dat zijne tegenwoordigheid aan zijne zaken welligt een' beteren keer kon geven. Ten dien einde brak hij op van Pengasi, in November 1828, en werd begeleid door Sentot met zijne bende. Eerst toog hij om de zuid, en toen de Progo overgetrrokken hebbende, ging hij om de oost, tot Wonokromo, een dorp bezuiden Pleret. Aan alle hoofden van opstandelingen gelastte hij, het houden van een gestadigen oorlog, bestaande daarin, om hun' vijand op te zoeken, wanneer deze hen niet opzocht, en dan nimmer tot een beslisend gevecht te komen. Zijn voornemen was, om de Oepak over te steken, en den opstand weder in het Padjangsche over te brengen; maar dit durfde hij niet te bestaan, omdat het terrein met bentings bezet was.

Dierhalve wierp hij zijne aandacht op het westen, en trok terug op Djilegon, gelegen op den regteroever der Progo, die hij dus weder overtrok en van waar hij, na er een dag vertoefd te hebben, doorging tot Kertek, nabij de monding van de Bogowonto alwaar hij 3 dagen verbleef. Van daar toog hij naar Goenong Lanang, om de vermelde rivier over te gaan; en na er 4 dagen vertoefd te hebben, zond hij last aan Prawiro Kesoemo, opperhoofd in oost-Bageleen, om hem te ontvangen. Destijds had hij niet meer dan 70 of 80 volgelingen bij zich.

De overtogt van de Bogowonto leverde echter een groot bezwaar op, aangezien het volgens de adat of geheiligde overlevering, aan vorsten uit het Mataramsche stamhuis verboden was, die rivier over te gaan. Om dit nu te ontwijken, beweerde men, dat de rivier Lerang, die zich even boven de uitwatering van de Bogowonto, met dezelve vereenigt, zich niet in laatstgemelde stortte, maar omgekeerd, de Bogowonto in de Lerang, die aldus nabij den uitloop, mogt overgetrokken worden, wordende alzoo het verbod niet overtreden, en de adat niet geschonden.

Sentot was te dier tijd ziek, en konde Dipo Negoro niet volgen. Deze trok nu over de Bogowonto, nabij de monding over de bank waarop twee voet water stond. Prawiro Kesoemo van zijn' kant trok zuidwaarts over de Lerang, en ontmoette hem met 80 ruiters, in het dorp Wonoroto, alwaar zij overnachtten, en van waar zij westwaarts trokken langs het zuiderstrand, tot Wawar, alwaar Dipo Negoro ontvangen werd door Djoyo Sindorgo, kommandant in midden-Bageleen. Schoon

te Wawar eene benting was alwaar de luitenant Blondeau met 69 man in bezetting lag, bleef evenwel Dipo Negoro in het dorp van dien naam overnachten, en werd hem volstrekt geen hinder aangedaan. Des morgens trok hij verder westwaarts tot Petanahan, alwaar de kommandant van west-Bageleen, Gondo Kesoemo, hem ontving en onder geleide nam (1).

Deze omstandigheid heb ik dus zoo duidelijk mogelijk voorgedragen, en opgeschreven uit den mond van ooggetuigen, wijl niet alleen de Gouvernements troepen niets van deze bewegingen wisten, maar zelfs niet eens te weten konden komen. Het aanwezen van den gewaanden Sultan in Bageleen, konde echter niet verholen blijven. De 11e kolonne (majoor Michiels), die in het Ledoksche of opper-Bageleen stond, trok terstond op Segalo, en langs den linkeroever der Seraijoerivier, naar Banjoemâs alwaar de 8e kolonne (majoor Buschkens) stond, om dezen bij te staan, en gezamenlijk oostwaarts te marscheren, zijnde het verblijf van Dipo Negoro minder bekend dan ooit. Zij kwamen den 10 December te Kemiet, in Remodjatinegoro, en den 12 te Senappan, ontmoetende bij Karanganjer, beoosten Kemiet, in een zeer slecht terrein, eene bende van circa 1200 opstandelingen, of volgens deze zelve, van eenige ongeregelde hoopen uit Bageleen, die over hoop geworpen werden. Het was der kolonnes echter meer te doen, om te weten of Dipo Negoro wezenlijk in deze streek was, dan om te vervolgen. Het meeste bezorgd was men voor de benting Flogo of Telogo te

(1) Gondo Kesoemo is thans Danoe Redjo, rijkbestierder van Djokja.

Wawar, die aan het zuiderstrand, 15 palen bewesten de monding der rivier Bogowonto en even zoo veel van de benting Paesan aflag, tusschen de uitgestrekte rawa van neder-Bageleen, de rivier Lerang en de zee, in dezen staat van zaken, geheel afgesneden was, zijnde, zoo als gezegd is, bezet met 15 man geregelde, en 50 ongeregelde infanterie of piekeniers, en terwijl de wegen allermoeijelijkst waren. Deze omstandigheid lokte in dit ongunstig jaargetijde eene expeditie uit. De 6e kolonne (kapt. Rinia van Nauta) met 300 baijonetten, 150 Boetonners, eenige kavallerie en kanon, toog er eerst heen, en de 7e kolonne (majoor Colson), nam positie te Bandong, noordwaarts van Wawar. De 6e kolonne trok langs den regter Bogowonto-oever van Gambar over Tjinkawa op Paesan, en ontmoette op dezen weg, bij Segillo, een 400tal opstandelingen, onder den Bassa Prawiro Kesoemo, die de gelegenheid afwachtte, dat de kolonne over een kloof zou trekken. Van Nauta viel hem echter met zoo veel voordeel op het lijf, dat de opstandelingen moesten wijken, met verlies van verscheidene dooden waaronder de Tommongong Ondomooi. De 6e kolonne trok toen door, naar de Lerang, en over deze, wel niet breede, maar tusschen steile oevers snelstroomende rivier, met eenige moeijelijkheid, daar men een convooi geleidde, om Telogo te ontzetten, aangezien de levensmiddelen aldaar duur waren, en dewijl ongeveer 150 opstandelingen den overtogt trachtten te beletten, gelijk ook op andere punten op den weg naar Telogo, alwaar de 6e kolonne den 13 December aankwam, en kort daarna ook de 8e en 11e kolonne, die op hun marsch weinige ontmoe-

tingen gehad hadden. Hierdoor werd die benting ontzet, hebbende de opstandelingen nog den 12 des nachts gepoogd, door vuurpijlen brand in dezelve te stichten. De opstandelingen waren echter zoo stout, dat een opperhoofd nog den 13 December een brief zond aan een der onderworpen dorpshoofden om onderstand, waarom de kol. Cleerens den 14 weder eene beweging uitvoerde langs den ooster-Bogowonto-oever, te zamen met de tweede kolonne (maj. Ten Have).

Daar men echter het aanwezen van Dipo Negoro in Bageleen nog betwijfelde, terwijl de berigtten luidden dat hij den 1 December te Karang Anjer en den 10 te Petanahan stond, strekten de kruistogten zich weder om de zuid van Djokdjakarta uit, alwaar Pengalassan nog met 400 man stond. Om den vijand zoo veel mogelijk den overtogt van de Progo oostwaarts te beletten werd er bij Brossot, op den oosteroever, eene benting opgeworpen, genaamd Soeroedahan. Pengalassan werd bij een aanval op Imogiri, aan de Oepakrivier afgeslagen, maar een andere aanval op Mangier aan de Progo viel den 20 December in het voordeel der opstandelingen uit, zoo dat de Gouvernements troepen daarheen weder eene expeditie moesten zenden, onder den overste Ledel, die bij Godean of Soekonilo eene massa vijanden aantrof, bij welke gelegenheid de kapt. Gillon door het hoofd geschoten werd. Op dienzelfden dag viel Sentot, met een 1000tal vijanden, de benting Nangoelan, op den westeroever der Progo bewesten Djokdjakarta aan, alwaar de 4e kolonner (maj. Bauer), stond; doch met verlies van 21 dooden werd hij afgeslagen. De opstandelingen waren

hier zeer geregeld gekleed, en kwamen in orde, met slaande trom en een detachement kavallerie met een trompetter aan het hoofd opzetten. Om dezen tijd kwamen verscheidene mindere opperhoofden in onderwerping; bij Notoprodjo, de Tommongong Poespo negoro, zoon van Pangeran Selarong; en bij de 2e kolonne, te Kalibawang, eenige manschappen van Dipo Negoro's rijkbestierder, ook geheeten Danoe Redjo.

De kleine bende, die onder Pengalassan om de zuid van Djokdjakarta stond, verontrustte die streek onophoudelijk, zoo dat men er eene nieuwe expeditie op afzond. Des nachts van den 23 December gingen de 1e en 10e kolonnes, onder den overste Sollewijn en den kapt. Prager op marsch van Mangier, met 464 man infanterie, 90 ruiters en 50 piekeniers. Den 24 's morgens kwamen deze troepen te Imogiri, en aan de rivier Oijo, die in den oosteroever der Oepak valt, trof men den vijand aan, die den overtogt wilde beletten, en zulks ook in zoo verre tegenhield, dat de diepte een geregelden overtogt verhinderde, weshalve Sollewijn die elders anders moest zoeken. Men trof de vijanden in massa aan, bij Sello, alwaar na een hevig gevecht de opstandelingen weken, en de rivier overgetrokken werd. Men trof nog andere benden aan, die alle in het zuider strandgebergte weken, en niet in te halen waren. Een 40tal vijanden beklom een steilen heuvel, waarvan zij steenen naar beneden wentelden, en waarop zij niet te genaken waren, schoon men 9 opklimmenden nedersabelde. Men trok toen over de Oepak voort tot Géger, alwaar de opstandelingen eene buskruidmakerij hadden. De vijand vlugtte echter al voort, naar

Bayongan-kloesoet-pandjang, alwaar men den 24 heentrok, hebbende vele zware verhakkingen en kloven te passeren. Men vernielde Géger en Pandjang, een schoon dorp, nabij den zuider oever der Oepak gelegen en alwaar de verblijfplaats was der vrouwen van Pangeran Soeriobronto, Tommongong Djonegoro en anderen, die echter gevlugt waren, stekende men alle woningen in den brand. Men trok toen op Kokap, een klein dorp met vogelnestklippen, op korten afstand van het zuiderzeestrand, voorts naar Mantjingan en Grogol mede in deze streek van het zuidergebergte, die eerst kort te voren verlaten was van opstandelingen, welker voornaamste schuilplaatsen zij uitmaakten, weshalve alle die dorpen te gronde verbrand en vernield werden. Den 25 ging de marsch op Kretek, op den zuideroever der Oepak, hetgeen almede vernield werd, waarop Sollewijn langs de Zuid- en Oosteroever dier rivier opwaarts trok altijd benden opstandelingen vooruitdrijvende, die zich echter niet onder schot waagden. Bij Sello werd de troep wederom door eene bende opstandelingen, onder 4 vaandels, van achteren aangevallen, houdende zij echter geen stand. Den 26 werd de kruistogt voortgezet, en drie vijandelijke hoofden in Sello opgeligt, waarna in het district Oyo alle vijandelijke schuilplaatsen vernield waren, hebbende Sollewijn slechts 2 dooden en eenige gewonden bekomen.

Aan de westzijde van Djokdjakarta was men om dezen tijd zoo gelukkig niet. Te Nangoelan deed de 4e kolonne (Bauer), met een troep Javanen, Madurezen, Menadorezen, en ruiters een uitval om den vijand, die te Toeroes stond, met eene geduchte magt te verdrijven.

Bij een bergkloof, bezuiden Nangoelan-ketjil, overvielen eenige honderd opstandelingen de troepen, met dat gevolg, dat zij in volslagen wanorde op de vlugt togen, latende 38 dooden achter, waaronder de kapt. Van Ingen en de Pangeran Prangwedono, zoon van Mangkoe Negoro. Men begrootte de vijandelijke magt op 1500 man. Men legde nu bij Grogol en te Gamplong aan de Progo, alsmede te Wirowari in opper- en aan de Lerang in neder-Bageleen bentings aan, om de communicatie te beschermen. De magt der opstandelingen was echter aan het afnemen. De Tommongong Setrodirdjo, die met 400 man benoorden Djokdjakarta naar Padjang wilde doordringen, werd door de bevolking van Kambangarong afgeslagen, en de Pangeran Ingebei, die om de zuid, wederom de Progo meende over te trekken, werd na een gevecht van 4 uren mede afgeslagen, en teruggedreven. Hierop schenen de kruistogten een tijd lang op te houden, en terwijl de zaken in statu quo bleven, begon men weder aan onderhandelingen te denken.

Terwijl Kjai Modjo te Batavia gevangen zat, vermeende de Commissaris Generaal, door zijn invloed met Dipo Negoro in onderhandeling te kunnen komen, en vele ambtenaren dachten eveneens. Na veelvuldige gesprekken met gemelden priester, noopte men hem een' brief te schrijven, als raadgever en leeraar, inhoudende de aanmaning aan Dipo Negoro, om den vrede te zoeken, daar het Gouvernement ten beste gezind was voor het Mohammedaansch geloof, waardoor de tegenwoordige oorlog dus nutteloos was, en alsdan alleen zou bewijzen, dat hij gevoerd werd, alleen, ter bejaging

der eigenbelangzuchtigheid van Dipo Negoro, die dus Java in voortdurend ongeluk stortte. Deze brief werd medegenomen door den kapt. Roeps, die zoo als vermeld is, den gevangene had vergezeld, en met wien nog twee priesters van Kjai Modjo medegingen, zijnde Hadjiali en Kassimbessari.

Toen Roeps te Djokdjakarta teruggekomen was, werden met de opstandelingen een wapenstilstand gesloten, en toog hij, vergezeld van genoemden priester, naar Gamplong, eene benting op den oosteroever der Progo, 11 palen westwaarts van Djokdjakarta, waar nabij Sentot lag, te Kalibendol, voerende hij den titel van Senopati, of veldmaarschalk. Roeps kwam over de Progo, en den 22 Januarij 1829 te Kalibendol bij Sentot, van wien hij vernam, dat de oproerige opperhoofden den vrede wenschten. Sentot (alias Alibassa Senopati Abdul Moestafa Prawirdirodjo, of Notodirdjo), verlangde nu, dat ook de resident Nahuys, destijds Commissaris aan het hof van Djokdjakarta, die Sentot en Dipo Negoro vroeger gekend had, ook over de Progo kwam, om de zaak te bespoedigen. Dierhalve werd deze door den luitenant gouverneur uitgenoodigd, om naar Gamplong te gaan. Nahuys ging echter niet over de Progo, maar noodigde Sentot uit, om over te komen, en hem Commissaris met de verpligtte eerbewijzingen te ontvangen; doch Sentot zocht nu uitvluchten, en vorderde dat Nahuys te Kalibendol kwame, waaraan deze, zonder last van den luitenant gouverneur niet wilde voldoen. Onderwijl viel de Pangeran Ingebei op verscheidene dorpen om de zuid van Djokdjakarta, bij Bantoel, waardoor de wapenstilstand

geschonden werd, terwijl men Roeps dreigde het hoofd af te slaan, zoo ergens de Gouvernements troepen eene beweging zouden maken. Daarbij werd het gerucht uitgestrooid, dat Sentot nu Nahuys en Roeps wilde gevangen houden, tot dat Kjai Modjo weder zoude ontslagen zijn, al hetwelk wel inderdaad geheel onwaar, doch genoeg was voor Nahuys om voorzigtig te handelen.

Daar men nu door die vijandelijkheden van Pangeran Ingebei, die verscheidene dorpen verbrandde, in ongelegenheid kwam, en Roeps den generaal verzocht, om zijn leven niet in gevaar te brengen, begon evenwel de majoor Bauer die noordwaarts van Kalibendol, te Nangoelan aan den wester Progo-oever stond, een aanval te doen, en een groot vuur te openen op eenige benden, die zeer nabij het fortje kwamen, en die hij aanzag voor die van Dipo Negoro, schoon hij van het gevaar van Roeps bewust was. Deze zat juist met de opperhoofden te onderhandelen. Sentot deed hem terstond te paard stijgen en naar Nangoelan gaan, onder geleide van 40 ruiters, en van twee priesters. Juist trok Bauer reeds terug, waarop Roeps eveneens terugging, aan Sentot wijs makende, dat Bauer van zijne zending niets wist, waarmede deze zich liet tevreden stellen. Dit viel voor dienzelfden dag, 22 of 23 Januarij 1829.

Nahuys, nu ziende dat Sentot met omwegen begon, daar hij de zending van Roeps, van Gouvernements wege betwijfelde, bleef aan den oostkant der Progo, en weigerde over te gaan, zoo men hem niet eerst als commissaris en resident, een paar regenten of op-

perhoofden ter inhaling zond, en een schriftelijk bewijs gaf, van hem niet langer dan 12 uren op te houden. Hij vroeg ook dat de kapt. Roeps te gelijker tijd overkwame. Sentot zond inderdaad eindelijk den 27 Januarij, des middags, den Tommongong Soemodipoero en den priester Abdul Wahab. Nu deed Nahuys hen eveneens in bewaring houden, en aan Sentot schrijven, dat zij zoolang zouden aangehouden worden, tot Roeps overkwam. Dit hielp, en Sentot liet Roeps gaan, hem echter de belofte afvergende, om terug te komen, en deze kwam den 28 Januarij weder te Gamplong.

Nu was de hindernis over, die de troepen in hunne bewegingen belemmerde, maar ook op nieuw alle vredesonderhandeling afgebroken. Sentot openbaarde nu, dat hij wezenlijk Roeps had willen terughouden als gijzelaar, tot dat hij, Sentot, zelf, van Batavia zoude teruggekeerd zijn, waarheen hij meende te gaan om vredesonderhandelingen te beginnen, en dat Nahuys eveneens als zoodanig zoude achtergebleven zijn. De kapt. Roeps evenwel, getrouw aan zijn gegeven woord, wilde tot den vijand wederkeeren, maar er waren stellige verboden, zoo van den kolonel Nahuys als van De Kock, noodig, om hem terug te houden, en genoemde resident liet nu de Tommongong Soemodipoero terug gaan met een brief aan Sentot, meldende dat daar hij niet stellig beloofd had, hem, Nahuys, langer dan 24 uren op te houden, en daar men Roeps gevangen gehouden, en de Pangeran Ingebei den wapenstilstand geschonden had, dat hij, Roeps daarom niet terug kon gaan, terwijl Sentot verzekerd werd, dat het Gouvernement genegen was, vrede te sluiten, bijaldien

Dipo Negoro matig in zijne eischen was. Nahuys verzocht nu Sentot nogmaals beoosten de Progo te komen, en zond hem ten geschenke, een stuk laken, goudgallon en 2 kistjes thee. Maar er kwam niets meer van verdere briefwisseling, schoon sommigen dachten, dat de nabijheid van Kjai Modjo van dienst konde zijn. De krijgsverrigtingen namen nu weder een' aanvang, schoon men weinig uitvoerde. De gemelde Tommongong Soemodipoero was genegen zich te onderwerpen, maar Nahuys ried hem aan, dit liever later te doen, om allen schijn van gevangenhouding te vermijden.

Men gaf echter de onderhandelingen zoo spoedig niet op. De luit. gouverneur schreef nogmaals een brief aan Dipo Negoro, welke, zoo men wil, deze weigerde te ontvangen. Zelfs meldt men, dat hij nog zoo weinig gedemoedigd was, dat een zijner brieven aan den commissaris generaal slechts deze woorden inhield: „In den koran staat geschreven, Commissaris Generaal, kom tot ons en onderwerp u." Sommigen doen het voorkomen, dat deze onderhandelingen afgesprongen waren, omdat destijds spraak was, van een' weg langs het geheel zuiderzeestrand aan te leggen en de vorstenlanden te verdeelen.

Maar bij dit alles zijn de gedachten zeer verschillend, wanneer men een overzigt neemt, van den waren staat van zaken. Volgens het opgeven van opstandelingen zelve, was Dipo Negoro destijds niet in Mataram, maar ergens in Begaleen. Men begon met Sentot te onderhandelen, en deze kon enkel voor zich zelve spreken. Aangaande den wapenstilstand, het goed vertrouwen en alle de handelingen, scheen het, als of

men een gewonen europeschen vijand voorhad, zonder dat men wel bekend was met de ware omstandigheden der opstandelingen, waarvan de opperhoofden geheel afgezonderd en onzamenhangend werkten, terwijl de Javaan te veel eigenbelang heeft, om de bevelen op te volgen, ten voordeele van iemand anders, die niet aanwezig is. Daarenboven verhemelde men de opperhoofden zeer, om alles groot te doen voorkomen, voornamelijk Sentot, die men „veldmaarschalk," en „eerste persoon" noemt. Hij was destijds nog geene 20 jaar oud. Er was met den oorlog volstrekt geen denkbeeld van eene onafhankelijkheid, zeker bepaald staatkundig doel, of andere redenen, die bij overwinning gewettigd konden worden.

De vijandelijkheden werden echter zeer slepende gehouden, tot in April 1829. Hierdoor verademden beide partijen. De aanhang van Dipo Negoro verminderde al meer en meer, en aan 's Gouvernements zijde lagen vele zieken in de hospitalen. Het ongunstig weder verhinderde groote operatiën. De bewegingen der opstandelingen waren ook weinig, en men was steeds in het uiterst onzekere, omtrent hunnen toestand en stelling. Verscheidene mindere hoofden kwamen in onderwerping. Sentot was om dezen tijd, April, ziek, en de hoofden der opstandelingen waren oneenig. Men meende dat Dipo Negoro nog ongeveer 1200 man geregelde benden had, doch ooggetuigen ontkennen dit, en noemen slechts eenige honderd. Het Mataramsche, waar steeds zijn meeste aanhang was, was met bentings bedekt, en hij kon zich geen oogenblik vertoonen, weshalve hij zijn heil in het westen wilde zoeken, ter-

wijl Sentot zulks oostwaarts wilde doen, en over de Progo wilde trekken, met 400 voetgangers en 100 ruiters. Bij Sentolo, op den oever der Progo, bezuidwesten Djokdjakarta, ontmoette hij den 18 April de europesche kolonne onder Ledel, die een gedeelte van de manschap op convooi gezonden had. Men hield schutgevecht, tot dat de kolonne weder bij een was, en nu kwam men in een scherp gevecht, waar bij Sentot afgeslagen werd, met verlies van 20 dooden, waaronder de Alibassa Prawiro Rono. Niet lang daarna kwam hij echter moedig terug, doch onder het bereik van het geschut gekomen, werd hij met vuur begroet, en door de kavallerie in wanorde geslagen. Doch eensklaps verzamelde hij zich weder, en noodzaakte de vervolgers tot den terugtogt. Een hevige regen verhinderde het infanterievuur, waardoor men met de baijonnet begon, en de opstandelingen daarmede eindelijk over hoop wierp.

Sentot wendde zich nu naar Wadas, meer noordwestwaarts gelegen, alwaar de 2e kolonne stond (maj. Ten Have), die eveneens juist door het afzenden van transport verzwakt was. In den morgen van 20 April kwam hij met 700 man in orde opmarscheren en positie nemen bezuiden Banjoemeneng. Ten Have rukte uit, met zijne overige en de Alfoeresche hulptroepen. Zich met 80 Alfoeren te ver vooruit begevende, stiet hij op 400 opstandelingen, die op het kerkhof van Banjoemeneng behoorlijk in bataille geschaard stonden, en de Alfoeren tot op 40 passen lieten naderen, voor dat zij een hevig vuur begonnen. Dit bragt Ten Have een oogenblik in verlegenheid,

waaruit hij echter spoedig werd gered, door de kavalrie der 4e kolonne (Bauer), welke nu ook oprukte van Nangoelan, terwijl de Alfoeren moedig stand hielden. De opstandelingen werden over eene bergkloof teruggeworpen, doch verzamelden zich dadelijk weder. Nu rukte de geheele 4e kolonne op, en de opstandelingen, den aanval niet afwachtende, trokken terug achter Sambiroto, dat eenigzins zuidelijker ligt, in de streek die zoo lang door Dipo Negoro was bewoond geweest, eenige palen benoorden Pengasi.

Men wilde echter de opstandelingen met meer ernst uit die streek verdrijven, daar Pengasi nog altijd het middelpunt was, weshalve men hiervoor eene gecombineerde expeditie uitschreef, tegen 28 April. Alstoen rukten de 2e, 3e, 4e en de europesche kolonne onder den kapitein of majoor Ten Have, overste Le Bron de Vexela, majoor Bauer en overste Ledel, uit hunne legerplaatsen te Wadas, Gamplong, Nangoelan en Sentolo, alle bentings in die streek. De kapitein Roeps was de gids naar Pengasi. Van heuvel tot heuvel ontmoette men den steeds vlugtenden vijand, die bij Pengasi zich opstelde, doch in goede orde zuidwaarts terugtrok, tot Wates, onder bevel van Sentot, wiens benden de geregeldste waren van de opstandelingen. De luitenant Morreau ging er eerst op af met de Amboinezen, gevolgd van de Madurezen. Le Bron zelf trok op Djayem, alwaar de geheele vijandelijke magt stond. De opstandelingen stonden den infanterie-aanval uit, doch voor de kavallerie weken ze in goede orde, zijnde niet in wanorde te brengen. Bij elke bergkloof hielden ze halt, langzaam vurende, doch trokken,

vervolgens terug tot op het dorp Wates. Alhier vielen alle de kolonnes hen van alle zijden aan, waardoor zij eerst op de vlugt geslagen werden. Daarna legerde de 2e kolonne zich te Pengasi, de 3e te Kemiri, de 4e te Seran en de Europeanen te Gedongalé, waarop zij den 21 weder naar hunne standplaatsen terugkeerden, na het terrein, tot nabij het zuiderstrand, verkend te hebben. De magt des vijands werd bij deze gelegenheid op 700 geschat, en de kolonnes waren meer dan dubbel sterker. Het getal dooden wordt niet opgegeven, maar was aan 's vijands zijde grooter dan aan den kant der Gouvernements troepen, die slechts één doode hadden.

Men was er echter nu op uit, om de vijanden in het Mataramsche volstrekt geen rust te laten en vervolgde dus de opstandelingen met kleine troepen Javanen onder aanvoering van europesche officieren. De insurgerende Pangeran Soemonegoro trok den 9 Mei oostwaarts over de Progo, het oogenblik waarnemende, dat de kolonnes van standplaats verwisselden, en uitstrooijende dat Sentot zijn troep aanvoerde. Zijn voornemen was, de streken om de zuid van Djokjakarta te brandschatten. De 1e kolonne (Sollewijn) rukte echter terstond van Mangir op naar Tankilang oostwaarts, waar de eerste vijanden werden aangetroffen, terwijl de hoofdtroep in het dorp Gantang stond. Men dreef denzelven op de vlugt. Den 10 Mei was Soemonegoro weder gereed, de Progo westwaarts weder over te gaan, als hij daarin verhinderd werd, door de europesche kolonne van Ledel. De opstandelingen verstrooiden zich nu in het Selarongsch gebergte, en splitsten zich in kleinere troe-

pen, die afzonderlijk vervolgd werden, en nergens bij de bevolking bijval vonden. Om dezen tijd overviel de 4e kolonne, den Tommongong Patmonegoro in het dorp Klagen, bewesten de Progo staande. Men overrompelde hem in den nacht, en bragt hem om, met 10 der zijnen.

Eenige dagen hierna vernam men nu van geen vijand meer in het Matramsche, tot op eens een 400tal opstandelingen een' aanval waagden, op de benting Krodjo, bij de monding van de Progo gelegen, waar zij met buitengewone stoutmoedigheid tot aan de palissaden doordrongen en eenige manschap wondden. De bezetting sloeg hen echter af, met 4 dooden en 6 gewonden. Er werd echter terstond tot eene expeditie daarheen besloten. De 1e kolonne (Sollewijn) marscheerde den 23 Mei naar Kertek, op den ooster- of linkeroever der Oepakrivier, waarheen ook de 10e kolonne (Prager) van Kewarassan of Bantoel trok over de Oepak, en ontmoette een troep van 3 à 400 opstandelingen, die echter naar het zuidergebergte en de zeekust vlugtte in groote verwarring, wordende eenigen door de hussaren neêrgesabeld.

Nu trok ook eene europesche kolonne uit Boeloes daarheen, vergezeld van de troepen van Notoprodjo, die de opstandelingen over de Oepak wierpen; doch 150 man met 3 vaandels posteerden zich nu op den oosteroever en openden een levendig vaar. De kapitein Hoeksema toog echter buiten hun gezigt met 100 man over de rivier, en viel hen in den rug, waardoor zij op de vlugt togen. Nog eenmaal ontmoetten de troepen van Notoprodjo de opstandelingen, die zich echter in

het zuiderkalkgebergte wierpen. Sollewijn doortrok hetzelve en vernielde het dorp Kemiri, de verblijfplaast van Pangeran Ingebei. De troepen doorzochten verder het strandgebergte, en achterhaalden zelfs de zonneschermen, de paarden van vermelden Pangeran, alsmede een mand met ijzeren voetangels, waarvan steeds eene punt boven lag, en die de opstandelingen bij vervolging, achter zich wierpen. Ook vond men eenige papieren, onder anderen een brief van Pangeran Ingebei, waarin hij zich tituleerde Abdul Ragman en aan Sentot alias Alibassa Abdul Moestafa Prawiro Dirdjo schreef, dat hij geene Gouvernements geschenken moest aannemen. Uit denzelven ontwaardde men ook den weinigen zamenhang van de handelingen der insurgerende hoofden en hunne wederzijdsche onbekendheid. Aan de monden van de Oepak en Oyo werden nu bentings aangelegd.

Terwijl deze expeditie om de zuid geschiedde, poogde de 2e en 4e kolonnes (Ten Have en Bauer), den Pangeran Mangkoe Boemi met de vrouwen der prinsen, te overrompelen in het dorp Koelor, bewesten de Progo en togen te dien einde den 21 Mei op weg, met 450 man Infanterie, en 150 Alfoeren, die door gidsen langs de moeijelijke bergpaden en omwegen, in den nacht daarheen geleid werden. Toen zij echter om 7 uur des morgens aldaar aankwamen, was Mangkoe Boemi even te voren van daar vertrokken, zoodat het eigenlijk doel gemist werd. Een oogenblik daarna waagde Sentot met 200 man een aanval op de zuidzijde van Koelor, doch werd door de Alfoeren verdreven, met verlies van 4 dooden en eenig wapentuig. Twee palen ver vervolgden zij de

vlugtenden, die zich echter geheel verstrooiden. Verder werden de troepen niet meer verontrust, maar keerden van dezen mislukten togt den 23 Mei weder terug, alleen het gedenken achterlatende dat men de opstandelingen tot in hunne schuilhoeken kon opzoeken. Men vond nu nog, op de aanwijzing van een hoofd, een door Dipo Negoro begraven kanon. Kort hierop onderwierpen zich verscheidene aanvoerders, als de Pangeran Meloyo, met 6 onderhoofden, bij Notoprodjo; de Tommongongs Sodjo Prawiro en Roemodekjoyo, met 30 volgelingen bij Wironegoro, thans Pangeran Praboenigrat genaamd, zijnde door het Gouvernement ter belooning, tot dien rang verheven; verder een Tommongong met gevolg, bij Cochius; een aantal volgelingen van Sentot, bij Bauer; en eindelijk de Pangeran Poerbokesoemo, schoonzoon van Sulthan Sepoe, bij Sollewijn.

Wij zagen boven, dat Dipo Negoro wel zich ophield in Begaleen, sinds December 1828, doch dit deed het hoofdtooneel des oorlogs niet verplaatsen. Zelfs bleven de zaken in dat landschap stil, en bijna alleen tusschen Cleerens, die te Gedong kebo stond, en den aanvoerder Prawiro Kesoemo, vielen eenige schermutselingen voor. Dat zij het echter niet al te zwaar meenden, blijkt daaruit, dat Cleerens gedurende de vastenmaand aan Prawiro Kesoemo geschenken zond, als een kist fijne wijn en 10 rollen linnen. Deze beleefdheid beantwoordde de laatste echter, met het wagen van een' aanslag op de benting Poerwogondo, bezuiden Gedongkebo aan den westeroever der Bogowonto gelegen, en alwaar de luitenant Eichelberg het bevel voerde. Den

1 Mei togen 150 opstandelingen daarheen. In de benting was men echter ter hunner ontvangst gereed; de kanonnen werden van de barbetten afgenomen, en een troep Boetonners en Alfoeren werd als voorvechters ter poort uitgelaten. De ruiters der opstandelingen sabelden eenigen ter neder, en het overschot moest terugwijken. Maar toen de opstandelingen tot op 50 pas genaderd waren, deed men de poort open, en vuurde eensklaps met de kanonnen, die achter dezelve stonden, waarop terstond de bezetting met geveld geweer storm liep, en de opstandelingen overhoop geworpen werden. De aanvoerder Prawiro Kesoemo werd aan het linkerbeen gekwetst, en zijn paard onder hem gedood. Nu ontstond er een gevecht om zijn ligchaam, en de opstandelingen dreven de bezetting terug, maar trokken af, met achterlating van 30 dooden en 12 paarden.

Meer uitgebreidheid hadden de krijgsverrigtingen om dezen tijd in Opper-Bageleen, voornamelijk bij Sepoeran aan de zuidwesthelling van het gebergte Soembing. In den middag van 3 Mei durfden de opstandelingen, die reeds dien morgen verkend waren in een westelijke rigting, in ontoegankelijke sterke stelling op de hoogten van Kioni, — eenen aanval te wagen op de 6e kolonne, destijds onder den 1n luitenant adjudant Krafft, sterk 300 man, en op de 5e kolonne onder den majoor Errembault de Dudzeele. Om 12 uren kwamen zij, onder bedekking der hooge allang-allang (berggras van 10—12 voet lang), onopgemerkt opzetten, met stoutmoedige houding, en met klein geweervuur. Men liet hen tot onder schot naderen, als wanneer men

het vuur begon. Toen gingen de jagers, onder den luitenant Gilly de Montela er op af, en deden hen tot drie malen afdeinzen. Men opende nu een kanonvuur, om den majoor Michiels die op korten afstand stond, te waarschuwen, en toen vielen de jagers, met de sabel in de vuist, weder op hun in, en sloegen er eenigen ter neer, waaronder een Tommongong terwijl al mede door het vuur er velen vielen. Hierop namen de opstandelingen de wijk, maar vielen op de 11e kolonne (Michiels), die nu kwam opzetten, hebbende slechts een wacht bij de bagagie achtergelaten. Daardoor gestuit, en tusschen twee vuren gebragt, vielen zij in massa weder op de 5e en 6e kolonne, die hen in een bergkloof wierpen. De 11e kolonne liet haar geschut en de kavallerie op den gebaanden weg, en drong met de infanterie, door de hooge grasvelden, bedekt op de flank des vijands, die hier zich op een smal bergpad hevig met de lans verweerde, tot lijf aan lijf. Hierop velden de voorsten het geweer, en drongen alles voor zich uit, langs het bergpad, dat in de genoemde bergk. kloof uitliep, en waarin menschen en paarden in de uiterste verwarring nederstortten. Een 40tal hoofden vielen door het uit de kloof opstijgend geboomte, en een 50 tal werd gedood door de jagers der 6e kolonne, die daarin nederdaalden, terwijl de overige op de kanten stonden. Het hooge en dikke berggras en de steilten verhinderden niet, dat de troepen de kloof doorzochten, alles afmakende wat hun voorkwam tusschen de struikgewas en digt geboomte, zoo dat het doorzoeken op een wilde jagtpartij geleek. Bij deze gelegenheid bleven er 200 dooden, terwijl men 200 lansen,

een rood zijden en een blaauw met wit vaandel, 28 paarden, een aantal wapens, waaronder Gouvernements geweren, kruid en patronen buit maakte. De opstandelingen verlieten nu hunne stelling van Kioni, en de troepen trokken naar hunne legerplaatsen te Sepoeran en op $3\frac{1}{2}$ paal benoorden die plaats.

Honger noopte echter spoedig den vijand, om uit het gebergte te voorschijn te komen, en was Michiels er op bedacht, om de opstandelingen uit Boven-Bageleen te verdrijven. Hij kwam te dien einde den 18 Mei bij de post te Ploembdjaran, komende van Selomanok, hebbende hij een moeijelijken overtogt over den slingerende bergstroom Lessong, in welks snellen stroom een man omkwam. Den 19 Mei ging hij op Merden, bezuiden Ploembdjaran, en in het land van Neder-Bageleen. Destijds was Dipo Negoro de oude, te Kroyo, bij Kemiri aan de Lonie-rivier, oostwaarts van Merden, en de jonge Dipo Negoro was eerst den vorigen dag geweest te Kalikotes, drie palen beoosten die benting. Men konde nog geen togt door het lage land van Bageleen ondernemen, van wege de regens en moerassen, weshalve Michiels oostwaarts, langs den voet van het gebergte trok, en den 20 Mei bij de rivier Allang-allang-ombo den vijand aantrof, die den overtogt wilde betwisten. Doch men trok evenwel over en dreef den vijand vooruit, tot dat hij zich in kleine troepen oploste. Den 21ª werden de opstandelingen weder ontmoet, en namen de troepen de bergpas, van Kemiri naar Gowong in bezit, verdrijvende de vijanden uit die streek, al marscherende om de noordoost.

De kolonel Cleerens, kommandant van Bageleen, ondersteunde deze bewegingen van den zuidkant, en ging den 21 Mei 's morgens van de rivier Kaliwatoe op marsch, bespeurende van verre de 11e kolonne onder Michiels, en den vlugtenden vijand, onder wien men de vaandels van Dipo Negoro opmerkte, trekkende te paard door bijna ontoegankelijke rijstvelden naar Pangildelangong. Het terrein was echter moeijelijk, en de afstand te groot, om daarop troepen los te zenden, daar de vijand zich ook verspreidde, door de rijstvelden, om de noordoost.

Maar de, zoo men vermeende, uit Opper-Bageleen verdreven vijand, waagde reeds den 31 Mei weder een aanval op de benting Merden, aan de rivier Allang-allang-ombo gelegen, alwaar de luitenant van Poppel kommandant was, en die de opstandelingen met verlies afsloeg. Doch, of deze benden, of anderen uit Opper-Bageleen, die met de eersten zamenwerkten, althans den 13 Junij viel een troep van 200 vijanden op het gehucht Wonobrodo, gelegen in het district Sedayoe, residentie Pekalongan, 5 palen van eerstgemelde, en 19 palen zuidoost van laatstgemelde hoofdplaats. De resident van Pekalongan deed dadelijk het districtshoofd van Sedayoe daarheen trekken, en den 14 Junij togen 25 man van Wonoprio daarheen, maar werden driemaal afgeslagen. De opstandelingen togen nu naar Bladoe, alwaar het districtshoofd van Sedayoe stond, maar de luitenant Nielant, die van Bator, op den 5000 voet hoogen bergrug, daarheen ging, met 60 Inlandsche soldaten, viel de opstandelingen in den rug, en versloeg hen, buit makende 2 vaandels, een zonnescherm,

en doodende 20 man. Deze bende, waarbij men een Pangeran en een paar Tommongongs zonneschermen opmerkte, werd geacht, een nieuwe troep van slecht Djabaranka's volk geweest te zijn, zonder tot de geregelde opstandelingen te behooren.

Doch terwijl Dipo Nigoro zich nu sedert 6 maanden in Neder-Bageleen ophield, vermeerderde zijn aanhang al meer en meer, schoon hij zigtbaar tot magteloosheid verviel, en geene uitgebreide bewegingen meer deed. Echter begon de kolonel Cleerens, ongeacht de ongunstigheid van het weder, een' nieuwen kruistogt met de 6e en 7e kolonnes, om de noord naar de west, en trok tot Petanahan, in West Bageleen. Destijds had Dipo Negoro slechts eene bende ongeregeld volk uit die streken bij zich, en stond eveneens om dezen tijd, 17 Junij, te Petanahan, en bood aan de troepen moedig het hoofd. Het gevecht wat hier voorviel op dien dag, was hardnekkig, en er vielen vele dooden. Cleerens echter, die het getal der vijanden op 1200 man begrootte, zonder gebruik van zijn behaald voordeel te maken, bleef twee dagen te Petanahan, eene benting nabij Karangbollong, en verzamelde meer volks. Daarop kwam hij den 19 Junij weder opzetten, en verdreef Dipo Negoro zoodanig, dat deze in galop langs het zuiderstrand terug rende, oostwaarts naar de Bogowonto. Op zijne vlugt werd hij achterna gezet door de hussaren, die, zoo zij vijf minnten langer gerend hadden, hem hadden gepakt. Alle de opstandelingen vloden her- en derwaarts, en Dipo Negoro trok door langs het strand tot aan de monding van de Bogowonto, die hij weder overtrok. De weg van

Petanahan tot de Bogowonto is 12 uren lang. Cleerens beproefde verder eenige vaartuigen intehalen, die met voorname vrouwen over de Rawa, of het strandmoeras voeren naar de overzij, doch de snelle stroom verhinderde dit.

Doordien deze Rawa's, of tijdelijke strandmoerassen en binnenmeren, ontstonden door uitwatering van eenige rivieren in het lage land, terwijl de stranden te hoog waren, en alzoo verscheidene punten geisoleerd werden, deed de luitenant gouverneur 11 praauwen, of vaartuigen vervaardigen om daarmede de gemeenschap van verscheidene posten, als Wawar, Paesan, Gedongong, te onderhouden, daar de toevoer moeijelijk was door den verren afstand en de moerassige omwegen. Den 26 Junij bevoeren de eerste praauwen dat binnenmeer, en namen het in bezit. Hierdoor kwam het landschap Begaleen weder in rust, en het oorlogstoneel werd op nieuw in het Mataramsche overgebragt. En het is nu noodzakelijker, de gebeurtenissen omstandiger te verhalen, aangezien de krijgsverrigtingen op een korter bestek gevoerd werden.

HOOFDSTUK XXII.

Vervolg 1829.

Nadat Dipo Negoro over de bank aan de monding, de rivier Bogowonto weder oostwaarts getrokken was, verborg hij zich te Paliang, en op den heuvel Lanang, bij Kadilangoe, 6 dagen lang. Hij had nu bijna niemand meer bij zich, en het gevlugte volk kwam niet opdagen. Eindelijk verzamelde hij een 30tal, en trok hiermede van Paliang noordwaarts op, op avontuur, zich zoo veel doenlijk van vijandelijke aanraking onthoudende.

Intusschen verzamelde de kolonel Cleerens, wiens voornaamste doel het was, alle gemeenschap tusschen de opstandelingen uit het oosten en westen tegentegaan, zijne troepen, en trok langs den westeroever der Bogowoto, noordwaarts op Poerwogondo, en trok over die rivier, bij Grendetan, om Dipo Negoro optezoeken, marscherende eerst zuidwaarts op Telogo, toen op Karang Modjo, en vervolgens noordwaarts, het land langs den oosteroever doorkruisende. Doch niets ontmoetende verdeelde Cleerens zijne magt, doende de eene helft post vatten op den heuvel Koekap, terwijl hij met de overige troepen terug toog naar Gedong-Kebo.

Wel bewust van den overtogt van Dipo Negoro over

de Bogowonto, doch niet wetende waarheen hij zich begeven had, togen de 1e, 4e en Europesche kolonnes, onder Sollewijn, Bauer en Ledel, om de zuid, in het landschap bewesten de Progorivier; met het tweeledig doel, om daarheen eene vertooning te maken, en het landschap te verkennen, en om van standplaats te veranderen. Zij kwamen te Kradenan bijeen, en ontmoetten geen vijand, voor den 22 Junij, als wanneer men van den heuvel Gempol de achterwacht der bende van Sentot ontdekte. In de vlakte ontwaarde men meerder volks, dat door eenige kanonschoten uiteengedreven werd, terwijl het terrein niet toeliet, de kavallerie te gebruiken, en eveneens verkenningen verhinderde. Zoo rukten de troepen voort, tot aan het dorp Gedong-pring, alwaar de achterhoede, onder den majoor Lonneux, door den vijand werd aangevallen, die, 500 man sterk zijnde deze meende aftesnijden. De ruiterij der opstandelingen stond gedurende dit bedrijf op eene aanhoogte. Maar terwijl de kolonnes ruiterij en de Alfoeren op de opstandelingen vielen, rukte de infanterie op derzelver kavallerie aan, waardoor zij verdreven werd met verlies van 10 dooden daar het terrein te moerassig was, om ze meer te vervolgen. Bij deze gelegenheid stond Sentot zelf achter het moeras, met eene andere bende, met pistolen vurende, doch hij werd gewond en verjaagd, door den aanval van eenige Tidorezen, bij welke omstandigheid weder 30 dooden bleven, wordende er van de troepen 5 man gewond. De dooden werden vervolgens door de Javanen weggehaald. De troepen legerden zich ongehinderd te Karaässem (of Karagasik).

Men vernam nu, dat Dipo Negoro veel volks verzamelde, schoon men niet wist, wàár hij was. Om hem echter zoo min mogelijk rust te laten, togen de 2e, 4e en Europesche kolonnes, onder Ten Have, Bauer en Ledel den 26 Junij naar de zijde van Kadilangoe, aan de monding van de Bogowonto. Dipo Negoro, vermoedelijk van dezen togt onderrigt, trok met eene bende, meest ruiterij, zoo men opgaf van 1000 man, langs het zuiderstrand, oostwaarts tot Wonopeti, nabij de monding der Progo, om die rivier aldaar overtetrekken, en dus de kolonnes te ontduiken. De Europesche kolonne onder Ledel was echter den 26 Junij opgebroken van Gegoeloe aan de Progo, en van daar den weg naar Kadilangoe, westwaarts ingeslagen, en ontmoette de opstandelingen, in drie benden verdeeld, in eene sterke stelling. De beide andere kolonnes hadden echter, vóór dat zij van Goenong Penten en Wadas opbraken, de oostwaartsche beweging van Dipo Negoro verstaan, en dus dadelijk eene andere rigting nemende, vereeenigden zij zich te Pengasi, en marscheerden te zamen over Bindoean naar Ketjoebon aan het zuiderstrand, met de jagers en de Alfoeren aan het hoofd. Naauwelijks waren de troepen echter het dorp Gentang doorgetrokken, als de naar Kandilangoe terugtrekkende vijand ontdekt werd. Terstond viel men hem in de flank aan, in de opgemelde voordeelige stelling, die hem nu noodlottig werd. Ten zuiden de zee, ten noorden een uitgestrekt strandmoeras, voor en achter de Gouvernements troepen, werden dus de opstandelingen deerlijk in het naauw gebragt. Al wat niet het groote dorp Ketjoebon bereikte, werd nedergehouwen, of in de moeras-

sen gejaagd, De kavallerie steeg af, en opende een vuur op den in den modder stekenden vijand. De Alfoeren wierpen zich er in, en achterhaalden 11 geweren, en het vaandel van Sentot, waaarvan de dragers werd afgemaakt. Men hield nu op die plaats eenigen tijd halt, en trok binnen het dorp Ketjoebon, waaruit nog een 30tal hoofden vlugtten. Daarop overnachtte men aldaar en te Kretek, meer bewesten, en trok den 27 op Kadilangoe, om de opstandelingen te achterhalen; maar het terrein was te ongunstig om iets verders uitterigten. Het getal der dooden wordt niet opgegeven, maar de troepen hadden slechts 4 gekwetsten. Een aanzienlijk getal wapens, waaronder de eigen sabel van Dipo Negoro, werd hierbij buit gemaakt.

Verscheidene mindere hoofden en volgelingen van Sentot, Pangeran Ingebei en Dipo Negoro, schoon in het Begaleensche de handen zeer ruim hebbende, terwijl hij in het landschap Mataram zeer verontrust werd, verkoos echter liever aldaar te blijven, wijl hij in die streek meer invloed had. Men zond weder spoedig een' kruistogt tegen hem. De 1e kolonne onder Sollewijn, trok van Manger over de Progo op Wonopeti, en de 6e kolonne onder Cleerens, bij Kadilangoe over de Bogowonto, staande er alzoo in het landschap, tusschen de Progo en Bogowonto, 5 kolonnes, als 1e, 2e, 4e, 6e en de Europesche, alle met het doel om Dipo Negoro te vervolgen, die echter weder op dezelfde plaats stond, waar hij den 26 Junij eene nederlaag leed.

De Europesche kolonne, onder Ledel, trok dus den

6 Julij over Gegoeloe naar Bonosoro, waar men haar met eenige schoten ontving. Vervolgens trok zij op Brossot aan de Progo, alwaar zij wederom een aantal vijanden moest verdrijven, gelijk ook te Keboän of Kebondalem, alwaar een 400tal vijanden stond. De 2e en 4e kolonnes rigtten zich eveneens den 6 op Bonosoro, doch konden, door het slechte terrein, noch vijand, noch de 1e kolonne vinden. Deze was echter, zoo als gezegd is, den 2 Julij van Mangir opgebroken, en den 3en tot Salieran aan het zuiderstrand gekomen, voorts den 4en van daar naar Ketjoebon gemarscheerd, alwaar zij een paar honderd opstandelingen in het moeras wierp. Hierop toog Sollewijn naar Kretek, en vond daar veel gereed gemaakt gekookt eten en gras voor de opstandelingen, die 800 man sterk, onder Dipo Negoro zoo even de plaats verlaten hadden, den weg westwaarts nemende, waarheen men hem vervolgde tot Kadilangoe, vervolgens noordwaarts, langs den linkeroever der Bogowonto. De diepe rivier Kaloor verhinderde echter de verdere vervolging, zoodat Sollewijn naar Kadilangoe terug moest. Het slechte terrein noopte tevens tot den terugtogt, zoodat men den 5 Julij tot Gentang terug trok, ontmoetende een deel der benden van Sentot, dat zich te Bindoan in positie stelde, doch in het moeras gejaagd werd. Den 6 Julij, poogde Dipo Negoro, terwijl Sollewijn te Rekla was, de Progo weder over te trekken, en kwam opzetten met twee troepen, sterk ongeveer 300 man, die echter door de Sumanappers en het kanonvuur tot een verwarden aftogt genoodzaakt werden. De kolonne trok toen op Keboeän en ver-

volgens op Wonopeti, alwaar men aan de rivier Galoor de benting Goordani opwierp, gelijk ook op andere plaatsen, waar ontmoetingen plaats hadden, of waar men vermeende, dat vijanden stonden, gelijk te Koelor, alwaar Dipo Negoro zich nog vertoonde, den 19 Julij met 1000, en den 21 Julij met 500 man, zonder echter iets van belang te ondernemen.

Terwijl nu de landstreek bewesten de Bogowonto geheel in rust was, behalve eenige kleine schermutselingen in Banjoemâs en Begaleen, en het land tusschen Progo en Bogowonto genoegzaam bedekt, dacht men er om ook de streek over de Oepak-rivier en in het zuidergebergte te zuiveren. Aldaar stonden eenige benden, die wel niet zamenwerkten met de opstandelingen van het westen, maar die moedige opperhoofden hadden. Boven hebben we bereids de togten van vorige expeditiën gezien, en dat Pangeran Ingebei hier het voornaamste opperhoofd was. Deze begaf zich evenwel weder tot Dipo Negoro, en nu verbleef de Tommongong Tjomongolo, alias Pangeran Djoyonegoro aldaar, die, nadat hij uit Mataramsche verdreven was, op den heuvel Pegat, bij Grogol, bezuiden de rivier Oepak, eene versterking opwierp, geheten Gëger, bij het dorp van dien naam, dat bereids den 24 December 1828, door Sollewijn verbrand werd, omdat er eene buskruidmakerij was. Djoyonegoro had daar een 500 tal mannen onder zijne bevelen, die het dorp zeer versterkten, liggende het tusschen steile bergtoppen niet verre van het zuiderstrand. Men besloot hierheen eveneens eene gecombineerde expeditie. Den 17 Julij togen de 10e kolonne onder Prager, de Europeanen onder

Cox van Spengler, en 80 man van de 5e kolonne met 200 man Mangkoenegorosche Infanterie, alles onder de bevelen van den overste Le Bron de Vexela, des morgens om 5 uur van Medjing, bezuiden Djokjakarta, en trokken vervolgens over de Oepakrivier naar het steile Kalkgebergte, welks kruinen men om 9 uur bereikte, dadelijk 60 vijandelijke ruiters ontmoetende Deze bende, op verkenning uitgegaan, opende terstond een goed vuur, doch werd op de vlugt gedreven, en vervolgd door den kapitein Roeps, en de Sumanappers, die sommigen van de steile hoogten in de diepe afgronden wierpen waarin zij verdwenen. De marsch ging nu op Gêger. Men kwam voor de plaats, waaraan geen ingang op te merken was, en meende dat zij verlaten was, waarom de troepen reeds wilden wederkeeren. Maar eensklaps brak er nu een kanon en geweervuur met geweldig geschreeuw los. Het voorkomen van Gêger geleek eene digtbegroeide dessa; schoon Djoyo Negoro eerst sedert 7 dagen zich versterkt had, was echter de positie sterk.

Le Bron deed de versterking terstond bestormen; doch deze storm mislukte, daar men op eene vreesselijke rotsklomp stiet, waarop de vijand geschaard stond, en groote steenbrokken afwentelde. De gevonden toegang, was digt met doorngewas gestopt, en met voetangels bezaaid, zoodat de barrevoets gaande Javaansche soldaten er niet doorkonden. Le Bron trok nu op eenigen afstand terug, verzamelde zijn troep, waarvan de Europeanen aan den voet van het gebergte waren gebleven, en deed nogmaals storm loopen, met geen beter gevolg. Dit wakkerde den

moed der opstandelingen aan; zij waagden een aanval met gevelde lansen, en riepen de Javaansche soldaten toe, dat zij de Amboinezen en Sumanappers vermoordden zouden. De aanval werd afgeslagen; te vergeefs poogde Le Bron de plaats ten vierden en vijfden male te bestormen. Hij nam nu positie, digt aan de versterking, doch werd van achteren verontrust door een hoop, die door eenige Mangkoenegorosche schutters op den loop gedreven werd. Ziende dat zij de troepen niet uit derzelver stelling konden verdrijven begonnen de opstandelingen omstreeks 10 uur, het hooge gras in den brand te steken. Le Bron zond om hulp aan de troepen, die aan den voet der bergen gebleven waren. Nadat Roeps van de vervolging terug, en eenigzins uitgerust was, werd een zesde storm beproefd, van alle zijden te gelijk. De troepen kwamen in het omheinde gedeelte, waar binnen op een rots van 20 of 40 voet hoogte, de vijand stond. Er bleef niets over dan tegen deze op te klauteren. Een Javaansche sergeant van de Mangkoenegorosche benden, was de eerste en de kapitein Roeps de tweede, die de hoogte bereikte, wordende spoedig gevolgd door de anderen, die langs de wortels van de wringin of indiaanschen vijgenboom opklommen, zonder ander geweer dan hunne sabels en dolken; verscheidene die het beproefden stortten neder. De Javaansche sergeant Soerodenta raakte handgemeen met Djoyonegoro, en doorstiet hem, terwijl hij zelf doodelijk gewond werd, en alzoo stortten beide stervende ter neder Een ander Javaansche sergeant, Mertosono, stak den priester Hadji Achmad ter neder, die Djoyonegoro wilde bijstaan. Nu werd alles ter neder gestoken en werd men de

plaats meester, springende de meeste opstandelingen van de rots af, of latende zich door touwen afzakken. Behalve Djoyonegoro en zijn zoon, bleven er 20 dooden. Men werd meester van 3 kanonnen, een trompet, drie trommen, een grooten voorraad buskruid, 200 metalen kogels, 20 paarden die meest Engelsche zadels droegen, zijnde het gebuite overigens grootendeels van de Gouvernements troepen afkomstig. De kolonnes hadden slechts één doode, en 15 gewonden. De kapitein Roeps bleef op de plaats, tot den 19 Julij, en ontmoette geen anderen vijand, dan een man, die verhaalde, met nog 100 anderen door Dipo Negoro uit Begaleen hierheen gezonden te zijn, met Pangeran Soeriowidjoyo, alias Abdul Samsoe, die bereids was teruggegaan. Hierop volgde de onderwerping van verscheidene aanvoerders, 3 zonen van Mangkoe Boemi, van 2 hoofdpriesters en een 70tal minderen. Men vernielde nogmaals alle dorpen in het zuiderstrandgebergte, beoosten de Oepakrivier, meenende die streek gezuiverd te hebben.

Op nieuw doorkruisten de 1e en 4e kolonnes de streek tusschen Progo en Bogowonto. Op een dier togten veroverde de laatstgemelde, bij Sidatan, op eene bende, een vaandel en eene kostbare driepuntige piek, die den 28 Augustus 1820 te Delangoe in handen der opstandelingen gevallen, en een oorlogstuk was, van de Solosche hulptroepen. Doch beter was de vangst van de 1e kolonne, onder Sollewijn. Deze trok den 25 Julij naar Kretek, aan het zuiderstrand, west en noordwaarts over de rivier Kaloor naar Tjankot, benoorden welk dorp een 400tal opstandelingen, onder

verschillende vaandels stonden, doch aanstonds terugtrokken naar het gebergte. Bij Tonobakel, meer noordoostwaarts, een paal afstand van Tankisän, vertoonden zich wederom eenige ruiters, die eveneens terugtrokken, waarop Sollewijn bij Ongko zijn bivouac wilde opslaan, des middags ten 4 uur, zeer nabij de vijandelijke posten, toen hij een brief ontving van den kolonel Cleerens, dat deze den volgenden dag naar Tankisan wilde trekken. Sollewijn vernam te gelijk, dat de aldaar aanwezige benden werden aangevoerd, door Dipaningrat ook genaamd de kroonprins, en door Sentot, gezegd Noto Prawiro Dirdjo, welke laatste echter ziek was. Zij hielden zich op in het dorp Tankisan, met 700 man. Dipo Negoro de, oude, hield zich op te Menangon, en werd ook te Tankisan verwacht. Sollewijn trok nu den 26 des morgens naar Tonobakel, bij welk dorp de vijand een hevig vuur opende. De troepen trokken echter onder een hoerah de dessa in, en door eene bergkloof, waar Sollewijn terstond naar Tankisan trok met zijne voorhoede, zijnde Dipo Negoro de oude des morgens aldaar aangekomen, en een oogenblik bij het gevecht geweest. Tankisan ligt, omringd van heuvels, midden in een nederig gebergte, dat door opstandelingen bezet was, die den weg wilden betwisten doch teruggedrongen werden. Sollewijn drong in het dorp, en begon het in brand te steken. Doch voor zeker huis waren 5 paarden vastgebonden, en stond eenig volk, dat zeer vreedzaam gevangen genomen werd. Hierop verhaalde een Javaan uit het huis, dat Dipo Negoro de oude zoo even met 70 ruiters het dorp was uitgereden, westwaarts naar het gebergte, en dat zijn oud-

ste zoon, de zoogenaamde Pangeran Adipati Anom nog in het huis was. Deze kwam nu op het gerucht naar buiten, met Raden Soekoer, alias Hassan Mahmoed, zoon van den gewezen Regent van Samarang, een 40tal vrouwen, en eenig volk. De Pangeran betoonde geene de minste verlegenheid, maar ging naar Sollewijn toe en overhandigde hem zijn zijdgeweer, met goud gevest en met diamanten bezet, benevens zijn kris of dolk. Zijn gevolg, gewapend met 10 pieken, 17 dolken en 1 pistool, lag eveneens de wapens neder; alleen Raden Soekoer was zeer ontsteld, en verhaalde, dat Dipo Negoro nog voor eenige oogenblikken met hem gesproken had, en dat zijne magt nog op 1000 man begroot werd.

Nadat de kruistogt gedaan was, werden de gevangenen door den luitenant Boelhouwer naar Djokdjakarta geëscorteerd. De toeloop van volk was zeer groot, en het had zulk een eerbied voor den zoon van Dipo Negoro, dat langs den geheelen weg, van Mangir tot Djokdjakarta, 15 palen verre, ieder zich voor hem ter aarde wierp, en hem eerbewijzingen betoonde. Hij werd met Raden Soekoer wel behandeld, maar naauw bewaakt, en voorts naar Samarang en Batavia gezonden. Deze gevangenneming was alleen toe te schrijven aan de omstandigheid, dat de vrouw van den jongen Dipo Negoro, die eene dochter was van den zoogenaamden Rijksbestierder zijns vaders, en die zich mede te Tankilan bevond, niet spoedig genoeg hare preciosa's bijeen kon pakken.

De overste Sollewijn bleef onophondelijk kruisen, en trachtte zich in verbinding te stellen met den kolo-

nel Cleerens, die, gelijk gezegd is, zich over de Bogowonto ook op Tankisan rigtte, en den luitenant Engelbert van Bevervoorden den bergpas van Wodjo liet bezetten. De voor Sollewijn wijkende vijand, viel nu op Cleerens, en verdeelde zich in vele kleine troepjes, waaronder de kavallerie duchtig heensloeg. De 2e en 4e kolonnes vereenigden zich te gelijker tijd den 26 Julij te Tjemboean, 1 paal bezuidwesten Koelor, om op Paliang te marscheren, alwaar Mangkoe Boemi nog den 25 geweest was, en alwaar Dipo Negoro zel een zeker verblijf had. Een gedeelte der troepen bleef post vatten te Kokap, bij een heuvel, bezuidwesten Tjermo. Men verjoeg Dipo Negoro van Paliang, waarop men naar Temon oprukte alwaar men een voornaam vaandel buitte.

Nadat Dipo Negoro van Paliang over Tankisan was getrokken, ging hij weder naar Pengasi. Maar hij was daar slechts 5 dagen, toen de 4e kolonne onder Bauer hem alhier kwam opzoeken den 3 Augustus. De smalle weg was verkapt, en de jagers werden een oogenblik in wanorde gebragt, met verlies van 3 dooden, en 6 gewonden, zoodat de kolonne het te kwaad zoude gekregen hebben, ware Bauer niet altijd aan het hoofd geweest, waardoor de opstandelingen op hunne beurt verdreven werden, met verlies van elf dooden. Den 4 Augustus had er een hardnekkig gevecht plaats bij Tjermo, benoordwesten Pengasi. Dipo Negoro zond zijne beste troepen, de Bolkioes onder Mohammed Bahoei voorwaarts naar Tjermo, om al het mogelijke te doen, ter verdrijving der kolonnes. Een gedeelte der magt van Cleerens stond op den heuvel Kokap zoo als ver-

meld is, en een ander gedeelte der 4 kolonne rukte op Tjermo aan, welke dessa een hollen weg tot toegang heeft. Men schatte het getal der opstandelingen op 500. Terstond begon er een scherp gevecht, waarbij de Bassa Mohammed Bahoei, de hoofdpriester Hadji Abdul Ragman en nog verscheidene anderen sneuvelden, wordende de Bolkioe's, de beste troepen van Dipo Negoro bij deze gelegenheid geheel verstrooid. Dit was de eerste maal, dat Mangkoe Boemi bij een gevecht tegenwoordig was, schoon hij de eerste niet was, die den vijand den rug toekeerde. Dipo Negoro vlugtte terug naar Tankisan, tot in den nacht, als wanneer hij naar den oever der Progo trok marscherende den ganschen nacht met flambouwen langs een zeer moeijelijken weg. De Europesche kolonne onder Ledel trok terstond op Tjermo, meenende aldaar nog den vijand te vinden, die echter bij Tjelo, bezuiden Gamplong over de Progo ging, te dier tijd overal waadbaar. Bij dezen togt waren Sentot, Pengalassan, Pangeran Ingebei, en Soemonegoro. In den nacht kwam hij te Senappan, op den oosteroever, met een aantal aanhangers die men op 500 begrootte.

Nu onderwierpen zich weder verscheidene aanvoerders van Dipo Negoro's verdunnenden aanhang, waaronder de Tommongongs Tjokrodirodjo en Rendellang met 120 man, in Begaleen, en een aantal bij Sollewijn, Bauer en Wironegoro, met name de Tommongongs Poerbowidjoyo en Wiroredjo met 80 man, bij gelegenheid dat de Pangeran Soeriangalogo den 5 Augustus uit het dorp Gentang verdreven werd. Vooral na de gevangenneming van den jongen Dipo Ne-

goro onderwierpen zich velen.

Men had altijd gedacht dat Dipo Negoro met de zijnen het niet zou durven wagen, om over de Progo te gaan, en dus drie kolonnes te ontduiken. Men versloeg echter reeds den 6 Augustus een, 300tal zijner mannen, die bij Palaman onder Pangéran Soemonegoro stonden; dezen deed een' wanhopigen wederstand, en vlugtte daarna in het gebergte van Selarong. Den 7 werd de geheele magt der opstandelingen eveneens geslagen, door de 3e kolonne, en de Makassaren, onder Le Bron bij Tankilan, waarbij Sentot, Ingebei, Dipo Negoro en Soemonogoro waren. Tot twee maal toe poogden zij de kolonne in eene moeras te lokken, doch zulks werd ze afgeleerd. Men trok nu over Pedes, op Tankilan, om den vijand in Soember te omsingelen, waarvoor zich slechts eenige ruiters vertoonden, schoon men even te voren de opstandelingen in massa hunne getijden konde hooren bidden. Zij waren in alle haast gevlugt naar Tempel, gelegen op een geweerschot afstand van Tankilan, bezuiden Djokdjakarta. Men kwam daar ten 5 uur in den morgen, en nu schoten op eens alle de opstandelingen uit het gehucht Tempel op de Makassaren, die terstond terugdeinsden; doch hun kraing of aanvoerder en Le Bron bragten ze weder voorwaarts. Nu poogde eene bende ruiterij uit Tempel de troepen in de flank aan te tasten, maar de kolonne kavallerie sloeg hen terug, met verlies van de Tommongongs Prawirorono, Prawirodipoero, Prawiroastro, Prawirosingotto, Soemodipoero en Soeromadi, benevens vele minderen. De vlugtende vijand werd zoo veel mogelijk vervolgd, en men hield

wacht om de oost, om het doordringen naar Padjang te beletten. De kolonne had er 11 dooden gelaten.

Men vernam nu dat Dipo Negoro zich bevond te Sello, in het Selarongsche gebergte, eenige palen bewesten Djokdjakarta, uit welk gehucht hij in den nacht van 8 op 9 Augustus tusschen Mangir en Bantoel naar 't gebergte Pring, bezuiden Djokdjakarta, geweken was, nadat eene Europesche kolonne hem in den omtrek van Selarong had opgezocht. De 3e, 5e en 10e kolonnes marscheerden daarop, den 9 Augustus om de zuid, om hem tegen te houden. Doch Dipo Negoro, die nog 500 man onder 12 vaandels bij zich had, liet slechts eene verbrande legerplaats aan zijne vervolgers zien, poogde verder oostwaarts te komen; doch de overal geposteerde troepen joegen hem weer westwaarts, naar het Selarongsch gebergte, waar hij ook geen bijval meer konde vinden. Deze vervolgingen duurden tot den 13 Augustus, als wanneer de troepen te afgemat waren voor verdere vervolging. Dipo Negoro verstoutte zich evenwel nog, om brieven te schrijven aan Noto Prodjo, en hem tot wederafval te noopen; doch deze overhandigde het geschrift aan den Resident.

Om hem weder uit het Selarongsche te verdrijven, toog de 1e kolonne onder Sollewijn den 14 Augustus op nieuw uit Kanigoro, bewesten Djokdjakarta, over Pedes naar Palaman, en ontmoette de posten der opstandelingen te Simampir, nabij den oosteroever der Progo, spoedig terugtrekkende. Men zag van de hoogten van Soendi den vijand op Sello gaan, en zette hem na, doch werd door een paar bergkloven en eenige honderd ruiters eenigen tijd opgehouden, waar-

door Dipo Negoro tijd erlangde, om het dorp uit te vlugten, naar Troetjo, op den oosteroever der Progo, tot waar hij vervolgd werd, en genoodzaakt, aldaar die rivier weder over te gaan, hebbende bij zich eene msasa volgelingen onder eenige vaandels, en 6 draagbaren.

Zoodra de overste Ledel te Sentolo, hiervan kennis bekomen had, deed hij eene sterke verkenning naar dien kant, rukkende op naar Gegoeloe, op den wester Progo-oever. Doch in den nacht van 15 op 16 Augustus ging Dipo Negoro andermaal over die rivier, en men was den 16 weder gereed, hem in het Selarongsch gebergte op te zoeken, toen hij weder noordwaarts vlugtte, naar Tankilan, benoordoosten Pedes, waar de 3e kolonne, onder Le Bron, van Pisangan hem kwam opzoeken, doch wijl hij geen geschut bij zich had, en de troepen enkel Inlanders waren, durfde hij het dorp Tankilan niet bestormen. Dipo Negoro echter, vlugtte van daar noordwaarts naar Djoeminang, doch was den 18 weder terug te Tankilan.

Er trokken toen terstond troepen om de noord naar de oost, en den zuidelijken voet van het Merapi gebergte, om Padjang te dekken, en anderen bleven in observatie, om geene nuttelooze togten uit te voeren. Men wilde den 19 Augustus Dipo Negoro te Tangkilan aanvallen maar hij was weder van verblijfplaats veranderd, en dwars over den grooten weg naar Magelang, tusschen Melatti en Djokdjakarta oostwaarts getrokken. De 1e, 2e, 5e, en 10e kolonnes zetten hem hierheen achterna, in den nacht van 19 op 20 Augustus bij maanlicht, doch den 20 was men het spoor des vijands geheel bijster geworden.

Dipo Negoro echter, bij zich hebbende Sentot, Pengalassan, Pakoeningrat en anderen prinsen, vond nergens bijval meer en was menigmaal op het punt, van in handen te vallen der troepen die hem vervolgden, en echter niet kenden, vooral bij Tangkilan, waar hij zich met 150 volgelingen wanhopig verdedigde. De Pangeran Pakoeningrat, op zijne vlugt, viel van het paard, en bezeerde zich zeer. Moede van het onophoudelijk zwerven, zonderde hij zich van een troep van Dipo Negoro af en verschool zich te Malangi, toen de eerstgemelde oostwaarts vlugtte, en onderwierp zich den 9 September te Magelang, zoo als te verhalen staat. Ook te Gredjen was Dipo Negoro in het naauw, en overal het land met bentings bedekt vindende, konde hij zich nergens verschuilen. Bij Gredjen, bezuiden Pisangan, sneuvelde de Tommongong Siendoredjo. Dipo Negoro vlugtte toen oostwaarts, en noordwaarts op, langs den voet van het Merapi-gebergte, tot aan den berg Toengalwoelong, van waar hij in het land van Kadoe wilde vallen. Doch te Tegalrandoe werd hij ook verontrust, door de optrekkende kolonnes, die echter zijne schuilplaats niet wisten. Hij verborg zich toen in de diepe bergkloof, Djoerang Sebagor, aan den zuidwestvoet van het Merapi-gebergte, en van daar vlugtte hij weder, naar Toengalwoelong, en verbleef den 20 en 21 Augustus te Tegalrandoe verscholen, in holen, kloven en rijstvelden, met slechts een 50tal volgelingen. Den 21 ging hij echter op Tjandi, benoordoosten Djokjakarta. Daar hij nergens bij de bevolking bijval meer vond, kwamen de troepen op zijn spoor, en het land bleef in rust.

Zoodra men het verblijf van Dipo Negoro wist, trok alle magt op Tjandi, alwaar de 10e kolonne, onder Prager, met de opstandelingen slaags raakte. Deze vielen nu op de kleine benting Djagrahan of Pete, alwaar Semangkan Mangon di logo bevelhebber was. Zij lag aan de Oepakrivier, bij Prambanan. Dipo Negoro wierp zich met zijne geheele magt voor deze kleine sterkte, van de zijde van Pete; Sentot stond aan een anderen kant bij Dalan, en Riopendirdjo voor Djagrahan. Zij voerden hunne benden in persoon aan doch werden driemaal afgeslagen, en schoon de Inlandsche bezetting al haar kruid verschoot, dwong zij echter de opstandelingen met gevelde lansen, om zuidwaarts te wijken.

Dipo Negoro die alle dorpshoofden uit den omtrek liet ontbieden, vond weinig bijval, en alleen bij Kalassan verkreeg hij eenige ondersteuning. De kolonnes verspreidden zich om de oost, noord en zuid, doch alleen Sollewijn trof den vijand aan, bij Krapjak, kort bezuiden Djokdjakarta, waar hij echter weder geen stand hield, maar zich op de vlugt telkens weder opstelde achter bergkloven, of rivierbedden, te Podisang, Belang en Pakkom, houdende Sentot steeds zoo veel mogelijk zijn volk in geslotene orde. De opstandelingen renden van den zuidkant op Djokdjakarta aan, doch werden afgewezen door de Inlandsche ruiterij onder Wironegoro, gezegd Pangeran Praboeningrat; vervolgens schermutselde men nog te Salong en Kaliwaroe, tot dat overgroote vermoeidheid der troepen, de verdere vervolging belette, terwijl de opstandelingen weder in het Salarongsche gebergte schuilplaats kozen.

De 10e kolonne (Prager) brak den 26 Augustus van Bantoel op, om de vervolging door te zetten, doch konde de opstandelingen niet tot staan krijgen. Bij Kanigoro en Kassian bezuidwesten en nabij Djokdjakarta, werden zij echter ontmoet, doch de opperhoofden Dipo Negoro, Sentot Prawiro-kesoemo, Soemonegoro en hunne volgelingen, verborgen zich in eenig kreupelhout, en meenden de troepen met vrucht te overvallen. Inderdaad deinsden zij aanvankelijk terug, doch op dit oogenblik kwamen juist de kratons-troepen onder Praboeningrat, van uit Djokdjakarta tot Kassian, en vielen de opstandelingen aan. De kolonne ruiterij trok nu om den heuvel Kanigoro heen, ten einde hem in den rug te bestoken. De oproerige hoofden sloegen er zich evenwel door heen, en wel door de lijdelijke houding der kratonstroepen, die in den hollen weg geen voordeel wisten te zoeken. Sentot werd bij deze gelegenheid aan de regterknie weder gewond, en liep nog lang daarna kreupel.

De 10e kolonne overnachtte te Kanigoro, en trok den 27 Augustus noordwaarts op Tangkilan, waarheen eveneens eene Europesche kolonne zich van een' tegenovergestelden kant begaf. Men vond echter geen vijand, die nu sedert 9 dagen een cirkel om Djokdjakarta rondgevlugt had, doch nergens aanhang meer vond; zelfs werden 5 opstandelingen, die leeftogt wilden vorderen, in het dorp Rendol vermoord. Den 28 Augustus des avonds trof Sollewijn de opstandelingen te Tangkilan aan, hebbende zich plat op den grond uitgestrekt. Men verjoeg hen echter weder met kanonvuur, en verloor het spoor, tot op den 30 Augustus, als wanneer

Dipo Negoro bij Troetjo weder over de Progo westwaarts ging, eerst tot Tankisan, vervolgens naar Tjermo.

Sollewijn met de 1e kolonne, trok mede over de Progo, om de vervolging door te zetten, den 31 Augustus. Van andere zijden rukten ook de 2e en 4e kolonne onder de kapitein von Griesheim en den majoor Bauer, naar deze streek, langs den westeroever van gemelde rivier, tot het zuiderstrand, en de kolonel Cleerens trok eveneens den 2 September met zijne troepen over de Bogowonto, op het terrein tusschen deze en eerstgemelde rivier, alle om Dipo Negoro na te zetten, terwijl de 3e kolonne onder van Nauta het noorden dezer streek dekte. Men ontmoette de opstandelingen, nog 200 sterk, bij Kaliwaroe en Sidaten, echter zonder voordeel, daar zij onophoudelijk doorvlugtten.

Dipo Negoro trok, zoo als gezegd is, van Temon naar Tankisan, Kokap, en vervolgens op Tjermo, waar hij nog den 2 September was. Aldaar belag hij met de zijnen raad, over hetgeen hem te doen stond. Van zijne geregelde benden had hij er weinigen meer. Dierhalve werd er besloten, dat Sentot met Soemonegoro, naar het zuiderdeel van Mataram, en Prawirokesoemo naar oost-Begaleen zouden gaan, om nog al het mogelijke in het werk te stellen, om de zaak van Dipo Negoro staande te houden, terwijl hij zelf in de streek tusschen Progo en Bogowonto zou blijven, of naar Begaleen de wijk nemen, daar al het land bevredigd en met bentings bedekt was.

HOOFDSTUK XXIII.

Laatste gevechten in Mataram.

Dus leidde Dipo Negoro met niet meer dan 600 aanhangers bij zich de Gouvernements kolonnes herom, gedurende eene maand lang, en verijdelde alle de plannen van den kolonel Cochius in deze streken, in weerwil van alle de bentings. Waar Dipo Negoro heen trok, vond hij aanhangers bewesten de Progo, daar hij te Sambiroto het voornemen had zijn kraton te bouwen, en residentie te houden, zoo als we reeds opmerkten. Dierhalve werd dit punt met oplettendheid bezet om allen verderen invloed voor te komen.

Onderwijl men gedurende de geheele maand Augustus Dipo Negoro vervolgde, vielen er elders andere gebeurtenissen voor, die het nu de plaats is te overzien. De onderwerping van verscheidene voorname opperhoofden was daaronder de voornaamste. Mangkoe-Boemi had al bereids eenigen tijd aan den resident van Djokdjakarta en den overste Sollewijn brieven geschreven, doende weten, dat hij in onderwerping wilde komen, wanneer men hem overeenkomstig zijn' rang wilde ontvangen en behandelen als Panumbaham. Het was van te groot belang, om dezen prins de zijde der opstandelingen te doen verlaten, weshalve men hem alle ver-

zekering gaf. Zijne besluiteloosheid en zijn vreesachtige aard, hield hem echter nog lang terug, schoon de meeste zijner vrouwen reeds overgekomen waren. Eindelijk zond hij den 3 Augustus aan Sollewijn een zendeling, om een definitief mondeling antwoord, en uitsluitsel, waarop hij den 6 Augustus aan Sollewijn verzocht. hem alsdan met de 1e kolonne af te wachten in het dorp Petoes. Sollewijn trok dus den 7n naar Paliang, in het zuiden, nabij het zeestrand om hem aldaar in te wachten, doch Mangkoe Boemi was wederom met een der zonen van Dipo Negoro elders heen geleid. De echte vrouw des prinsen bevond zich evenwel nog te Papah, waarop Sollewijn terstond daarheen toog, en die prinses gevangen nam, met de Pangerans Abdul Kassan, Raden-Mâs Damoen en Raden Mâs Goentor, alle drie zonen van Mangkoe Boemi, benevens nog twee zijner dochters, en drie zijner bijwijven, met 50 volgelingen. Er bleef nu nog slechts een der zonen van Mangkoe Boemi aan de zijde der insurgenten, en de vader was nu weder uit vrees of nooddwang de overkomst ontdoken.

Hierop volgde de onderwerping van de Tommongongs Poerwidjoyo en Wiro Redjo met 80 man, en 4 zonen van den Pangeran Demang, in Begaleen. Maar een voornaam voordeel werd behaald door den luitenant Engelbert van Bevervoorden, van de 11e kolonne, op den 20 Augustus (elders den 18e). In het Kliergebergte dat in de verlenging van den Bogowonto-linkeroever strekt, hielden zich verscheidene vrouwen der voornaamste opperhoofden op, onder bewaring van eenige benden. De genoemde luitenant spoorde hen na met de Al-

foeren, en nam alle gevangen zonder weder-tand. Zij verborgen zich in het dorp Trenganeng, en bestonden uit de vrouwen van Pakoeningrat, Mentoloyo Kjai-Modjo, Pringoloyo en andere, 8 in getal, met een gevolg van wel 300 andere vrouwen. De buit was buitengewoon groot. De vrouw van Mertotoloyo kocht hare vrijheid voor al hare preciosa's, van duizenden waarde, hetgeen nimmer te regt kwam, terwijl de genoemde vrouw zich op nieuw in de wildernis verborg. Sommige vrouwen ontkwamen het.

Deze gevangenneming had goede gevolgen. De resident Valck bezigde deze omstandigheid, om den Pangeran Pakoeningrat tot onderwerping aan te sporen. Hierboven hebben wij bereids gezien, dat dit ook het voornemen van den prins zelven was. Den 9 September onderwierp hij zich te Magelang, met een gevolg van 40 man. Hij was van den beginne af aan een der werkzaamste opperhoofden geweest. Om denzelfden tijd onderwierpen zich mede de Pangeran Tjokrokesoemo, broeder van Pakoeningrat, zoon van den vermoorden Pangeran Mordaningrat, twee princessen, en eindelijk Tjokrodiningrat, mede een broeder van Pakoeningrat, die te Kaliloo zich onderwierp met een gevolg van 10 personen, in het begin van September.

Wij lieten Dipo Negoro te Tjermo waar hij nog den 2 September stond. Den 3 September werd hij echter aldaar opgezocht, door de 6e kolonne, onder van Nauta, die er een 20 tal ruiters vond, en een priester en twee vrouwen van hoofden gevangen nam, die den weg aanwezen naar Gedongtankil, werwaarts Dipo Negoro gevlugt was, zoo men opgaf met 300 volgelingen.

Men trof niet ver van Pring de opstandelingen aan, en toen men dat dorp introk, toog Dipo Negoro met de zijnen van den anderen kant er uit. De hoofdtroep, die hij bij zich had, rekende men op 80 ruiters en 200 voetgangers. Hij had 2 zijner zonen, Pangeran Ingebei, Sentot, en Pangalassan bij zich. De opstandelingen, die naar Menoeri trokken, werden door van Nauta nagezet over Tjermo en Kokap, welke plaatsen reeds verlaten waren. Men verloor nu het spoor van Dipo Negoro weder. Soeriangalogo stond den 5 September te Tankisan, maar van Nauta door het vervolgen afgemat, trok weder terug naar Poerwogondo aan de Bogowonto

De luitenant Engelbert van Bevervoorden verving hem met vervolgen. Dipo Negoro kwam den 6 September des avonds bij het dorp Kokap, doch werd aldaar door gemelden luitenant vervolgd, en terwijl Engelbert daar binnen trok, ging Dipo Negoro naar Goenong-Teloe, hebbende volgens ooggetuigen nog slechts weinige hoofden en mindere volgelingen bij zich. Van Goenong-Teloe, dat westwaarts Kokap, en benoorden Karangmodjo ligt, trok hij weder westwaarts tot den heuvel Singir, waarheen hij overal vervolgd werd, door de troepen uit Bageleen, zoo van de 6e kolonne, als van de hulptroepen, onder den Tommongong Tjokrodjoyo en Ingebei Wongso Smito. De luitenant Engelbert achterhaalde nog eenige opstandelingen, en trok des morgens van 7 September naar Tankisan, bezuiden Kokap bij welk dorp zijne achterwacht aangerand werd, door een 60tal vijandelijke ruiters, onder Dipo Negoro, die zich bij de aannadering der troepen in eene bergkloof had

schuil gehouden. Hij toog echter terstond op de vlugt langs kleine voetpaden naar het omliggend gebergte.

Dienzelfden 7 September deed de 4e kolonne onder Bauer, eene verkenning naar de zijde der Bogowonto, en vernam te Wates, zuidwaarts van Pengasi, dat Bassa Kerto Pengalassan met 150 man in het meer zuidwaarts gelegene dorp Bindoean stond met het voornemen om de Progo weder over te gaan, terwijl Dipo Negoro zich bevond te Gentang, meer zuidoostwaarts, en waar Bauer hem den 8 September ging opzoeken. Vóór dat deze daar aankwam, had Dipo Negoro echter reeds Gentang verlaten; en werd verder door de 4e kolonne aangetroffen, hebbende ongeveer 200 voetgangers en 150 ruiters bij zich. Zoodra Bauer hun nabij was, vuurde hij op de bende, die met achterlating van eenige dooden, waaronder de Pangeran Soerianegoro, op de vlugt sloegen naar Nabaron, waar de opstandelingen stand hielden, en zich wilden herstellen, doch waarin zij door de vervolgers verhinderd werden. Dipo Negoro stelde zich nu op achter een moeras, waar de troepen hen niet konden vervolgen, maar door vermoeijenis afgemat moesten terugkeeren. De opstandelingen waren eveneens zoodanig afgemat, dat de voetgangers zich aan de manen der paarden vast hielden om voort te komen. Er bleven van hen 15 dooden. In weerwil der vervolging, gelukte het toch aan Dipo Negoro, om zich met Pangalassan te vereenigen, en vervolgens in kleine benden de Progo overtegaan, en zich te nestelen in het Selarongsch gebergte, zijne tegenpartij in het onzekere latende, omtrent de plaats van zijn verblijf.

De overste Sollewijn trok terstond met de 1e kolon-

ne van Bantoel op, om hem op te zoeken. De 10e kolonne bleef te Kanigoro in observatie, en de 3e trok van Mangiran den 15 op Karassan, en den 16 op Passargede en Bantoel. Den 17 trokken de troepen op Sello een dorp, midden in het Selarongsch gebergte gelegen, alwaar de opstandelingen zich vereenigd hadden, en waar Dipo Negoro eerst den dag te voren was aangekomen. Des morgens om 8 uur naderde Sollewijn ongemerkt het, in een door heuvelen omgeven kom gelegen dorp. De ritmeester De Latre stelde zijne kavallerie bij het kreupelhout op, aan den oostkant der plaats, toen de troepen ontdekt werden, en er een vervaarlijk geschreeuw opging. Ter zelfder tijd had Sollewijn aan den zuidoostkant een bataillon infanterie opgesteld, om de ontvlugting te beletten. De opstandelingen, die men 300 in getal schatte, meerendeels te paard, drongen in geslotene orde naar het midden der rijstvelden, doch stoven weldra uiteen door het vuur der genoemde, op eene hoogte staande Infanterie. Daarop viel de kavallerie onder De Latre er op in, en de Infanterie kwam van de hoogten naar beneden. Een 50tal lansdragers nam echter eene moedige houding aan, ter dekking van den aftogt van Dipo Negoro, en de kavallerie sabelde er een 20tal van neder, eer zij weken. De Pangeran Ario Praboe Mengolo, wilde met overhaasting naar Sellonangol vlugten, aan den voet des heuvels, toen zijn paard door een geweerschot onder hem gedood werd. Hierop snelde een wachtmeester der hussaren, genaamd Cassenhoven toe, en maakte den prins met sabelhouwen af zonder te weten wie hij was. Allerwege vlugtten de opstandelingen nu

over het gebergte, en daar de Infanterie hen niet zoo spoedig volgen kon, toog Sollewijn met de kavallerie vooruit, en joeg hen na. Nog in het dal werden er van twintig in het rijstveld stekenden, 7 neêrgesabeld. De vlugtenden namen echter nu en dan bij doortogten, eene goede houding aan. Een enkel javaan verweerde zich met zijne lans tegen verscheidene hussaen stak er twee ter neder; doch daarna werd hij zelf doorstoken. Een vooruit zijnde pleton hussaren raakte handgemeen met een troep ruiters, waarbij Sentot, Prawiro kesoemo, Prawirodipoero en andere opperhoofden waren, en die over den heuvel Toeyong rennende, met 5 ruiters over malkander naar beneden rolden, terwijl de luitenant Jaubert er 9 afmaakte. Prawirodipoero werd gewond, maar ontkwam het en zijn paard bleef in handen der vervolgers, met een pistool, dat Sentot van De Koek vroeger ten geschenke had ontvangen. De gezamenlijke kavallerie vervolgde steeds den vlugtenden vijand, naar de zijde van Simanpir, alwaar 5 ruiters in eene bergkloof naar beneden stortten, en afgemaakt werden. Schoon hierdoor eenig oponthoud ontstond, rende men echter weder terstond door, en Sollewijn, had het plan, de vlugtelingen de groote bergkloof bij Gamplong over te jagen, en er dus nog eenige af te maken. Dit mislukte echter, en bij den kleinen berg Gamplong braken ze met geweldig geschreeuw door, latende 3 dooden achter. Daarop renden zij door een gehucht, twee palen bezuiden Gamplong aan de Progo, en wierpen zich in die rivier, met een 50tal ruiters. De vlugt van Dipo Negoro, was hij deze gelegenheid zoodanig, dat hij zich van

den hoogen steilen oever in de rivier wierp, wetende echter een plek, welke te doorwaden was. Sollewijn die verscheidene malen Dipo Negoro herkende, trof echter eene diepe plaats aan, zoodat de paarden door den stroom werden medegesleept. Te vergeefs poogde hij te vuren, daar het geweer nat was geworden. Dipo Negoro, die in 't zwart gekleed, en op een schoon paard gezeten was, was echter bijna gevangen geraakt. Een Europesch huzaar, Doorenboom genaamd, vond eveneens eene doorwaadbare plaats, en was zoo digt bij den prins dat hij het achterste van diens paard raakte. Hij kende hem echter aanvankelijk niet, en op den anderen oever gekomen, wilde hij zijne pistolen lossen, doch deze weigerden. Daarop kwam er een javaan achter hem, en stak hem van het paard. Hij wilde nog zijn sabel gebruiken, maar viel door andere steken, doorboord ter neder. De overige kavalleristen sabelden nog eenige opstandelingen ter neder, doch daarna verzamelde Sollewijn zijn troep en staakte de vervolging, daar de hussaren reeds eenige palen de Infanterie vooruit waren. Dipo Negoro rende naar de zijde van Banjoemeneng, en eenigen der zijnen zuidwaarts naar Sentolo. Het volk uit de benting Gamplong hielp de paarden en goederen uit de Progo halen, waarin verscheidene paarden verdronken. Daarop vereenigde Sollewijn zich met zijne Infanterie op den heuvel Salong, trok den 18 op Sello terug, en vond de bevolking bezig met het begraven der lijken, waaronder behalve de Pangeran Ario Praboe Mengolo, nog gevonden werden, de Alibassa Prawironoto, Dolla Setjodiwivio en Rongo Setjoprawiro. Het vaandel van Di-

po Negoro, met 8 geweren en 12 gouden dolken, waarbij een met diamanten omzet, werden gebuit, met nog 20 pieken meest van waarde, 15 gezadelde paarden, en ander tuig; 14 paarden waren er gesneuveld, en van de zijde der Gouvernements troepen, 2 hussaren. Dipo Negoro verklaarde, dat hij zelf zeer gevreesd had, gevangen gemaakt te worden, en hij roemde zelfs de moedigheid van den gesneuvelden huzaar.

Zoodra Dipo Negoro weder over de Progo teruggejaagd was, verschool hij zich op nieuw, doch men liet hem geen rust. De kapitein Nauta was reeds den 13 September van Paesan, over de Bogowonto, Tankisan en Kokap uit Bageleen oostwaarts gerukt, en de luitenant Krafft trok aan de noordkant over Boeboetan, uit Bageleen in het Kliergebergte en Mataram. De volgende dagen werden de streken doorkruist, en soms eene bende verjaagd, tot op den 20 September, als wanneer men vernam, dat Dipo Negoro in het dorp Kali Soko was. Terstond trok Van Nauta langs drie rigtingen daarheen, doch vond er alleen de merkteekenen, dat de opstandelingen die plaats zoo even verlaten hadden. Men achterhaalde sommigen en buitte eenige wapenen. Den 21 trok Van Nauta over Gedongtankil naar Tappin; Krafft over Tjermo en Kokap, de Tommongong Tjokrodjoyo, met de barissans uit Bageleen, over Kalibiroe, mede naar Tappin. De eerste kolonne ontmoette weinig vijanden, maar de beide andere ontmoetten elkander bij den heuvel Singor, alwaar de volgende ontmoeting plaats vond.

Dipo Negoro, met Pangeran Ingebei en zijne twee zonen, Pangeran Djoyokesoemo en Raden Admokesoe-

mo benevens 50 à 60 volgelingen, was op zijne vlugt juist aan een bergpas gekomen, die langs den voet des heuvels loopt, en ter andere zijde bepaald is door eene diepe kloof. Het toeval wilde nu, dat de troepen onder Krafft hen op het spoor kwamen, en zeer van nabij vervolgden. Dipo Negoro was voornemens te vlugten naar Kaliboeko. Toen hij in de bergengte was, kwam de kolonne hulptroepen van Begaleen juist eveneens van voren hem te gemoet, zoo dat hij hier tusschen twee vuren kwam. De Ingebei Wongso Smito zeer nabij dit troepje zijnde, riepen de prinsen hem toe, dat zij Kandjeng-goestie waren, waarop Wongso Smito antwoordde, dat zij zich hadden over te geven, hetgeen zij weigerden. Daarop riep de Ingebei zijn volk toe, dat zij moesten invallen, en geene prinsen erkennen, waarop zij met gevelde lans storm liepen. Dipo Negoro zelf sprong toen terstond van zijn paard, en klouterde langs de struiken, tegen den steilen heuvel op, met een paar der zijnen. Alle de overigen werden omgebragt, of in de bergkloof gestort. De Pangeran Ingebei alias Abdul Rachman, en zijne beide zonen sneuvelden bij deze gelegenheid. Zij vielen door lanssteken en houwen. De Tommongong Tjokrodjoyo, niet wetende wie zij waren, hieuw de hoofden der gesneuvelden af, en wilde ze op staken stellen, als men vernam, dat het prinsen waren, warop men de lijken met de meeste plegtigheid en in bijzijn van eene talrijke priesterschaar ter aarde bestelde, boven op den gemelde heuvel Singir, met de meest godsdienstige ceremoniën der Mohammedanen, en gedurende den nacht onder lange gebeden.

Dit was de laatste voorname schermutseling met de opstandelingen. Dipo Negoro vlugtte langs allerslechtste wegen naar Lemoeri noordwaarts van Kaliboeko, met eenigen der zijnen. In Pangeran Ingebei, zoon van Sultan Sepoe, verloor Dipo Negoro zijn laatsten raadgever. Het was hij die de voornaamste oorlogszaken regelde. Sentot had zich reeds van hem gescheiden, en was met Prawirokesoemo, zoon van den gesneuvelden Pangeran Ingebei getrokken naar het zuiden van Djokdjakarta, om daar verder aanhang te zoeken. Doch de opstandelingen waren zoodanig verslagen, dat het meerendeel zich onderwierp als: de Pangeran Soerioadi, Soeriobronto (alias Soenan Abdul Madsjid), Soeriodipoero, Dipo Sono Adinegoro (alias Sodjingalogo) Soeriokesoemo, zoon van Mangkoeboemi; Adiwidjoyo, zoon van Sultan Sepoe, Hoedinegoro, zoon van Mangkoeboemi, met veel mindere hoofden en volgelingen; voorts de Tommongong Soemodipoero, Mangondirdjo, Mertoloyo, Djombakbrio, Prawironoto, Tjokroredjo, Mantondronoprawiro, Mertopoero, Prawirodipoero, Djoyomortani, Sirtodirdjo, allen van eenigen naam. Eindelijk kwam ook de Pangeran Mangkoeboemi, den 27 September over bij zijn reeds onderworpen zoon, Notodiningrat, in het dorp Wonopeti, bewesten de Progo, en zulks op eigen verzoek, nadat de resident van Nes anderhalf jaar lang met hem daarover in onderhandeling was geweest. Hij werd door den resident den 28 September met groote statie, van Mangiran afgehaald, en naar Djokdjakarta geleid, bij welke gelegenheid de eerbied voor hem, als de eerste onder de prinsen, onverminderd zigtbaar

was. Alle deze onderwerpingen vonden meerendeels plaats te Djokdjakarta, en onder deze waren ook twee princessen, de dochter van Mangkoeboemi en de zuster van Dipo Negoro. Alle opperhoofden bragten hunne gevolgen en benden mede. De onderworpene prinsen werden den 1 October tot den voetkus des Sultans en den eed aan het Gouvernement toegelaten. Mangkoeboemi behield sedert den eernaam van Panumbahan Mangkoe-rat, en overleed in 1850.

Of deze onderwerping het gevolg was van eene bekendmaking, die den 21 September door den luitenant Gouverneur De Kock te Magelang werd uitgevaardigd, is onzeker. Deze bekendmaking aan de bevolking van Soerakarta en Djokdjakarta gerigt, was van den volgenden inhoud.

Dat een iegelijk bekend was, dat het Gouvernement geenzins krijg voerde met de Javaansche bevolking, wier rust en bloei haar ter harte ging, maar dat hij, De Kock, nu sedert vier jaren reeds bezig was, om de rust in het land te doen terugkeeren, zoodat het grootendeels van opstandelingen gezuiverd was.

Dat hij den Pangeran Ario Dipo Negoro genoeg had aangespoord, om zich te onderwerpen, opdat de rust volkomelijk mogt hersteld worden, doch dat deze niet had gewild, schoon hij verlaten was van zijne aanhangers, overal rondzwierf, zoodat zijn verblijf soms niet te gissen was, schoon hij toch altijd oorlog voerde met het Gouvernement, tot groot nadeel der bevolking en van het land, en waardoor vermoeijenis en gebrek ontstonden, terwijl anderen als wilde dieren rondzwierven, zonder met hunne vrouwen en kinderen in vrede te willen leven.

Dat nu voor de laatste maal Dipo Negoro openlijk werd aangemaand zich te onderwerpen, opdat allen tot het vreedzaam bezit hunne eigendommen mogten terugkeeren, en hij zijne familie geen verder onheil berokkenen zoude.

Dat echter iedereen wien de rust van Java ter harte ging, werd uitgenoodigd, Dipo Negoro levend of dood op te brengen, waarvoor een hoofdprijs van 30,000 dollars, voorts belooning in land en volkomene vergiffenis werd uitgeloofd, met rang, eer en aanzien.

Deze bekendmaking had tot doel, Dipo Negoro door vogelvrij verklaring tot onderwerping aan te sporen. Maar het konde niet onbekend zijn, dat dit nimmer op Java uitwerking heeft gehad, of konde hebben, omtrent prinsen van het Mataramsch bloed, aan wien geen Javaan zijne handen zoude durven slaan, vooral niet aan iemand als Dipo Negoro, die zelfs als Sultan geeerd werd, en dierhalve was er onder zoo vele millioenen Javanen niemand, die naar den bloedprijs durfde te dingen, en de prins zelf was er niet bevreesd voor.

HOOFDSTUK XXIV.

Gevechten in Begaleen; 1829.

De kruistogten tegen Dipo Negoro in Mataram, hebben ons in den tijd eenigzins vooruit gebragt, wat aangaat de landschappen Begaleen en Banjoemâs. Alhoewel het meerendeel was tot rust gekomen, zwierven er echter nog steeds kleine benden op zich zelve, vooral door het bergachtige opper-Begaleen. De 8e kolonne in Banjoemâs en de 12e kolonne in Ledok of opper-Begaleen bestreden de kleine benden met goed geluk. De kolonel Cleerens met de 6e en 7e kolonnes in het bijzonder, had tot doel, het verhinderen der gemeenschap, tusschen het ooster en westerdeel, dat door de Bogowonto-rivier gescheiden werd en daarin slaagde hij grootendeels naar wensch.

Na de gevechten van Kroyo en Gedongtawon, bleven de vijandelijkheden slepende, zonder veel bijzondere vorderingen van weerszijden. Eerst in Augustus van dit jaar, begonnen de opstandelingen in Begaleen, onder de opperhoofden Gondo Kesoemo en Kertabauw weder te woelen en in beweging te komen. Zij ontweken echter nog te goed de kruistogten der troepen tot den 5 Augustus, als wanneer men in het open veld, te Gissian, in

LUITENANT-GENERAAL J. VAN SWIETEN

BEVELHEBBER DER 2E BONISCHE EXPEDITIE,

LATER CIVIEL REGEERINGSCOMMISSARIS EN OPPERBEVELHEBBER

DER 2E EXPEDITIE TEGEN ATJEH.

het midden van neder-Begaleen, een 700tal insurgenten tegen den avond aantrof, in eene goede houding. Zij trokken de troepen dapper te gemoet, tot op 30 pas afstands. Op dit oogenblik deed Michiels de Infanterie met den stormpas voorwaarts rukken, en wierp daarmede de opstandelingen over hoop. Zij stelden zich echter weder op, benoorden Gissian, om de dooden weg te halen. Op dit oogenblik viel de nacht in, en maakte een einde aan het gevecht, terwijl eene kanonnade de insurgenten verjoeg, naar het gebergte van Kioni, alwaar men te vergeefs den 7 met vereenigde magt, hen poogde op te zoeken. Op de volgende dagen doorkruiste men het land als overwinnaar, op de best daartoe aangewezene punten verschansingen aanleggende.

Eerst den 14 Augustus vernam men, dat het den opstandelingen onder Gondo Kesoemo gelukt was, zich te vereenigen met eene andere bende onder Djoyoperbongso broeder van Djoyo Sindargo, die soms eenige nachtelijke togten volvoerde, om te stroopen. De bevolking was echter geenszins op hunne zijde meer, en des vijands verblijf was slechts te Kemiri en Kroyo, in midden-Begaleen. De volkshoofden evenwel, waren getrouwe medestanders van Dipo Negoro, die echter, door de onophoudeiijke togten der troepen van Cleerens, langs en beoosten de Bogowonto rivier, verhinderd werd gemeenschap met Begaleen te hebben. Wij hebben bereids de togten door het Kliergebergte hierboven vermeld. Op een anderen togt, ligtte men een' geestelijken Pangeran op, die naar Batavia gezonden werd. Eenige ontmoetingen van meer aanbelang

vonden plaats den 31 Augustus te Kemiri, alwaar de opstandelingen door de 7e kolonne onder den kapitein Gennet, verslagen werden; den 17 September bij Ploembon, in het gebergte Sironi, waar 10 dooden bleven, en een aantal wapens gebuit werden. Doch de opstandelingen op hunne vlugt het hooge veldgras achter zich in brand stekende, beletten de vervolging. De benden hielden zich op aan den westelijken voet van het Soembing-gebergte, in Gowong en Selomanok. Van daar stortten zij zich in de vlakten neder, en door de bezettingen der forten of door de kolonnes verdreven wordende, namen zij weder de wijk naar hunne bergen, levende van roof en brandschatting.

Het verblijf van Dipo Negoro bleef weder eenige dagen zeer geheim. Verlaten van zijn meesten aanhang, bleef hij echter nog altijd pal en hardnekkig, De overste Le Bron maakte om dezen tijd, een kruistogt om de west, zonder te weten dat hij Dipo Negoro opjoeg. Den 26 September deed men ook een togt naar en door het Kliergebergte, langs de Bogowonto, ten gevolge waarvan Dipo Negoro om de zuid week. Den 26 September vernam men, dat een aantal opstandelingen over de Bogowonto binnen Begaleen gedrongen was. Geen rust meer vindende in de streek tusschen Progo en Bogowonto, wilde hij zijn heil in het westen op nieuw beproeven, en in den nacht trok hij, met een 50tal volgelingen bij Kadilangoe op nieuw over de Bogowonto. Na in het dorp Wonoroto overnacht te hebben, trok hij bij Kaliwoenoet over de Lerangrivier, en toen in allerijl noordwaarts, met zoodanige overhaasting, dat verscheidene zijner volgers achterbleven.

De 8e kolonne maakte dadelijk eene beweging om de oost, doch konde niet verhinderen, dat de nog in Bageleen staande opperhoofden, Kertabauw, Soeraprawiro, Gondokesoemo, Kalipakling en Tjondrogni zich vereenigden. Verscheidene kruistogten om de oost, noord en zuid, leverden geene resultaten op, en schoon men den 5 October vernam, dat Dipo Negoro te Lantjar in zuider-Ledok was, vond een daarheen gezonden expeditie hem niet. Men meende, dat hij de rivier Serayoe noordwaarts zou overtrekken, en dus in het Karangkobarsche vallen, hetwelk men meende te voorkomen, door positien en troepen. Doch het verblijf van Dipo Negoro bleef eenigen tijd weder in 't onbekende, hetgeen ons leidt om vooraf te overzien, de gebeurtenissen, die elders plaats grepen.

De landstreken beoosten de Bogowonto waren nu tot de rust teruggekomen en alleen in het zuiderstrand gebergte, beoosten de Oepakrivier en bezuiden Djokdjakarta stonden eenige benden, onder Sentot en Prawiro Kesoemo. Nadat zij zich van Dipo Negoro gescheiden hadden, vonden zij het geheele land bevredigd, en genoegzaam gedekt tegen nieuwe insurrectie. Dus toog Sentot over de Oepak, naar de laatste wijkplaats van alle opstandelingen, en verbleef eenigen tijd te Gedong Pring zijne legerplaats houden. Doch het zwerven moede, en het voorbeeld van velen navolgende, zond hij aan Sollewijn zendelingen met zijn schriftelijk verlangen om in onderwerping te komen. Dit verlangen en voornemen werd echter niet spoedig opgevolgd, en dierhalve oordeelde men het noodig, om door het afzenden van expeditien, hem daartoe aan te sporen.

De 10e kolonne onder Prager trok den 5 October naar het zuidergebergte maar ondervond zoo vele moeijelijkheden in het ondoordringbaar en woest land, dat de togt minder voldeed, dan een andere door de 1e kolonne onder Sollewijn den 5 en 6 October bewerkstelligd. Des morgens van den 5 beklom Sollewijn het dor, woest Kalkgebergte, dat voor opstandelingen een uitmuntende schuilplaats aanbiedt, gelijk reeds meermalen in vorige oorlogen is opgemerkt. Langs smalle voetpaden moest men kronkelende hoogten over en door diepten, terwijl hier en in de struiken een insurgent in hinderlaag lag, met lans of geweer. Sollewijn bereikte de legerplaats te Gedong-pring, doch aangezien zijne bagagie het gebergte niet konde opgesleept worden, en hij geen vijand vond, was hij voornemens terug te keeren, toen hij onder het nederdalen met steenen geworpen werd, en hij een man greep, die op voorwaarden zijner in vrijheidstelling de plaats wilde aanwijzen, waar Sentot en de zijnen zich bevonden. Sollewijn trok daarop terug naar het gehucht Daromon, waar hij bleef bivouacqeeren, om des avonds bij maanlicht op expeditie uit te gaan. Om 9 uur togen 150 man met geweren het gebergte in, geleid door den gemelde gevangene, die hen bragt, tot voor de verblijfplaats der hoofden. Een derzelve, met luider stem zijne getijden of gebeden lezende, werd door den spion herkend voor den tommongong Resso Sentono. De luitenant Boelhouwer, die kommandant der expeditie was, verdeelde nu zijn troep in drieën om de plaats te omsingelen, toen de opstandelingen, door het geritsel opgewekt, eensklaps het oproergeschreeuw aanhieven. Op dit oogenblik

stormden de troepen los op den vijand, die hier slechts een 40tal sterk was. De duisternis des nachts verbood het vuren, weshalve men de baijonnet gebruikte, waardoor 12 opstandelingen hun einde vonden, waaronder gemelde Tommongong, terwijl de overigen zich door de vlugt redden. Men buitte een fraai zijden vaandel, met Arabische spreuken, een aantal fraaije wapens, en een bundel papieren van Soemonegoro. Des morgens van 6 October doorkruiste men weder in verschillende partijen het gebergte, met den voornoemden wegwijzer aan het hoofd; bij Pontjodhoewor vond men een 30tal opstandelingen onder Mangonnegoro, waarvan 7 man gedood werden. Sollewijn nu niets meer te doen vindende, klom van het gebergte af, en trok over de Oepak weder terug naar Mangiran aan de Progo.

De vrucht dezer expeditie was de onderwerping van verscheidene voorname opperhoofden. In de eerste dagen daarop werden nog de moeder van Dipo Negoro, Kandjeng Ratoe Ageng genaamd, en zijne dochter, Radinayoe Goesti, gevangen genomen in het dorp Karangjoni, eenige palen beoosten Kertek, aan de Oepakrivier, door de 5e kolonne, onder den majoor Errembault de Dudzeele, die op de tijding van hun aanwezen aldaar, met een kleine troep het dorp omsingelde. Men vond de beide princessen verscholen onder een bale-bale of lage legerstede, met 3 personen gevolg. Zij hadden vele edele ornamenten bij zich, die men hen liet behouden. De voornoemde dochter was de vrouw van den Tommongong Bassa Merto Negoro, die nog bij Dipo Negoro was. De gevangenneming vond plaats den 14 October.

Om denzelfden tijd onderwierp zich de Tommongong Alibassa Abdul Halil, Ario Prawiro kesoemo, zoon van den gesneuvelden Pangeran Ingebei, en medemakker van Sentot. Hij gaf zich over te Imogiri aan de Oepak, alwaar de luitenant De Leau kommandant was. Kort daarop, den 16 October, kwam ook de Raden Alibassa Abdul Moestapha, Prawiro dirdjo, algemeen bekend onder zijn kindernaam Sentot, tot den luitenant De Leau te Imogiri over. Hij bragt 20 regenten mede, en had vooraf al zijne medemakkers overgehaald, om hem te volgen. Onder deze waren de Pangeran Abdul Samsoe en Soeriobronto, en 't overig gevolg bestond uit de priesters, Hadji Nisa, Pengoeloe Ibrahim, Tommongong Hadji Moestafa, Dipotroeno, Goeroemlangi, 20 Pandji en Rongo's, 30 Mantries, 130 Pradjoerits of geregelde soldaten en 50 bijloopers. Hij bleef nog 10 dagen te Imogiri en verzamelde nog meer der zijnen. Daarna onderwierpen zich de Tommongongs, Setjonegoro, alias Harpa, en Kertonegoro, met eenig gevolg, en den 23 October de Pangeran Soemonegoro, door al hetwelk Mataram geheel in rust kwam, en men de vervolgingen geheel naar Dipo Negoro konde keeren.

De onderwerping van Sentot werd door de Gouvernements-troepen beschouwd, als het voornaamste voordeel des oorlogs, dat alleen door de gevangenneming van Kjai Modjo geevenaard werd. Hij werd met veel eerbewijzing te Djokdjakarta ontvangen, door den Luinant Gouverneur en zijn staf, en om verder voordeel van zijn oorlogsgeest te trekken, werd bij met alle zijne aanhangers in Gouvernements dienst genomen, zoo als wij later zullen overzien.

Dipo Negoro hield zich nog op in het bijna ontoegankelijk gebergte van opper-Begaleen maar alle de vervolgingen van Cleerens en Michiels konden hem niet op het spoor komen, daar die streken uiterst woest waren en moeijelijk te doortrekken zijn. Daarbij zwierven er nog de onderscheidene verdeelde benden onder Imam Moesba, Djoyo Sindargo, Gondokesoemo en anderen. Den 23 October kwam men Djoyo Sindargo op het spoor bij Kemiri, zonder echter voordeel te behalen; de 7 kolonne onder den kapitein Gennet, spoorde allerwege in het Gowongsche naar Dipo Negoro, die aldaar zich ophield, doch ontving den 26 October een brief van Djoyo Sindargo, aan deszelfs broeder, die aan s' Gouvernements zijde was, dat Dipo Negoro in onderwerping wilde komen. Gennet staakte hierop zijne vijandelijkheden, doch Cleerens beval hem nu juist meer den prins te achtervolgen, daar deze welligt tijd zocht te winnen, en in het uitgestrekt gebergte nog lang rondzwerven. Men vernam tevens, dat Dipo Negoro te Soesoekan was, aan den oorsprong der rivier Loni, in het Selomanoksche bezuiden het Poetri gebergte. Dierhalve ging de 7de kolonne den 28 daarheen op marsch. Cleerens trok langs een anderen weg, en Michiels was bereids eenige dagen aan het kruissen. Het weder was zeer ongunstig. Hevige stortregens hadden de bergstroomen doen opzwellen, en het terrein was dusdanig doorsneden met rotsen en bergkloven, dat de soldaten soms met handen en voeten kruipende, voorwaarts moesten komen. Eerst den 29 kwam de 7 kolonne tot op 3 palen van Soesoekan, maar de gidsen verklaarden, dat de moeijelijkheden op

dien korten afstand, het nog wel 2 dagen zoude kunnen doen aanhouden, weshalve Gennet terugtrok op Kemiri. De nabijheid des vijands, werd echter herkend aan pas uitgehouwen voetpaden en wachthuizen. Van een anderen kant had Cleerens ook niet verder dan Kemiri kunnen komen; en de 11 kolonne onder Michiels, had in een onbeschrijfelijk moeijelijken togt van zeven dagen wel het spoor des vijands gevonden, in de berggehuchten Gedak, Singolopo, en Gondosoeli, maar overal had Dipo Negoro de wijk genomen, en laatstelijk naar Goenong Poetri, noordwaarts, aan de Lessongrivier. In de vermelde plaatsen zoude men veeleer het verblijf van wild gedierte, dan van menschen gezocht hebben. De holle, bijna onderaardsche bergpaden waren verkapt, en alles zoo woest, dat Dipo Negoro zich daar gerust en veilig konde rekenen. Den 19 October was hij nog te Gondosoeli geweest, en Michiels kwam aldaar den 20 en vernielde zoo hier als elders, alle levensmiddelen. Hij doorzocht ook den berg Poetri, doch vond er Dipo Negoro evenmin.

Deze vervolging duurde dus tot den 3 November, als wanneer men eerst bekend werd met het verblijf van Dipo Negoro, te Soemogedé, in het zuiden van Ledok, dat hij den 4 November verliet, noordwaarts naar Lamok, aan de rivier Looköeloe. Michiels ging daarop den 5 November op Kaliwiro, en van daar met onderscheidene partijen het gebergte in. Dipo Negoro, dit te weten komende, toog weder in den nacht van 6 op 7 op Soemogedé. Michiels echter toog met 70 jagers en 80 Menadorezen daarheen, maar kon met het vallen van den nacht, niet verder dan te Proewo ko-

men. Den 7 toog hij echter weder op marsch, en op eene halve paal van Lamok werd hij op eens van ter zijde met geweer en lilavuur begroet, uit eene boschachtige bergkloof. Vooruit ontwaarde hij geen volk, maar een oogenblik verwijlende, om zijne manschap in te wachten, zag Michiels van uit het kreupelhout eenige witte tulbanden komen, en op eens verhieven zich twee vaandels, en begonnen de opstandelingen te vuren, op ongeveer 100 passen afstand. Michiels verbood als nog terug te vuren, trok op hen aan, tot op 50 pas, als wanneer allen langs struiken en paden wegvlugtten. Een priester die gevangen genomen werd verklaarde, dat Dipo Negoro nog slechts 140 mannen bij zich had, ten deele met pieken en geweren, onder het bevel van zijne twee zonen, en eenige verwante prinsen, als mede van Danoekesoemo, alias Danoe Redjo zijn adipati en drie Tommongongs. Om dezen tijd onderwierpen er zich eenigen bij Cleerens.

Michiels verder vernomen hebbende, dat Dipo Negoro westwaarts naar Loning gevlugt was, begaf zich den 8 November daarheen, en kwam dien dag nog te Kalidadap, aan de Looköeloe rivier. Even nadat de posten uitgezet waren, werd er een man aangehouden, een briefdrager van Dipo Negoro, geschreven door zijn Adipati van zekere plaats, genaamd Iger of Boeloebandong, gerigt aan den Alibassa Mertonegoro, die te Loning was, inhoudende last, om met zijne bende opte komen, aangezien de prins voornemens was, te veranderen van verblijfplaats, daar hij te Boeloebandong zich niet wel bevond en Lantjar, dat meer zuidwaarts gelegen is, door de Gouvernements troepen bezet was.

Des gevangenen verhoor luidde verder, dat Dipo Negero gelegerd was op een bergveld, met alleen zijn lijfgevolg bij zich, en onder een paar hutten, en alwaar hij zich voor zijne vervolgers volkomen veilig achtte. Verder dat hij briefbrenger, langs een weinig bekend pad, waarlangs paarden en bagagie niet konden opkomen, te Kalidadap was gegaan, om eerst bij zijn zoon wat eten te vragen, liggende Kalidadap een weinig uit den koers van Doeloebandong op Loning.

Hierop bouwde Michiels terstond een plan van verrassing. Hij koos 25 jagers en 25 Menadorezen uit, om terstond ten 5 uur na den middag op weg te gaan, onder geleide van den briefdrager, om aldus met maanlicht ter plaatse te zijn. Doch door een felle regenbui was de rivier Looköeloe, die men 3 malen moest overtrekken zoodanig gezwollen, dat de overtogt volstrekt onmogelijk was, en men niet voor middernacht op weg kon gaan. Met onbeschrijfelijke moeite kropen, klommen en klauterden de soldaten langs steile hoogten, struiken en geboomten, en kwamen eerst des morgens om 8 uur nabij Boeloebandong. Nu wilde het geval, dat Dipo Negoro geen antwoord van Mertonegoro ontvangende, zich echter op weg begaf, en de troepen van een berg waarover zij trokken, een gerucht van menschen en paarden vernamen. Onwetende wat dit was, stelden zij zich in positie, en zagen een troep volk te paard aankomen, die ongewapend vooraf gegaan werd door een voetganger met een houwer in de hand. De luitenant Bernhardt greep dezen kerel oogenblikkelijk aan, en vroeg hem wie zij waren. Deze antwoordde dat het Kadjeng Soeltan (Dipo Negoro) was, waarop de luite-

nant dien man terstond ter neder stak, en te gelijker tijd begonnen de soldaten te vuren op den troep, die op den smallen glibberigen weg, welke door eene bergkloof bepaald was, niet spoedig konden wegkomen. Eenigen der voorsten stortten hierop dood van hunne paarden, in de bergkloof; en anderen wierpen er zich af, en gingen aan de haal. Dipo Negoro, in wit priestergewaad op een' schimmel gezeten, stortte eveneens daarvan af, doch stond weder even spoedig op, en drong in een oogenblik door het glaga, of hooge berggras, dat met moeite neder te buigen was. De jagers, die zich met de sabel een weg baanden om hem te vervolgen, konden hem evenwel niet meer vinden, daar zij doodelijk vermoeid en afgemat waren. Er bleven 35 gezadelde paarden in handen en 4 waren in de bergkloof dood gevallen. Men buitte verder onder anderen ook de piek van Dipo Negoro, die met diamanten bezet was, benevens eenige zijner kleedingstukken.

Dipo Negoro, dezen dans weder met moeite ontsprongen, drong evenwel door de wildernis heen naar Loning, waar Merto Negoro stond. De troepen trokken weder terug, over Soemogedé en Kalian op Kaliwiro, waarvan de Pangéran Regent van Kendal met zijne benden op Soemogedé en Lantjar trok. De kleeding der manschap was grootendeels van het lijf gescheurd door de struiken en struwelen, en men verloor wederom het spoor van Dipo Negoro; men meende dat hij om de west naar Banjoemâs zou zoeken door te dringen. Den 17 echter, ontmoetten de 8 kolonne onder Buschkens een aantal vijanden, onder Mertonegoro, in eene moeijelijke stelling, bij Massaran, tusschen de rivieren Serayoe en

Loeköeloe, bewesten Loning. Op deze togten in het gebergte en de woestijnen, werden de soldaten menigmaal door tijgers verontrust, en zelfs een hunner weggesleept. Men maakte bij Massaran een roodzijden vaandel buit, en doodde 5 mannen.

Den 20 November onderwierp zich bij den majoor Michiels, de Tommongong Tjondro-gni, een werkzaam opperhoofd, die langen tijd Ledok, Banjoemâs en het Karangbobarsche verontrust had. Deze onderwerping was het gevolg van eene andere nachtelijke expeditie naar Loning, waar men zijne vrouw en zijn zoon opgeligt had. Hij was een der oudste en meest gevreesde aanvoerders uit het bergachtig gedeelte van Bageleen.

Om dezen tijd kwamen er weder verscheidene voorname opperhoofden in onderwerping, waaronder Kerto Pengalassan Bassa, en twee Tommongongs met eenige minderen. Michiels en Van Nauta zetten hunne vervolging onophoudelijk voort. Eenige troepen van Van Nauta vervolgden hem in eene westelijke rigting en vingen te Ploembon twee vrouwen op, die hem, door woorden en geld overreed, geleidden naar Kalioering, alwaar men eene bende overviel, en er 12 man van doodde, terwijl men een goeden buit behaalde. Van een anderen kant ging Cleerens den 28 November er ook op af, en dus werd de oorlog een wilde jagt. Er onderwierpen zich echter van tijd tot tijd weder eenige opperhoofden, waaronder 5 Tommongongs en de aanvoerder Djoyo-perbongso, die met elf diepe klewanghouwen gewond, en verder door het volk zijns broeders Djoyo Sindargo geheel beroofd en verslagen, te Goenong Persodo,

op den ooster Djali-oever gebragt werd, met eenige mindere hoofden; en kort daarna onderwierp zich ook de vader van Djoyo Sindargo, genaamd Kjai Adipati Ressoprodjo, die pati of eerste dienaar van Mangkoeboemi was geweest.

Dus werd de troep van Dipo Negoro dagelijks kleiner; maar schoon al de kolonnes in die streken onophoudelijk kruisten gelukte het echter Buschkens eerst na 18 dagen, om het spoor des prinsen te vinden, door een volgeling die bij Gedangparé, eene bijna onbekende plaats in de wildernis, gevangen genomen werd.

Deze jongeling wilde echter in 't eerst niets verhalen, tot hij eindelijk verklaarde, dat op de aannadering van de troepen, de plaats was verlaten geworden door den jongen Dipo Negoro, Mertonegoro, en Gondokesoemo, die echter slechts 5 of 6 mannen bij zich hadden Dipo Negoro de oude was aan den schouder gekwetst door een val, en de paarden der twee laatste opperhoofden waren in de wildernis door tijgers verscheurd. De genoemde hoofden waren daarbij in zoo een ellendigen staat, dat zij hunne wapens hadden moeten verkoopen, om genees- en levensmiddelen te bekomen. De jonge Dipo Negoro en Gondokesoemo waren voornemens zich te onderwerpen, en het zwerven moede, en de oude Dipo Negoro hield zich verscholen. Kort voor de komst van Buschkens, was de Pangeran Adi-Soerjo, broeder van Dipo Negoro, die het zwervend leven tot verdrietens moede was, onder het lezen of bidden zijner getijden, dood gebleven, ten gevolge van het eten van onrijpe ananas. Nadat Buschkens van deze ellendige plaats in de wildernis, Gedang Parè, of

Kedang Pané ook Boejoe pitoe genaamd, vertrokkken was, begroef men zijn lijk.

De jagt op Dipo Negoro ging echter onophoudelijk voort, schoon men zijn verblijf weder eenige dagen was bijster geworden. Geruchten meldden, dat hij in de streek van Pandjer was aan de Loeköeloe rivier; volgens andere geruchten te Bantjer, over de Serayoe rivier, en dan weder op den berg Lawit, beoosten het Slamat-gebergte. De onderwerpingen gingen echter opvolgend voort, en in de helft van December onderwierp zich ook de lang gevreesde Bassa Djoyo Sindargo, een zeer lang hardnekkig hoofd, die met 3 Tommongongs en een 50tal minderen bij Cleerens overkwam. De onderwerpingen volgden nu dagelijks, en het eind des oorlogs was daarvan spoedig te voorzien. Door een spion, die drie dagen te voren Dipo Negoro tot gids had gediend, kreeg Michiels den 22 December eindelijk kennis, dat de prins zich op zeker bergveld in de wildernis, genaamd Karang Djamboe ophield met slechts 4 volgelingen, en dat hij aldaar eenige dagen wenschte te verblijven, ter zake van een wond, zijnde zijn verblijf een klein ellendig hutje. Michiels zond dadelijk eene afdeeling jagers, onder den luitenant Marnitz daarheen, die met den gids aan het hoofd den 23 December naar de plaats trok, waar de hut des prinsen stond. Men vond die echter ledig, wijl volgens het verhaal van een javaan, die in de nabijheid gevat werd, Dipo Negoro aldaar 2 dagen en nachten doorgebragt, en met zijne 4 volgelingen meer westelijk naar Kadjoran was vertrokken, in het noorden van Remodjatinegoro. De jagers doorzochten in kleine troepjes de wildernis

doch vonden niets. De Tommongong Dollabouw-winoto onderwierp zich dien 23 December, tengevolge van het door Buschkens gevangen nemen van zijne vrouw. Deze verhaalde, dat Dipo Negoro nog alleen door de wildernis zwierf, met zijn Adipati, die hem dikwerf tot inkeer wilde brengen, doch welke redenen de prins telkens kort afsloeg door te zeggen, dat hij het zwerven nog niet moede geworden was.

Dus zwierf een enkel prins, met nog weinige aanhangers, als een wild dier door de wildernissen, en konde door geene troepen achterhaald worden. Daar echter aan hem het volkomen eindigen des oorlogs lag, begon men te pogen, met schrijven verder te komen. De luitenant Gouverneur schreef hem, met den titel van sultan, hoe hij reeds lang tot onderwerping aangespoord, echter nog steeds onwillig was gebleven; dat zijne moeder, dochter, de meeste prinsen van zijn' aanhang en zijn krijgsbevelhebbers reeds aan de zijde des Gouvernements waren. Dat zijn invloed en magt zigtbaar verminderden, waarom hij zich nu moest onderwerpen, en zijn vertrouwen stellen op het Gouvernement. Dit schrijven hielp echter niets, en hij was nog niet tot het uiterste gekomen.

Van zijn' aanhang zwierven nog in het Ledoksche, de Imam Moesba, met een 40tal mannen; zijn Pati, met eenigen weinigen, die zich meestal in zijne nabijheid ophielden, en een zijner zonen. De Pati werd door Buschkens uit Remodjatinegoro gejaagd Cleerens rigtte zich op Bandjernegara aan de Serayoe, om de benden door geweld tot onderwerping te noodzaken. Maar te midden van wildernissen, waarvan op de hoogten

slechts enkel woud te zien was, en de rhinoceros-paden de eenige wegen waren, bleef Dipo Negoro zich verschuilen, soms in holen en grotten, van een half mans hoogte. Een halve maand verliep er weer, voor dat hun aanwezen weder bekend genoeg geworden was, om een' nieuwen kruistogt uit te lokken. Hiermede eindigde het jaar 1829.

Deze vervolgingen leidden echter daarheen, dat de tweede zoon van Dipo Negoro, genaamd Dipo kesoemo, die twee malen het Gouvernement was afgevallen, den 17 Januarij voor de tweede maal in onderwerping kwam bij Pangeran Praboeningrat, gezegd Wironegoro, boven meer gemeld. Ter zelfder tijd kwam ook bij Cleerens te Bantjer in Banjoemâs in onderwerping, de Adipati van Dipo Negoro, genaamd Danoekoesoemo, bij genaamd Danoe Redjo, die het zwerven eindelijk moede geworden, zijn' meester verliet. Hij kwam op de voorwaarde over dat hij, den titel van Radin Adipati, Rijkbestierder of eerste Minister zoude blijven behouden, te gelijk met dien van hoofd der Alibassa's. De Luitenant Gouverneur stemde hierin echter niet toe; omdat er bij de vorsten slechts een Rijksbestierder voor ieder konde zijn, en het Gouvernement den titel van Alibassa of Bassa enkel in titularis erkende, aan de onderworpen hoofden. Ook onderwierp zich ter zelfder tijd, 13 Januarij, de Imam Moesba, die zoo lang de schrik was geweest van opper-Bageleen, Ledok en Karangkobar. Hij werd verslagen met zijne bende, in de wildernissen van Pandan en Kritjak, en men rekende hem daarom als gevangen man, en verbande hem naar Amboina.

HOOFDSTUK XXV.

Einde des oorlogs. 1830.

Voor een wijl wordt de aandacht gevestigd op het westerdeel van Java. Het landschap Bantam, bereids vroeger door zoo vele oproeren geteisterd, ondervond in September 1829 op nieuw hetzelfde. Men weet niet regt, wat de oorzaken daarvan waren, maar men beschuldigde den titulairen Sultan, Tsafieoedien (1), als de bewerker. Bereids geruimen tijd was deze eenigzins zinneloos geweest, zoo men wil, door vergif, hem door een zijner bijwijven toegediend. De oproerigen kwamen zelfs tot digt bij de hoofdplaats Serang. Het goed beleid echter van den Regent van Serang, en der ambtenaren Roorda van Eijsinga en Köehler bragt echter te weeg, dat zij van vier zijden omsingeld werden, waarop men verscheidene roervinken gevangen nam of doodde, terwijl de overigen weder overgehaald werden, om naar hunne woningen terug te keeren. In het binnenland werd het oproer verder gestild, door den assistent resident Ruitenbach, en eenige militairen. Als een gevolg hiervan werd de genoemde titulaire Sultan in 1830 onder voogdij gesteld, van den regent van Serang en van den ambtenaar Köehler.

(1) in 1856 nog als zinneloos balling te Soerabaya.

De vele en moeijelijke togten, opsporingen en expeditien, die in opper- en neder-Bageleen en in Banjoemâs geposteerde troepen deden, bijna zonder oponthoud, konden echter Dipo Negoro niet tot onderwerping noodzaken, en de oorlog hierdoor gerekt, werd zelfs treurig van aanzien. De regentijd vermoeijelijkte alles, en gebrek en vermoeijenis waren grootere vijandelijke wapens, dan die de opstandelingen hadden. Na de onderwerping van Pengalassan, Djoyo Sindargo, Danoe-kesoemo en Dipo kesoemo, had Dipo Negoro nog slechts bij zich, Mertonegoro en Gondokesoemo, twee broeders, zonen van den in 1812 vermoorden rijksbestierder Danoe Redjo III, broeders van de moeder des jongen Sultans, en kleinzonen van Sultan Sepoe, van moeders zijde. Zij waren beide schoonzonen van Dipo Negoro. Voorts was nog bij hem, zijn zoon Dipo Negoro de jongere, die langen tijd met Imam Moesba had medegedaan.

De Luitenant Gouverneur, overwegende de naar onmogelijkheid grenzende omstandigheid, om Dipo Negoro gevangen te krijgen in de wildernissen, alwaar in den regentijd, de troepen hem niet konden volgen, kwam te rade, om zijne onderwerping te weeg te brengen door de onderworpen opperhoofden, daartoe al hun' invloed te gebruiken. Het gevolg daarvan was, dat den 9 Februarij zich bij den kolonel Cleerens kwamen melden, de Mâs panghoeloe of hoogepriesters Pekéibrahim, en hadji-Banda-eldin, die door Dipo Negoro waren afgezonden, om aan Cleerens eene zamenkomst voor te stellen in het dorp Remobawal, twee palen van Remodjatinegoro of te Kitjawang, noord-

oost van daar gelegen, ten einde zijne meening te kunnen verstaan, opdat hij daarna eene zamenkomst konde hebben met den Luitenant Gouverneur; verzoekende Dipo Negoro verder, om ten dien einde verblijven gereed te maken te Kitjawang, voor hem en zijn gevolg.

De kolonel Cleerens vooraf door instructien onderrigt, hield aan de afgevaardigden voor, dat het Gouvernement niet meer voornemens was, met Dipo Negoro te onderhandelen, maar hem te dwingen door de wapens; verder, dat de Luitenant Gouverneur voor eenigen tijd afwezig was, om bij den overgang der regering te Batavia tegenwoordig te zijn, hebbende orders achtergelaten, dat men Dipo Negoro wel konde ontvangen, maar met hem in geene voorwaarden treden, en hem geen groot gevolg toestaan.

Terzelfder tijd zond Dipo Negoro een vertrouwd persoon aan Sentot om af te vragen hoe hij was ontvangen geworden, of men hem volgens zijne waardigheid behandelde, al hetgeen Sentot toestemmend beantwoordde.

Den 16 Februarij had Cleerens eindelijk een zamenkomst met den prins, die door den adjudant Steinmets van Kitjawang werd afgehaald, en naar Remobawal geleid door slechts twee husaren vergezeld. Te Remobawal kwamen ook andere hoofden, volgelingen van Dipo Negoro.

Cleerens, in geene verdere onderhandelingen willende treden, stelde Dipo Negoro voor, naar Menoreh in zuidelijk Kadoe te gaan, om daar de komst des Luitenant Gouverneurs af te wachten. Hij verzocht evenwel voorals nog te Kitjawang te blijven; maar des anderen daags stemde hij in het voorstel mits alleen

met Cleerens over Petanahan, Kemiri naar Kalangoe, om daar over de Bogowonto te gaan, omdat de overtogt dier rivier aan afstammelingen van Mataram verboden is, zoo als bereids boven is opgemerkt. Maar Cleerens wist hem over te halen om een veel korteren weg te volgen, over Kemiri en Maron, meer opwaarts aan de Bogowonto. Van de bevolking kwamen nu allengs vele volgelingen om Dipo Negoro te dienen, zoodat het getal tot 500 aanwies. Den 18 Februarij gingen zij op weg, van Kitjawang, en kwamen den 21 te Menoreh, in zuider Kadoe, 12 palen zuidwest van Magelang, alwaar Cleerens aan Dipo Negoro voorstelde om de komst des Luitenant Gouverneurs af te wachten, daar hij zelf met hem in geene onderhandelingen konde treden. Hier wies zijn gevolg tot een 700tal aan, en de geheele bevolking scheen zich uit te sloven om hem te dienen.

Dipo Negoro ontmoette alle Gouvernements opperhoofden met achting, maar vermijdde zorgvuldig alle bijeenkomsten met Javaansche gezagvoerders. Daar zijne krachten door de uitgestane vermoeijenissen zeer afgemat en uitgeput waren, verzocht hij medicijnen van de Gouvernements geneesheeren en nuttigde die; het geen merkwaardig genoeg is, daar er bij de Javanen daartegen een groot vooroordeel bestaat.

Den 26 begon het feest van Ramadlan of Poewassa, gezegd het vastenfeest der Mohammedanen, gedurende hetwelk Dipo Negoro verzocht van alle onderhandelingen verschoond te blijven. De kolonel Cleerens stelde hem ter zelfder tijd, dat hij hem het begin der vasten aankondigde of herinnerde, voor, om zich te

uiten omtrent zijne persoonlijke belangen, maar hij herhaalde zijn verzoek, om gedurende den vastentijd verschoond te blijven van alle wereldsche zaken, en in alle gevallen vooraf eene zamenkomst te willen hebben met den Luitenant Gouverneur. Den 26 verzocht Dipo Negoro om eene som van 10,000 gulden, behalve eene hoeveelheid lijnwaad tot kleeding van zijne 500 volgelingen. Of hem dit toegestaan is, is niet vermeld geworden.

De massa der volgelingen van Dipo Negoro vermeerderde echter van dag tot dag, ten gevolge van de bewegingen van verscheidene zendelingen, die hij in alle rigtingen uitzond. Den 28 Februarij kwam de Luitenant Gouverneur De Kock te Magelang terug. Dipo Negoro verzocht daarheen te gaan, om hem particulier te ontmoeten en vervolgens naar Menoreh terug te keeren, maar De Kock stelde voor, dat de prins zich naar Magelang zou begeven en deed ten dien einde aldaar op den oever der Progo-rivier de noodige verblijven oprigten, voor hem en voor zijn gevolg, terwijl alles ingerigt werd, om hem aldaar eenigen tijd te doen verblijven.

Den 8 Maart kwamen 800 der krijgslieden van Dipo Negoro te Magelang aan; zij werden geëscorteerd door een detachement van de 7 kolonne, onder den kapitein Gennet, en de jagers der 6 kolonne, onder den luitenant Gilly de Montela. De Luitenant Gouverneur, vergezeld van zijn staf, ontving den prins zelven, die op den middag in het hoofdkwartier te Magelang te paard aankwam, vergezeld door den kolonel Cleerens, en 300 hussaren, onder den majoor Pe-

rié. Bij de eerste zamenkomst waren geene Javaansche opperhoofden tegenwoordig, en de bevolking van Magelang moest in hare wonigen blijven. Dipo Negoro nam plaats aan de linkerzijde van De Kock, die hem zeide, wel te weten, aangaande de Mohammedaansche gewoonte, om gedurende den vastentijd over geene wereldsche zaken te spreken. Dat hij daarin toestemde, maar dat na den afloop der vasten, de regeling der zaken terstond zou plaats vinden. Dat zij alhoewel gedurende vijf jaren vijanden geweest zijnde, nu vriendschappelijk moesten handelen, en hij konde rekenen op de welmeenendheid van het Gouvernement. Na deze bijeenkomst, die kort duurde, en gedurende welke Dipo Negoro ook eenige vriendschappelijke woorden sprak tegen de hem omringende officieren, werd hij door den Resident en een der adjudanten geleid naar zijne woning, waar hij zich dadelijk afzonderde, om er zijne gebeden te verrigten.

Sommigen stelden den Luitenant Gouverneur Generaal voor, om Dipo Negoro terstond in verzekerde bewaring te nemen, daar hij een rebel was, die de geheele bevolking afvallig had gemaakt van zijn pupil en wettigen vorst, alsmede, zoo lang oorlog gevoerd had met het Gouvernement, en die als een onderdaan des vorsten weinig regt had, om met gemoedelijkheid behandeld te worden, daar hij welligt, wanneer zijne verzoeken niet zouden worden ingewilligd, op nieuw den oorlog zou beginnen. Maar de Luitenant Gouverneur antwoordde, dat dit eene schending zoude zijn van het vertrouwen, waarmede Dipo Negoro zich overgegeven had.

Dipo Negoro leefde nu te Magelang geheel ontdaan

van vrees, en van lust tot zwerven, bedaard, en als een eigendunkelijk heer. De menigte uit de omliggende oorden kwam meer en meer tot hem, en er verzamelde zich eene massa volks om Magelang, zijnde eene geheel open liggende negorij. Velen zijner voormalige aanhangers kwamen hem hier bezoeken. Zijne moeder, zonen en dochter, aan wie de vrijheid gegeven was, Sentot, Prawirokesoemo en anderen, kwamen van Djokjakarta hem hier opzoeken, met verlof van den Luitenant Gouverneur, die alles deed, om vertrouwen inteboezemen. De resident Valck en de majoor de Steurs ontmoetten hem dadelijk, om hem te doorgronden. Hij zelf bezocht ook den Generaal, of zond hem voorname personen ter complimenteering. Dipo Negoro leefde zeer afgezonderd, en droeg steeds een Arabisch gewaad, en een schawl van rood cachemir, dat men zeide, hem van Mekka gezonden te zijn. Voor zijn huishouden en voor het onderhoud zijner volgelingen, werd gezorgd door de Gouvernements-bevelhebbers, en de bevolking in den omtrek. Zijne krijgslieden kregen ration vivres gelijk de soldaten. De afstand van het verblijf van Dipo Negoro tot het residentiehuis was ongeveer eene halve paal. De Gouvernements troepen trokken al meer en meer in den omtrek zaam.

Dus duurde het 28 dagen lang, zonder dat men van weerszijde een woord over onderhandelingen gesproken had. De Luitenant Gouverneur had echter aan de Javaansche opperhoofden, die Dipo Negoro soms zond, te kennen gegeven, dat Dipo Negoro konde rekenen op de welwillendheid des Gouvernements,

doch dat hij zijne vorderingen moest verminderen, en denken, dat men niet konde spreken over de waardigheid van opperhoofd van den Islam op Java, daar het Gouvernement aan de vorsten bereids die magt toegekend had. Ook Dipo Negoro uitte bij verschillende gelegenheden woorden van welmeenendheid en dankbaarheid, zeggende steeds, de vriend van het Gouvernement te willen zijn, maar steeds wilde hij zich sultan genoemd hebben en in zijne woning verlangde hij alle de gewoonten en eerbewijzingen, die men omtrent vorsten in acht neemt. Zijn trots ging zoo verre, dat hij den resident aansprak, in den lagen tongval des lands, en daarvoor tot verontschuldiging bijbragt, dat hij sultan, den resident aanzag als zijn kind, en dat men tegen een kind in geen hoogen tongval spreekt. Men begon zelfs hem te wantrouwen, dat hij geheel iets anders als vrede in den zin had. Door het orgaan van sommigen die zijne vertrouwden waren, kwam de Luitenant Gouverneur zijne meening al meer en meer te weten, en wel, dat hij voornemens was het zuidelijk gedeelte der vorstenlanden voor zich te vragen.

Door dit alles werd het wantrouwen in de opregtheid zijner onderwerping opgewekt. De troepen kregen den 25 Maart geheime bevelen, om bij de hand te zijn, daar de Gouverneur voornemens was Dipo Negoro als staatsgevangen te doen wegvoeren. Den 27 Maart was het vastenfeest geëindigd, en volgens de landsgewoonten kwamen al de opperhoofden des volks hunne hulde en bezoeken afleggen bij den Luitenant Gouverneur. Dipo Negoro echter verscheen niet, on-

der voorwendsel eener ongesteldheid, maar zond eene bezending van eenige opperhoofden. De Kock deed hem echter uitnoodigen om den volgenden morgen bij hem te komen, en Dipo Negoro, na de waarzeggerij van een zijner hoofden te hebben geraadpleegd, omtrent het gelukkige uur, bepaalde het bezoek ten 7 ure des morgens van 28 Maart.

Des morgens om 8 uur van dien dag, 28 Maart 1830, verscheen Dipo Negoro te paard, gevolgd door zijne drie zonen, Dipo Negoro de jongere, Dipo Hadmodjo en Raden Mas Djonet, zijne twee schoonzonen Mertonegoro en Gondokesoemo, eenige priesters en een honderdtal minderen, gekleed op Arabische wijze. Hij werd ontvangen door een der adjudanten, die hem naar het verblijf van den Luitenant Gouverneur leidde. Aldaar waren tegenwoordig, behalve De Kock, de resident van Kadoe, Valck, de resident van Djokjakarta, Sevenhoven, de overste Roest, de majoor de Steurs, de kapitein Roeps, die zich allen, met Dipo Negoro en zijne zonen, in een vertrek afzonderden, blijvende een aantal officieren, met de overige hoofden van Dipo Negoro, in een ander vertrek. Allen waren gewapend, behalve de Luitenant Gouverneur. In de nabijheid der hoofdplaats Magelang was bijna het geheele Gouvernements leger uit Kadoe en Bageleen geposteerd; de alfoeren benoorden, nabij het verblijf des prinsen, in de gehuchten, benevens een bataillon infanterie; beoosten stond de artillerie en bezuiden de kavallerie, bewesten de Progo. Cleerens had al de magt van de forten in Bageleen verzameld en stond op den grooten weg bij Tjatjaban om de zuid, en te Menoreh,

bezuidwesten, terwijl andere troepen bewesten de Progo stonden. Zelfs in de residentie woning waren soldaten verborgen. De onderworpen hoofden namen echter hieraan geen deel, en Dipo Negoro wist niets van dat alles.

Zoodra allen gezeten waren begon de Luitenant Gouverneur met Dipo Negoro voortehouden, hoe de vastentijd geeindigd, en hij gedurende dien geheel verschoond geworden was, van alle onderhandelingen. Dat hij nu echter moest uitkomen voor zijne gevoelens, en vorderingen, opdat zijne onderwerping een einde aan den oorlog zou maken. Dipo Negoro antwoordde evenwel, dat hij daarop niet voorbereid was, maar enkel was gekomen, om den Luitenant Gouverneur een bezoek te geven. De Luitenant Gouverneur weder antwoordde, dat dit antwoord volstrekt niet voldeed, en hij niet meer het geluk des lands en volks, aan verkeerde bedoelingen konde opofferen.

Maar dit wederantwoord maakte geen' indruk op het gemoed des prinsen, die zeer koelbloedig zeide, dat hij daarop nu niet voorbereid was, maar nog eenig uitstel verzocht. De Kock herhaalde nogmaals, dat hij zich daarmede niet konde inlaten, en het volk van Java na een langen oorlog, naar rust verlangde; dat hij deze gelegenheid niet moest laten voorbijgaan, om eenig voordeel te bedingen, voor zijne voldoening, daar integendeel er anders andere termen bestonden om aan den oorlog een einde te maken. Maar op alle deze redenen zeide Dipo Negoro telkemaal, dat hij nu tot geene overeenkomst gezind was, en liever terug wilde gaan naar zijne bosschen en bergen, tot dat hij zich

op een vergelijk met het Gouvernement bedacht had. Toen hij zag dat de Luitenant Gouverneur volhardde, sprak hij zijne priesters aan, en na derzelver advies ingenomen te hebben, uitte hij zich, dat hij geen ander verlangen had, dan zich te stellen aan het hoofd van het Mohammedaansch geloof op Java, met den titel van sultan, terwijl hij voor alle andere bepalingen zich onderwierp, aan het goeddunken des Gouvernements. Dat bijaldien men hem dit accordeerde, en op staanden voet dit geestelijk regt hem in handen gaf men rekenen kon op de rust van Java, doch dat hij geene vaste plaats wilde kiezen.

Voordat hij dit voorstel had uitgebragt, had de Luitenant Gouverneur bereids last gegeven, om de legermagt te laten oprukken tot aan het verblijf, waar de vergadering gehouden werd. Nadat dit was volvoerd, gaf De Kock aan Dipo Negoro te kennen, dat zijne vorderingen geenszins overeenkwamen met den staat, waarin hij nu was, en dat hij op dat oogenblik te ongerijmde zaken te berde bragt dan dat zij de aandacht des Gouvernements zou verdienen. Dat bereids in 1827 die vordering was geopperd, maar dat men die nimmer toe kon staan, omdat het Gouvernement aan de vorsten hare bescherming verzekerd had, en aan hen al het oppergezag in zaken van godsdienst had overgelaten. Sommigen willen dat De Kock hem voorstelde, om liever een stuk lands ter beheering te vragen, in Kadoe of Begaleen, of elders, en dat zulks tot zevenmaal toe was afgeslagen, ofschoon de jonge Dipo Negoro zijn vader in het oor beet, dat hij dit voorstel maar moest aannemen.

Dipo Negoro kwam telkens terug op zijne vordering, om opperhoofd van den Islam op Java te worden, en zeide, dat wanneer het Gouvernement zijn verzoek weigerde, het met hem naar believen konde handelen, maar dat hij voor zich, nimmer van dit voornemen en verlangen zoude afgaan. De Luitenant Gouverneur werd hierdoor woedend. Hij zat een geruimen tijd in stilzwijgen, met de handen op de knieën, zijn hoofd schuddende; en alles zweeg. Eindelijk als ontwakende, zeide hij tot Dipo Negoro, dat hij door zijne volhardende aanmatigingen geen vertrouwen meer verdiende, maar dat hij als staatsgevangene zoude worden opgezonden naar Batavia, ter beschikking van den Gouverneur Generaal. Maar Dipo Negoro herhaalde wat hij wilde. Hij protesteerde tegen zijne opzending, en zeide met heftigheid, wat of dan het Gouvernement gezind was, hem toetestaan? Dat men hem nu daarover aansprak op dit uur; dat van zijnen kant daartoe niet geschikt was; dat men omtrent hem geen het minste vertrouwen voedde, of konsidiratie gebruikte en dat men hem niet behandelde volgens zijne waardigheid van prins. Dat men zich geenerhande opmerking aan zijne vorderingen wilde veroorlooven; en het Gouvernement hem moest ondersteunen op eene reis naar Mekka die hij voor had; eindelijk dat hij nimmer last gegeven had tot het verwoesten van velden en wegen of van Javaansche eigendommen.

Onderwijl dit alles plaats vond, was de majoor Michiels gegaan naar de legerplaats der troepen van Dipo Negoro, om hen, ten getale van 1700, te ontwapenen. Bevreesd voor de Gouvernements troepen, en daar-

toe uitgenoodigd door verscheidene priesters, waaronder Hadji Nisa en zonder veel moeite, werden ze allen ontwapend, en hunne krissen zelfs werden afgenomen. Alle voorzorgen waren genomen, om in het hoofdkwartier Magelang de rust te bewaren, bij de deportatie van Dipo Negoro. Deze wilde zich echter daaraan niet onderwerpen, zeggende liever op staanden voet te willen sterven. Maar De Kock hield hem nu voor oogen, hoe hij beloofd en bezworen hebbende op den Koran, om den jongen Sultan te beschermen als een waardig voogd, hem had verlaten, en het geheele land in oproer gebragt, de ongelukkige bevolking opgeruid, en zelfs magt gezocht had, die nu niet meer bestond. Hoe een prins als hij, in die omstandigheden, en met die schuld, geen medelijden verdiende, maar dat hetgeen men over hem beschikte, billijk was.

Dipo Negoro wendde zich nu tot zijne zonen, en zijne schoonzonen, en vroeg hun, of zij zouden toelaten, dat hij vertrok. Allen sloegen de oogen neder, en spraken geen woord. Terzelfder tijd bezetten de soldaten de ingangen der residentie-woning, waar de onderhandeling gehouden werd. Dipo Negoro verzocht nu nog vooraf eene zamenkomst te hebben met zijn grootpriester om hem de groote verschillen mede te deelen. Maar dewijl het bereids 11 uur was geworden, en anders de nacht op de reis zoude overvallen, deed De Kock terstond een reisrijtuig voorkomen, en gelastte aan zijn adjudant, den majoor De Stuers, om vergezeld van den kapitein Roeps, den Pangeran Dipo Negoro aanstonds naar Samarang te geleiden, onder escorte van een detachement hussaren.

Na lange weigering ging hij er evenwel toe over, en ongeveer 11 uur van den 28 Maart 1830 werd hij vervoerd, nemende met zich alleen een Tommongong, Dipowidjono genaamd, met zijne vrouw. De vorigen bleven te Magelang achter. Dit alles liep zonder opschudding af, ten gevolge der genomene maatregelen, en na het vertrek van Dipo Negoro betuigden velen hunne vreugde. Een enkel, vroeger bereids onderworpen Tommongong Banjakwidé genaamd, trachtte het volk op te wekken, maar werd aanstonds gevat, en in een blok gesloten. De overige hoofden keerden ten deele naar hunne landschappen, of naar Djokdjakarta terug; alleen Dipo Negoro de jonge verbleef te Magelang.

Dusdanig was het einde van den oorlog, dewijl alle opperhoofden tot de oude orde wederkeerden. Zij die het langst hun chef gevolgd hadden, waren de eersten om over zijne gevangenneming verheugd te zijn, en beschouwden zijne vervoering als billijk, en zijne vorderingen ongerijmd. Men heeft wel eens aanmerkingen over deze gevangenneming gemaakt, doch daar de oorlogvoering over het algemeen eigenaardig was, is het einde eveneens niet opvallend vreemd te noemen; het is mij verzekerd, dat inderdaad Dipo Negoro geen het minste voornemen had, om te onderhandelen, nog eenige definitieve vordering te opperen. In alles heerscht echter eene koelbloedige, onverschillige huichelarij, die wel met de domheid, maar geenzins met de ernstige deftigheid des Javaans is overeen te brengen. Zoo men in den beginne zijne handelwijze niet kan doemen, maakt Dipo Negoro evenwel, door zijne laatste houding, zich onmededogenswaardig.

HOOFDSTUK XXVI.

Besluit.

Het is belangrijk genoeg, Dipo Negoro op zijne gangen te vergezellen, tot dat hij voor altijd zijn vaderland verliet. Van Magelang, tot Medono, 9 palen afstands, liet hij weinig anders van zich hooren, dan den uitroep: "hoe ben ik daartoe toch gekomen!" overigens was hij geenszins bekommerd over zijn toekomstig lot. Van Medono tot Djamboe, 10 palen afstand, werd hij in een draagzetel vervoerd over het gebergte, latende volstrekt niets van zich uit, daar hij eenigzins de koorts had. Te Djamboe stond weder een rijtuig gereed, waarin hij, onder een escorte ruiters, naar Oenaran werd gebragt.

Te Oenaran overnachtte hij in het fort. Des avonds na een weinig gerust te hebben, verzocht hij verlof om te gaan bidden, volgens de Mohammedaansche wijze, en ten dien einde begaf hij zich op de wallen van het fortje, wordende gadegeslagen door zijne geleiders. Daarna at hij met hen, en met den kommandant, en scheen zeer wel de Europesche wijze van eten te verstaan, gedragende zich ordentelijk. Hij sprak met gevoel van zijn schoonzoon Mertonegoro, doch noemde geen zijnen kinderen, dan enkel

Dipokesoemo, op wien hij verstoord was, wijl deze zich bij „een inlander, Wironegoro," onderworpen had, in stede van aan een Europeesch opperhoofd. Hij verzocht aan De Stuers, om den Luitenant Gouverneur te schrijven, dat hij zijn volk moest aanmanen, niet bedroefd te zijn over zijn afwezen, omdat het dus zóó beschikt was; voorts dat men voor hen zorg zou dragen, en dat hem eenige goederen, vrouwen en volgelingen toegezonden mogten worden. Hij onderhield zich voorts nog over eenige punten, vroegere onderhandelingen betreffende, en betuigde in het denkbeeld verkeerd te hebben, dat De Kock hem niet zoude hebben gevangen genomen, maar dat hij ongemoeid naar zijne bergen terugkeeren zou.

Tegen zeven uur des morgens van 29 Maart vertrok het escorte verder naar Samarang, alwaar hem een verblijf in het residentie-huis werd aangewezen, terwijl men echter ter bewaking het noodige bewerkstelligde, zonder daarom voor hem vernederend te zijn. Hij at met den resident, en betoonde zich zeer beleefd, doch hield stipt zijne biduren. Schoon hij omtrent zijne toekomstige bestemming onverschillig was, uitte echter opvolgende zijne voornemens, om te Sambiroto afgezonderd te gaan leven, of wel te Batavia, voor rekening des Gouvernements, of wel naar Mekka te gaan, waartoe hij meende dat een millioen guldens benoodigd was. Doch tevens vroeg hij, of Amboïna een groot eiland was, al hetgene zijne gedachten te kennen gaf.

Geen zijner hoogepriesters, welker raad hij steeds gevolgd had, Hadji Nisa of Hadji-el Din, waren genegen

hem te volgen, hetgeen Dipo Negoro zeer vertoornde, en hem scherpe verwijtingen deed uiten. In alle zijne gesprekken, deed hij het voorkomen, als of Kjai Modjo de spil van alles was geweest, en hij zelfs tegen het Gouvernement geene kwade voornemens had gehad, maar daartoe was geleid, door de slechte handelwijze van de leden des bestuurs in 1825. Hij gaf tot reden van den aandrang op zijne eischen, voor, dat men toch nu de aloude geheiligde gebruiken verwaarloosde, en er reeds vroeger zulk een geestelijke zwervenden sultan had bestaan, Agong genaamd (1). Hij zeide, dikwerf, geen deel genomen te hebben aan gevechten dan zeer weinig, en alleen te verlangen, het regt te hebben, om een hoofdpriester te Soerakarta, en een te Djokdjakarta te plaatsen, om het strafregt volgens den Koran uitteoefenen, of anders naar Mekka te gaan.

Den 5 April ging hij met zijne geleiders aan boord van een stoomboot, om naar Batavia te worden overgebragt. In alles toonde hij zich zeer onverschillig en gelaten, volgens Islamitische grondstellingen. Er was eene massa volks op de been, maar zijne inscheping, tot zijne aankomst te Batavia liep zonder letsel geregeld af. Hij was in zijn omgang noch dringend, noch lastig, en in alles wellevend. Te Batavia aangekomen, werd hij aldaar nog eenigen tijd in verzekerde bewaring gehouden, en vervolgens op order van het Gouvernement, verbannen naar Menado, op den noordoosthoek van Celebes, van daar naar Makasser, alwaar hij in

(1) Dit valt te betwijfelen.

Kon. Inst. v/d Tropen
CENTRALE BOEKERIJ
AMSTERDAM

het fort Vlaardingen zijn leven sleet, als een onbekend schepsel (1).

Het rest ons nu nog een overzigt te nemen, van wat het Gouvernement met zijne voormalige aanhangers bestond (2). Wij hebben vroeger gezien, dat Kjai Modjo eveneens naar Menado, Imam Moesba naar Amboina, Soekoer naar Ternate gebannen werd. Dipaningrat, gezegd de kroonprins, en oudsten zoon van Dipo Negoro werd naar Samarang en van daar naar Soerabaya gebragt. Dipo Negoro de jongere, die te Magelang eveneens een fanatiek leven wilde leiden, werd gezonden naar Sumanap. Daarna werden Dipo Kesoemo, Dipo Hadmodjo en Diponingrat van Soerabaya naar Amboina in ballingschap gezonden. De vijfde zoon, Raden Mas Djonet genaamd, eindigde zijn leven op eene ongelukkige wijze in een geschil met een officier te Djokjakarta.

Gondo Kesoemo, Mertonegoro, Mertoloyo, Djoyosindargo, Mangkoeboemi en vele andere prinsen bleven te Djokjakarta. Pengalassan werd naar Samarang gezonden. Mangkoediningrat eveneens naar Amboina gebannen, en Notoprodjo, zijn broeder, tot onafhanke-

---

(1) Het Gouvernement stond hem 1,500 gulden 's maands voor zijn onderhoud toe.

(2) Velen dezer leven nog (1856.) Uiteinde van sommige hoofdpersonen: (tot 1855) Dipo Negoro, te Makassar, 8 Januarij 1855, oud 74 jaar. Pangeran Soerio Bronto, te Samarang, 15 Januarij 1854. Pangeran Noto Prodjo, te Djokjakarta, November 1854. Ratoe Ageng, moeder van Dipo Negoro, Raden ajjoe Mangkorowati, te Djokjokarta, 7 October 1852. Wijders overleden in

lijk prins verklaart, over 500 huisgezinnen. Sentot, Prawirokesoemo, Soemonegoro, Soeriobronto en Prawirodipoero, met hunne benden, gingen in Gouvernements dienst over, werden naar Salatiga gezonden, en aldaar tot een korps georganiseerd, dat op Javaansche wijze, en met tulbanden gekleed, een gedresseerde troep werd. De Luitenant De Leau was hierbij instructeur of adjudant. De discipline onder dit korps was echter nog ongeregeld, en zij speelden met hanen en met geld. Men zond de troep spoedig naar het Krawangsche en wel ten gevolge van een ontstaan verschil. Een der barissans of soldaten had gestolen, hetgeen aan Sentot werd overgebragt, die op korte wijze daarvoor ieder onderbevelhebber wilde doorschieten. Dewijl men ongeregeldheden vreesde, zond men Sentot met zijne bende verre van de hand. Deze soldaten namen stipt alle Mohammedaansche gebruiken in acht, en bij de barissan (of het korps) waren opperpriesters Hadjinisa, Abdulsisi en Mohamed Aloei.

Deze schifting bragt veel schrik en gedweeheid te weeg onder de prinsen en grooten, zoowel die aan de zijde der opstandelingen waren, als de getrouw gebleven. Maar van een anderen kant wist men ook de vorsten door eerteekenen te verbinden. Mangkoe Ne-

---

ballingschap, Soesoehoenan Pakoe VI, Saperdan: Sentot, Praboeningrat, Mangkoediningrat, Kjai Modjo, Dipokesoemo, Gondokesoemo werd in 1852 Rijksbestierder van Djokjakarta. Van de Bassa's of gewestelijke hoofden leefden nog Pengalassan, Prawirokesoemo, Soemenegoro, Sindargo, Mertonegoro (1856 Maart.)

goro, en de Sultan, van Madura en van Sumanap ontvingen orde's, en verscheidene Inlandsche hoofden ontvingen gouden of zilveren medaillen. Wij hebben gezien, hoe reeds in 1825 de Panumbahan van Sumanap tot sultan verheven werd. Den 31 Julij 1829 werd ook de Pangeran van Pamakassan op Madoera tot Panumbahan verheven. Hij was in 1804 nog Tommongong; in 1811 Raden Adipati; 1815 Pangeran geworden, en werd later eveneens met eene decoratie vereerd. De Tommongong Wiro Negoro van Djokjakarta, afstammeling van den befaamden Soeropati, was verheven tot pangeran Praboeningrat en met eene medaille vereerd, schoon hij later de zwartste ondankbaarheid aan den dag legde. Notoprodjo, vroeger Raden Mas Papat genaamd, werd, zooals gezegd is verheven tot Pangeran Adipati en onafhankelijk prins, onderhoorig aan het rijk van Djokjakarta. Op deze wijze kreeg ieder zijn deel, schoon het herstel des vredes nog rijker was in de gevolgen.

Bij den aanvang van het verhaal des oorlogs hebben wij de aanleidende oorzaken gegrond, niet alleen op den ongebonden toestand der besturen in de vorstenlanden, maar ook in de gevolgen van het opheffen der landverhuringen, namenlijk, de publicatien van Mei 1823. Die maatregel, waarbij het gebied der vorsten ontoegankelijk werd verklaard, en afgescheiden van de overige landschappen, had ontegenzeggelijk een levendig gevoel opgewekt bij de vorsten en prinsen, bij de beschouwing, dat hun belang in handen eener andere magt was, en zij als onder curateele stonden; dat men de contracten, door hen zelfs solemneel en

openlijk aangegaan, ook voor hen zelve moesten worden verbroken, en van onwaarde verklaard worden. Het vermogen en het regt, om van hun grondgebied inkomsten te trekken, die de bevolking niet konde afwerpen, was hun ontweldigd, en dat verlies van inkomsten had niet nagelaten, ongenoegen te verwekken dat door de schadeloosstellingen nog meer opgewekt werd, terwijl het Gouvernement wist, dat de vorsten, prinsen en grooten, weinig meerdere inkomsten hadden, dan van de verhuringen. Bijaldien het oordeel over het algemeen verdeeld is, of in den maatregel van Mei 1823 al of niet de oorzaak is te zoeken van den opstand van Dipo Negoro, zullen degenen, die dit ontkennen, al zeer ligt zonder doel achten, dat men op eene gebeurtenis, die zoo lang geleden en geschied was, terug kome. Bij den reeds bedroevenden staat der Finantien, in den aanvang des opstands, bejammert men de schatten, in dien oorlog verslonden. Niet minder dan *f* 45,700,000 was er in die vijf jaren opgenomen, ten laste der O. I. bezittingen, schoon de zuivere oorlogskosten, ten laste van Djokdjakarta *f* 18,673,839 bedroegen. Daar nu deze eerstgemelde som ook gediend had om een te kort, tot 1830 van *f* 23,450,852 aantevullen, en er nog andere millioenen in Holland tot andere doeleinden gebezigd werden, bleef Java evenwel bezwaard met een last van schulden, waarvan de terugbetaling en de renten, groote kapitalen, en lange jaren vorderden zonder dat men andere hulpbronnen had, dan de bodem van Java zelf, en menschenhanden.

De menschheid jammert tevens, over de slagtoffers

van dezen oorlog. Men berekent dat er tienduizend Europeanen en tweemaal honderdduizend Javanen mede omkwamen; maar aangaande de laatsten kan men zulks op geene duizenden na, zeggen. Niet het vuur en staal namen deze massa's weg, noch werden er menschenlevens aan woeste wreedaardigheid opgeofferd, maar ellende, vermoeijenisssen en gebrek waren hoofdoorzaken. Niet op het slagveld bleven de krijgers, maar in de hospitalen. De welvaart van Java leed behalve dat, ook zeer veel. Duizenden werden tot armoede gebragt, honderde dorpen en eigendommen verwoest en verbrand, plantagien vernield, vooral van Europeanen en Chinezen. De huurders en planters, die eerst onder de bescherming der wet leefden, waren verdreven geworden. De landbouw werd bedorven, de eigendommen verwaarloosden, en het oorlogsvuur voltooide de verwoesting, en herschiep de rijke plantagien en wildernissen (1).

---

(1) Men heeft berekend, dat er in de hospitalen van Midden-Java, gedurende het tijdvak des oorlogs, stierven 14749 soldaten. Anderen willen 15000 soldaten waaronder 8000 Europeanen De onkosten heeft men gerekend op 5 millioen 's jaars, of 25,000,000 totaal. (De Stuers). Anderen noemen 24 millioen.

BIJVOEGSELS EN AANTEEKENINGEN.

I. Finantiën. — In alle de landskassen van het geheele gouvernement, was op ultimo 1825 voorhanden, aan geld, slechts . . . . . *f* 2,594,421,80

Er was in de landspakhuizen, eene geldswaarde van . . . . . " 10,248,159,32

Er waren vorderingen te innen, voor eene waarde van . . . . . " 10,478,659,43

Te zamen baten " 23,321,240,55

Hierop waren lasten,

papieren geld . . . . *f* 9,545,780.—
vlottende schulden . . " 9,975,912,70
schulden op tijd . . " 5,269,758,95
twijfelachtige schulden " 3,749,931,75

Te zamen . . . *f* 28,541,383,60

Zoodat er een te kort was van . . *f* 5,220,143,05

Vergelijk hiermede Doornik, bladz. 243 en Stein Parvé, deel I, bladz. 161.

De te korten op de administratie van het gouvernement waren op primo 1830 reeds gestegen tot een totaal van . . . . . *f* 23,450,851,96

De oorlogskosten beliepen als toen reeds, totaal, ... " 18,673,839,78

Te zamen . . . . *f* 42,124,691,74

waarvan voor 1829 alleen, te kort . . .	*f*	5,933,395,41
oorlogskosten	"	2,213,537,11
Te zamen . .	*f*	8,146,932,52

Om deze korten te dekken werden er opgenomen ten laste der Nederlandsche bezittingen in Indie.

1824	Syndicaat . .	*f*	20,000,000
	Handelm. . . .	"	8,000,000
1827	Leening . . .	"	2,700,000
1829	Leening . . .	"	15,000,000
	Te zamen		*f* 45,700,000.—
	zoodat er		*f* 3,575,308 26

zijn verbruikt voor uitgaven nà 1829, en tot andere einden.

Vergelijk hiermede Elten, bladz. 21.

II. Bevolking; uitgestrektheid. —

Tooneel des oorlogs.	1826	1827	1828	1829	□pal.
	—	—	—	—	—
De Vorstenlanden.	1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000	4121
Kediri.	111,718	126,803	138,971	150,216	3078
Madioen en Patjitan.	197,827	212,504	231,472	248,361	3554
Bageleen.	280,860	302,677	329,272	348,461	1394
Banjoemaas.	280,671	310,842	342,790	380,640	3858
Totaal.	1,871,076	1,952,826	2,042,505	2,127,678	16005

III. Schadeloosstelling voor de oorlogskosten. —De op-

gemelde achttien millioenen oorlogskosten werden geacht te komen ten laste van Djokdjakarta, overeenkomstig het tractaat met Sultan Sepoe, van 27 Augustus 1826. Hierop was een half millioen gevalideerd voor den afstand van het land Djabarangka, met Batoor en Karang-kobar. De overige schulden waren door het verarmde land onmogelijk terug te betalen. Dierhalve werd in Maart reeds ontworpen, en in Dpril 1830 tot kommissarissen ter uitvoering dit ontwerp van landsverdeeling benoemd, de raad der regering van 't Gouvernement P. Merkus en de resident H. G. Nahuys. Deze landsverdeeling gold den afstand aan 't Gouvernement, van al het land bewesten de rivier Bogowonto en beoosten het gebergte Lawoe. Het traktaat van dien afstand werd gesloten den 22 Junij 1830, en bevatte de volgende bepalingen.

1e. De Soesoehoenan van Soerakarta, als hoofdvasal der vorstenlanden, alleen gezag voeren in de provincien Soekawati, Padjang, Mataram en Goenong-kidool, en alle overige rijksdeelen zouden voortaan, in zijnen naam, bestuurd worden door het Gouvernement van Nederlandsch Indie, dat er ambtenaren zoude aanstellen en alle inkomsten ontvangen, alsmede de Politie regelen. Ook de Inlandsche ambtenaren werden in deze deelen door het Gouvernement aangesteld, volgens eigen goedvinding. Dij gelegenheid van Inlandsche feesten konden eenige regenten uit die landen zich naar Soerakarta begeven.

2e. De Soesoehoenan verbond zich om in alle deze afgestane deelen geene bevelen meer uittevaardigen, noch zendelingen te doen afgaan, noch correspondentie te

voeren, anders dan door tusschenkomst van de Europesche overheid dier gewesten.

3e. Dan de vorsten en rijksgrooten werd verzekerd, het volle bedrag der inkomsten, door hen genoten uit de afgestane landen. Het Gouvernement nam alle derzelver schulden over. De vorsten werden ontheven van het onderhoud der forten, en het leveren zonder belooning, van materialen, zooals vroeger vastgesteld was.

Deze schadeloosstelling werd bepaald als volgt:

Soerakarta, de Soesoehoenan,	*f* 578,244	's jaars.
de prinsen	" 208,528	"
Djokdjakarta, de Sultan	" 471,600	"
te zamen	*f* 1,258,372	's jaars,

behalve de onafhankelijke prinsen Mangkoe-Negoro en Pakoe Alam.

De afgestane landen waren uitgestrekt en bevolkt, als volgt, 1830:

	uitgestrekheid.	bevolking.
Kediri . . .	3078 □ palen . . .	167,183
Madioen . .	2387 " . . .	268,130
Bageleen		331,264
Ledok . . .	1394 " . . .	78,118
Banjoemâs . .	3858 " . . .	421,544
te zamen	10717 (6146 □ min.)	1,236,239

zielen. Zie V.

IV. Grensscheiding. — Alle de afgelegene provincien van Mataram vervielen alzoo aan het Gouvernement. De regenten en opperhoofden in die landen gingen in deszelfs dienst, en de geenclaveerde en overvleugelde districten werden van lieverlede afgerond en in een gesmol-

ten. De vier opgenoemde en aan de vorsten verbleven landschappen lagen evenwel nog ordeloos aan elkander begrensd. Den 27 September 1830 werden daarvan de grenzen geregeld, bij overeenkomst tusschen de kommissarissen van Sevenhoven en Nahuys, de residenten Smissaert en van Nes, de rijksbestierders en oudste prinsen van Soerakarta en Djokdjakarta. Daarbij werden 1e de landschappen Padjang en Soekowati aan Soerakarta, en de landschappen Mataram en Goenongkidool aan Djokdjakarta geheel en onverdeeld afgestaan en toegekend; en alle inliggende vreemde landen of distrikten vervielen aan die rijken.

2e De rivier de Oepak, van den oorsprong op het Merapi gebergte tot bij Prambanan, en van daar oostwaarts de noordervoet van het zuidergebergte, stelde de grens daar tusschen de beide rijken. De landen tusschen de bergen Merapi en Merbaboe, verbleven aan Soerakarta

3e De heilige graven van Saselo-warong, geheel in 's Gouvernements grondgebied in Grobogan, voorheen in Soekowati, alsmede die van Himogiri in Goenongkidool en te Passar-gede in Mataram, bleven het eigendom van beide vorsten. Voor de eersten stond Djokdjakarta aan Soerakarta af 25,000 vierkante roeden gronds, en voor de laatsten evenzoo Soerakarta aan Djokdjakarta 2,500 zulke roeden, voor het onderhoud der gravenbewakers.

Na deze volbragte scheiding besloegen beide rijkjes nog slechts 4121 vierkante palen of 2729 vierkante geogr. minuten of 170,6 geogr. mijlen, met 590,000 inwoners, als volgt:

	□ palen.	districten.	dorpen.	inwoners.
Soerakarta. Padjang		5	3158	
Soekowati		13	2518	
te zamen	2723	18	5676	400,000
Djokdjakarta. Mataram		8		184,000
Goenong kidool		2		6,000
te zamen	1398	10		190,000
totaal	4121	28		590,000

Van deze totalen moesten voor de vorsten nog afgetrokken worden, 5 districten van Soerakarta, voor den prins Mangkoe Negoro, en 2 districten van Djokdjakarta (Mataram), voor de prinsen Pakoe Alam en Noto Prodjo, die onafhankelijk waren van gezegde vorsten.

Zie hierover Hageman, Handleiding voor Java, II deel, VIII. bl. 176.

V. Nieuwe Gouvernements-Regentschappen, behoord hebbende tot:

Soerakarta.	Djokdjakarta.
1e Tjaroeban.	1e Maoen.
2e Patjé en Ngandjok.	2e Magetatn.
3e Trengaléh.	3e Toeloeng.
4e Kediri.	4e Berbek.
5e Blitar.	5e Ngrowo.
6e Srengat.	6e Deel Bageleen.
7e Ngawie.	7e Deel Banjoemâs.
8e Djogorogo.	8e Deel Padjang.
9e Koetekmanik.	9e Deel Soekowati.
10e Pronorogo.	10e Soemoroto.

Soerakarta.	Djokdjakarta.
11e Banjoemâs.	11e Poerwodadi.
12e Poerboliengo.	12e Maospatti.
13e Ngayah.	13e Polloredjo.
14e Remodjatinegoro.	14e Toengal, en sinds 1831
15e Gedeelte Bageleen.	15e Nangoelan.

Van deze Regentschappen zijn sedert ingetrokken, Tjaroeban, Patjé, Ngandjok, Djogorogo, Koetekmanik, Ngayah, Remodjatinegoro, (Dayalohor), Toeloeng, Maospatti, Polloredjo, Toengal en Ardjowinangoon, die in distrikten herschapen zijn. — Voor het overige, zie men de opgenoemde handleiding, deel II.

Kon. Inst. v/d Tropen
CENTRALE BOEKERIJ
AMSTERDAM